Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

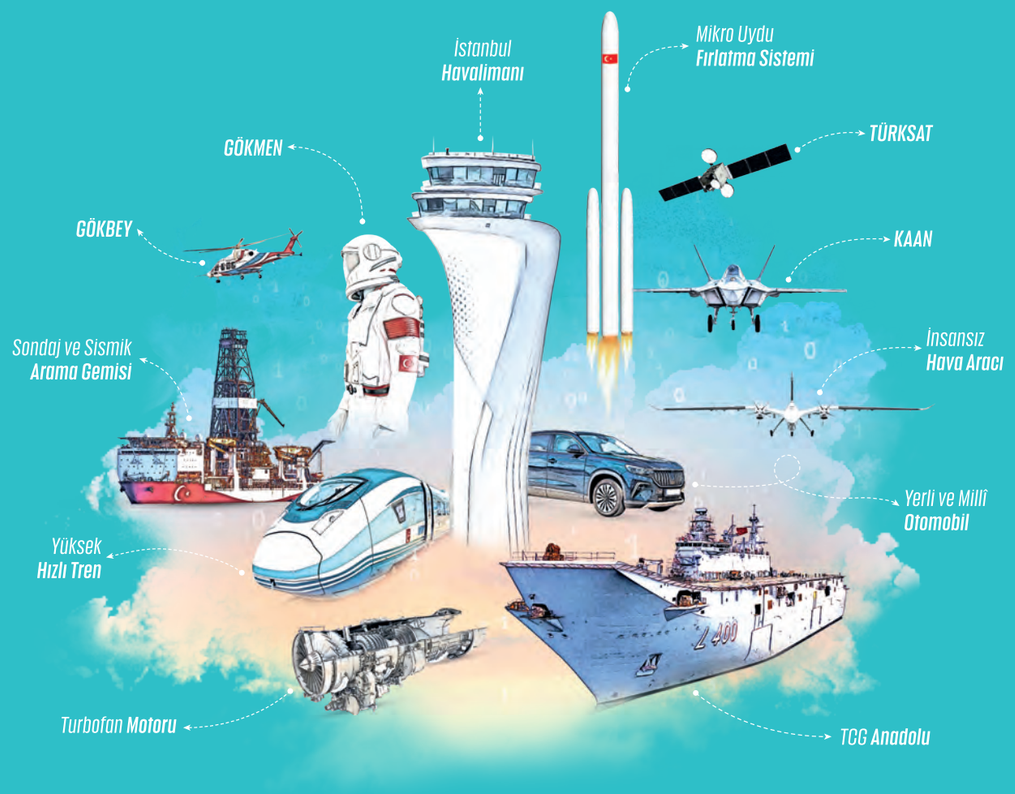

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

ISBN: 978-975-11-7877-0

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

İNŞAAT TEKNOLOJİSİ ALANI

BEZEME VE SÜSLEME DETAYLARI 11 - 12 DERS MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

İNŞAAT TEKNOLOJİSİ ALANI

BEZEME VE SÜSLEME DETAYLARI

11
12

DERS MATERYALİ

MEB_ 206180-BEZEME VE SÜSLEME DETAYLARI 11-12

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

İNŞAAT TEKNOLOJİSİ ALANI

BEZEME VE SÜSLEME DETAYLARI

11-12

DERS MATERYALİ

YAZARLAR

Hülya ÇAKIR
Yurdanur KAYA

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI .....: 9401
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ .....: 3061

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Ders materyalinin metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

DİL UZMANI

Derya ATAŞ

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

Ergül SIRKINTI

REHBERLİK UZMANI

Hüseyin ÇALIKUŞU

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UZMANI

Dr. Elif SEYLİM

GÖRSEL TASARIM UZMANI

Mahir BEKTAŞ

ISBN: 978-975-11-7877-0

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile
Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.

BASKI
Ayrıntı Basım Yayım ve Mat. Hiz. Sanayi Ticaret A.Ş.
Saray Mahallesi 126. Cadde No: 20
Kahramankazan/Ankara
Sertifika No: 49599

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

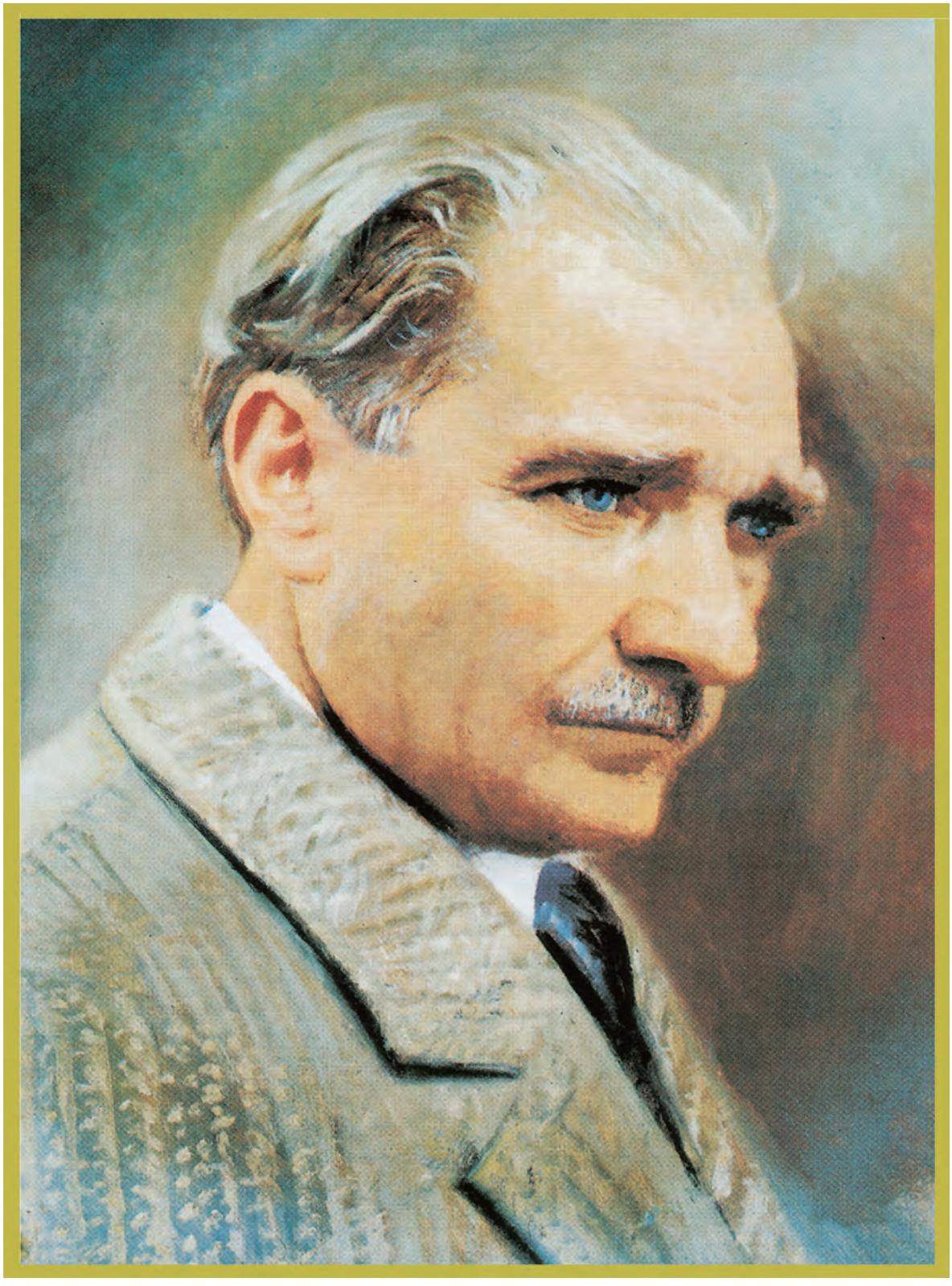

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI 11

1. ÖĞRENME BİRİMİ

1. YAPRAK VE ÇİÇEK MOTİFİ DETAYLARI 14

1.1. YAPRAK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ 22

1.2. ÇİÇEK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ 38

2. ÖĞRENME BİRİMİ

2. RUMİ VE MÜNHANİ MOTİF DETAYLARI 88

2.1. RUMİ MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ 92

2.2. MÜNHANİ MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ 129

3. ÖĞRENME BİRİMİ

3. HAYVANSAL MOTİF VE FİGÜR DETAYLARI 138

3.1. HAYVANSAL MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ 142

3.2. HAYVANSAL FİGÜR DETAYLARI ÇİZİMİ 164

4. ÖĞRENME BİRİMİ

4. DAİRESEL VE ÇOKGEN MOTİF DETAYLARI 176

4.1. DAİRESEL MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ 182

4.2. ÇOKGEN MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ 194

4.3. BORDÜR MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ 223

4.4. GEÇME MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ 228

İÇİNDEKİLER

5. ÖĞRENME BİRİMİ

5. ÇİNİ MOTİFİ VE DETAYLARI 244
5.1. ÇİNİ MOTİFİ OLUŞTURMA 248
5.2. ÇİNİ MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ 267

6. ÖĞRENME BİRİMİ

6. VARAK MOTİF DETAYLARI 290
6.1. VARAK MOTİFİ OLUŞTURMA 291
6.2. VARAK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ 302

7. ÖĞRENME BİRİMİ

7. SEDEF MOTİF DEYAYLARI 322
7.1. SEDEF MOTİFİ OLUŞTURMA 326
7.2. SEDEF MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ 333

8. ÖĞRENME BİRİMİ

8. VİTRAY MOTİF DETAYLARI 342
8.1. MOZAİK VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME 347
8.2. ALÇI VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME 356
8.3. KURŞUN VE TİFFANY VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME 364

KAYNAKÇA 372

Öğrenme birimi numarasını gösterir.

Öğrenme birimi adını gösterir.

Öğrenme birimi görselini gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan konuları gösterir.

Öğrenme biriminde neler öğrenileceğini açıklayan ön bilgileri gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan kavramları gösterir.

Öğrenme biriminiyle ilgili ön hazırlık çalışmalarını gösterir.

Öğrenme birimine ait dosyaya erişmek için tarayınız.

Öğrenme birimine ait karekodu gösterir.

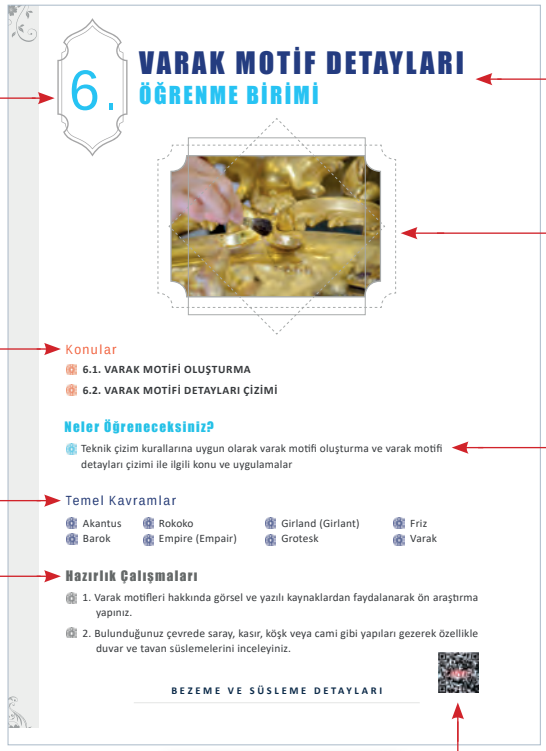

Uygulamayla ilgili işlem basamaklarını gösterir.

Uygulamanın adını gösterir.

Uygulama esnasında kullanılacak araç gereçleri gösterir.

Sayfa numarasını gösterir.

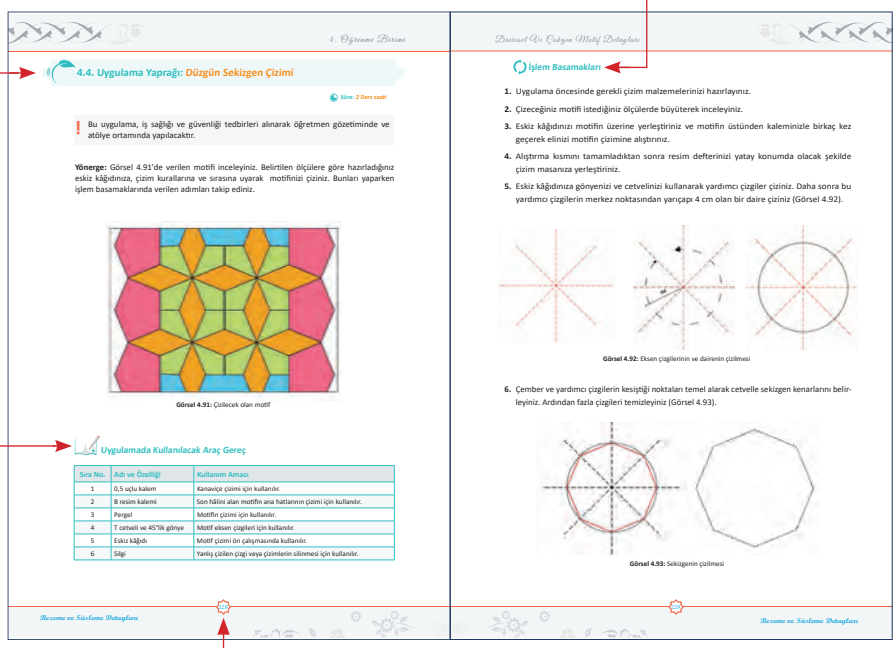

Çalışma yaprağının adını gösterir.

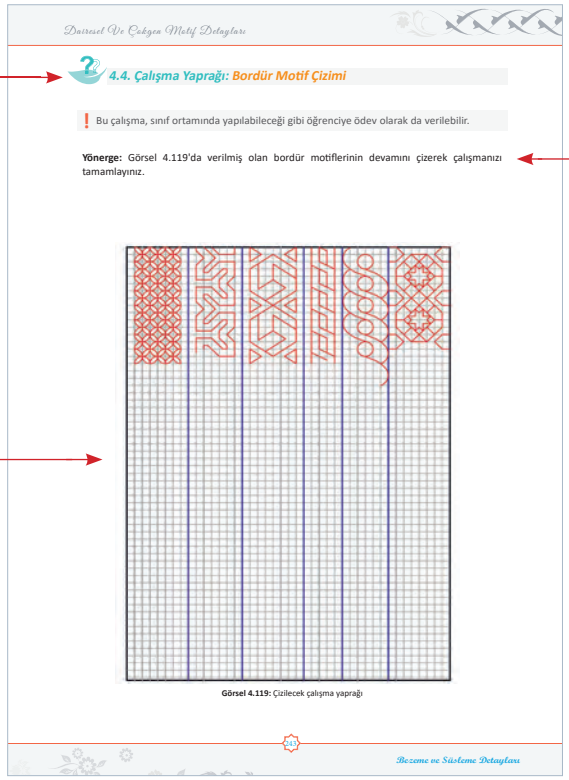

Çalışma yaprağı yönergesini gösterir.

Çalışma yaprağı görselini gösterir.

Öğrenci ile ilgili bilgileri gösterir.

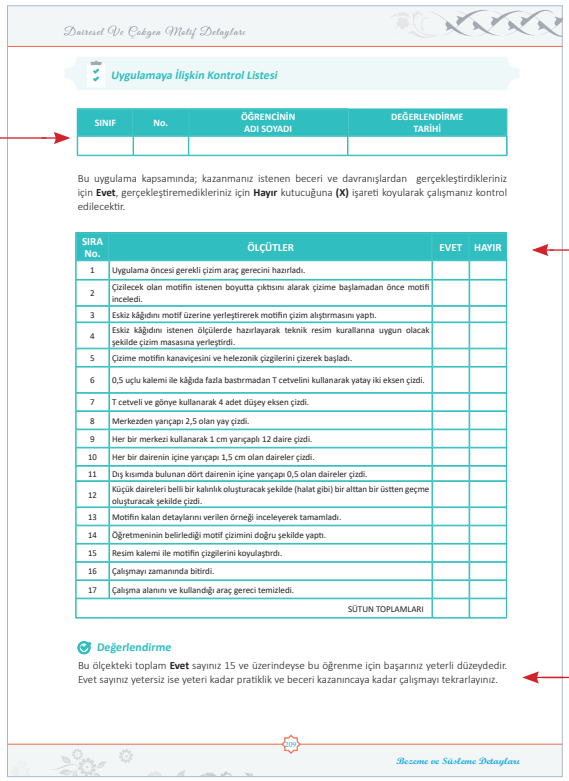

Uygulama ile ilgili ölçütleri gösterir.

Uygulama ile ilgili değerlendirme bölümünü gösterir.

1. YAPRAK VE ÇİÇEK MOTİFİ DETAYLARI
ÖĞRENME BİRİMİ

Konular

- **1.1. YAPRAK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ**
- **1.2. ÇİÇEK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ**

Neler Öğreneceksiniz?

- Teknik çizim kural ve yöntemlerine uygun olarak yaprak ve çiçek motifi detayları çizimi ile ilgili konular ve uygulamalar

Temel Kavramlar

- Bezeme
- Desen
- Kanaviçe
- Motif
- Üsluplaştırma

Hazırlık Çalışmaları

1. Çevrenizde bulunan farklı bitkilerden yaprak örnekleri toplayarak bu yaprakların renk, biçim ve doku özelliklerini inceleyiniz.
2. Seçtiğiniz bir bitkiye ait yaprağın basit bir resmini çizerek bu yaprağı sınıf arkadaşlarınıza tanıtınız.
3. Çevrenizde bulunan çiçek türlerinden örnekler toplayarak bu çiçeklerin renk, şekil ve doku özelliklerini inceleyiniz.
4. Örnek olarak seçeceğiniz bir çiçeğin basit bir resmini çizerek bu çiçeği sınıf arkadaşlarınıza tanıtınız.

1. YAPRAK VE ÇİÇEK MOTİFİ DETAYLARI

İnsanlık, var olduğu günden bu yana temel ihtiyaçlarını gidermesinin ardından estetik kaygıların peşine düşmüştür. Böylelikle sadece ürettiği objeleri süslemekle kalmamış; yaşadığı mekânın zeminini, tavanını veya duvarlarını da çeşitli motiflerle bezeyip süslemiştir. Bu bezeme ve süslemeler bazen mekân içinde bazen de yapının dış cephesinde özenle uygulanmıştır. Tarihin en eski dönemlerinden itibaren mağara duvarlarında dahi bu çabaların izleri görülmektedir.

Her millet oluştuğu toplumun, çevrenin, iklimin, inancın ve yaşadığı coğrafyanın etkisiyle kendine özgü bir sanat ve kültür yapısı doğurmuştur. Farklı kültür ve medeniyete sahip toplumlar birbirlerinden etkilenerek belli bir birikim oluşturmuş ve bu birikimlerini kendi sanat ve kültür yapılarına yansıtmışlardır.

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkler de burayı yurt edinerek kendi kültürlerine özgü farklı bezeme ve süsleme sanatlarını eserlerine uygulamıştır (Görsel 1.1). Doğusunda ve batısında bulunan farklı medeniyetler ile yıllarca siyasi ve ticari temasta bulunan Türk devletleri kendi sanat geleneklerini devam ettirerek bezeme ve süsleme sanatlarında dünya çapında bir yere ve kimliğe sahip olmuştur.

Görsel 1.1: Bezeme ve süsleme sanatları ile dokunmuş Türk halısı

Bezeme ve süsleme sanatlarından olan kalem işi, ahşap oyma, taş oyma, tezhip, çini, sedef, varak, halıcılık ve vitray gibi birçok sanat dalındaki motif, birbirine benzer karakterler taşımaktadır (Görsel 1.2.a, b, c, ç, d, e).

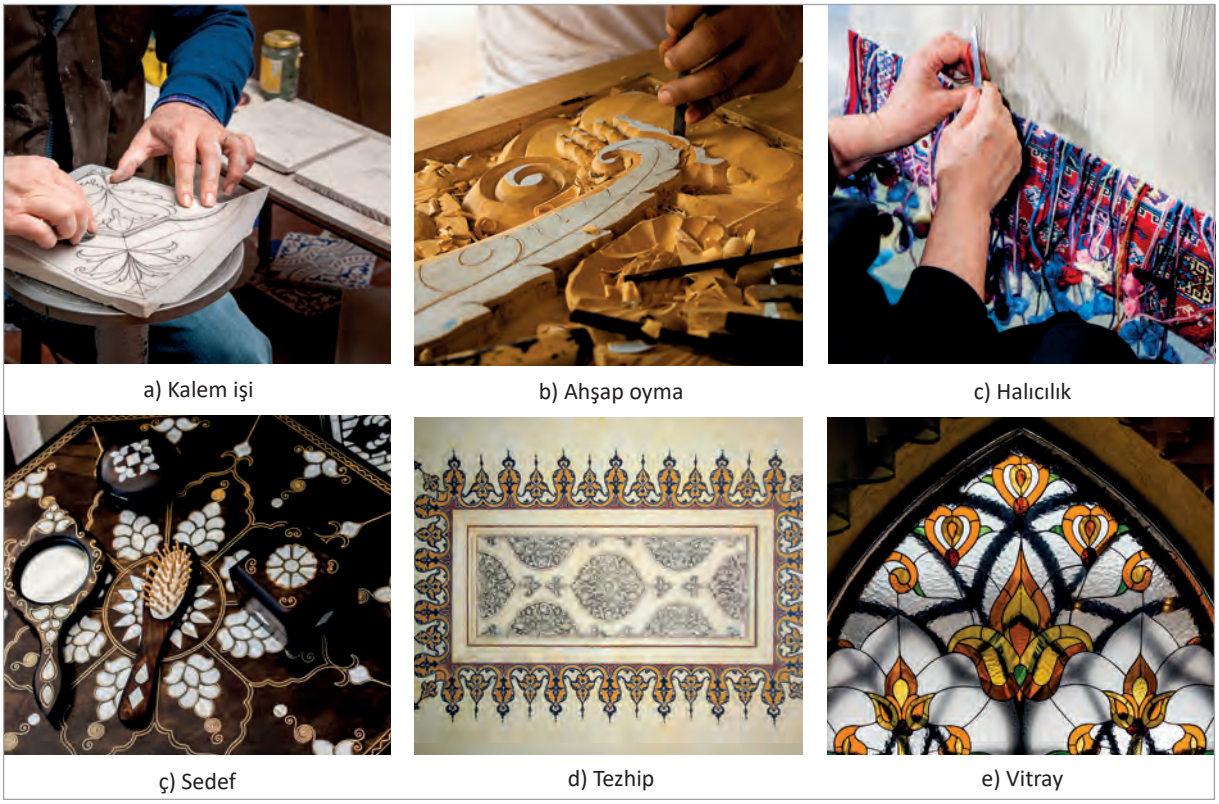

a) Kalem işi | b) Ahşap oyma | c) Halıcılık

ç) Sedef | d) Tezhip | e) Vitray

Görsel 1.2: Bezeme ve süsleme sanatlarından bazıları

Türk motiflerinin ilk örneklerine VIII. ve IX. yy.da Uygur Türklerine ait eser, eşya, obje vb. kalıntılarda rastlanmaktadır. Bu motifler, Uzak Doğu kökenli stilize çiçekler ve üsluplaştırılmış rumi motiflerden oluşmaktadır. İlerleyen zamanlarda kültürün ve dinin de etkisiyle bezeme ve süslemelerde hatai, geometrik ve rumi tarzlarda üsluplaştırılmış bitki, çiçek ve cansız varlıkların motifleri daha yoğun kullanılmıştır (Görsel 1.3.a, b, c).

a) Kumaş motifi örneği | b) Örgü motifi örneği | c) Kilim motifi örneği

Görsel 1.3: Uygur Türklerine ait motifler

Hatai motif olarak adlandırılan stilize edilmiş yaprak ve çiçek motiflerinin en zengin örnekleri Osmanlı Dönemi'nde (XVI ve XVII. yy.) görülmektedir (Görsel 1.4.a, b).

a) Duvar boyama hatai motifi

b) Çini hatai motifi

Görsel 1.4: Hatai motifi

Türk geleneksel sanatlarından biri olan bezeme ve süsleme günümüzde de birçok alanda kullanılmaktadır. Bezeme ve süsleme hassas çalışma gerektiren, dikkat ve özen isteyen bir iştir. Geleneksel bezemeleri etüt edebilmek için bezemelerin kaynaklarını, bu kaynakların hangi alanlarda kullanıldıklarını, kompozisyon ilkelerini, tekrarlama kurallarını her yönüyle bilip iyi analiz etmek gerekir.

Bezeme ve süsleme sanatını en güzel şekilde uygulayabilmek için göz ve el eğitimi de çok önemlidir. Göz eğitimi için uygulanmış birbirinden güzel ve önemli süslemeleri incelemek; el eğitimi için ise defalarca uygulama yapmak, istenen seviyeye gelene kadar çalışmak gerekmektedir. Böylece kişi bezeme ve süsleme konusunda işçiliğini geliştirerek tecrübe ve el becerisi kazanır. Bu sanat dallarını uygulamanın ilk aşaması ise motif ve motif tekniklerini öğrenerek bu motifleri tekniğine uygun şekilde, belli bir düzen ve sırayla çizmekten geçer (Görsel 1.5.a, b).

a) Kopyalama

b) Boyama

Görsel 1.5: Bezeme ve süsleme sanatında işçilik

Bezeme, Motif, Desen ve Üsluplaştırma

Bezeme (Tezyin): Süsleme amacıyla değişik yüzeylere, değişik tekniklerle yapılan iki boyutlu resim türüdür. Bir maddeye veya yüzeye estetik bir değer kazandırmak için oluşturulan motiflerin birbirlerini tamamlayacak şekilde yerleştirilmesi sanatıdır (Görsel 1.6). Bezemede iki temel ilke vardır.

- Bezemede perspektif kaygısı ve derinlik yoktur.
- Bezemenin bütününü oluşturan parçalar motif, desen ve çizgilerdir.

Görsel 1.6: Minyatür seramik çini örneği (Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi)

Motif: Kendi başlarına kullanıldıklarında bir bütün, bir birlik olan; belli bir sıra ve düzen içinde yan yana gelerek kullanıldıklarında ise bir bezek (süs) oluşturan süsleme ögelerinden her birine verilen isimdir (Görsel 1.7).

Desen: Birçok motifin belli bir düzen ve belirli tekrarla bir araya gelerek oluşturdukları bezemedir (Görsel 1.8).

Görsel 1.7: Bezeme ve süsleme sanatında motif

Görsel 1.8: Bezeme ve süsleme sanatında desen

Üsluplaştırma (Stilize Etme): İnsan, hayvan ve bitkilerin gerçek şekil ve biçimlerinin görünüş özelliklerini yitirmeden yalınlaştırılması ile oluşturulan motiflerdir. Her üsluplaştırma, sanatkârın becerisi ve yeteneği doğrultusunda şekillenir. Bazen yalın hâlde kullanılırken bazen de en ihtişamlı şekli ile kullanılır. Görsel 1.9'da karanfil, lale ve gülün stilize edilerek çizilmiş hâli ve gerçek görüntüleri verilmiştir.Bu görseller üsluplaştırmanın en güzel örneklerindendir.

Görsel 1.9: Karanfil, lale ve gülün üsluplaştırılması

Yaprak Motifi Detayları Çiziminde Kullanılan Araç Gereçler

Detay motifleri çizilirken kullanılması gereken araç gereçler vardır. Bunlar; 0,5 uçlu (versatil) kalem, HB, B ve 2B yumuşak uçlu kurşun resim kalemi, daire şablonu, pergel, cetvel, gönyeler, eskiz silgisi (hamur silgi), silgi, eskiz kâğıdı, milimetrik kâğıtlar, resim kâğıdı ve resim defteridir.

0,5 uçlu (versatil) kalem, açık renkli ince uca sahip bir çizim aracıdır. Motifin ilk ana hatları, eskizleri ve kabataslak çizimleri için kullanılır. Kolay silinmesi ve iz bırakmaması açısından bu tarz çizimlerde daha çok 0,5 uçlu kalemler tercih edilmektedir (Görsel 1.10).

Görsel 1.10: 0,5 uçlu kalem

HB, B ve 2B yumuşak uçlu kurşun resim kalemleri çizgi çizmeye, gölgelendirme yapmaya ve çizime yakınlık-uzaklık bakımından derinlik vermeye yarar. Belirli standartlarda üretilirler. Bu kalemlerin ağaç gövdeli, metal gövdeli-takma uçlu, plastik gövdeli-takma uçlu gibi birçok çeşidi vardır. Kurşun resim kalemleri çeşitli sertliklerde üretilirler. Bu sertlikler, harfler ve rakamlarla ifade edilir.

Harfler

B: Yumuşak (2B, 3B, 4B, 5B, 6B, 7B)

H: Sert (2H, 3H, 4H, 5H, 6H, 7H)

HB: Orta sert

F: H-HB arasında bir sertlik

Rakamlar

Harflerin önüne yazılır (2B, 2H vb.). Rakam büyüdükçe yumuşaklık veya sertlik artar. Tutma kolaylığı bakımından kurşun resim kalemlerinin altı köşeli olanları tercih edilmelidir (Görsel 1.11).

Görsel 1.11: Yumuşak uçlu kurşun resim kalemi

Daire şablonu, en küçük 1 mm, en büyük 36 mm çaplı daire çizmek için kullanılan çizim araç gerecidir. Genellikle pergelle çizilemeyecek kadar küçük çaplı dairesel motiflerin çizimlerinde ve motifin ilk ana hatlarının, dış çizgilerinin belirlenmesinde kullanılır (Görsel 1.12).

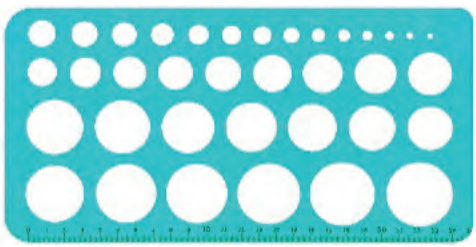

Görsel 1.12: Daire şablonu

Pergel, birbirine üstten eklenmiş iki koldan oluşan, çember çizmeye ve küçük mesafeleri ölçmeye yarayan çizim aletidir. Daire şablonu ile çizilemeyen farklı ölçü ve büyük çapta daire ve yarım daire çizimleri pergel yardımı ile yapılır (Görsel 1.13).

Görsel 1.13: Pergel

Cetvel, ölçülerin resim kâğıdına aktarılmasında ve düzgün doğruların çizilmesinde kullanılır. Farklı bölüntüler ile çeşitli şekillerde yapılmış ağaç, plastik ve çelik cetveller vardır. Cetveller santimetre (cm) cinsinden rakamlandırılır. İki rakam arası 10 eşit parçaya bölünmüştür. Bunlar milimetreyi (mm) ifade eder. Motif detayı çizimlerinde 200-300 mm'lik cetvellerin kullanılması daha uygundur (Görsel 1.14).

Görsel 1.14: Cetvel

Gönyeler, belirli açılarda, çeşitli yönlerdeki çizgilerin çizilmesinde ve istenen açıların işaretlenmesinde kullanılan şekilli cetvellerdir. Motiflerin detay çizimlerinde küçük boy olan gönyeler tercih edilmelidir. Standart gönyeler ve açı gönyeleri olmak üzere iki çeşittir.

Standart gönyeler, 45° ve 30° - 60° olmak üzere iki çeşittir. Bu gönyelerin birlikte kullanılmasıyla eğik çizgileri çizmek mümkündür. Ahşap, saydam ve çeşitli renklerde yarı saydam plastik malzemelerden yapılırlar.

Açı gönyeleri (iletki), 0°-180° arasındaki açıların işaretlenerek çizilmesi veya ölçülmesi amacıyla kullanılır; değişik biçimlerde saydam, yarı saydam ve renkli plastikten yapılırlar (Görsel 1.15).

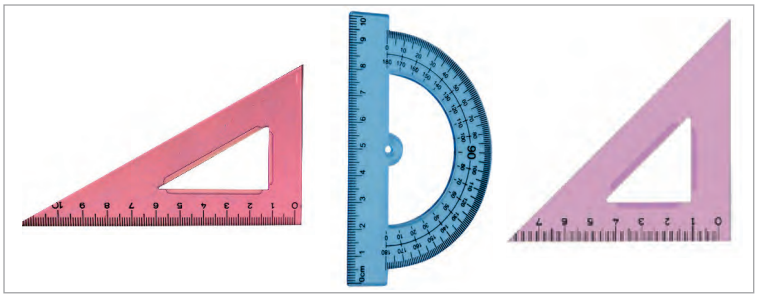

Görsel 1.15: Gönyeler

Eskiz silgisi, hamur silgi adıyla da bilinir. Hamur şeklinde olması sebebiyle istenen şekle getirilerek silme işlemi yapılır. Eskiz kâğıdı çabuk yırtılabilen ince bir kâğıt olduğundan yanlış çizgi veya çizimlerin silinmesinde eskiz silgisi kullanılmalıdır. Bu silgiler, silme işleminden sonra geride silgi tozu denilen kalıntılar bırakmaz (Görsel 1.16).

Görsel 1.16: Eskiz silgisi (hamur silgi)

Silgi, hatalı çizgilerin düzeltilmesi için o kısmın temizlenmesinde kullanılır. Bunlar kauçuk veya plastiktir. Yumuşak silgi, sert silgi gibi çeşitleri vardır.

Yumuşak silgiler, kurşun kalemle çizilen hafif yazı ve çizgilerin silinmesinde kullanılır. Sert silgiler, koyu kurşun kalem ve mürekkep çizgilerinin silinmesinde kullanılır (Görsel 1.17).

Görsel 1.17: Silgi

Eskiz kâğıdı, teknik resim kâğıdı veya sarı kâğıt olarak da bilinen, kabataslak çizimlerin yapıldığı, ince, yarı saydam bir kâğıttır. Motif kopyalamakta da kullanılır. Ayrıca yarı saydam özelliği sayesinde motif çizimlerinin üst üste konularak çizilmesini ve çoğaltılmasını kolaylaştırır (Görsel 1.18).

Görsel 1.18: Eskiz kâğıdı

Resim kâğıdı ve resim defteri, resim kâğıtları normal, düz, beyaz kâğıtlardır. Resim kâğıtlarından oluşturulan defterler ise resim defteridir. Çizim özelliklerine göre farklı kalınlıklara sahiptirler. Fazla uzun ömürlü değillerdir. Kullanma ve saklanma amacına göre çeşitli kalınlıklarda resim kâğıtları tercih edilmelidir. Resim kâğıtlarını iyi bir şekilde muhafaza etmek ve yapılan çalışmaların bir arada durarak kaybolmasını önlemek için resim kâğıtlarından oluşan resim defterleri kullanılmalıdır. Çizim ve kullanım kolaylığı açısından defterlerin spiralli olanları tercih edilmelidir (Görsel 1.19).

Görsel 1.19: Resim defteri

Milimetrik kâğıtlar, ince detay ve ayrıntı isteyen, fazlaca küçük eğri hatları olan motif çizimleri için kullanılan kâğıtlardır. Işık geçiren ve geçirmeyen özellikte olanları vardır. Üzerinde oldukça ince ve açık renklerde, 1 mm değişik aralıklarla çizilen çizgiler bulunur. Bu çizgiler sayesinde istenen motif, istenen ölçüde çizilir (Görsel 1.20).

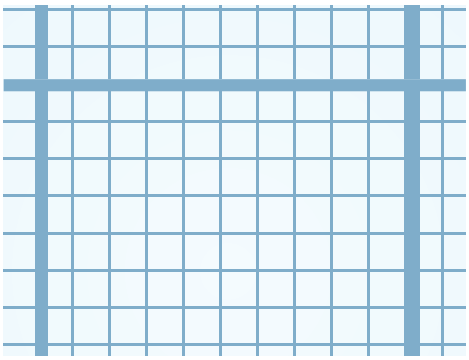

Görsel 1.20: Milimetrik kâğıt

1.1. YAPRAK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ

Yapraklar, bitki kaynaklı süslemelerin vazgeçilmez elemanıdır ve tarih boyunca sanatkârlara ilham kaynağı olmuştur. Yaprak motifleri bugüne kadar birçok sanat eserinde gerek ana motif gerekse yardımcı motif olarak bezeme ve süslemeler hâlinde yerini almıştır.

Yaprak motifleri bitki kaynaklı motiflerin içinde çizimi kolay olan motiflerdendir. Yaprak motifi çizimi, şekli ve süslemelerdeki konumu bakımından pek çok farklılıklar gösterir.

Yaprakların süslemelerde kullanılan bir diğer adı da **berk**'tir. Yapraklar daha az stilize edilmiş olup dilim ve parça sayılarına göre de değişik isimler alır.

Yaprak motifleri en basit ve yalın hâlleri ile çizilebilecekleri gibi esas çizgileri korunarak çeşitlendirilmiş şekilde de çizilebilir. Yaprak motifleri genellikle küçük veya orta boylarda çiçek motiflerinin tamamlayıcısı olarak çizilir. Büyük boy olarak çizildiklerinde üzerlerine farklı motifler eklenerek yaprak motiflerinin daha zarif ve ihtişamlı görünmesi sağlanabilir (Görsel 1.21).

Görsel 1.21: Farklı yaprak motifleri

Bazı bezeme ve süslemeler diğer motiflerin katkısı olmadan yalnızca yapraklardan oluşabilmektedir. Özellikle tabiattan ilham alan birçok sanatkârın elinde yaprak motifleri âdeta dile gelmiş, renk ve şekil zarafetiyle hayatiyet kazanmıştır (Görsel 1.22).

Görsel 1.22: Yaprak motifi

Türkler, bezeme ve süslemede yaprak motifi üretirken ne yaprakların doğal görüntüsünün aynısını ne de aslına benzemeyecek kadar farklı bir hâlini oluşturmayı tercih etmiştir. Yaprakları analiz ederek yorumlamış, kendilerine has bir şekilde sentezledikten sonra uygulamıştır. Bu sentezlenen uygulamalar bütün bitkisel motifler için geçerli olmuştur.

Selçuklular Dönemi'nde daha çok geometrik motifler, rumi motifler ve "zencirek" adı verilen birbirlerinin içinden zincir şeklinde geçen motifler hâkim olduğundan yaprak motifi fazla gelişememiştir (Görsel 1.23).

Osmanlı sanatında ise özellikle XVI. yy.da yaprak motifi önem kazanmış, en mükemmel şeklini bularak altın devrini yaşamıştır. Bu eserlerin en önemlileri Kanuni Sultan Süleyman zamanında saray sernakkaşı olan Şahkulu tarafından saz yolu diye bilinen bezeme üslubu ile oluşturulmuş ve nadide sayılabilecek yaprak motiflerini barındıran motiflerdir (Görsel 1.24).

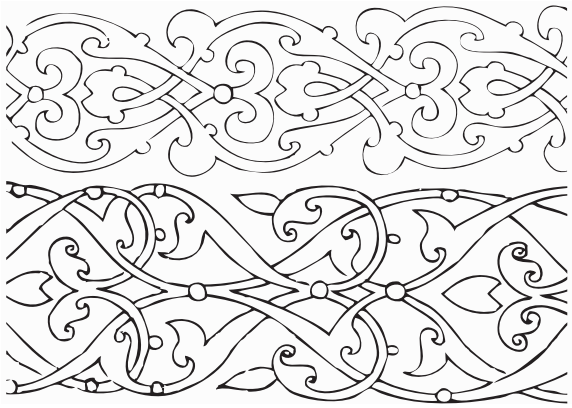

Görsel 1.23: Zencirek motifi örnekleri

Görsel 1.24: Yaprak, çiçek ve hayvan figürü ile saz yolu ekolünün oluşturulması

Yaprak motifinin çiziminde diğer motiflerle uyum sağlamak açısından önemli birtakım kurallar vardır. Desende kaplayacakları alan, kompozisyona uygun olarak yerleştirilmeleri, estetik görünümleri, yönlendirilmeleri ve sapla birleştirilmeleri doğru hesaplanarak tasarlanmalı ve düşünerek düzenlenmelidir. Yapraklar, bezeme ve süslemelerde stilize edilerek farklı şekillerde çizilir ve çizildikleri bu farklı şekiller ile adlandırılır. Doğal görünüşlü yapraklar, birbirlerine sarılmış yapraklar, dilimli ve parçalı yapraklar, geometrik yapraklar, ortadan katlı yapraklar, kıvrımlı yapraklar ve hançer yapraklar gibi isimler alırlar.

Doğal Görünüşlü Yapraklar

Doğal görünüşlü yaprak motifleri hangi ağaç veya çiçeğe ait olduğu ilk bakışta anlaşılan yaprak motifleridir. Bunun sebebi doğal görünüşlü yaprak motifleri çizilirken doğada bulunan yaprak görünüşlerinin çok fazla değiştirilmemesi ve daha az stilize edilmesidir (Görsel 1.25).

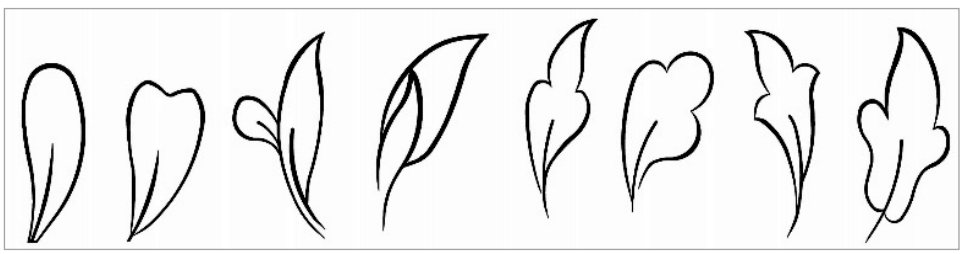

Görsel 1.25: Doğal görünüşlü yapraklar

Birbirlerine Sarılmış Yapraklar

Birbirlerine sarılmış yaprakların diğer bir adı **sadberk**'tir. Bu kelime, yüz yaprağın veya birçok yaprağın oluşturduğu çiçek anlamına gelir. Adından da anlaşıldığı gibi birden çok yaprağın birbirine sarılmış hâlinin çizilmesi ile elde edilen yaprak motifidir (Görsel 1.26).

Görsel 1.26: Birbirlerine sarılmış yapraklar

Dilimli ve Parçalı Yapraklar

Yapraklar basit olarak çizilebileceği gibi bazen süsleme ve bezemelerde dilimli ve parçalı olarak da kullanılabilir. Bu yapraklar üsluplaştırılırken parça ve dilim sayısına göre tek parçalı ise **yekberk**, üç parçalı ise **seberk**, beş parçalı ise **pençberk** gibi Farsça isimler alır. Görsel 1.27'de verilen parçalı yaprağın Görsel 1.28'de diğer motiflerle beraber kullanımı gösterilmektedir.

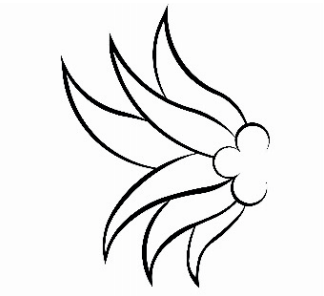

Görsel 1.27: Parçalı yaprak motifi

Görsel 1.28: Parçalı yaprağın diğer motiflerle beraber kullanımı

Geometrik Yapraklar

Geometri kural ve ölçülerine uygun olarak stilize edilen yaprak motifleridir. Genellikle dairesel veya kıvrımlı hatları yoktur. Çoğunlukla halıcılık sanatında kullanılır, sade ve yalın bir şekilde çizilirler (Görsel 1.29).

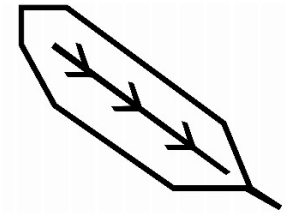

Görsel 1.29: Geometrik yaprak motifi

Ortadan Katlı Yapraklar

Bezeme ve süslemelerde ana motifler yerine yerleştirildikten sonra kompozisyonda boş alanlar kalabilir. Bu motifler, yerleştirildiği yerin şekline uyabilmek için kıvrımlı şekil alarak ortadan katlı hâlde stilize edilen yaprak motifleridir (Görsel 1.30). Kompozisyonun tamamlanması veya ana motifi tamamlayacak kısımların göze hoş gelecek şekilde doldurulması için ortadan katlı yaprak motifleri kullanılır.

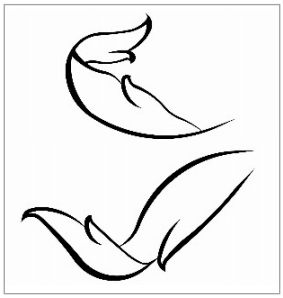

Görsel 1.30: Geometrik yaprak motifi

Kıvrımlı Yapraklar

Bulundukları süslemelerde, çizildikleri yerlere uygun olmaları açısından çeşitli şekillerde kıvrımlı olarak çizilen yapraklardır. Bezeme ve süslemelerdeki tasarım veya kompozisyona bağlı olarak bazen yatay bazen de dikey olarak konumlandırılırlar (Görsel 1.31). Kıvrımlı yapraklar iki şekilde çizilir.

- Yaprağın ucundan dönüş yapılarak alt çizgi üste, üst çizgi alta geçer.
- İki nokta üzerinden kıvrım yapılır.

Görsel 1.31: Kıvrımlı yaprak motifi

Hançer Yaprak Motifi

Hançer yaprak motifleri ismini hançeri andıran kıvrımından alır. Dilimli, ince, sivri uçlu, hareketli ve zarif bir görünüşe sahip, hançer biçimli büyük yaprak motifleridir. Büyük ve detaylı çizilen bu yapraklarda orta damar ve ana çizgiler kalın çizilir (Görsel 1.32). Hançer yaprak motifleri kendilerine has özellikleriyle tek başlarına güzel ve ihtişamlı motiflerdir.

Görsel 1.32: Hançer yaprak motifi örnekleri

1.1. Çalışma Yaprağı

Yönerge: Aşağıda isimleri verilen yaprak motiflerini tablodaki uygun motifin karşısına yazınız.

- Birbirlerine sarılmış yaprak
- Geometrik yaprak
- Ortadan katlı yaprak
- Dilimli ve parçalı yaprak
- Hançer yaprak
- Doğal görünüşlü yaprak
- Kıvrımlı yaprak

YAPRAK MOTİFLERİ	YAPRAK MOTİFİ İSİMLERİ

Gerçeğine en yakın hâli ile doğadan alınmış, belli başlı esas çizgileri korunarak detaylandırılmış, en sade hâli ile gövde, sırt ve karın kısımlarından oluşan motife **basit yaprak motifi** denir. Yaprak motifleri daha çok bitkisel motifler içinde yer alan kır çiçekleri grubu, hatai grubu, ağaç motifleri grubu ve lotus grubu motiflerinde kullanılmaktadır (Görsel 1.33.a, b, c).

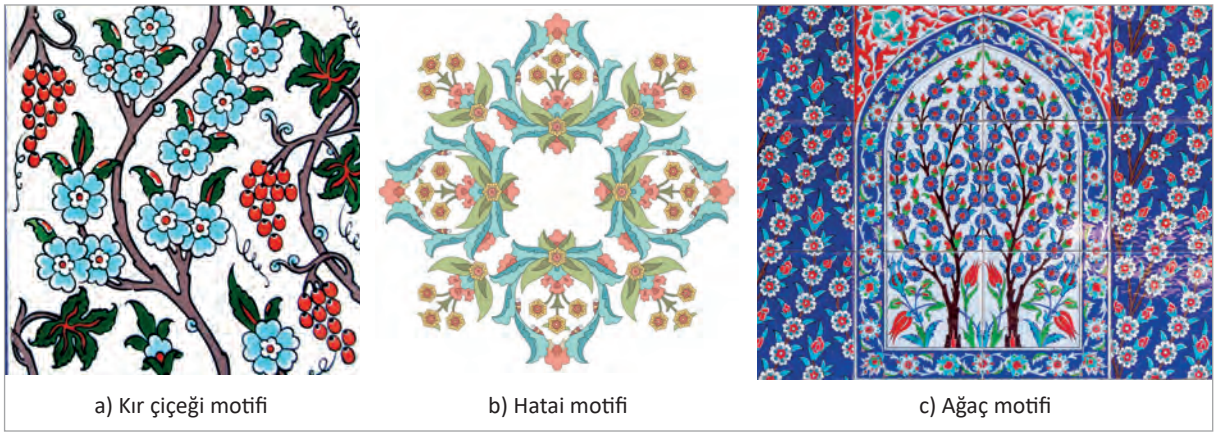

a) Kır çiçeği motifi b) Hatai motifi c) Ağaç motifi

Görsel 1.33: Basit yaprak motiflerinin kompozisyon içinde görünüşleri

Yaprak motifleri; hatai, penç ve gonca gül gibi motifleri meydana getiren ve desen içinde önemli yeri olan temel motiflerdendir. Hangi yaprak çeşidi olursa olsun çizimine yaprak kanaviçesi ile başlanır. Kanaviçe çizimi, motifin ana hatlarını oluşturduğu için çizim tekniğinin çok iyi öğrenilmesi ve bu çizim tekniğine uygun olarak motifin kanaviçesinin doğru yerleştirilerek çizilmesi önem taşır.

Kanaviçe

Kanaviçe, motifte ayrıntıya girilmeden motifin yerinin, yönünün ve büyüklüğünün belirtilerek ana hatlarının çizilmesidir. Bütün motiflerde olduğu gibi yaprak motifinin çizimine de motifin kanaviçesi çizilerek yeri belirlenir (Görsel 1.34).

Görsel 1.34: Yaprak kanaviçe çizimi

Yaprağın desendeki yerini tespit etmek için ilk önce ince uçlu bir kalemle bastırmadan, hafif bir çizgiyle motifin kanaviçesi çizilerek motifin yeri belirlenir. Kanaviçe çizimine isteğe ve el alışkanlığına bağlı olarak yaprak motifinin alt veya üst çizgisinden başlanabilir. Kalem, çizilecek yöne doğru hafif yatırılır ve çizerken

kalemin ucu döndürülerek her yerde aynı kalınlık ve koyulukta çizgi elde edilmesi sağlanır.

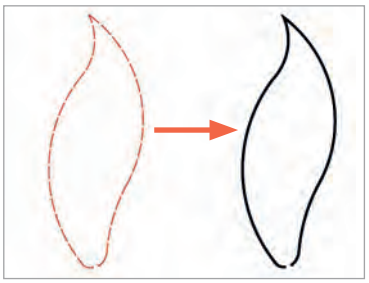

Görsel 1.35: Yaprak kanaviçe çizimi

Yaprak motifinin uç kısmı, çizilecek olan örnek motife uygun çizilmeli, sivri veya yuvarlak çizilmemelidir. Kompozisyona ve örnek alınan motife uygun, ikisinin ortası bir ovallikte çizilmelidir. Hangi çeşit yaprak çizilecek olursa olsun çizime öncelikle basit yaprak kanaviçesi çizmekle başlanır. Başta yeri belirlenen yaprak motifinin daha sonra büyüklüğü ve biçimi de belirlenerek ana hatları çizilir.

İlk çalışmalarda istenen şekilde çizimler yapılamayabilir. Bu durumda çizimler istenen şekli alana kadar başka kâğıtlar üzerinde gerekli ölçüde pratik yapılmalıdır. Çizimde ustalaşmış kişilerin, el alışkanlıkları sebebiyle geometrik bir kanaviçeye ihtiyaçları yoktur (Görsel 1.35).

Kanaviçesi çizilen yaprağın diğer kısımları sırayla çizilerek yaprak motifi tamamlanır. Yaprak kısımları üç bölümden oluşmaktadır.

- Yaprak Dişleri
- Orta Damar
- Sap

Yaprak Dişleri

Yaprak dişleri; yaprağın dış çizgilerinde bulunan ve yaprağın ana hatları boyunca devam eden, küçük çıkıntılı çizgilerdir. Dişler, yaprağın başlangıç ve bitiş yerlerinde küçük ve seyrek, orta kısımlarında ise daha iri çizilir. Yaprak dişleri çizilirken dişlerin aynı büyüklükte ve testere dişleri gibi eşit olmamasına dikkat edilmelidir. Dişler estetik bir formda ve yaprağın dış ana hattındaki çizgileri takip edecek şekilde çizilmelidir (Görsel 1.36).

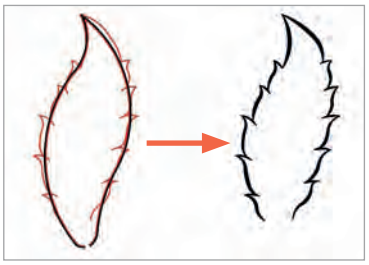

Görsel 1.36: Yaprak dişlerinin çizilmesi

Kılçık

Yaprak ikiye katlı ise orta damar kılçık adını alır. Genellikle katlanmış yapraklarda ve yaprağın dış kenarlarında bulunan dişler, yaprağın duruşunu ve hareketini belirler. Yaprağın yarısı profilden görülür. Kılçık, genellikle yaprağın sırt kısmında yer alır ve orta damar gibi süslenir (Görsel 1.37).

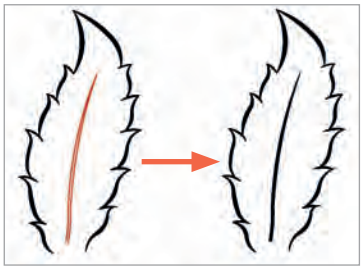

Görsel 1.37: Kılçık (orta damar) çizilmesi

Sap

Yaprak motifinin tamamlayıcısı ve son kısmıdır. Yaprak motifinin bir uzantısı olan saplar, motife estetik bir görünüm kazandırır, boşlukları doldurur ve motiflerin uzun kısımlarını örter. Sapları güzelleştirmek için üzerleri yaprak, yarım penç, gonca gül (çiçeğin boyuna kesitinin görüntüsü) veya salyangoz motifleriyle süslenir (Görsel 1.38).

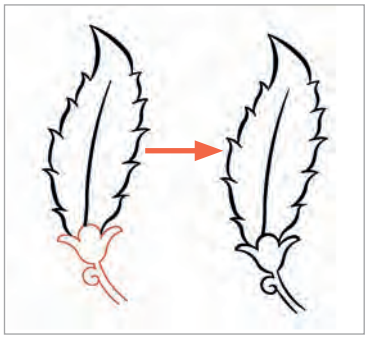

Görsel 1.38: Sap çizilmesi

Orta Damar

Genellikle yaprağı tam ortadan ikiye bölen çizgi veya çizgilere verilen addır. Orta damar yaprağın kavisli şekline uygun olarak çizilir. Yaprağın orta damarı, yaprağın formunu takip ederek tek çizgi, çift çizgi, dişli, çiçekli gibi değişik şekillerde çizilebilir.

Orta damar, küçük yapraklarda rumi ve bulut motiflerle; geniş yapraklarda ise penç motiflerle (çiçeğin kuş bakışı görüntüsü) süslenir. Orta damardaki bu süslemeler ne çok sık ne de çok seyrek çizilmelidir. Çok geniş yapraklarda damar süslenerek detaylandırılır. Bu süslemenin şekli, sıklık veya seyrekliği daha çok sanatkârın becerisine bağlıdır (Görsel 1.39).

Görsel 1.39: Orta damarın süslenmesi

Basit Yaprak Motifi Çizimi

Yaprak motiflerinde, kanaviçesi çizilen motifin çizimine yaprağın sırt kısmı ile başlanır. Küçük boy düz bir yaprak çizmek için öncelikle kalem bastırılmadan ve el serbest bırakılarak çizim yapılmalıdır. Hafif bir çizgi ile başlangıç noktasından yukarı doğru istenen yaprak boyutuna göre uç nokta hizasına kadar çıkılır. Aynı yol tersine takip edilerek başlangıç noktasına geri dönülür (Görsel 1.40).

Görsel 1.40: Yaprağın sırt kısmının çizilmesi

Belli belirsiz çizilen bu ilk çizgiler rehber (kılavuz) çizgilerdir. Daha sonra başlangıç noktasından uç noktasına doğru yaprağın sırt çizgisi netleştirilir. Yaprak motifinin karın kısmı "S" şeklini andırır. Kırmızı oklarla yönleri gösterildiği gibi kalem fazla bastırılmadan, hafif bir çizgi ile başlangıç noktasından yaprağın yukarı karın kısmına ve uç noktasına doğru çıkılır. Aynı yol tersine takip edilerek başlangıç noktasına geri dönülür (Görsel 1.41).

Görsel 1.41: Yaprağın karın kısmının çizilmesi

Başlangıç noktasından uç noktasına doğru yaprağın karın kısmının çizgisi netleştirilir. Yaprağın uç noktası ne ok gibi sivri ne de yuvarlak çizilmelidir. Çizim esnasında gösterilen yön, ters olabilir. Bu tamamen elin çizime alışmasına bağlıdır.

Yaprak motifinin damarının çizimine kırmızı oklar ile gösterildiği gibi yaprağın orta ekseni belirlenerek başlanır. Yaprağın orta eksen çizgisi yaprağı tam ortadan bölecek şekilde çok hafif bir çizgi ile çizilir. Orta damarın sırt ve karın kısmı yaprağın sırt ve karın kısmına paralel olacak şekilde kalem fazla bastırılmadan çizilmelidir. Şekli ve yeri tam olarak oturtulduktan sonra çizgiler netleştirilerek damarın çizimi tamamlanır (Görsel 1.42).

Görsel 1.42: Yaprak damarının çizilmesi

Yaprak motifinin sap kısmını çizerken dikkat edilecek en önemli unsur yaprağın büyüklüğüdür. Sap büyüklüğü ile yaprağın büyüklüğü doğru orantılı olmalıdır. Yaprak büyüdükçe sap kısmı büyür, yaprak küçüldükçe sap kısmı da küçülür. Çizilen yaprağın çıkış noktası ortalanarak sap kısmı çizilir. Daha sonra yaprağın sırt ve karın kısmı yumuşak bir şekilde sap kısmına bağlanır (Görsel 1.43).

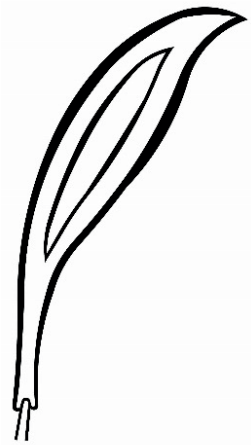

Görsel 1.43: Yaprağın sap kısmının çizilmesi

1.1. Uygulama Yaprağı: Yaprak Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.44'te verilen yaprak motifi detayını resim defterinize çiziniz. Yaprak motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak çiziminizi tamamlayınız.

Görsel 1.44: Yaprak motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motif çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
5	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıda fazla bastırmadan, elinizi hafifçe eğerek ve mümkün mertebe kaleminizi döndürerek yaprağın dış ana hatlarını ve kanaviçesini çiziniz (Görsel 1.45).

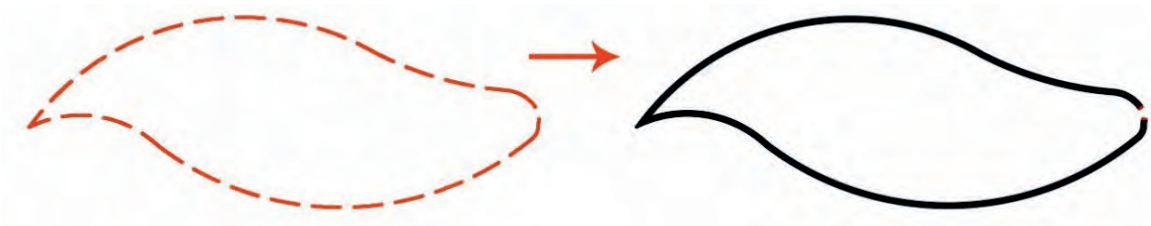

Görsel 1.45: Yaprağın kanaviçesinin çizilmesi

6. İlk çiziminizde istediğiniz şekli veremeyebilirsiniz. Bu yüzden beğenmediğiniz şekli silgi ile silerek istenen şekli elde edene kadar kanaviçe çizimini tekrarlamaya devam ediniz.
7. Kanaviçe çizimi biten motifinize, motifin çizdiğiniz ana hatlarını takip edecek şekilde yaprak dişlerini yerleştiriniz.
8. Yaprak dişlerini çizerken yaprağın başlangıç ve bitiş yerlerinde bulunan dişleri küçük ve seyrek, orta kısımlarında bulunan dişleri ise daha iri çiziniz.
9. Yaprak dişlerini aynı büyüklükte ve testere dişleri gibi çizmeyiniz.
10. Dişleri estetik bir formda çizmeye çalışınız (Görsel 1.46).

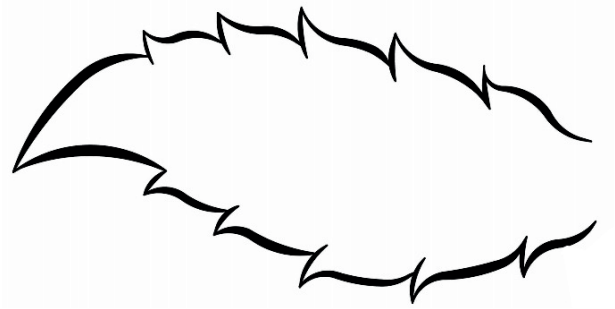

Görsel 1.46: Yaprağın dişlerinin motifin ana hattı boyunca yerleştirilmesi

11. Dişleri yerleştirdikten sonra yaprağın orta damarını yerleştiriniz.

12. Yaprağın orta damarını, yaprağın formunu takip ederek çift çizgi şeklinde çiziniz (Görsel 1.47).

Görsel 1.47: Yaprağın orta damarının çift çizgi şeklinde çizilmesi

13. Motifin sap kısmının çizimini inceleyiniz.

14. İncelediğiniz sap şeklinin aynısını kendi motifinizde çizmeye çalışınız (Görsel 1.48).

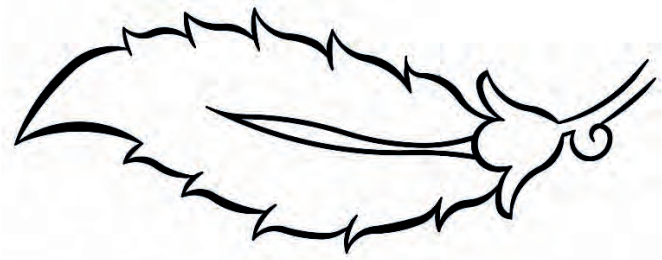

Görsel 1.48: Yaprağın sap kısmının çizimi

15. Biten yaprak motifinizi inceleyiniz. Beğenmediğiniz kısımları silerek tekrar çiziniz.

16. Son şeklini alan motifinizin çizgilerini resim kaleminizi kullanarak koyulaştırınız (Görsel 1.49).

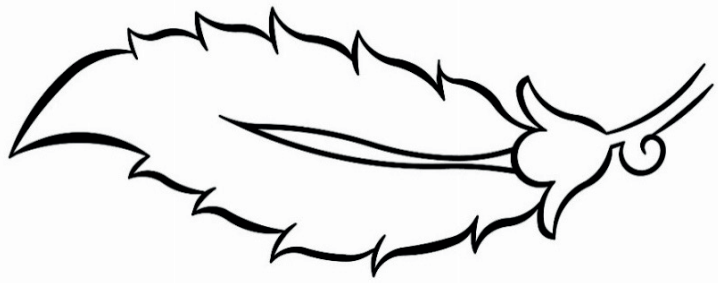

Görsel 1.49: Yaprak motifinin kenarlarının koyulaştırılması

17. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizime motifin kanaviçesini çizerek başladı.		
6	Kanaviçe çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Kâğıdı ortalayarak motifin kanaviçesini doğru şekilde yerleştirdi.		
8	Kanaviçe çizerken kalemini hafif eğerek ve döndürerek çizdi.		
9	Aynı kalınlık ve koyulukta çizgiler elde ederek fazla sivri uçlu olmayan kanaviçe çizimini yaptı.		
10	Yaprak dişlerini motifin ana hattı boyunca yerleştirdi.		
11	Yaprağın başlangıç ve bitiş yerlerinde bulunan yaprak dişlerini küçük ve seyrek, orta kısımlarında bulunan yaprak dişlerini ise daha iri çizdi.		
12	Yaprak dişlerini aynı büyüklükte ve testere dişleri gibi çizmedi.		
13	Çizilen yaprak dişlerini göze hoş görünecek şekilde çizdi.		
14	Yaprağın orta damarını yaprağın formunu takip ederek çift çizgi şeklinde çizdi.		
15	Yaprağın sap kısmını uygun büyüklükte ve istenen şekilde çizdi.		
16	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
17	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
18	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
19	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 15 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

1.2. Uygulama Yaprağı: Kıvrımlı Yaprak Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.50'de verilen yaprak motifi detayını resim defterinize çiziniz. Yaprak motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak çiziminizi tamamlayınız.

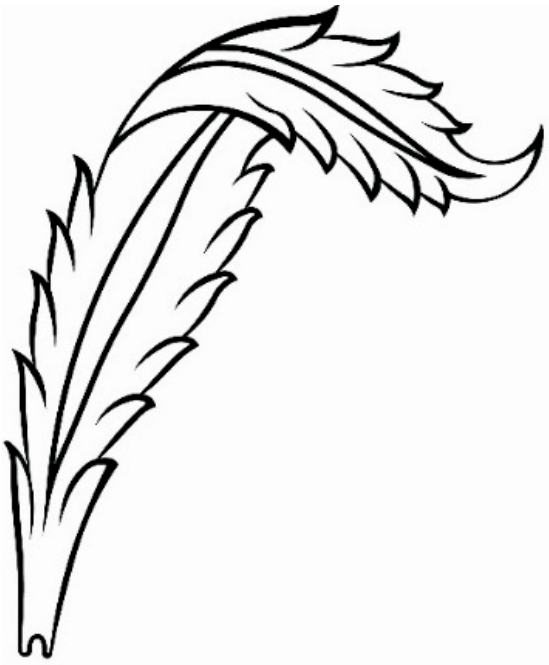

Görsel 1.50: Çizilecek olan yaprak motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
4	Resim defteri	Motif çizimi için kullanılır.
5	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıda fazla bastırmadan, elinizi hafifçe eğerek ve mümkün mertebe kaleminizi döndürerek yaprağın kıvrım yaptığı noktaya bakmaksızın dış ana hatlarını ve kanaviçesini çiziniz (Görsel 1.51).
6. Yaprağın kıvrım noktalarını belirledikten sonra yaprağın kıvrımlı kısmını çiziniz.
7. Yaprağın kıvrım yerini kaleminizi kaldırmadan uç noktaya kadar kıvrım tekniğine uygun çiziniz.
8. Yaprak motifinin üsten kıvrımlı kısmının kanaviçesini çiziniz (Görsel 1.52).
9. Yaprağın sırt ve karın kısmındaki dişleri kıvrım yerine kadar tekniğine uygun şekilde yerleştiriniz (Görsel 1.53).
10. Yaprağın kıvrım kısmının alt tarafındaki dişlerini de yerleştirerek motife son şeklini veriniz (Görsel 1.54).
11. Kıvrımlı yaprağın tam ortasından geçecek şekilde yardımcı bir çizgi çiziniz ve bu çizgi rehberliğinde yaprağın damar ve sap kısmını motife uygun şekilde yerleştiriniz (Görsel 1.55, Görsel 1.56).
12. Sağa bakan üsten kıvrımlı yaprak motifinizin kılavuz çizgilerini silerek, motifinizi temize çekiniz.
13. Çizdiğiniz yaprak motifini inceleyiniz. Beğenmediğiniz kısımları silerek tekrar çiziniz.
14. Son şeklini alan motifinizin çizgilerini resim kaleminizi kullanarak koyulaştırınız.
15. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

Görsel 1.51: Yaprağın kanaviçesinin çizilmesi

Görsel 1.52: Yaprağın kıvrımlı kısmının çizimi

Görsel 1.53: Yaprak dişlerinin çizimi

Görsel 1.54: Kıvrımlı kısımlardaki dişlerin çizimi

Görsel 1.55: Yaprak damarının çizilmesi

Görsel 1.56: Yaprak sap kısmının çizilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak, çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizime motifin kanaviçesini çizerek başladı.		
6	Kanaviçe çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Motifin kanaviçesini kâğıda doğru şekilde ortalayarak yerleştirdi.		
8	Kanaviçe çizerken kalemini fazla bastırmadan çizdi.		
9	Yaprağın kıvrım noktalarını belirledikten sonra yaprağın kıvrımlı kısmını çizdi.		
10	Yaprağın kıvrım yerini, uç noktaya kadar kalemini kaldırmadan ve kıvrım tekniğine uygun olarak çizdi.		
11	Yaprak motifinin üsten kıvrımlı kısmının kanaviçesini çizdi.		
12	Yaprağın sırt ve karın kısmındaki dişleri kıvrım yerine kadar tekniğine uygun şekilde yerleştirdi.		
13	Yaprak dişlerini aynı büyüklükte ve testere dişleri gibi çizmedi.		
14	Çizilen yaprak dişlerini göze hoş görünecek şekilde çizdi.		
15	Yaprağın orta damarını yaprağın formunu takip ederek çift çizgi şeklinde çizdi.		
16	Yaprağın sap kısmını uygun büyüklük ve istenen şekilde çizdi.		
17	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
18	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
19	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
20	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 16 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

1.2. ÇİÇEK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ

Bezeme ve süslemelerin en renkli, güzel ve zarif motiflerinden biri de kuşkusuz çiçek motifleridir. Türklerin doğa ve çiçek sevgisi, bezeme ve süsleme sanatlarına ilham kaynağı olmuştur. Bezeme ve süsleme elemanları olarak çiçek motifleri; üsluplaştırılmış, yarı üsluplaştırılmış veya tabiatta bulundukları şekilleriyle Türk sanatının bütün dönemlerinde sevilerek kullanılmış ve önemini günümüzde de korumuştur. Bu çiçek sevgisi ve çiçeğe verilen önem öyle büyüktür ki Sultan III. Ahmet'in (1703-1730) saltanat yılları bir çiçek ismiyle -Lâle Devri- anılır.

Yüzyıllar boyunca Türk bezeme ve süsleme sanatlarında önemli bir yer tutan hatai, penç, çarkıfelek, gonca gül gibi üsluplaştırmanın tamamen hâkim olduğu çiçek motifleri, XVI. yy.ın ortalarından itibaren doğal sayılabilecek yarı üsluplaştırılmış çiçek motiflerine dönüşmeye başlamıştır (Görsel 1.57.a, b, c).

a) Penç motifi b) Yaprak motifi c) Çiçek motifi

Görsel 1.57: Farklı çiçek motifleri

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde saray sernakkaşı olan Şahkulu'nun öğrencisi müzehhip (tezhip sanatçısı) Kara Memi'nin eserlerinde ortaya çıkan bu çiçeklerde tam üsluplaştırmadan uzaklaşıldığı görülür. Kara Memi'nin getirdiği yeni yorumla hasbahçede yetiştirilen şakayık, gül, sümbül, karanfil, lale, narçiçeği, zambak, şebboy, nergis, bahar dalı gibi doğadaki pek çok çiçek; gözlemci bir anlayışla yeniden yorumlanıp, yarı üsluplaştırılmış çiçek motifleri olarak bezeme ve süsleme sanatlarında yerini almıştır (Görsel 1.58.a, b).

a) Gül ve gonca motifi b) Lale ve karanfil motifi

Görsel 1.58: Farklı çiçek motifleri

Doğal çizgilerini koruyan bu çiçeklerde, gerçek görünüşün yanı sıra üsluplaştırmanın da var olması çiçek ressamlığına imkân bırakmamıştır.

Osmanlı bezeme ve süsleme sanatlarının genellikle her alanında görülen yarı üsluplaştırılmış çiçek motifleri, XVII. yy.ın ikinci yarısında başlayan Batılılaşma hareketleri ve Avrupa sanatının etkisiyle kendine özgü bir karakter kazanmıştır. Bu dönemde çiçek motifleri doğada bulundukları görüntülerine dönüştürülmüş, bezemeci anlayıştan uzaklaşılmıştır. Bezeme ve süslemelerde en çok kullanılan çiçek motifleri şunlardır:

- Hatai
- Penç
- Çarkıfelek
- Gonca gül
- Yarı üsluplaştırılmış çiçekler

Hatai Motifi ve Çizim Detayları

Hatai motifi, genellikle bitki asıllı motifler anlamında kullanılır. Bu motif adını Doğu Türkistan'ın Hatay şehrinden almıştır. Türk bezeme ve süsleme sanatlarının klasik motiflerinden olan hatailer, çiçeklerin dikine kesitinin üsluplaştırılmasıyla (stilize edilmesiyle) oluşan çiçek motifleridir. Hatai bir nevi çiçeğin kesit görünüşü olarak da tanımlanabilir. Türk süsleme sanatının ana motiflerindendir (Görsel 1.59.a, b).

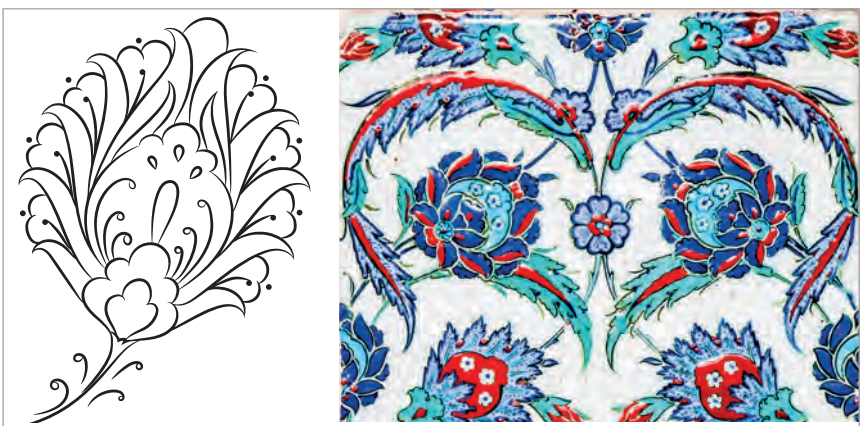

a) Hatai motifi b) Hatai motifinin desen içinde kullanılması

Görsel 1.59: Hatai motifi

Çin ve Orta Asya etkisinde gelişen bu motif çoğunlukla kökeni belli olmayacak derecede üsluplaştırılarak kullanılmıştır.

Hatai motiflerinin her dönemde sıkça kullanılmaları giderek büyük bir üsluplaşmaya yol açmıştır. Kullanıldıkları dönem ve akımlara göre farklı özelliklere sahiplerdir. Bütün milletlerin bezeme ve süsleme alanlarında görülen doğa ögeleri özellikle Türk sanatkârları elinde sonsuz bir süsleme

kaynağı hâline dönüşmüştür. Anadolu Selçukluları Dönemi'nde kullanılan hatai motifleri oldukça sade iken XVI. ve XVII. yy.larda Osmanlı Dönemi'nde çok zengin bir görünüme sahip olmuşlardır (Görsel 1.60).

Hatai motifi genellikle simetrik bir motiftir (Görsel 1.61). Bazen bu motiflerin orta kısımlarına simetriyi bozacak şekilde yaprak veya kıvrımlar yerleştirilebilir.

Görsel 1.60: Hatai motifi

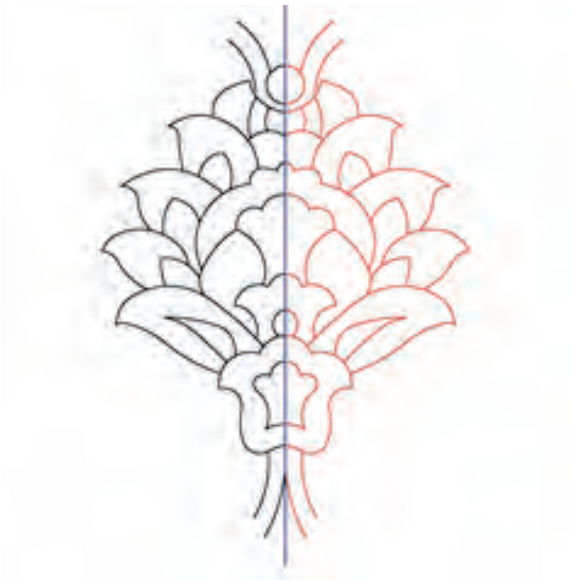

Görsel 1.61: Hatai motifi simetrisi

Hatai motifi dış hat olarak oval bir görünüme sahiptir. Diğer motiflerle kullanıldıkları gibi yalnız başlarına kullanıldıkları bezeme ve süslemeler de mevcuttur.

Hatai motifleri diğer süsleme motiflerinde de olduğu gibi genellikle kendi çizim hatlarında devam ederek diğer motiflere karışmazlar. Uygulandıkları alanların teknik imkânları doğrultusunda değişik görünümler alırlar. Hatai motifini oluşturan ögeler aşağıdan yukarıya doğru sap, çanak, merkez noktası, tohumlar, tohum kesesi, tepe kısmı ve taç yapraklar diye sıralanmaktadır (Görsel 1.62).

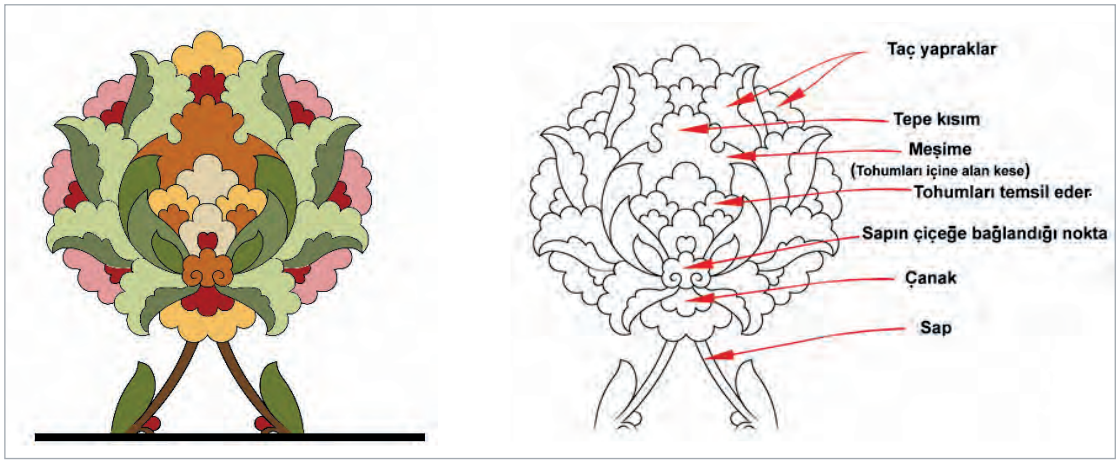

Görsel 1.62: Hatai motifini oluşturan ögeler

Hatai motifleri, stilize edilişi ve esinlenilen çiçek bakımından birçok çeşidi bulunan bir motiftir. Her bir grupta sayılamayacak kadar çok motif çeşitliliği görülür. Bunların içinde daha çok narçiçeği, şakayık ve marul çiçeği ayırt edilebilmektedir (Görsel 1.63.a, b, c).

a) Narçiçeği b) Şakayık çiçeği c) Marul çiçeği

Görsel 1.63: Çiçek motifleri

Hatai motifi simetrik bir motif olduğu için öncelikle çizime bir eksen çizgisi belirlenerek başlanır. Daha sonra motifin şekline uygun bir oval çizilerek motifin dış kanaviçesi oluşturulur. Çizilen dış kanaviçenin içine motifin meşimesini (çiçeğin tohum kesesi) oluşturacak olan daha küçük çaplı ikinci bir kanaviçe yerleştirilir. Çizilen daha küçük çaplı ikinci kanaviçe (meşime kanaviçesi) motife göre aynı merkezli veya merkezi birkaç mm aşağıda olacak şekilde yerleştirilir.

Bazı hatai motiflerinde motifin alt kısmına yakın, çapı çok daha küçük, adına can noktası veya merkez noktası denen bir kısım bulunur. Bu küçük çaplı merkez noktası içine bazen bir nokta, bazen salyangoz kabuğu gibi bir helezonik şekil, bazen de küçük bir çiçek motifi yerleştirilir.

Hatai motifinde çizilecek her bir yaprak ve motif bu merkez noktası temel alınarak çizilir. Merkez noktasının hizasında, hatai motifinin üst kısmına tepelik çizilir. Tepelik, motif küçük ise üçlü yarım daire; motif büyük ise beşli yarım daire kullanılarak çizilir.

Bundan sonraki aşamalarda motifin hazırlanan kanaviçelerinin içi kompozisyona uygun olarak veya sanatkârın maharetine göre yaprak ve yarım dairelerle doldurularak süslenir. Bazı hatailerde sap ve çanak kısımları çizilirken bazılarında çizilmez.

Narçiçeği Motifi Detay Çizimi

Narçiçeğinin boyuna kesitinin, çiçeğin kendine has şekil ve çizgilerinin üsluplaştırılmasıyla ortaya çıkan, belirgin bir çanak ile farklılık kazanan hatai grubu motifine **narçiçeği motifi** denir.

Türk süsleme sanatının klasik motiflerinden olan narçiçeği motifi, genellikle Orta Asya ve Uzak Doğu ülkelerinin etkisini taşır. Çoğu kez ne olduğu belli olmayacak derecede stilize edilerek kullanılmıştır.

Marul çiçeği ve şakayık motiflerinde bulunan ve **can noktası** olarak adlandırılan kısım narçiçeği motifinde bulunmaz. Bu motifin süslemelerde tek başına kullanıldığı örnekleri kadar başka tür motiflerin katkısıyla oluşturulmuş örnekleri de oldukça fazladır. Narçiçeği birçok hatai motifi gibi simetrik olarak çizilen bir motiftir. Motifin çizimine, bütün motiflerde olduğu gibi motifin kanaviçesini belirlemekle başlanır (Görsel 1.64).

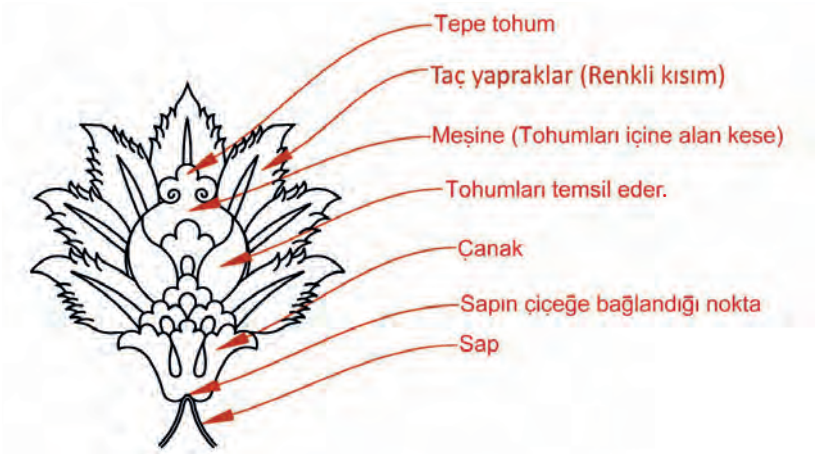

Görsel 1.64: Narçiçeği motifinin kısımları

Kanaviçe, çizilecek motifin duruşu ve ana hatlarına göre farklılık gösterir. Oldukça zengin çeşitliliğe sahip olan bu motifin bir o kadar da farklı kanaviçesi vardır. Narçiçeği motifi daire, dikey oval ve yatay oval olmak üzere üç farklı kanaviçe içinde çizilebilir (Görsel 1.65.a, b, c).

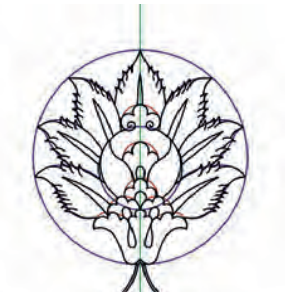

a) Daire kanaviçeli narçiçeği motifi

b) Dikey oval kanaviçeli narçiçeği motifi

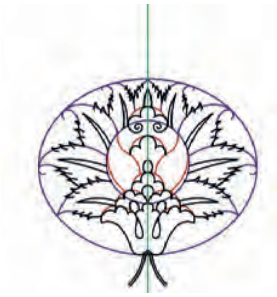

c) Yatay oval kanaviçeli narçiçeği motifi

Görsel 1.65: Farklı kanaviçe çizimleri

Narçiçeği motifini çizerken öncelikle bir eksen çizgisi belirlenir. Sonra kanaviçenin şekline bakılarak yatay veya dikey oval olan büyük bir kanaviçe çizilir. Daha sonra büyük dairenin merkezinden birkaç milimetre aşağısına daha küçük olan ve motifin meşimesini oluşturan ikinci bir kanaviçe çizilir.

Belirgin olan çiçeğin çanak kısmı motifin alt kısmına simetrik olacak şekilde yerleştirilir. Meşime tepesinin kanaviçesi yarım daire olacak şekilde yerleştirilir. Ana motifi ve meşimeyi oluşturan kanaviçelerin iç kısımları yarım daireler ve yaprak motifleri ile süslenir. Bu süsler motifin çanak yapraklarını oluşturur. Son olarak motifin sap kısmı ve dalları çizilerek bitirilir.

1.3. Uygulama Yaprağı: Kıvrımlı Yaprak Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.66'da verilen hatai motiflerinden narçiçeği motifi detayını resim defterinize çiziniz.

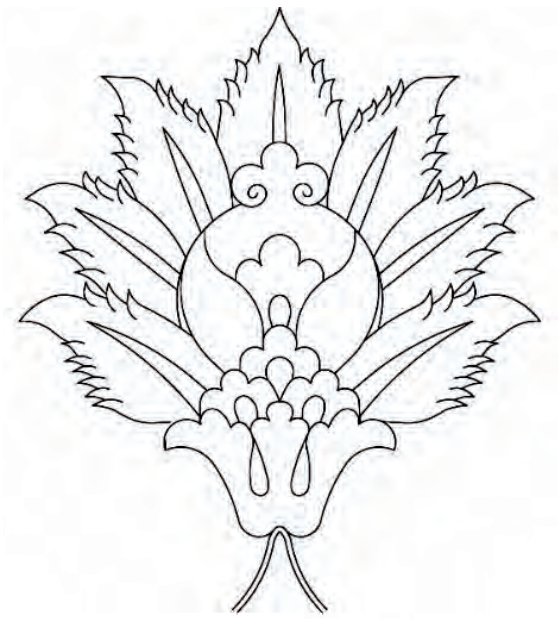

Görsel 1.66: Çizilecek olan hatai motiflerinden narçiçeği motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Yumuşak silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin resim kâğıdını zedelemeden silinmesi için kullanılır.
5	Cetvel	Motif dışına çerçeve çizmek için kullanılır.
6	Pergel	Motifinin kanaviçesini çizmek için kullanılır.
7	Daire şablonu	Motif içindeki küçük kanaviçeli ögelerin çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Resim defterinizi dik konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
4. Düz cetvel ile f uçlu kaleminizi kullanarak resim defterinize 100 x 100 mm'lik bir kare çiziniz. Çizdiğiniz kare içine, kareyi ortalayacak şekilde orta eksen çizgisi çiziniz.
5. Eksen çizgisi üzerine pergeliniz ile 45 mm yarıçapında bir daire çiziniz.
6. Çizdiğiniz bu büyük daire narçiçeği motifinin dış kenar kanaviçesini oluşturacaktır (Görsel 1.67).
7. Eksen çizgisi üzerine daire şablonunuzu kullanarak küçük bir daire çiziniz.
8. Küçük dairenin merkez noktasını, büyük dairenin merkez noktasının 0,5 mm aşağısından belirleyerek çiziniz (Görsel 1.68).
9. Böylece küçük dairenin büyük daireye uzaklığının üstten fazla, alttan az ölçülerde olmasına dikkat ediniz.
10. Çizilen bu küçük daire meşime kanaviçesini oluşturacaktır (Görsel 1.69).
11. Örnek motifinizi inceleyerek dairenin alt kısmına narçiçeği motifinin çanağını çiziniz. Çanağı eksen çizgisinin üzerinde çiziniz. Çizdiğiniz çanağı simetrik olacak şekilde eşit boy ve ölçülerde çiziniz (Görsel 1.70).

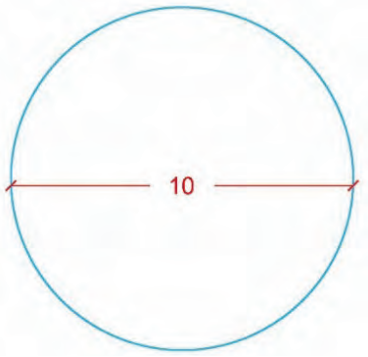

Görsel 1.67: Dış kenar kanaviçesinin çizimi

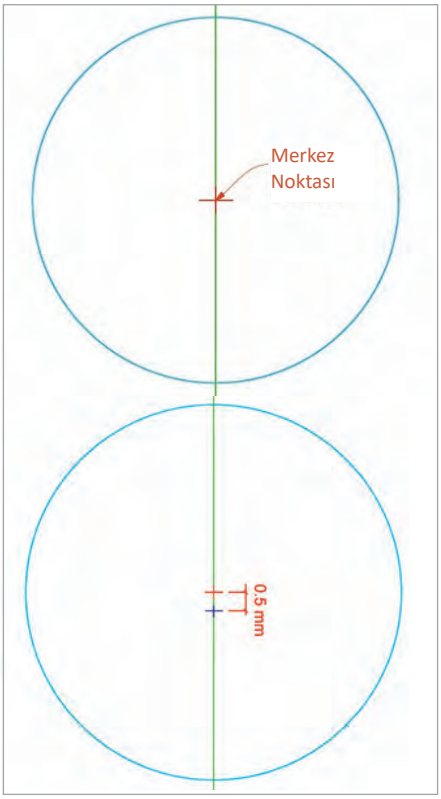

Görsel 1.68: Merkez noktalarının belirlenmesi

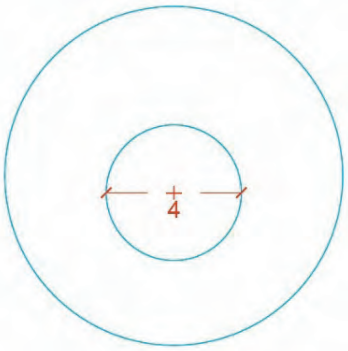

Görsel 1.69: Meşime kanaviçesinin çizimi

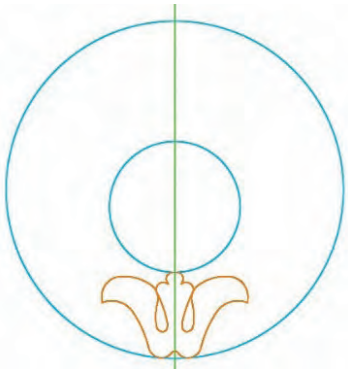

Görsel 1.70: Çanağın çizilmesi

12. Yarım daire ve basit çizimli yapraklardan oluşan meşime içinin kanaviçesini çiziniz. Basit yapraklar simetrik kullanıldığı için bunları aynı büyüklükte çizmeye özen gösteriniz.

13. Çanaktan yukarıya doğru sıralanan yarım dairelerin gittikçe büyüdüğüne dikkat ediniz.

14. Meşime tepesinin kanaviçesini çiziniz. Meşime tepesi farklı şekillerde çizilebilir. Burada motifinizde kullanılan meşime tepesini çiziniz (Görsel 1.71).

Görsel 1.71: Meşime tepesinin çizilmesi

15. Motifin meşimesinin dışında bulunan taç yaprakların önce kanaviçesini çiziniz. Taç yaprakların başlangıç noktasının çanak ve meşime kanaviçesi olduğuna dikkat ediniz (Görsel 1.72).

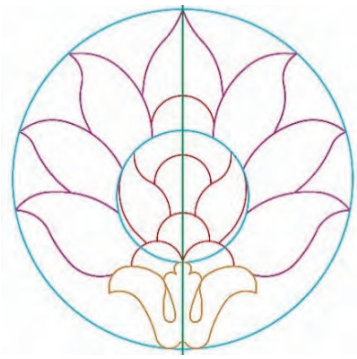

Görsel 1.72: Taç yapraklarının çizilmesi

16. Kanaviçe çizimi biten motifin çizimine çanak süslemeleriyle başlayınız ve meşimeyi çiziniz.

17. Meşime içine çizilen yarım dairelerin içini, daha küçük yarım dairelerle çiziniz. Bu küçük yarım daireleri çizerken birbirine eşit dairesel hareketlerle çizmeye özen gösteriniz. Küçük yarım daireleri kanaviçe hizasında çizmeye çalışınız.

18. Taç yaprak kanaviçelerini dişli yapraklarla süsleyiniz (Görsel 1.73).

Görsel 1.73: Yaprak dişlerinin çizilmesi

19. Motifin sap kısmını ve dalların çıkış noktalarını çiziniz.

20. Narçiçeği motifinizi inceleyiniz, hatalarınız varsa düzeltiniz (Görsel 1.74).

21. Motifinizi temize çekerek B resim kaleminizle motifinizin çizgilerini koyulaştırınız.

22. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyiniz.

Görsel 1.74: Motifin tamamlanması

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına dik şekilde konumlandırdı.		
4	Çizime motifin kanaviçesini çizerek başladı.		
5	Motif çizimine cetvelini doğru kullanarak, 0,5 uçlu kalemini fazla bastırmadan, istenen ölçülerdeki kareyi ve orta eksenini çizerek başladı.		
6	Çizdiği kare içine pergel ile istenen ölçülerde büyük daireyi çizerek motifin dış kanaviçesini oluşturdu.		
7	Büyük dairenin içine daire şablonunu kullanarak, küçük daireyi yerleştirip meşime kanaviçesini oluşturdu.		
8	İkinci daire olan meşime kanaviçesini doğru merkeze yerleştirerek istenen ölçüde çizdi.		
9	Motifin çanak kısmını simetrik olacak şekilde düzgün çizdi.		
10	Yarım daire ve basit yapraklardan oluşan meşime içinin simetrik olacak şekilde kanaviçesini çizdi.		
11	Meşime tepesinin kanaviçesini çizdi.		
12	Taç yaprakların kanaviçesini çizdi.		
13	Motifin esas süslemelerine çanak süslemeleri ile başladı.		
14	Meşime içine çizilen yarım dairelerin içini daha küçük yarım dairelerle çizdi.		
15	Küçük yarım daireleri kanaviçe hizasında ve birbirine eşit dairesel hareketlerle çizdi.		
16	Meşime tepesini örnek motifteki gibi çizdi.		
17	Taç yaprak kanaviçelerini dişli yapraklarla ve kuralına uygun şekilde çizdi.		
18	Motifin sap kısmını ve dallarının çıkış noktalarını çizdi.		
19	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
20	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
21	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
22	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 18 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Şakayık Çiçeği Motifi Detay Çizimi

Şakayık çiçeğinin dikine kesitinin ve gövde yapısının çizgilerinin üsluplaştırılmasıyla ortaya çıkan şekline **şakayık motifi** denir. Şakayık çiçeği, bezeme ve süsleme sanatında stilize edilerek resmedilmiştir. Bezeme ve süslemede kullanılan şakayık motifi, tabiattaki şakayık çiçeğine benzer yapıda stilize edilmiş zarif bir çiçek motifidir. Aynı zamanda kat kat yarım dairelerden oluşan tohumların, can noktasından çıkan meşime içinde kullanılmasıyla farklılık kazanan hatai grubu motifleridir (Görsel 1.75).

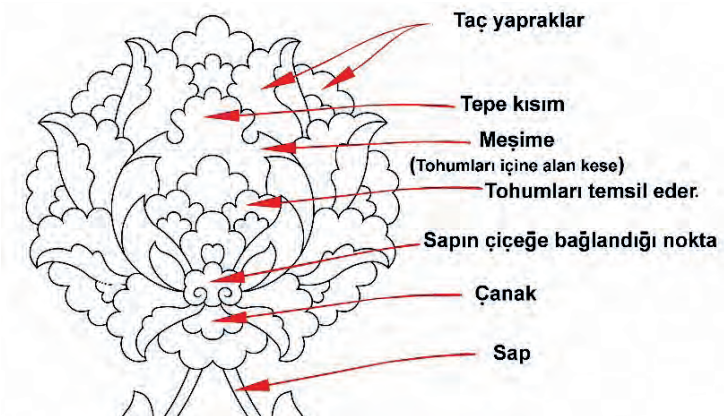

Görsel 1.75: Şakayık çiçeği motifinin kısımları

Şakayık motifi çizimine simetrik bir motif olduğu için orta ekseni çizilerek başlanır. Bir sonraki adımda motifin kanaviçesi yatay veya dikey oval şeklinde belirlenir. Aynı merkezli ve daha küçük bir oval dış kanaviçenin ortasına yerleştirilir. Son derece zengin çeşitleri olan bu motifin bir o kadar da farklı kanaviçesi bulunmaktadır.

Dış kanaviçe çiçeğin ana hatlarını oluştururken içindeki aynı merkezli ikinci kanaviçe de çiçeğin meşime kısmını oluşturur. Ana hatları yerleştirilip kanaviçeleri belirlendikten sonra motifin alt kısmına dörtte üç (3/4) oranında **can noktası** ya da **motifin merkezi** diye adlandırılan kısım yerleştirilir.

Bu merkez noktası temel alınarak kanaviçelerin içleri kompozisyona veya sanatkârın hünerine göre yarım daireler ve yapraklarla süslenir. Şakayık ve marul çiçekleri çizilirken çanak ve sap kısmı çizilmez. Şakayık motifi; daire, yatay ve dikey oval olmak üzere üç farklı kanaviçe içinde çizilebilir (Görsel 1.76).

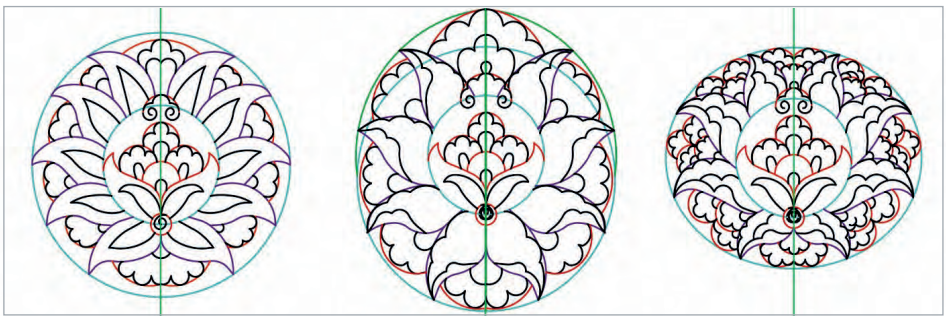

Görsel 1.76: Farklı kanaviçe motiflerinin çizilmesi

1.4. Uygulama Yaprağı: Şakayık Çiçeği Motifi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.77'de verilen hatai motiflerinden şakayık çiçeği motifi detayını resim defterinize çiziniz.

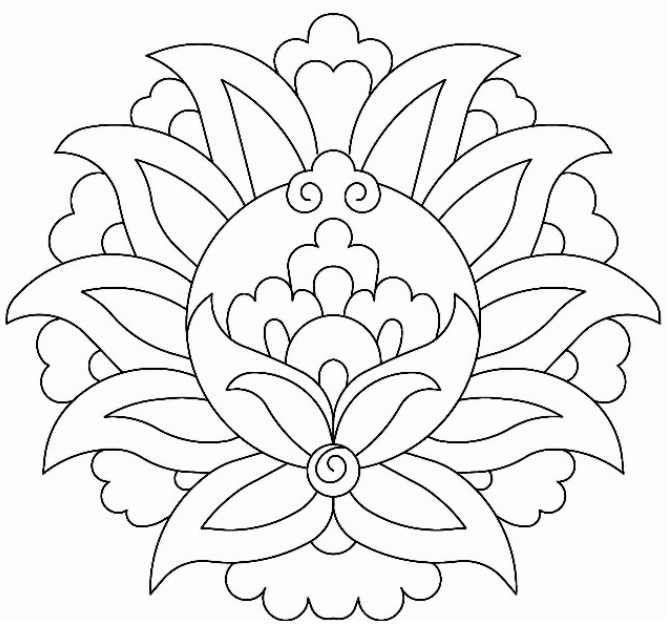

Görsel 1.77: Şakayık motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Yumuşak silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin resim kâğıdını zedelemeden silinmesi için kullanılır.
5	Cetvel	Motif dışına çerçeve çizmek için kullanılır.
6	Pergel	Motifin kanaviçesini çizmek için kullanılır.
7	Daire şablonu	Motif içindeki küçük kanaviçeli ögelerin çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Resim defterinizi dik konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
4. Düz cetvel ile 0,5 uçlu kaleminizi kullanarak resim kâğıdınıza 100 x 100 mm'lik bir kare çizip içine orta eksen çizgisini yerleştiriniz. Orta eksen çizgisinin kareyi ortalamasına özen gösteriniz.
5. Eksen çizgisi üzerine pergeliniz ile 45 mm yarıçapında bir daire çiziniz.
6. Çizdiğiniz bu büyük daire şakayık çiçeği motifinin dış kenar kanaviçesini oluşturacaktır.
7. Eksen çizgisi üzerine daire şablonunuzu kullanarak 15 mm yarıçapında küçük bir daire çiziniz.
8. Küçük daire ile büyük dairenin merkez noktalarının aynı olmasına dikkat ediniz.
9. Çizdiğiniz bu küçük daire meşimenin kanaviçesini oluşturacaktır (Görsel 1.78).
10. Daire şablonunuzu kullanarak meşime dairesinin eksen çizgisiyle alt kesişim noktasına motifinizde kullanılan boyuta uygun küçük bir daire çiziniz.
11. Bu küçük daire şakayık çiçeğinin can noktasının kanaviçesidir (Görsel 1.79).
12. Yarım daire ve basit yapraklardan oluşan meşime içinin kanaviçesini çiziniz.
13. Basit yapraklar, simetrik kullanıldığı için bunları aynı büyüklükte çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.80).
14. Çanaktan yukarıya doğru sıralanan yarım daireleri, balık pulları gibi eşit ölçüde çiziniz.
15. Meşime tepesinin kanaviçesini yarım daire şeklinde çiziniz (Meşime tepesi farklı şekillerde çizilebilir.).

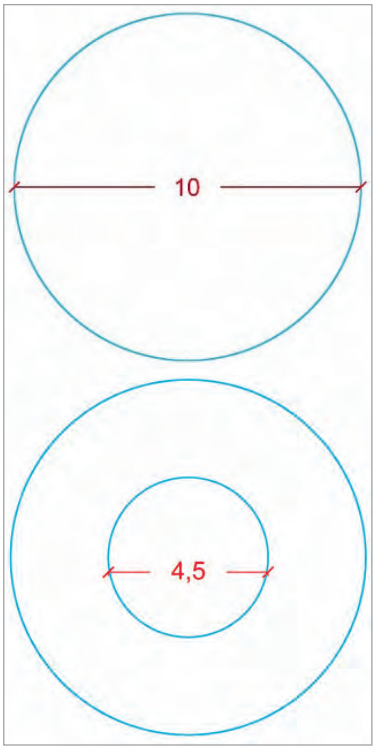

Görsel 1.78: Kanaviçelerin çizilmesi

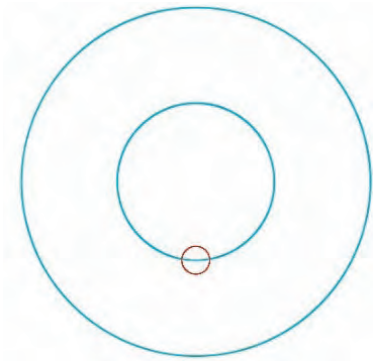

Görsel 1.79: Can noktası kanaviçesinin çizilmesi

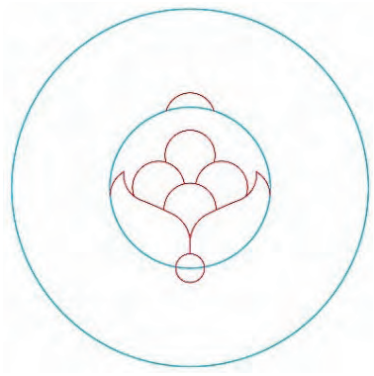

Görsel 1.80: Can noktası kanaviçesinin çizilmesi

16. Orta eksen çizgisi ve motifin kanaviçesini dikkate alarak ve taç yaprakların yerlerini doğru belirleyerek taç yaprakların kanaviçelerini çiziniz.
17. İlk çıkan üst taç yapraklarını daha büyük ve gelişmiş, yeni çıkan alt taç yapraklarını daha küçük ve basit şekilde çiziniz (Görsel 1.81).
18. Şakayık motifinin sınır çizgilerinin kanaviçesini çiziniz. Sınır çizgilerini dış kanaviçe çapından küçük çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.82).
19. Motifin esas çizimine meşime çizimi ile başlayınız.
20. Yarım daireleri, birbirine eşit dairesel hareketlerle çiziniz.
21. Yarım daireleri kanaviçe hizasında çiziniz.
22. Meşime tepesini motife uygun şekilde çiziniz (Görsel 1.83).
23. Taç yaprak kanaviçelerini basit yapraklarla süsleyiniz (Görsel 1.84).
24. Sınır çizgilerini taç yaprakların aralıklarına denk gelecek şekilde özenle çiziniz.
25. Yarım dairelerle çizdiğiniz sınır çizgilerini eşit dairesel hareketlerle çiziniz.
26. Yarım daireleri kanaviçe hizasında çiziniz.
27. Can noktası kanaviçesinin içine helezon şeklinde bir çizgi çiziniz (Görsel 1.85).
28. Şakayık çiçeği motifinizi inceleyiniz, varsa hatalarınızı düzeltiniz.
29. Motifinizi temize çekerek B resim kaleminizle motifinizin çizgilerini koyulaştırınız.
30. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyiniz (Görsel 1.86).

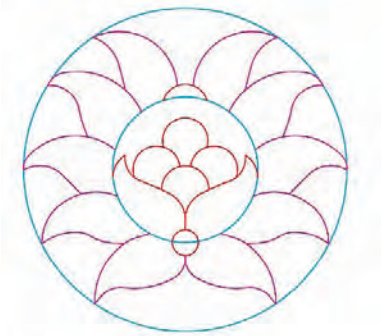

Görsel 1.81: Taç yapraklarının çizilmesi

Görsel 1.82: Sınır çizgilerinin kanaviçesinin çizilmesi

Görsel 1.83: Meşime tepesinin çizilmesi

Görsel 1.84: Taç yaprakların süslenmesi

Görsel 1.85: Can noktasının çizilmesi

Görsel 1.86: Motifin temize çekilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremediklerinizi için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına dik şekilde konumlandırdı.		
4	Çizime motifin kanaviçesini çizerek başladı.		
5	Motif çizimine cetvelini doğru kullanarak, 0,5 uçlu kalemini fazla bastırmadan, istenen ölçülerdeki kareyi ve orta eksenini çizerek başladı.		
6	Çizdiği kare içine pergel ile istenen ölçülerde büyük daireyi çizerek motifin dış kanaviçesini oluşturdu.		
7	Daire şablonunu kullanarak büyük dairenin içine aynı merkezli küçük daireyi yerleştirip meşime kanaviçesini oluşturdu.		
8	Daire şablonu kullanarak motifin can noktası kısmını doğru yere, doğru ölçülerle yerleştirdi.		
9	Yarım daire ve basit yapraklardan oluşan meşime içinin simetrik olacak şekilde kanaviçesini çizdi.		
10	Meşime tepesinin kanaviçesini yarım daire şeklinde çizdi.		
11	Taç yapraklarının kanaviçesini çizdi.		
12	Orta eksen çizgisini ve motifin kanaviçesini dikkate alarak taç yaprakların yerlerini belirledi ve taç yaprakların kanaviçesini çizdi.		
13	İlk çıkan üst taç yapraklarını daha büyük ve gelişmiş, yeni çıkan alt taç yapraklarını daha küçük ve basit çizdi.		
14	Şakayık motifinin sınır çizgilerini dış kanaviçe çapından küçük çizdi.		
15	Taç yaprak kanaviçelerini dişli yapraklarla kuralına uygun şekilde çizdi.		
16	Motifin esas çizimine meşime çizimi ile başladı.		
17	Yarım dairelerin içini eşit dairesel hareketlerle kanaviçe hizasında çizdi.		
18	Taç yaprak kanaviçelerini basit yapraklarla süsledi.		
19	Sınır çizgilerini taç yaprakların aralıklarına denk gelecek şekilde özenle çizdi.		
20	Yarım dairelerle süslediği sınır çizgilerini eşit dairesel hareketlerle çizdi.		
21	Can noktası kanaviçesinin içine helezon şeklinde bir çizgi çizdi.		
22	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
23	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
24	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
25	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 21 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Marul Çiçeği Motifi Detay Çizimi

Türk süsleme sanatlarının klasik motiflerinden olan marul çiçeği Orta Asya ve Uzak Doğu ülkelerinin etkisinde oluşan ve genellikle ne oldukları belli olmayacak derecede stilize edilmiş bitki kökenli desenlerdir.

Marul çiçeğinin boyuna kesitinin, çiçeğin gövde yapısı çizgileri ile beraber üsluplaştırılmasıyla ortaya çıkan şekillere **marul çiçeği motifi** denir. Kat kat yapraklardan oluşan tohumların kese içinde kullanılmasıyla farklılık kazanan hatai grubu motiflerindendir. Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi'nde kullanılan çini detayında bulunan marul çiçeği en güzel örneklerden bir tanesidir (Görsel 1.87).

Görsel 1.87: Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi 4. Murat çini detayı

Marul çiçeği motifinin göbek kısmında, tohumları koruyan ve **meşime** adı verilen bir tohum kesesi bulunur. Meşime, çiçeğin göbek kısmında, tohumları koruyan bir keseciktir. Sap kısmının çiçekle birleştiği nokta meşimenin alt ve orta kısmında yer alır. Bu nokta şakayık ve marul çiçeği için can noktası gibidir ve çiçeğin diğer kısımları için merkez niteliğindedir. Can noktası denmesinin nedeni meşimenin ve taç yapraklarının bu nokta esas alınarak çizilmesidir. Çoğunlukla helezon veya yalın penç şeklinde çizilir (Görsel 1.88). Çiçeğin kaidesini oluşturan çanak kısmı belirgin şekilde çizilir.

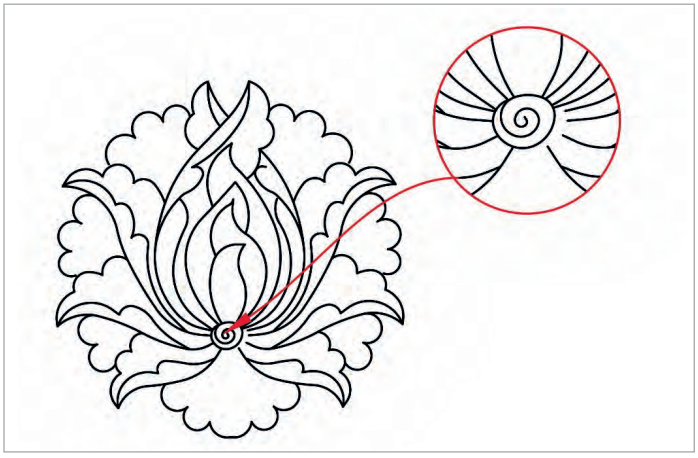

Görsel 1.88: Marul çiçeğinin can noktası

Meşimenin veya göbeğin etrafını çeviren yapraklar ise çiçeğin renkli kısmını teşkil eden taç yapraklardır. Bu taç yapraklara **tüveyç** denir.

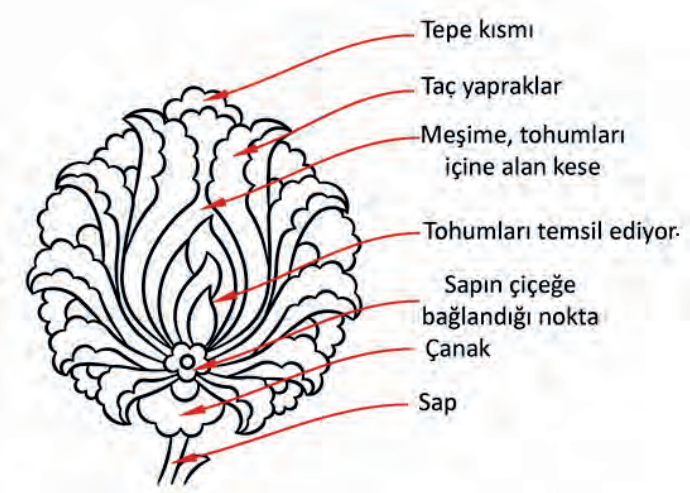

Görsel 1.89: Marul çiçeği motifinin kısımları

Motifin çizimine bütün motiflerde olduğu gibi kanaviçesini belirtmekle başlanır. Kanaviçe, çizilecek motife göre farklılıklar gösterir. Oldukça zengin çeşitleri bulunan bu motifin bir o kadar da farklı kanaviçesi vardır. Marul çiçeği motifi daire, dikey oval ve yatay oval olmak üzere üç farklı kanaviçe içinde çizilebilir (Görsel 1.90).

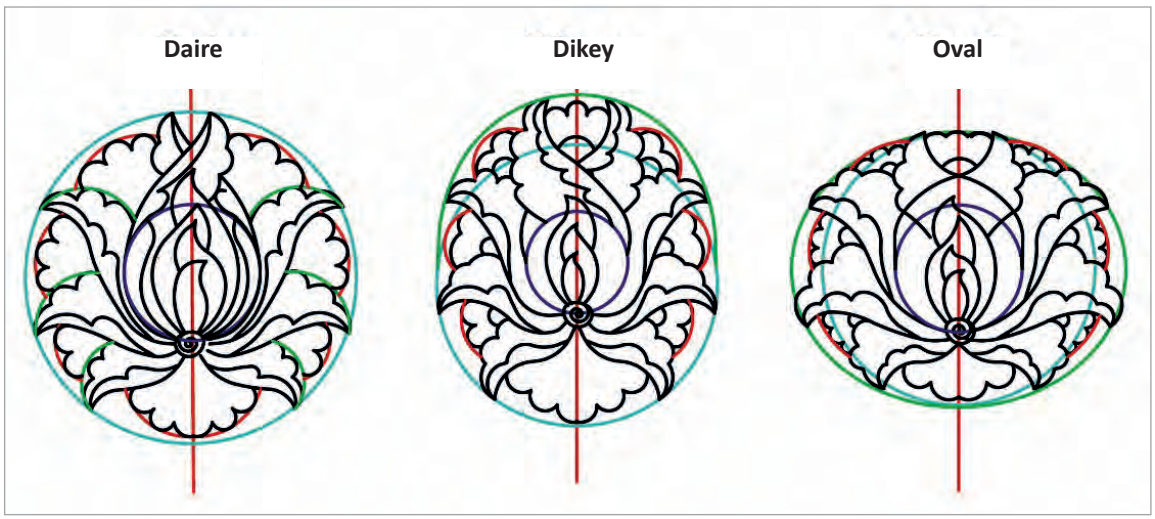

Görsel 1.90: Marul çiçeğinin kanaviçe çeşitleri

Marul çiçeği motifinin ana hatlarını belirten kanaviçenin içine çizilen daire, meşimenin sınırını belirler. Marul çiçeği motifinde çiçeğin dış ana hatları ile meşime kanaviçesinin birbirine olan mesafesi her tarafta eşit olmaktadır. Meşimenin alt ve orta kısmına can noktası çizilir. Marul çiçeği küçük ise can noktası bir helezon şeklinde çizilir. Büyük çizilen motiflerde ise can noktası penç çeşitlerinden uygun olanı kullanılarak çizilebilir.

Marul çiçeği motifinde meşime can noktasından başlanarak çizilir. Meşimenin içi farklı yön ve büyüklüklerde yapraklardan oluşur. Marul çiçeğinin kat kat yapraklarla süslenen meşime içi süslemeleri en önemli özelliğidir (Görsel 1.91).

Görsel 1.91: Rüstem Paşa Camii çini örneği, İstanbul

Meşimenin dış kısmında taç yapraklar bulunur. Taç yapraklar çanaktan ve meşimeden başlanarak belli bir düzen içinde sıralanır. Taç yapraklar, iç içe basit yapraklar şeklinde çizilebildiği gibi kıvrımlı yapraklar şeklinde de çizilebilir. Motifin sınır çizgileri tamamlanıp ana şekli tamamlanınca detay süslemeleri çizilir. Detaylar marul çiçeği motifinin ölçüleri büyüdükçe fazlalaşır (Görsel 1.92).

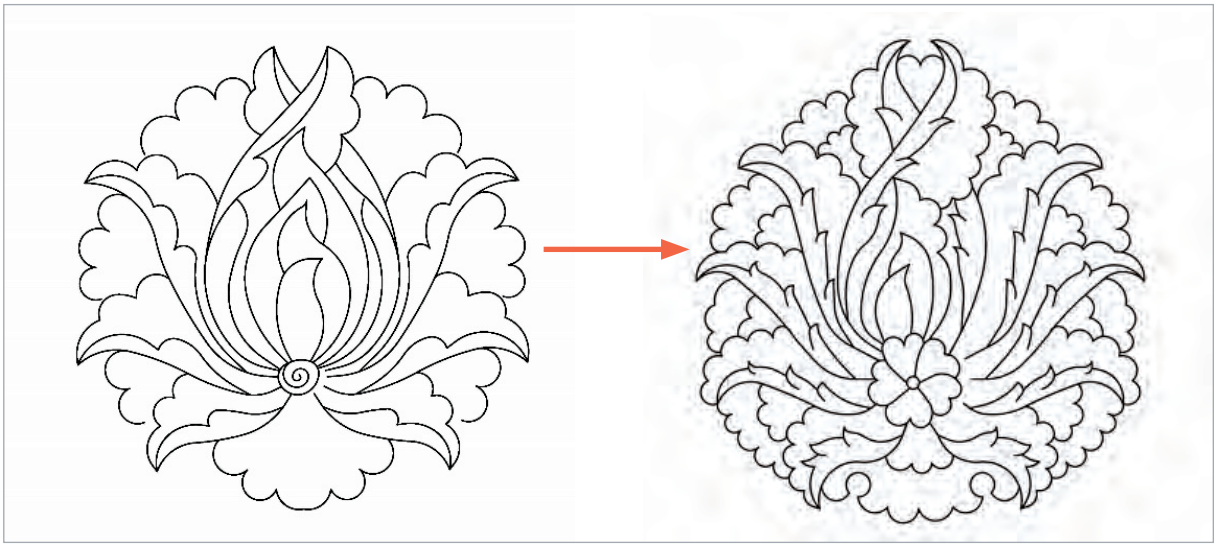

Görsel 1.92: Marul çiçeği detayları

1.5. Uygulama Yaprağı: Kıvrımlı Yaprak Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.93'te verilen hatai motiflerinden marul çiçeği motifi detayını resim defterinize çiziniz.

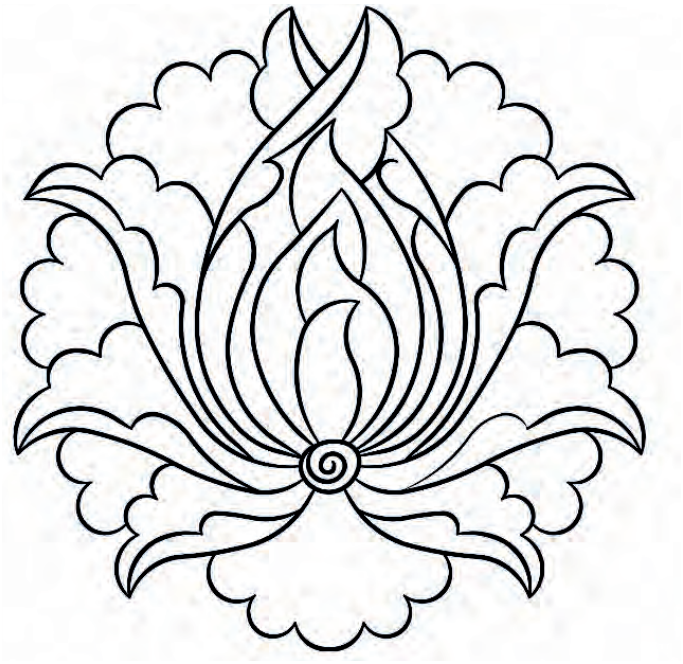

Görsel 1.93: Marul çiçeği motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Yumuşak silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin resim kâğıdını zedelemeden silinmesi için kullanılır.
5	Cetvel	Motif dışına çerçeve çizmek için kullanılır.
6	Pergel	Motifin kanaviçesini çizmek için kullanılır.
7	Daire şablonu	Motif içindeki küçük kanaviçeli ögelerin çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Resim defterinizi dik konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
4. Düz cetvel ile 0,5 uçlu kaleminizi kullanarak, resim kâğıdınıza 100 x 100 mm'lik bir kare çizip içine orta eksen çizgisini yerleştiriniz. Orta eksen çizgisinin kareyi ortalamasına özen gösteriniz (Görsel 1.94).
5. Eksen çizgisi üzerine pergeliniz ile 45 mm yarıçapında bir daire çiziniz.
6. Çizdiğiniz bu büyük daire şakayık çiçeği motifinin dış kenar kanaviçesini oluşturacaktır (Görsel 1.95).
7. Eksen çizgisi üzerine daire şablonunuzu kullanarak 15 mm yarıçapında küçük bir daire çiziniz.
8. Küçük daire ile büyük dairenin merkez noktalarının aynı olmasına dikkat ediniz.
9. Çizdiğiniz bu küçük daire meşimenin kanaviçesini oluşturacaktır (Görsel 1.96).
10. Meşime dairesinin eksen çizgisiyle alt kesişim noktasına, daire şablonunuz yardımıyla motifinizde kullanılan boyuta uygun küçük bir daire çiziniz.

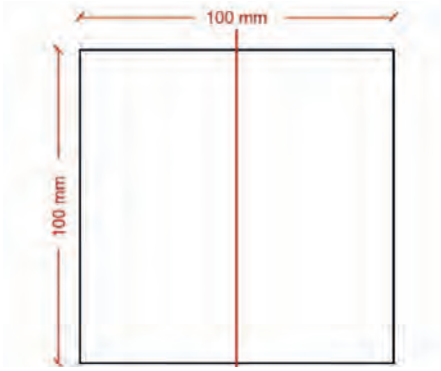

Görsel 1.94: İçine motif çizilecek olan karenin oluşturulması

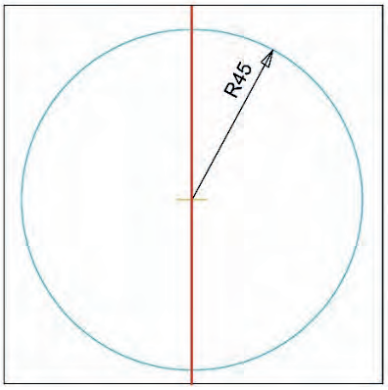

Görsel 1.95: Dış kenar kanaviçesinin çizilmesi

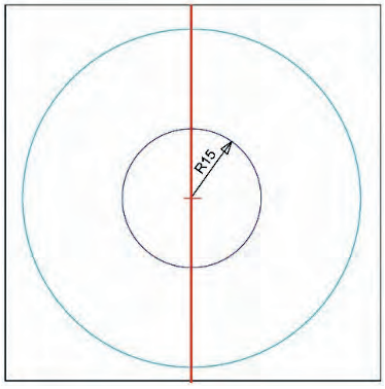

Görsel 1.96: Meşime kanaviçesinin çizilmesi

11. Bu küçük daire marul çiçeğinin can noktasının kanaviçesidir (Görsel 1.97).

12. Taç yaprakların kanaviçesini çiziniz. Taç yaprakların başlangıç noktasını can noktası kısmını esas alarak çizmeye özen gösteriniz.

13. İlk çıkan üst taç yapraklarını daha gelişmiş ve birbirine sarılacak şekilde çiziniz. Yeni çıkan alt taç yapraklarını daha basit ve küçük çiziniz (Görsel 1.98). Eksen çizgisi üzerine pergeliniz ile 45 mm yarıçapında bir daire çiziniz.

14. Motifin esas çizimine meşime kısmından başlayınız. Meşimeyi basit yaprak motiflerini kullanarak çiziniz. Basit yaprakları örnek motifte olduğu gibi önden arkaya doğru büyüterek ve ters yönlerde çizmeye dikkat ediniz (Basit yaprak sayısı marul çiçeği motifinin büyüklüğüne göre değişebilir.) (Görsel 1.99).

15. Marul çiçeğinin sınır çizgilerinin kanaviçesini çiziniz. Sınır çizgilerini dış kanaviçeden daha küçük çiziniz. Çanak sınır çizgisini çiziniz. Çanak sınır çizgisinin diğer sınır çizgilerine göre daha içten çizildiğine dikkat ediniz (Görsel 1.100).

16. Sınır taç yaprak kıvrımlarını çiziniz. Yaprak kıvrım çizgilerinin örnek motifteki gibi estetik ve güzel görünmesine dikkat ediniz (Görsel 1.101).

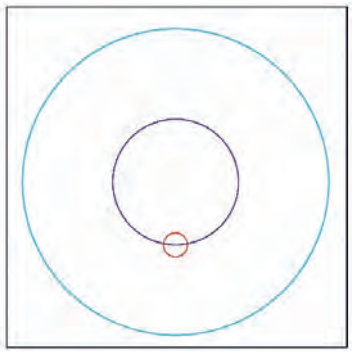

Görsel 1.97: Can noktası kanaviçesinin çizilmesi

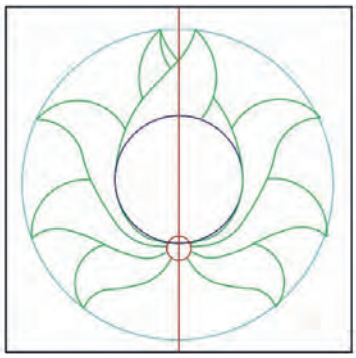

Görsel 1.98: Taç yaprakların çizilmesi

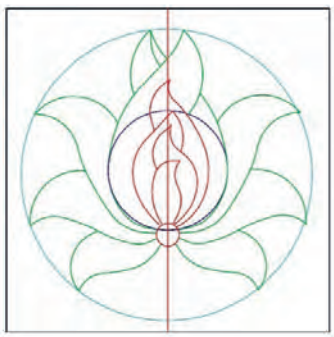

Görsel 1.99: Meşime yapraklarının çizilmesi

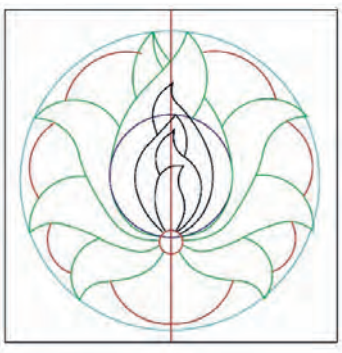

Görsel 1.100: Sınır çizgilerinin kanaviçesinin çizilmesi

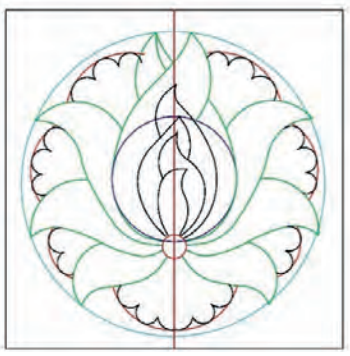

Görsel 1.101: Sınır taç yaprak kıvrımlarının çizilmesi

17. Motifin sınır çizgilerini çiziniz. Sınır çizgilerini taç yaprakların aralıklarına çizmeye özen gösteriniz. Yarım dairelerle sınır çizgilerini süsleyiniz. Süslediğiniz sınır çizgilerini eşit dairesel hareketlerle çizmeye özen gösteriniz.

18. Yarım daireleri kanaviçe hizasında çizmeye dikkat ediniz (Görsel 1.102).

19. Can noktası kanaviçesine salyangoz şeklinde helezon bir motif çiziniz. Büyük motiflerde can noktasında penç motifinin de kullanılabileceğini unutmayınız.

20. Örnek motife uygun şekilde motifi süsleyiniz. Marul çiçeği motifinin çizildikten sonra en son aşamada süslenmesi gerekir (Görsel 1.103).

21. Marul çiçeği motifinizi yeteri kadar temize çekerek hatalarınız varsa düzeltiniz.

22. Aynı ölçülerde kâğıt hazırlayarak yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmanızı tekrarlayınız (Görsel 1.104).

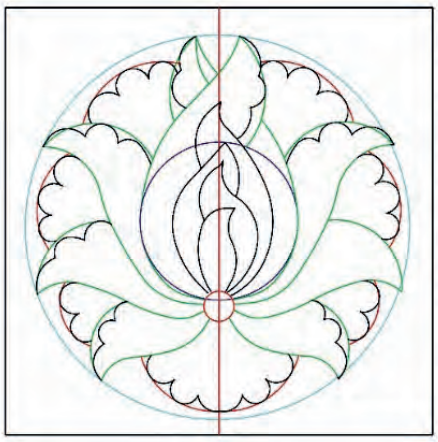

Görsel 1.102: Sınır taç yaprak kıvrımlarının çizilmesi

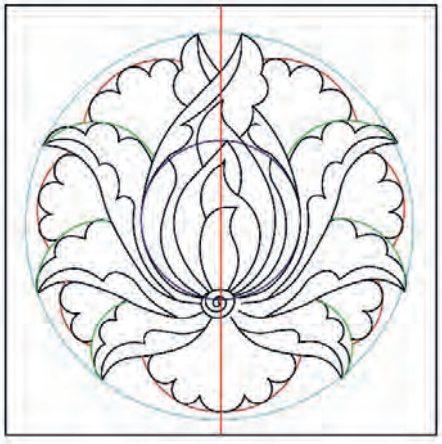

Görsel 1.103: Taç yaprakların süslenmesi ve can noktasının çizilmesi

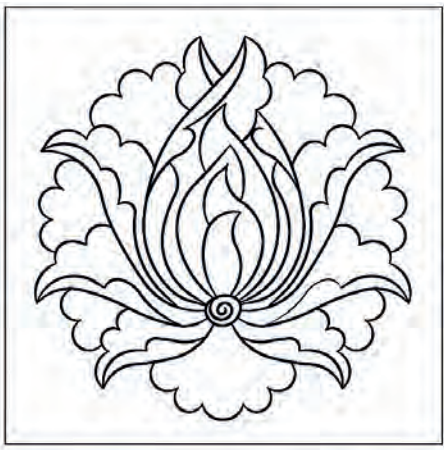

Görsel 1.104: Motifin temize çekilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına dik şekilde konumlandırdı.		
4	Çizime motifin kanaviçesini çizerek başladı.		
5	Motif çizimine cetvelini doğru kullanarak, 0,5 uçlu kalemini fazla bastırmadan, istenen ölçülerdeki kareyi ve orta eksenini çizerek başladı.		
6	Çizdiği kare içine pergel ile istenen ölçülerde büyük daireyi çizerek motifin dış kanaviçesini oluşturdu.		
7	Daire şablonunu kullanarak büyük dairenin içine aynı merkezli küçük daireyi yerleştirip meşime kanaviçesini oluşturdu.		
8	Motifin can noktası kısmını daire şablonu kullanarak doğru yere doğru ölçülerle yerleştirdi.		
9	Taç yaprakların kanaviçesini çizdi. Taç yaprakların başlangıç noktasını can noktası kısmını esas alarak çizmeye özen gösterdi.		
10	İlk çıkan üst taç yapraklarını daha gelişmiş ve birbirine sarılacak şekilde çizdi. Yeni çıkan alt taç yapraklarını daha basit ve küçük şekilde çizdi.		
11	Motifin esas çizimine meşime kısmından başladı. Meşimeyi basit yaprak motiflerini kullanarak çizdi.		
12	Basit yaprakları örnek motifte olduğu gibi önden arkaya doğru büyüterek ve ters yönlerde çizdi.		
13	Marul çiçeğinin sınır çizgilerini dış kanaviçeden daha küçük çizdi.		
14	Çanak sınır çizgisini çizdi. Çanak sınır çizgisini diğer sınır çizgilerine göre daha içten çizdi.		
15	Sınır taç yaprak kıvrımlarını çizdi. Yaprak kıvrım çizgilerini örnek motifteki gibi estetik ve güzel görünmesine dikkat ederek çizdi.		
16	Motifin sınır çizgilerini çizdi. Sınır çizgilerini taç yaprakların aralıklarına çizmeye özen gösterdi.		
17	Yarım dairelerle sınır çizgilerini süsledi. Süslediği sınır çizgilerini eşit dairesel hareketlerle çizdi.		
18	Yarım daireleri kanaviçe hizasında çizdi.		
19	Can noktası kanaviçesine salyangoz şeklinde helezon bir motif çizdi.		
20	Örnek motife uygun şekilde motifi süsledi.		
21	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
22	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
23	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
24	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 20 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Penç Motifi ve Çizim Detayları

Penç motifleri, herhangi bir çiçeğin üstten kuş bakışı görünüşünün stilize edilip çizilmeleri ile oluşturulan motiflerdir. Penç motifleri incelendiğinde gelişmiş bir çiçeğin kuş bakışı görüntüsünü verdiği için motifte ilk önce göze görünen kısım çiçeğin taç yapraklarıdır. Ortada çiçeğin sapının bağlandığı küçük yuvarlak bir göbek kısmı ve etrafında da çiçeğin renkli kısmı olarak görünen taç yapraklar yer alır (Görsel 1.105).

Görsel 1.105: Penç motifinin kompozisyon içinde gösterilişi

Penç motifleri yalın ve katmerli olmak üzere temelde iki şekilde çizilir. Yalın ve katmerli pençlerin farklı boyut ve biçimlerde birleştirilmeleri ile top çiçek, aynı yöne kıvrılan yapraklarla zenginleştirilmesiyle çarkıfelek gibi motif çeşitleri ortaya çıkar. Penç motiflerinde tek, iki veya üç yapraklı olanlara ender rastlanır. Dört yapraklı olanları ise haç şekline benzediği için fazla benimsenmemiştir. En çok kullanılan penç motifi beş yapraklı olanlardır. Farsça **penç berk** beş yaprak anlamına geldiği için kısaca hepsi penç adı ile adlandırılmıştır (Görsel 1.106).

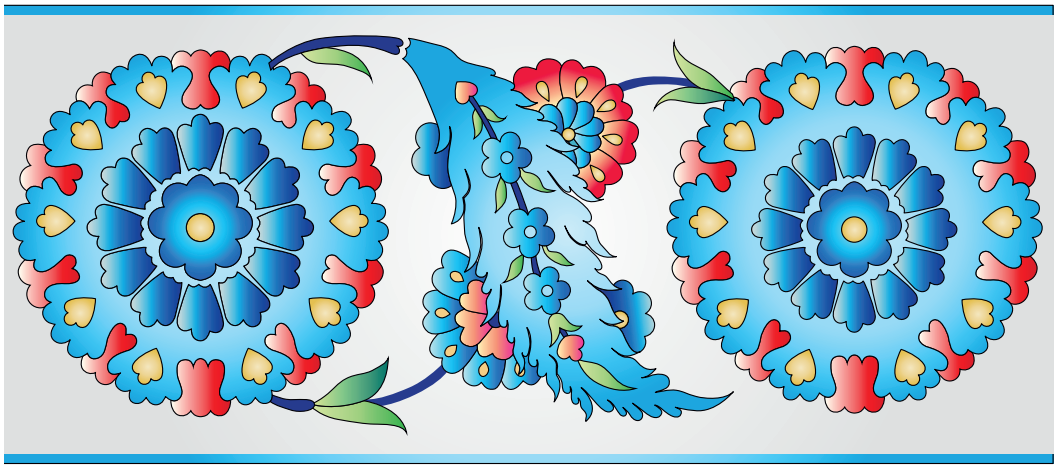

Görsel 1.106: Penç motifi

Penç motifinin kanaviçesi bir daire görünümündedir. Sapın çiçeğe birleştiği nokta ve yeşil çanak yapraklar altta kaldıkları için gizlenmiştir. Bu yüzden motifte görünmezler. Penç motiflerinde sap kısmı görünmediğinden motifin istenen herhangi bir noktasından sap çıkarmak mümkündür. Bu motifte sap görünmezken taç yaprakları ile tohumları taşıyan kesenin üst kısmı fazlasıyla ve detaylı bir şekilde görünür (Görsel 1.107).

Görsel 1.107: Penç motifi çini örneği

Desen içinde büyüklüğüne göre ana motif olarak da kullanılabilen penç, özellikle sap dönüşlerinde veya kesişmelerinde yön göstermediği için desen çalışmalarında oluşabilecek sorunları gizleyen bir motiftir.

Büyük boyda çizilen pençlerin hemen hepsi katmerlidir. Genişleyen alanı, aynı merkezli birkaç daire çizerek ayrıntılı yapraklarla doldurmak desene hem zenginlik hem de güzellik kazandırır. Katmerli pençler, büyük boyda çizildiklerinde dış kanaviçeleri çoğunlukla yarım pençlerle süslenir. Motif büyüdükçe motif üzerinde boş kalan alanlar yapraklarla ve küçük pençlerle tamamlanabilir. Yapraklar ahenkli ve dengeli bir şekilde motif üzerine yerleştirilir. Bazı penç motifleri büyük ve geniş yapraklara sahiptir. Bu şekildeki pençlerin büyük taç yaprak kısımları damla desenleri ile süslenir (Görsel 1.108).

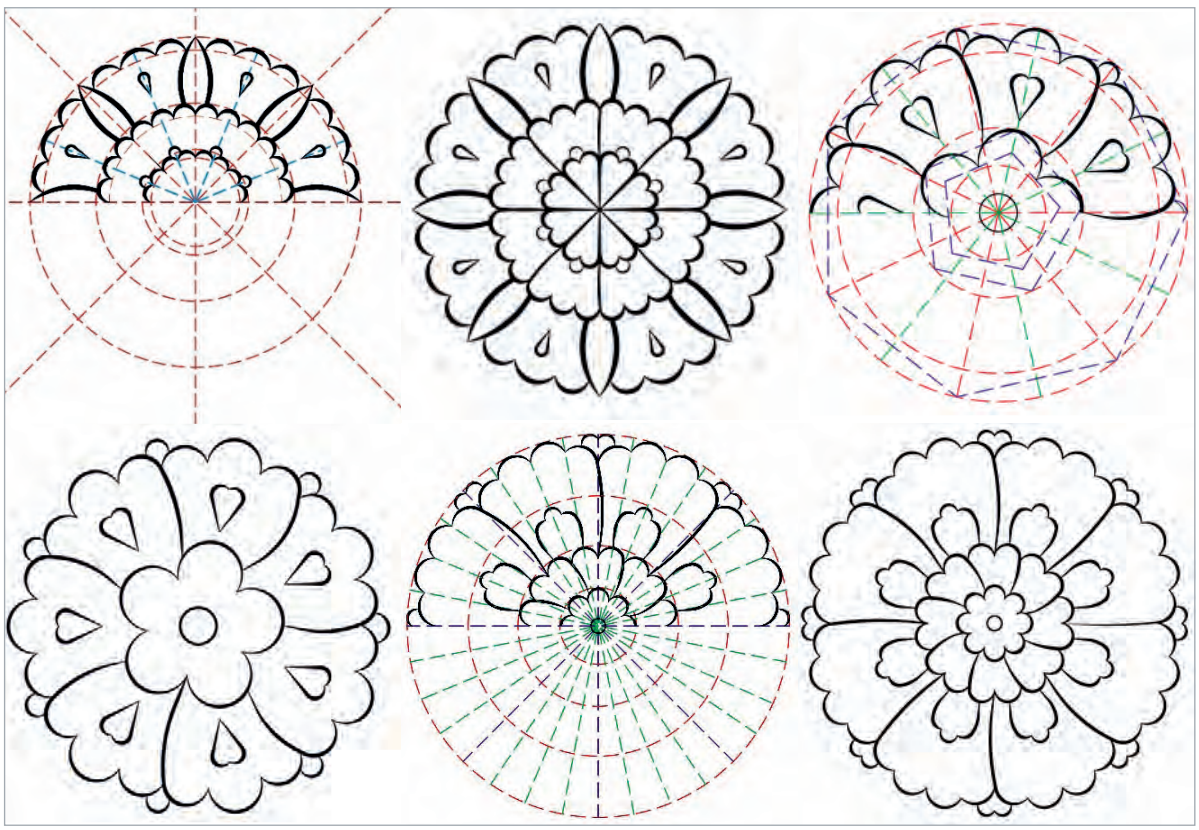

Görsel 1.108: Penç motifi oluşturma örnekleri

1.6. Uygulama Yaprağı: Penç Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.109'da verilen çiçek motiflerinden penç motifinin detayını kurallarına uygun olarak resim defterinize çiziniz.

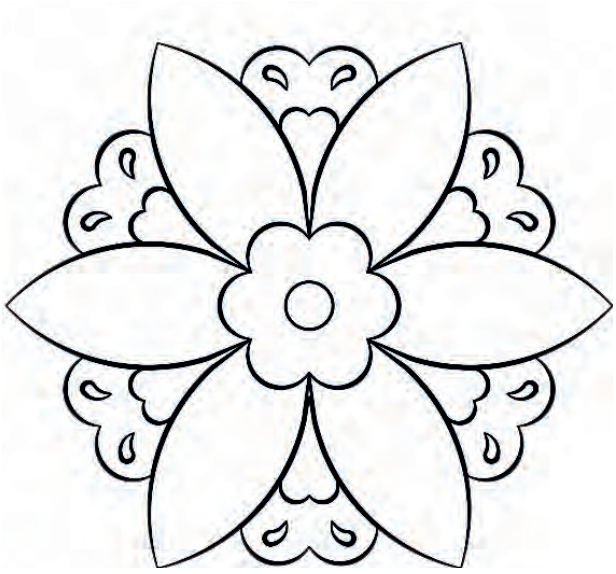

Görsel 1.109: Penç motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motifin simetrisini çizmek için kullanılır.
5	Yumuşak silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin resim kâğıdını zedelemeden silinmesi için kullanılır.
6	45'lik gönye	Motifi eşit parçalara bölmek için kullanılır.
7	Pergel	Motifin kanaviçesini çizmek için kullanılır.
8	Daire şablonu	Motif içindeki küçük kanaviçeli ögelerin çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Resim defterinizi dik konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
4. Penç motifi çizebilmek için öncelikle motifin geometrik sınırlarını belirleyecek olan çember (kanaviçe) çiziniz (Görsel 1.110).
5. Kaç yapraklı penç çizilmek isteniyorsa çizilen kanaviçe o sayıda eşit parçaya bölünür. Altı yapraklı penç motifi için çizdiğiniz kanaviçeyi 45'lik gönye kullanarak altı eşit parçaya bölünüz (Görsel 1.111).
6. Pencin taç yapraklarının yerlerini pergel yardımı ile aynı merkezli ve farklı yarıçaplı daireler çizerek belirleyiniz (Görsel 1.112).
7. Penç motifleri simetrik motiflerdir. Bazen 1/2'sini, bazen 1/4'ünü, bazen de 1/6'sını çizerek motifin simetrisini belirleyebilirsiniz (Görsel 1.113).

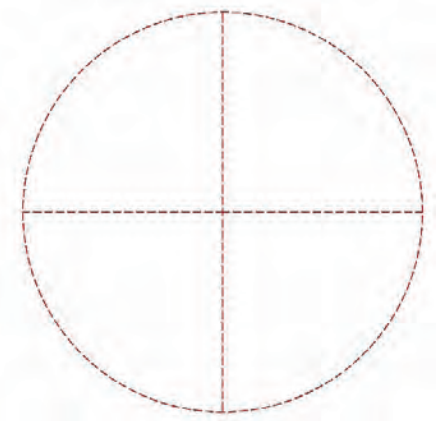

Görsel 1.110: Kanaviçenin çizilmesi

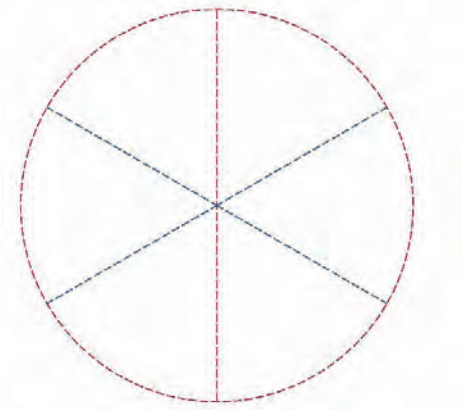

Görsel 1.111: Kanaviçenin eşit parçalara bölünmesi

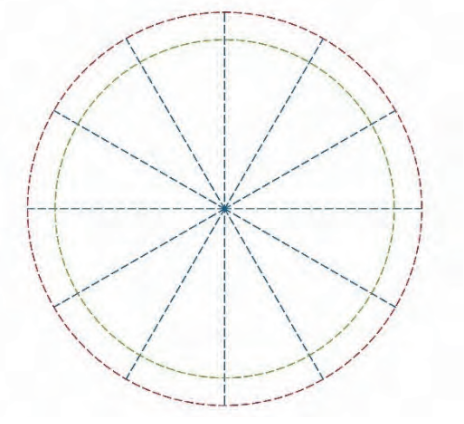

Görsel 1.112: Taç yaprak yerlerinin belirlenmesi

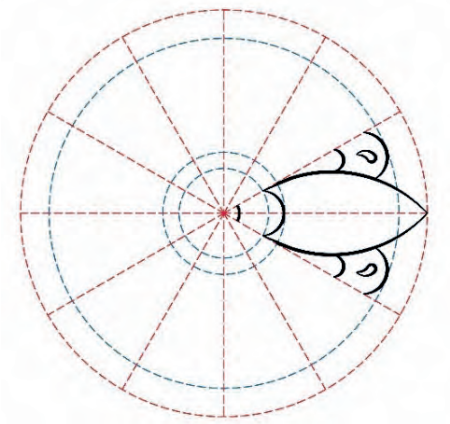

Görsel 1.113: Motifin simetrisinin belirlenmesi 1. adım

8. Örnek motifte, motifin 1/12'si simetrik olduğu için sadece o kısmı eskiz kâğıdınıza çiziniz (Görsel 1.114).
9. Çizdiğiniz bu simetrisi olan motifi bütün açıların içine sırayla yerleştiriniz (Görsel 1.115).
10. Penç motifinizi inceleyiniz, varsa hatalarınızı düzeltiniz (Görsel 1.116).
11. Motifinizi temize çekerek B resim kaleminizle motifinizin çizgilerini koyulaştırınız (Görsel 1.117).
12. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyiniz.

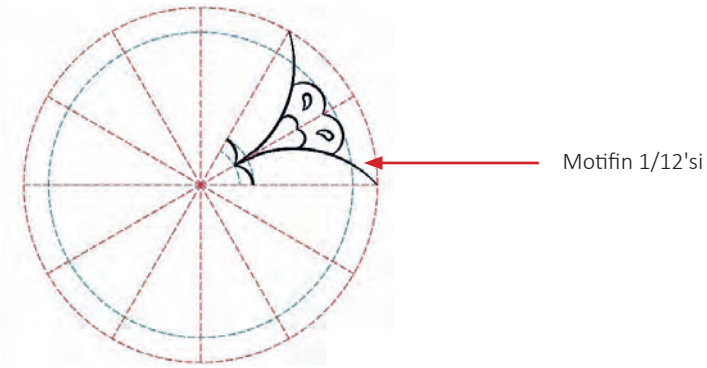

Görsel 1.114: Motifin simetrisinin belirlenmesi 2. adım

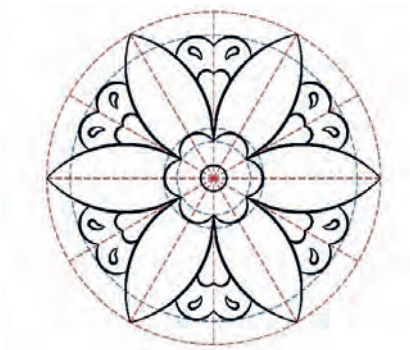

Görsel 1.115: Motifin kanaviçe içine yerleştirilmesi

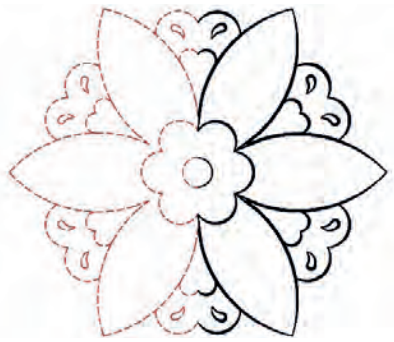

Görsel 1.116: Hataların düzeltilmesi

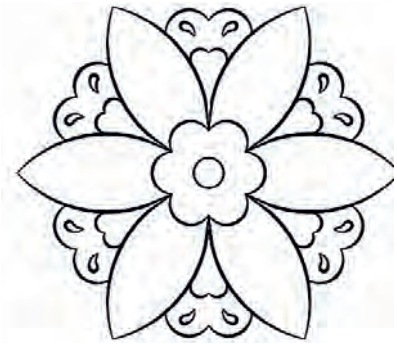

Görsel 1.117: Motifin temize çekilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına dik şekilde konumlandırdı.		
4	Çizime motifin kanaviçesini çizerek başladı.		
5	Pergel yardımı ile istenen ölçülerde büyük daireyi çizerek motifin dış kanaviçesini oluşturdu.		
6	Büyük dairenin içini 45'lik gönyesini kullanarak 6 eşit parçaya böldü.		
7	Pergelle aynı merkezli, farklı yarıçaplı çemberler çizdi.		
8	Eskiz kâğıdı kullanarak motifin simetrik kısmını belirledi.		
9	Motifin simetrik kısmını başka bir kâğıda çizerek motif sınırları boyunca bütün açıların içine bu kısmı çizdi.		
10	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
11	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
12	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
13	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 10 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

1.7. Uygulama Yaprağı: Katmerli Penç Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.118'de verilen çiçek motiflerinden katmerli penç motifi detayını kuralına uygun olarak resim defterinize çiziniz.

Görsel 1.118: Penç motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Yumuşak silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin resim kâğıdını zedelemeden silinmesi için kullanılır.
5	Cetvel	Motif dışına çerçeve çizmek için kullanılır.
6	Pergel	Motifinin kanaviçesini çizmek için kullanılır.
7	Daire şablonu	Motif içindeki küçük kanaviçeli ögelerin çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Resim defterinizi dik konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
4. Düz cetveliniz ile 100 x 100 mm'lik bir kare çiziniz.
5. Çizdiğiniz kareyi ortalayacak şekilde bir orta eksen çizgisi çiziniz.
6. Daire şablonu yardımı ile eksen çizgisini ortalayarak pencin kanaviçesini oluşturan daireyi çiziniz.
7. Dairenin iç kenarlarına beş adet küçük daire yerleştiriniz.
8. Dairenin ortasına merkez daireyi yerleştiriniz (Görsel 1.119).
9. Eksen çizgisi üzerine aynı merkezli ikinci ve daha büyük bir daire çiziniz.
10. Büyük daireyi, küçük daireyi ortalayacak şekilde çizmeye özen gösteriniz.
11. Daire şablonunuzu kullanarak iki daire arasına dokuz küçük daire yerleştiriniz.
12. Bu şekilde katmerli pencin taç yapraklarının kanaviçesini çiziniz (Görsel 1.120).
13. Düz cetvelinizi kullanarak taç yaprakları ortalayınız ve dokuz parçaya bölünüz. Merkezden başlayan çizgilerinizin dış taç yaprakları ortalamasına özen gösteriniz. Bu şekilde katmerli pencin taç yapraklarının aralıklarını belirlemiş olacaksınız.
14. Pergelinizi kullanarak eksen çizgisi üzerine aynı merkezli üçüncü bir daire çiziniz.
15. Büyük daireyi, küçük daireleri ortalayacak şekilde çizmeye dikkat ediniz (Görsel 1.121).

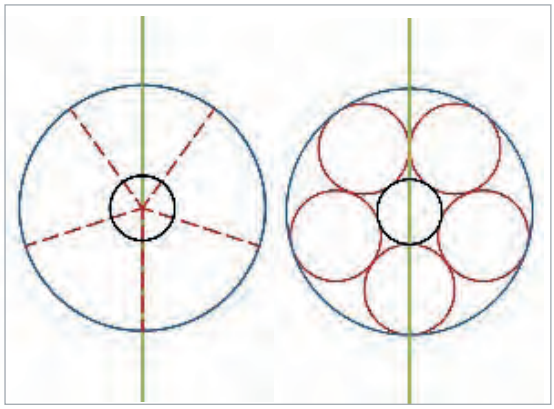

Görsel 1.119: Motif kanaviçesinin oluşturulması

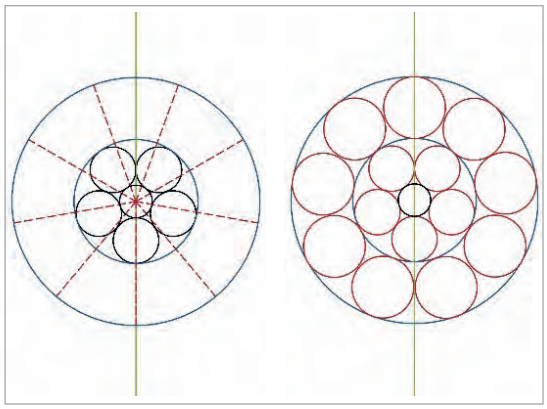

Görsel 1.120: Taç yaprak kanaviçelerinin çizimi

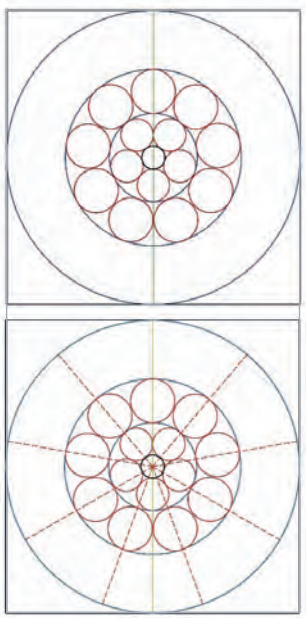

Görsel 1.121: Taç yaprak aralıklarının belirlenmesi

16. Dış taç yaprakların kanaviçesini çiziniz.

17. Büyük taç yaprakları bölüntülerin içine çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.122).

18. Dış taç yaprakların kanaviçesini çiziniz.

19. Bölüntüleri ortalayarak taç yaprakları çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.123).

20. Motifin esas çizimine yalın pencin çizimiyle başlayınız. Yalın pencin tüm pençlerin temelini oluşturduğuna dikkat ediniz.

21. Yalın pencin dışındaki ikili taç yaprakları çiziniz. İkili hareketi simetrik yapmaya ve eşit dairesel hareketlerle çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.124).

22. Üçlü taç yaprakları çiziniz. Her üçlü taç yaprağı, birbirinin aynı ve eşit hareketlerle çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.125).

23. En dıştaki ikili taç yaprakları çiziniz (Görsel 1.126).

24. Katmerli penç motifinizi yeteri kadar temize çekerek varsa hatalarınızı düzeltiniz.

25. Katmerli penç motifinizi inceleyiniz, varsa hatalarınızı düzeltiniz.

26. Motifinizi temize çekerek B resim kaleminizle motifinizin çizgilerini koyulaştırınız.

27. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyiniz (Görsel 1.127).

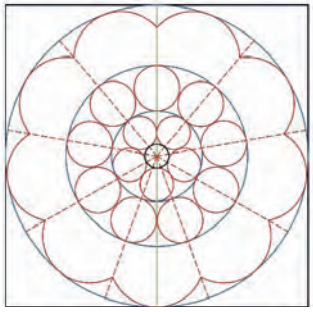

Görsel 1.122: Dış taç yaprakların çizilmesi

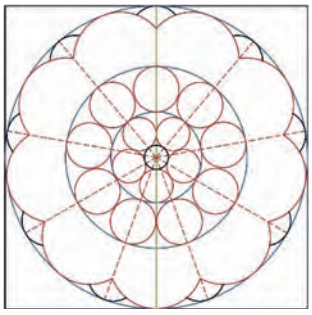

Görsel 1.123: Dış yaprakların çizilmesi

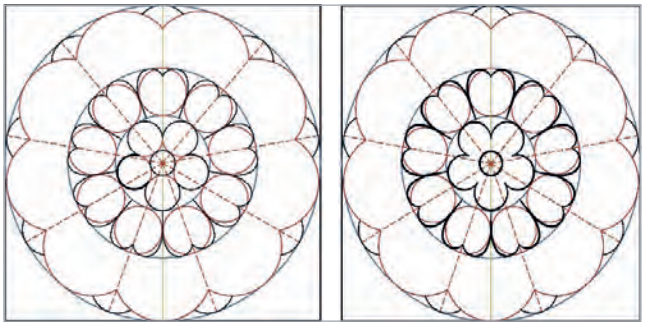

Görsel 1.124: İkili taç yaprakların çizimi

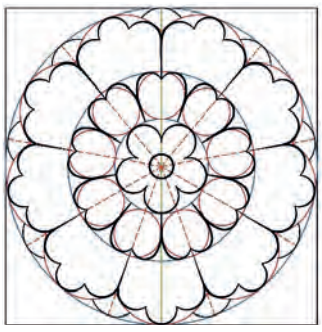

Görsel 1.125: Üçlü taç yaprakların çizimi

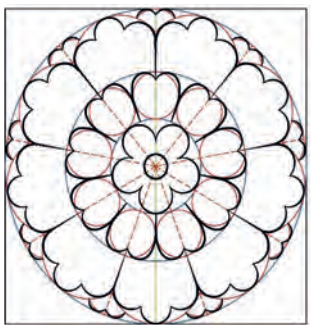

Görsel 1.126: Dıştaki taç yaprakların çizimi

Görsel 1.127: Motifin temize çekilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremediklerinizi için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına dik şekilde konumlandırdı.		
4	Düz cetvel ile resim kâğıdını ortalayarak istenen ebatlardaki kareyi çizdi.		
5	Orta eksen çizgisini kareyi ortalayacak şekilde çizdi.		
6	Eksen çizgisini ortalayarak daire şablonu yardımıyla katmerli pencin kanaviçesini oluşturan daireyi çizdi.		
7	Dairenin iç kenarlarına beş adet küçük daire yerleştirerek dairenin ortasına merkez daireyi çizdi.		
8	Eksen çizgisi üzerinde aynı merkezli ikinci daireyi çizdi.		
9	Büyük ve küçük daire arasına dokuz adet küçük daire çizdi.		
10	Çizilen dokuz daireyi ortalayacak şekilde merkezden çıkan çizgiler doğrultusunda motifi dokuz parçaya böldü.		
11	Eksen çizgisi üzerinde aynı merkezli üçüncü daireyi çizdi.		
12	Orta eksen çizgisini ve motifin kanaviçesini dikkate alarak taç yaprakların yerlerini belirledi ve taç yaprakların kanaviçesini çizdi.		
13	Dış taç yaprakların kanaviçesini çizdi ve büyük taç yaprakları bölüntülerin içine çizdi.		
14	Dış taç yaprakların kanaviçesini çizdi.		
15	Motife yalın penç çizmekle başladı ve ikili taç yaprakları eşit hareketlerle çizdi.		
16	Üçlü taç yaprakları birbirinin aynı olacak şekilde eşit hareketlerle çizdi.		
17	En dıştaki ikili taç yaprakları doğru yerleştirdi.		
18	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
19	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
20	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
21	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 17 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Çarkıfelek Motifi ve Çizim Detayları

Çarkıfelek motifi penç motifinin kanaviçesi üzerinde, bir grup yaprağın aynı yönde kıvrılmış veya eğilmiş hâlidir (Görsel 1.128).

Çarkıfelek motifleri birçok yüzey ve objede kullanılan bir motiftir. Duvar bezemesinden tavan bezemesine, çini ve ebrudan bakır işçiliğine kadar bezeme ve süsleme sanatlarının birçok alanında kullanılmıştır (Görsel 1.129). Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde camilerin kubbelerinde çarkıfelek motifini görmek mümkündür.

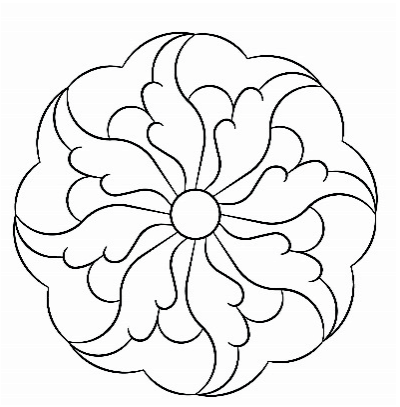

Görsel 1.128: Çarkıfelek motifi

Görsel 1.129: Çini detayı, Fatih Camii İzmir

Belli bir merkez etrafında dönen hissi veren bu motif, hayatın dönen bir çark gibi tekrarlandığını; kaderin sonsuzluğunu, ölümsüzlüğünü ve gök çarkının dönüşünü sembolize eder. Görsel 1.130'da çarkıfelek motifi ve motifin detaylı çizimleri verilmiştir.

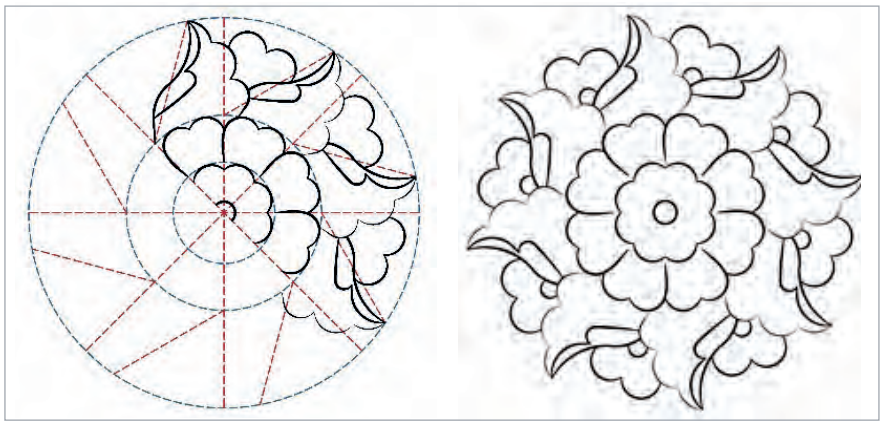

Görsel 1.130: Çarkıfelek motifinin detay çizimi

Çarkıfelek çiçeği motifinin merkezinde her zaman bir penç motifi bulunur. Merkez alınan bu penç motifi üzerine bazen yaprak motifleri bazen de çiçeğin renkli kısmını oluşturan taç yapraklar yarım penç olarak belli bir sıra ve düzenle dizilir. Çarkıfelek motifleri simetrik motifler değildir. Motifin her bir ögesi belli bir yön ve açıyla itina ile teker teker çizilir.

1.8. Uygulama Yaprağı: Çarkıfelek Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.131'de verilen çiçek motiflerinden çarkıfelek motifi detayını resim defterinize çiziniz.

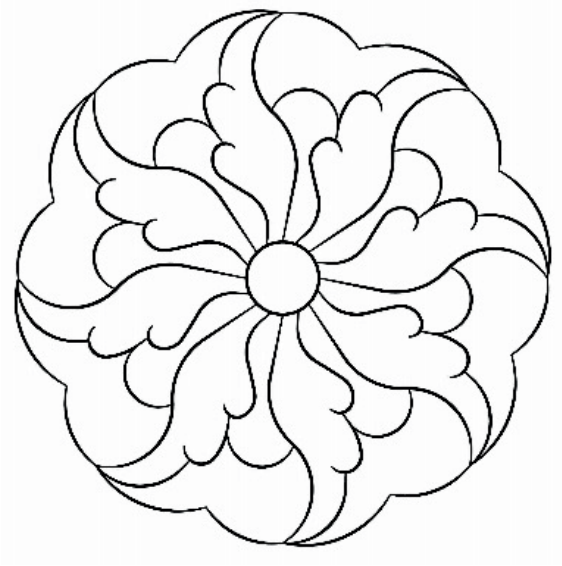

Görsel 1.131: Çarkıfelek motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim kâğıdı	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Yumuşak silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin resim kâğıdını zedelemeden silinmesi için kullanılır.
5	Cetvel	Motif dışına çerçeve çizmek için kullanılır.
6	Pergel	Motifin kanaviçesini çizmek için kullanılır.
7	Daire şablonu	Motif içindeki küçük kanaviçeli ögelerin çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. A4 ebatlarındaki resim kâğıdınızı dik konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
4. Düz cetvelinizi kullanarak 100 x 100 mm'lik bir kare çiziniz.
5. Çizdiğiniz kareyi ortalayacak şekilde orta eksen çizgisi çiziniz.
6. Eksen çizgisini ortalayarak yalın pencin kanaviçesini oluşturan daireyi çiziniz.
7. Daire şablonunuzu kullanarak çizdiğiniz dairenin içine beş adet küçük daire yerleştiriniz.
8. Dairenin ortasına daha küçük çapta olan merkez daireyi yerleştiriniz (Görsel 1.132).

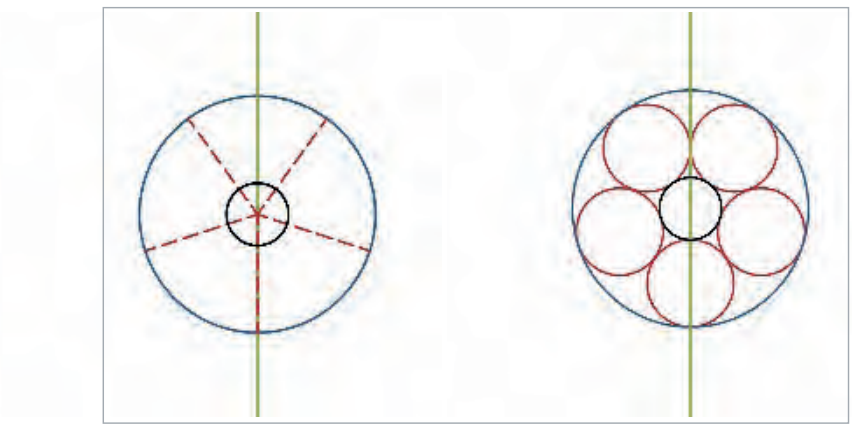

Görsel 1.132: Motif kanaviçesinin çizilmesi

9. Eksen çizgisi üzerine aynı merkezli ve daha büyük çapa sahip olan ikinci daireyi çiziniz.
10. Büyük daireyi, küçük daireyi ortalayacak şekilde çizmeye dikkat ediniz.
11. Daire şablonunuzu kullanarak iki daire arasına dokuz adet küçük daire çiziniz. Bu dairelerle katmerli pencin taç yapraklarının kanaviçesini oluşturunuz (Görsel 1.133).

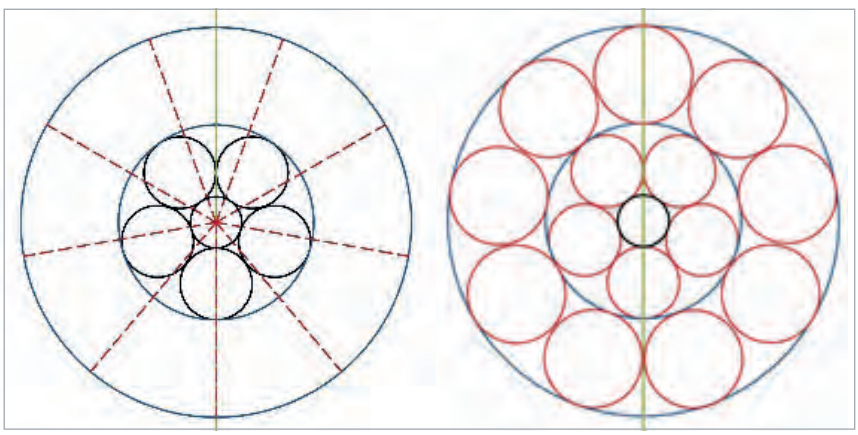

Görsel 1.133: Taç yaprak kanaviçelerinin çizilmesi

12. Yassı düz cetveliniz ile daire merkezlerini esas alarak motif kanaviçesini taç yaprakları ortalayacak şekilde dokuz parçaya bölünüz.

13. Merkezden başlayarak dış taç yaprakları ortalamaya özen gösteriniz. Böylece katmerli pencin taç yapraklarının aralıklarını belirleyiniz (Görsel 1.134).

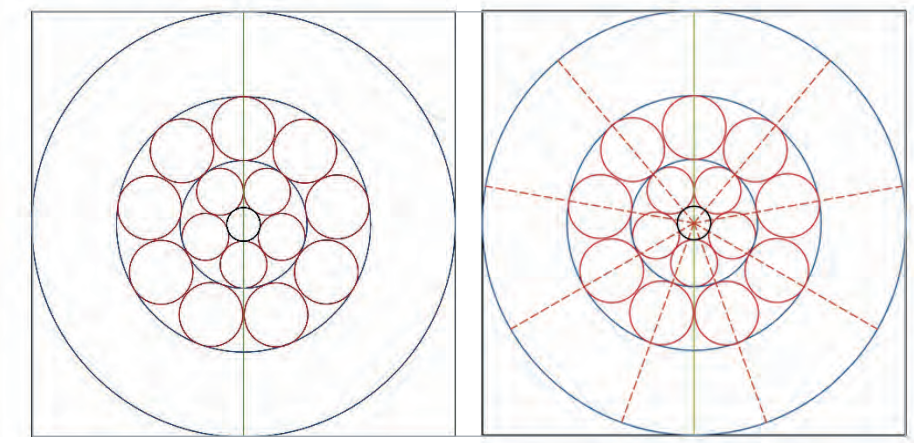

Görsel 1.134: Dış taç yaprak aralıklarının belirlenmesi

14. Eksen çizgisi üzerine aynı merkezli ve daha büyük çaplı üçüncü daireyi çiziniz.

15. Büyük daireyi, küçük daireleri ortalayacak şekilde çizmeye dikkat ediniz (Görsel 1.135).

16. Basit yapraklardan oluşan taç yaprakların kanaviçesini çiziniz. Taç yaprakları bölüntüleri ortalayarak çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.136).

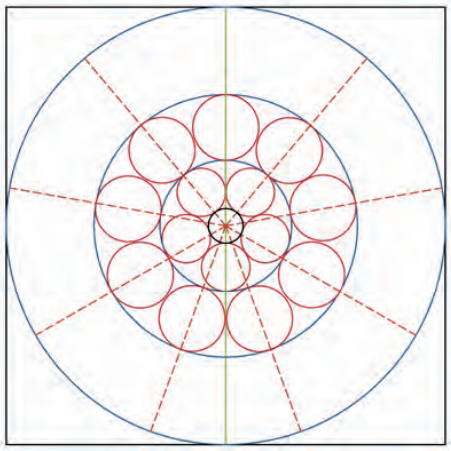

Görsel 1.135: Dış taç yaprak aralıklarının eşitlenmesi

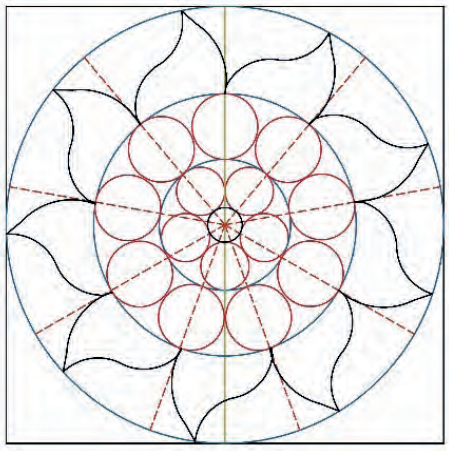

Görsel 1.136: Taç yaprakların çizilmesi

17. Dış taç yaprakların kanaviçesini çiziniz. Basit yapraklı taç yaprakları ortalayarak çizmeye özen gösteriniz.

18. Motifin esas çizimine yalın penç çizimiyle başlayınız. Yalın pencin tüm pençlerin temelini oluşturduğunu unutmayınız (Görsel 1.137).

19. Yalın pencin dışındaki ikili taç yapraklarını çiziniz.

20. İkili hareketi simetrik yapmaya, eşit hareketlerle çizmeye özen gösteriniz.

21. Dönüşlü taç yaprakları çiziniz.

22. Basit yapraklı taç yaprakları çiziniz. Her taç yaprağı, birbirinin aynı ve eşit hareketlerle çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.138).

23. En dıştaki üçlü taç yaprakları çiziniz. Her taç yaprağı, birbirinin aynı ve eşit hareketlerle çizmeye özen gösteriniz (Görsel 1.139).

24. Çarkıfelek motifinizi inceleyerek varsa hatalarınızı düzeltiniz.

25. Motifinizi temize çekerek B resim kaleminizle motifinizin çizgilerini koyulaştırınız (Görsel 1.140).

26. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyiniz.

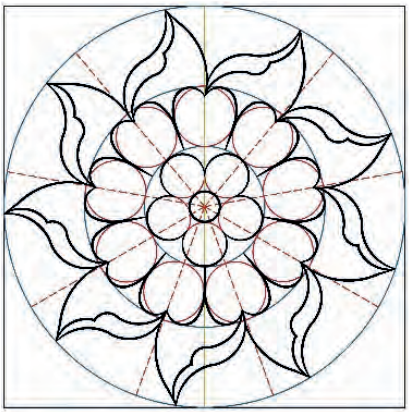

Görsel 1.137: Taç yaprakların süslenmesi

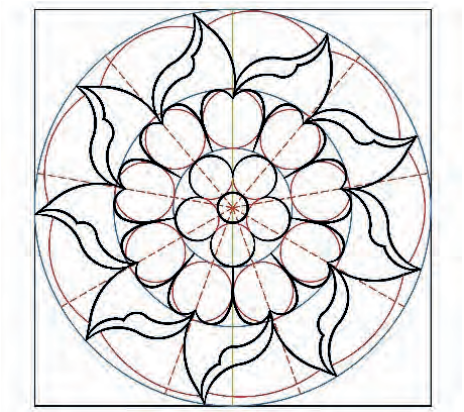

Görsel 1.138: Taç yaprak kanaviçelerinin çizilmesi

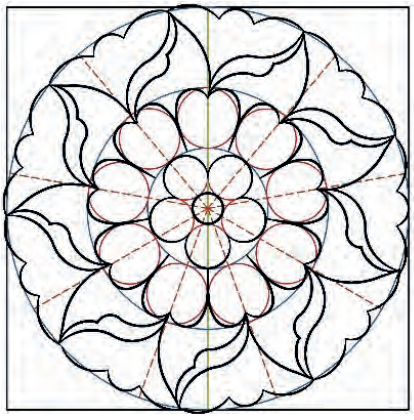

Görsel 1.139: Üçlü taç yaprakların çizilmesi

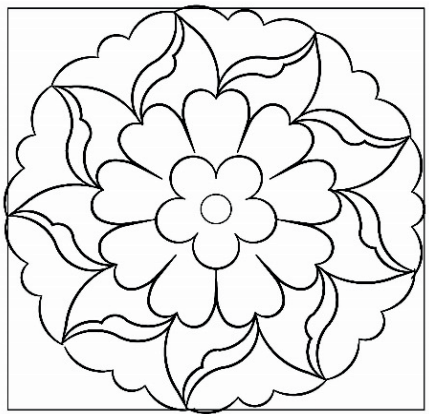

Görsel 1.140: Motifin temize çekilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına dik şekilde konumlandırdı.		
4	Düz cetvel ile resim kâğıdını ortalayarak istenen ebatlardaki kareyi çizdi.		
5	Orta eksen çizgisini kareyi ortalayacak şekilde çizdi.		
6	Eksen çizgisini ortalayarak daire şablonu yardımıyla pencin kanaviçesini oluşturan daireyi çizdi.		
7	Dairenin iç kenarlarına beş adet küçük daire yerleştirerek dairenin ortasına merkez daireyi çizdi.		
8	Eksen çizgisi üzerinde aynı merkezli ikinci daireyi çizdi.		
9	Büyük ve küçük daire arasına dokuz adet küçük daire çizdi.		
10	Çizilen dokuz daireyi ortalayacak şekilde merkezden çıkan çizgiler doğrultusunda motifi dokuz parçaya böldü.		
11	Eksen çizgisi üzerinde aynı merkezli üçüncü daireyi çizdi.		
12	Dış taç yaprakların kanaviçesini çizerek büyük taç yaprakları bölüntülerin içine çizdi.		
13	Dış taç yaprakların kanaviçesini çizdi.		
14	Motife yalın penç çizmekle başladı ve ikili taç yaprakları eşit hareketlerle çizdi.		
15	Üçlü taç yaprakları birbirinin aynı olacak şekilde eşit hareketlerle çizdi.		
16	En dıştaki ikili taç yaprakları doğru yerleştirdi.		
17	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
18	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
19	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
20	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 16 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Gonca Gül Motifi ve Çizim Detayları

Gonca gül, gülün henüz tam açılmamış, tomurcuk hâlidir (Görsel 1.141). Gonca gül motifi ise bu tam açılmamış çiçeğin boy kesitinin üsluplaştırılarak çizilmesiyle elde edilir. Çizim olarak hatai motifine benzemekle beraber hatai motifinin basitleştirilmiş şeklidir (Görsel 1.142).

Görsel 1.141: Doğada bulunan kırmızı renkli bir gonca gül

Görsel 1.142: Farklı şekillerde stilize edilmiş gonca gül motifleri

Tam açılmamış bir çiçeğin boy kesitinin üsluplaştırılmış şeklidir. Taç yaprakları ve çanak kısımları vardır. Hatai motifinin basitleştirilmiş şekli gibidir. Gonca gül motiflerinin çiziminde sap, motifin alt kısmından başlar ve kompozisyonun gidiş yönünde biter. Gonca gül motifi, tıpkı hatai motifi gibi yön belirleyici bir motiftir. Bazı kompozisyonlarda desen bitiminde de kullanılır (Görsel 1.143).

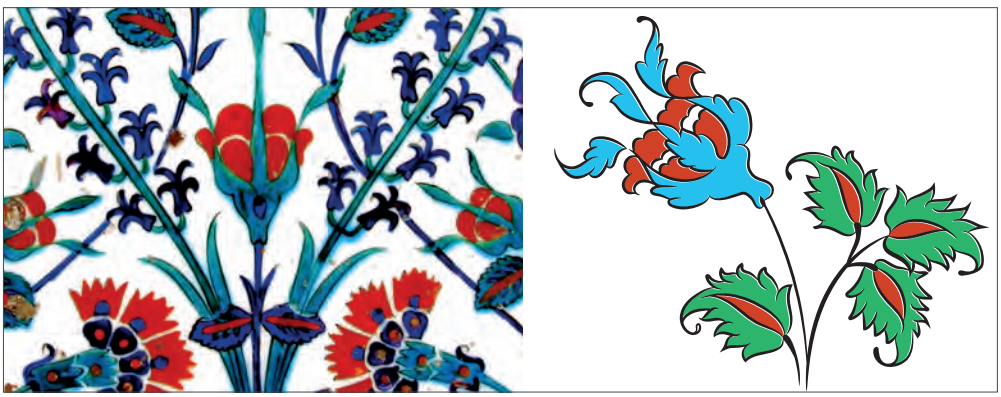

Görsel 1.143: Gonca gül motif örnekleri

1.9. Uygulama Yaprağı: Gonca Gül Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.144'te verilen çiçek motiflerinden gonca gül motifi detayını resim defterinize çizim kural ve sırasına uygun olarak çiziniz.

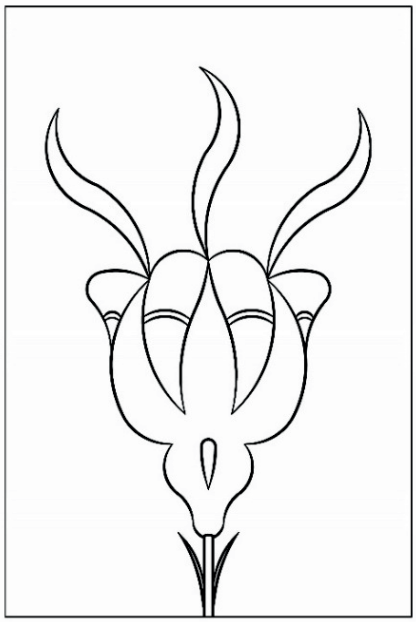

Görsel 1.144: Gonca gül motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim kâğıdı	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Yumuşak silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin resim kâğıdını zedelemeden silinmesi için kullanılır.
5	Cetvel	Motif dışına çerçeve çizmek için kullanılır.
6	Pergel	Motifin kanaviçesini çizmek için kullanılır.
7	Daire şablonu	Motif içindeki küçük kanaviçeli ögelerin çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Resim defterinizi dik konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
4. 80 x 100 mm'lik dikdörtgen içine bir orta eksen çizgisi çiziniz.
5. Orta eksen çizgisi üzerine pergel yardımıyla 40 mm çapında bir daire çiziniz (Görsel 1.145).
6. Büyük dairenin yarıçapına yakın ve yarısı büyük dairenin içinde kalacak şekilde, ortadaki daireyi çiziniz.
7. Ortadaki dairenin yarıçapına yakın olacak şekilde en küçük daireyi çizerek gonca gül motifinin kanaviçesini tamamlayınız (Görsel 1.146).
8. Gonca gül motifinin kanaviçesini temize çekerek dairelerin oran ve orantısını kontrol ediniz. Kanaviçedeki herhangi bir hata motifinizin hatalı olmasına sebep olur.
9. Büyük dairenin içine, uç kısımlara doğru incelerek uçları sivrileşecek şekilde motifin çanak yapraklarını çiziniz. Kolaylık olması açısından çizime kenarda bulunan yapraklardan başlayınız.
10. En büyük dairenin altında yer alan küçük dairelerin üzerine çanağın alt kısmını çizerek bunu çanak yaprakları ile birleştiriniz.
11. Gonca gül motifinin çanak kısmını temize çekerek varsa hatalarınızı düzeltiniz (Görsel 1.147).
12. Ortadaki çanak yaprağını merkez alarak çiçeğin taç yapraklarını yani tomurcuklarını çiziniz. Ortadaki yapraktan kenardaki yapraklara doğru çizilen iki adet taç yaprağın birbirine simetrik ve eşit büyüklükte olmasına dikkat ediniz.

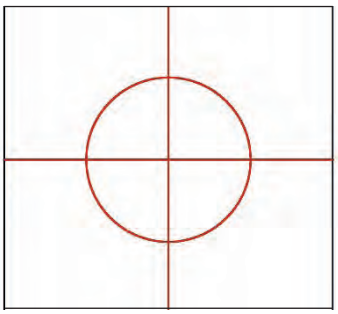

Görsel 1.145: Kanaviçenin çizilmesi

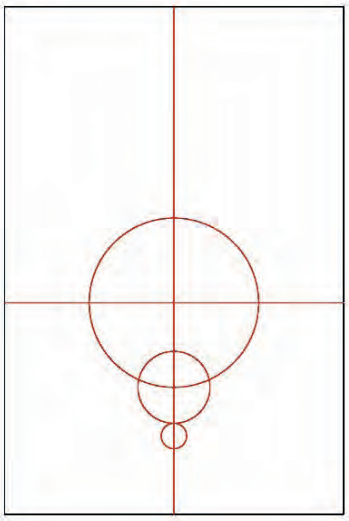

Görsel 1.146: Kanaviçenin tamamlanması

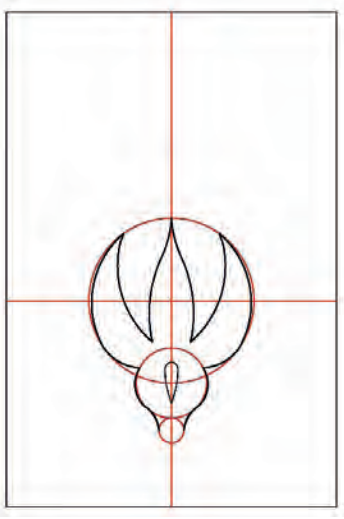

Görsel 1.147: Çanak kısmının çizilmesi

13. Taç yaprakların üzerine, altta çizmiş olduğunuz çanak yaprakları takip edecek şekilde yaprak uzantılarını çiziniz (Bu yaprak uzantıları motifi çizen kişinin zevkine ve motifinin genel duruşuna uygun olarak değişebilir: uzun-kısa, geniş-dar, dişli-dişsiz vb.) (Görsel 1.148).

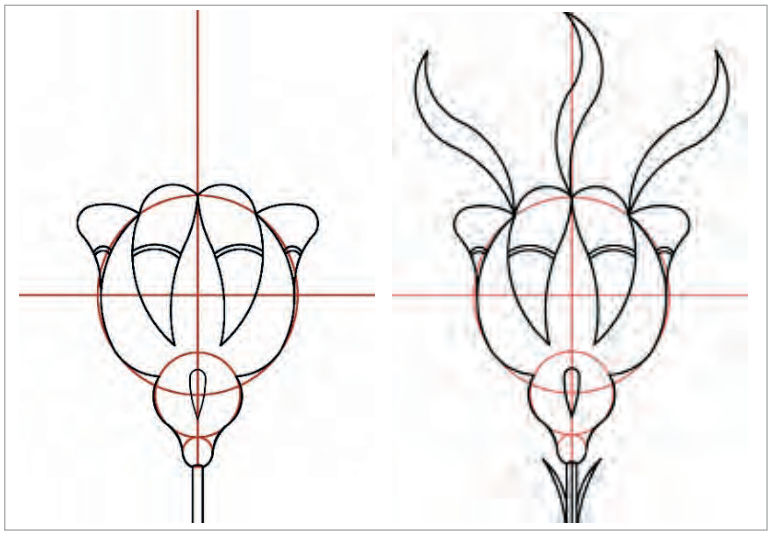

Görsel 1.148: Taç yaprakların çizilmesi

14. Daha önce çizmiş olduğunuz çanak yapraklarının arasını (taç yaprakların alt kısmı) örnek motifinizde olduğu gibi süsleyiniz.

15. Motifin sap kısmını çizerek gonca gül motifini tamamlayınız.

16. **T**aç yaprakların alt kısmını oluşturan bu alanların süslenmesinde de herhangi bir standart yoktur ve çeşitli şekillerde süslenebilirler (Görsel 1.149).

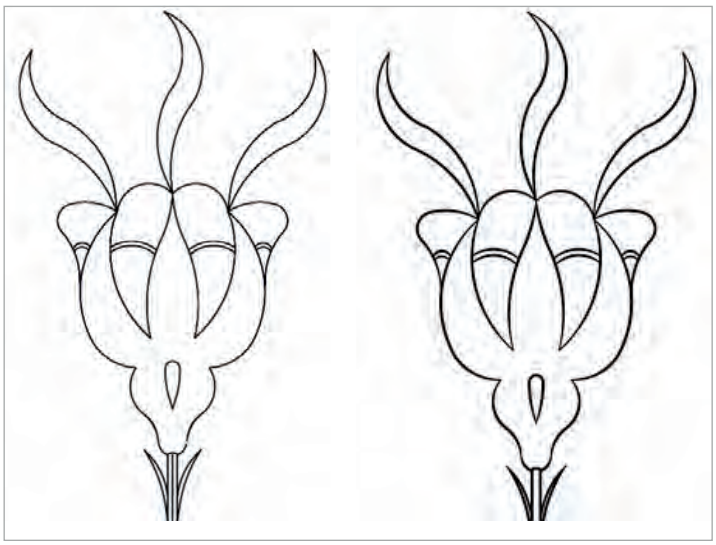

Görsel 1.149: Motifin tamamlanması ve temize çekilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremediklerinizi için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına dik şekilde konumlandırdı.		
4	Düz cetvel ile resim kâğıdını ortalayarak istenen ebatlardaki dikdörtgeni çizdi.		
5	Orta eksen çizgisini dikdörtgeni ortalayacak şekilde çizdi.		
6	Eksen çizgisini ortalayarak daire şablonu yardımıyla kanaviçeyi oluşturan ilk daireyi çizdi.		
7	Büyük dairenin yarıçapına yakın ve yarısı büyük dairenin içinde kalacak şekilde ortadaki daireyi çizdi.		
8	Ortadaki dairenin yarıçapına yakın olacak şekilde en küçük daireyi çizerek gonca gül motifinin kanaviçesini tamamladı.		
9	Gonca gül motifinin kanaviçesini temize çekerek dairelerin oran ve orantısını kontrol etti.		
10	Eksen çizgisi üzerinde aynı merkezli ikinci daireyi çizdi.		
11	Büyük dairenin içine, uç kısımlara doğru incelerek uçları sivrileşecek şekilde motifin çanak yapraklarını çizdi.		
12	En büyük dairenin altında yer alan küçük dairelerin üzerine çanağın alt kısmını çizerek bunu çanak yaprakları ile birleştirdi.		
13	Gonca gül motifinin çanak kısmını temize çekerek hataları olup olmadığını kontrol etti.		
14	Ortadaki çanak yaprağını merkez alarak çiçeğin taç yapraklarını yani tomurcuklarını çizdi.		
15	Çizimini ortadaki yapraktan kenardaki yapraklara doğru çizilen iki adet taç yaprağın birbirine simetrik ve eşit büyüklükte olmasına dikkat ederek çizdi.		
16	Taç yaprakların üzerine, altta çizilen çanak yaprakları takip edecek şekilde yaprak uzantılarını çizdi.		
17	Daha önce çizilen çanak yapraklarının arasını (taç yaprakların alt kısmı) örnek motifte olduğu gibi süsledi.		
18	Motifin sap kısmını çizerek gonca gül motifini tamamladı.		
19	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
20	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
21	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
22	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 18 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Yarı Üsluplaştırılmış Çiçek Motifi ve Çizim Detayları

Çiçeğin doğadaki görünümüne yakın bir şekilde stilize edilmesiyle ortaya çıkan çiçek motifleridir. Bu çiçek motiflerine bakıldığında hangi çiçeğe ait olduğu belli olur. Bu üslubun ana ögeleri olan lale, karanfil, gül, sümbül, zambak gibi çiçeklerin yanı sıra serviler ve bahar dalları da çizilmiştir. Özellikle çini eserlerde bu çiçek motifleri sıkça kullanılmıştır. Bu çiçeklerin her biri kendi sapı ve yaprağıyla birlikte çizilir.

Lale, XVI. yy.dan önce Türk kültürüne girmiş, Anadolu Selçukluları Dönemi'nden itibaren bahçe çiçeği olarak sevilerek yetiştirilmiştir. Bu çiçeği 1550'lerde Batı dünyasına tanıtan Osmanlı Devleti'dir. İstanbul'da bulunan yapıların duvar çinilerinde, eski mezar taşlarında, kumaşlarda ve işlemelerde yüzlerce çeşit lale motifi tespit edilmiştir (Görsel 1.150.a, b).

a) Lale motifi b) Lalenin doğadaki hâli

Görsel 1.150: Lale motifi ve lalenin doğadaki hâli

Karanfil, lale ve gülden sonra XVI. yy. çinilerinde bolca kullanılan bir motiftir. Tek başına olduğu gibi lale ile birlikte tasarlandığı düzenlemeleri de bulunmaktadır (Görsel 1.151.a, b).

a) Karanfil motifi b) Karanfilin doğadaki hâli

Görsel 1.151: Karanfil motifi ve karanfilin doğadaki hâli

Gül, natüralist üslupta kullanılan önemli motiflerden biridir. İslam inancında İslam peygamberi sembolü olarak kabul edilir. XII ve XIX yy. divan edebiyatında da gülün yeri ve önemi büyüktür. Gül motifinin taç yaprakları iki veya üç katlı olarak çizilir. Bezeme ve süslemelerde genellikle ana motifi oluştururlar (Görsel 1.152.a, b).

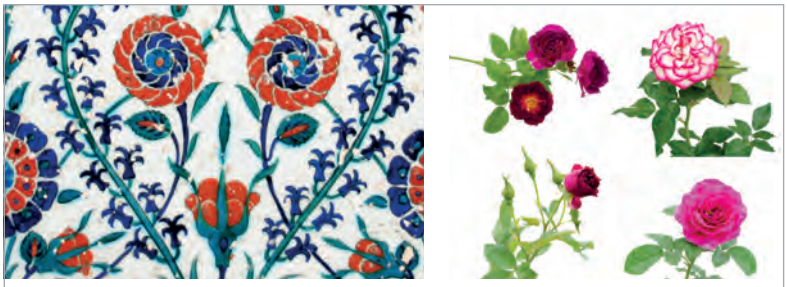

a) Gül motifi b) Gülün doğadaki hâli

Görsel 1.152: Gül motifi ve gülün doğadaki hâli

Sümbül motifi doğadaki görünümüne çok yakın tasarlanmış narin bir çiçektir. Yapılan ufak değişikliklerle çok çeşitli sümbül motifi örneği çizilmiştir. Çeşitli örneklerine rağmen, doğadaki gerçeğine yakın stilize edilen sümbül çiçeğini tanımak zor değildir (Görsel 1.153.a, b).

a) Sümbül motifi b) Sümbülün doğadaki hâli

Görsel 1.153: Sümbül motifi ve sümbülün doğadaki hâli

Zambak, natüralist üslup aracılığıyla daha çok XVI. yy. çinilerinde, diğer çiçeklerle birlikte değişik kompozisyonlarda kullanılmıştır. Genellikle tek sap üzerinde tek çiçek olarak yer alır (Görsel 1.154.a, b). Sümbül motifine çok benzer. Aralarındaki en önemli fark sümbül motiflerinin tek sap üzerinde birden fazla çiçeğiyle çizilmesidir.

a) Zambak motifi b) Zambağın doğadaki hâli

Görsel 1.154: Zambak motifi ve zambağın doğadaki hâli

1.10. Uygulama Yaprağı: Lale Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 1.155'te verilen, yarı üsluplaştırılmış çiçek motiflerinden lale motifi detayını resim defterinize çiziniz.

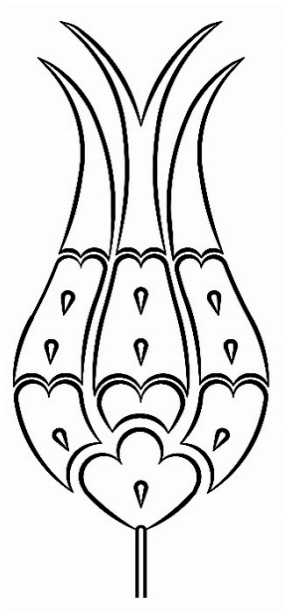

Görsel 1.155: Lale motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim kâğıdı	Motifin çizimi için kullanılır. A4 kâğıdı ebatlarında (210 x 297 mm) olmalıdır.
4	Yumuşak silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin resim kâğıdını zedelemeden silinmesi için kullanılır.
5	Cetvel	Motif dışına çerçeve çizmek için kullanılır.
6	Pergel	Motifinin kanaviçesini çizmek için kullanılır.
7	Daire şablonu	Motif içindeki küçük kanaviçeli ögelerin çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Resim defterinizi dik konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
4. 60 x 120 mm'lik geometrik kanaviçe çiziniz.
5. Orta eksen çizgisini çiziniz.
6. Orta eksen çizgisi üzerine pergel yardımıyla 5 cm'lik büyük bir daire çiziniz.
7. Dairenin üzerine büyük dairenin yarıçapı kadar (2,5 cm'lik) küçük bir daire çiziniz.
8. Motifin çanak kısmını büyük dairenin alt tarafında yarım daire olacak şekilde belirleyiniz.
9. Lale motifinin kanaviçesini temize çekerek dairelerin oran ve orantısını kontrol ediniz (Görsel 1.156). Kanaviçedeki herhangi bir hata motifin hatalı olmasına sebep olacaktır.
10. Motifin çanak kısmında üç yapraklı penç motifi kullanılacağından çanak kısmına eşit büyüklükte üç tane küçük daire çiziniz.
11. Çanak kısmının iki yanından sap çıkışına doğru hafif bir eğim veriniz. Böylece motifin sap çıkışına bağlantısı daha estetik ve yumuşak olacaktır.
12. Lale motifinin çanak kısmını çiziniz (Görsel 1.157).

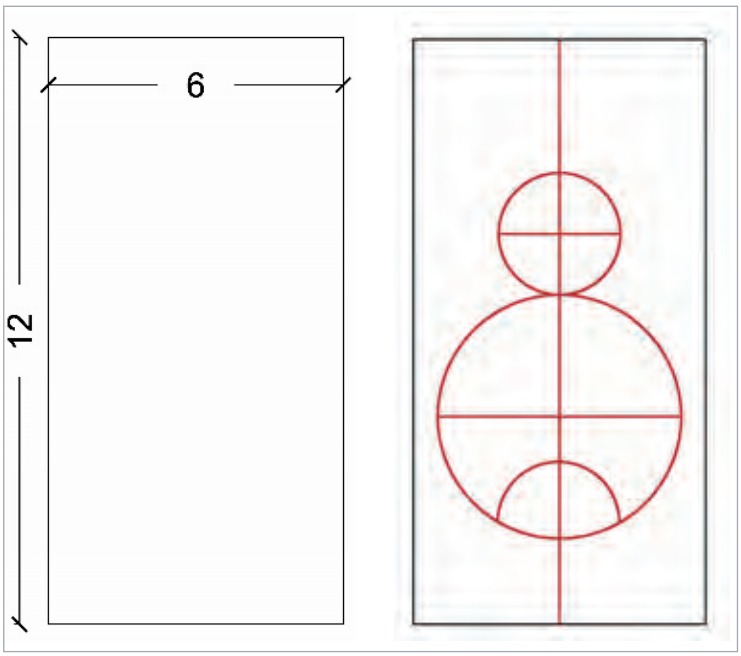

Görsel 1.156: Kanaviçenin çizilmesi

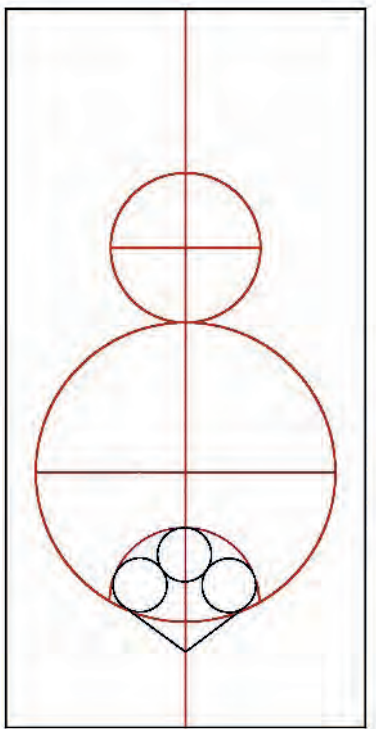

Görsel 1.157: Çanak kısmının çizilmesi

13. Orta eksen çizgisini ve motifin kanaviçesini dikkate alarak taç yaprakların yerini belirleyiniz.

14. Taç yaprakların çizimine kenar yapraklardan başlayınız. Kenar yaprakların eşit ölçülerde olmasına dikkat ediniz. Kenarda bulunan taç yaprakların her zaman ortadakinden daha ince çizildiğini unutmayınız (Görsel 1.158).

15. Taç yaprakları uç kısımlara doğru incelterek uçlarını sivrileştirin (Taç yaprakların uzunluğu ile dışa doğru dönüş ölçüleri çizen kişinin isteğine bağlıdır.). Motifin bu kısmında önemli olan taç yaprakların birbirine göre oranlarının doğru belirlenmiş olması ve estetik görünmeleridir.

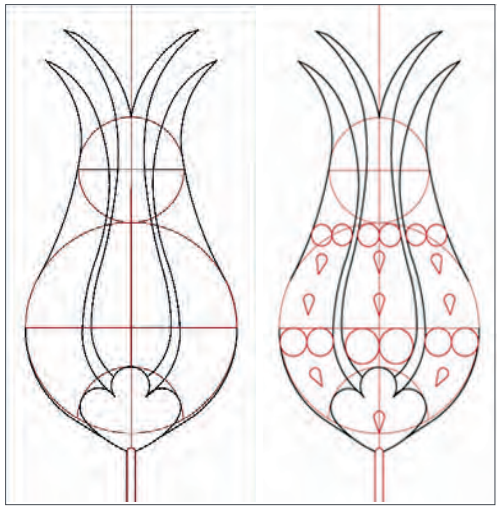

Görsel 1.158: Taç yaprakların çizilmesi ve süslenmesi

16. Lale motifinizi yeteri kadar temize çekiniz ve varsa hatalarınızı düzeltiniz.

17. Motifinizin çanak kısmını yarım pençlerle süsleyiniz (Görsel 1.159).

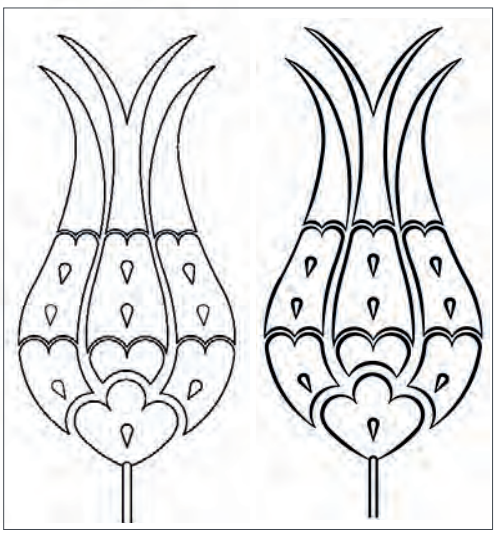

Görsel 1.159: Motifin tamamlanması ve temize çekilmesi

18. Verilen işlem basamakları doğrultusunda lale motifi çizildikten sonra, en son aşamada dilediğiniz süslemeyi yapınız.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına dik şekilde konumlandırdı.		
4	Düz cetvel ile resim defterine istenen ebatlardaki dikdörtgeni çizdi.		
5	Orta eksen çizgisini dikdörtgeni ortalayacak şekilde çizdi.		
6	Orta eksen çizgisi üzerine pergel yardımıyla büyük bir daire çizdi.		
7	Dairenin üzerine büyük dairenin yarıçapı kadar küçük bir daire çizdi.		
8	Motifin çanak kısmını büyük dairenin alt tarafında yarım daire olacak şekilde belirledi.		
9	Lale motifinin kanaviçesini temize çekerek dairelerin oran ve orantısını kontrol etti.		
10	Motifin çanak kısmına eşit büyüklükte üç tane küçük daire çizdi.		
11	Çanak kısmının iki yanından sap çıkışına doğru hafif bir eğim verdi.		
12	Lale motifinin çanak kısmını çizdi.		
13	Orta eksen çizgisini ve motifin kanaviçesini dikkate alarak taç yaprakların yerini belirledi.		
14	Taç yaprakların çizimine kenar yapraklardan başladı ve eşit ölçülerde olmasına dikkat ederek kenar yaprakları özenle çizdi.		
15	Taç yaprakları uç kısımlara doğru inceltip uçlarını sivrileştirerek çizdi.		
16	Motifin çanak kısmını yarım pençlerle süsledi.		
17	Örnek lale süslemelerinden birini seçerek çizdiği lale motifini süsledi.		
18	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
19	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
20	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 16 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

2. RUMİ VE MÜNHANİ MOTİF DETAYLARI
ÖĞRENME BİRİMİ

Konular

- **2.1. RUMİ MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ**
- **2.2. MÜNHANİ MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ**

Neler Öğreneceksiniz?

- Teknik çizim kural ve yöntemlerine uygun olarak rumi ve münhani motif detayları çizimi ile ilgili konular ve uygulamalar

Temel Kavramlar

Rumi	Fresk	Sencide	Münhani	Hizb
Kurgan	Tepelik	Hurde	Palmet	Tahrir

Hazırlık Çalışmaları

1. Rumi ve münhani kelimelerinin anlamını araştırınız.
2. Rumi ve münhani motiflerini inceleyiniz ve neye benzediklerini sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.
3. Rumi ve münhani motifler hakkında görsel ve yazılı kaynakları kullanarak bir ön çalışma hazırlayınız.

2. RUMİ VE MÜNHANİ MOTİF DETAYLARI

Rumi motifi özellikle Anadolu Selçuklularının geliştirip kullandıkları, filiz ve yaprak biçimli hayvan motifleriyle yapılan, karmaşık bir yapısı olan, Türk bezeme ve süsleme sanatının klasik motiflerindendir (Görsel 2.1). Anadolu Selçukluları tarafından geliştirilen rumi motifi genellikle kuş bedeni ve kanatları stilize edilerek çizilmiştir.

Görsel 2.1: Rumi motifi

Rumi kelimesi "Anadolu'ya ait, Anadolu'ya özgü" anlamlarına gelmektedir. Roma Dönemi'nde Roma İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü ve İran yaylalarına kadar uzanan topraklara Diyar-ı Rum (günümüzde Anadolu) denmesi sebebiyle motif bu adı almıştır. Mevlana Celaleddin-i Rumi, Eşref-i Rumi gibi tarihteki Türk büyüklerinin isimleri de buradan gelmektedir. Selçuklu Dönemi'nde de sıkça kullanılmasından ve geliştirilmesinden dolayı bu motiflere **Selçuki** adı da verilmektedir (Görsel 2.2.a, b).

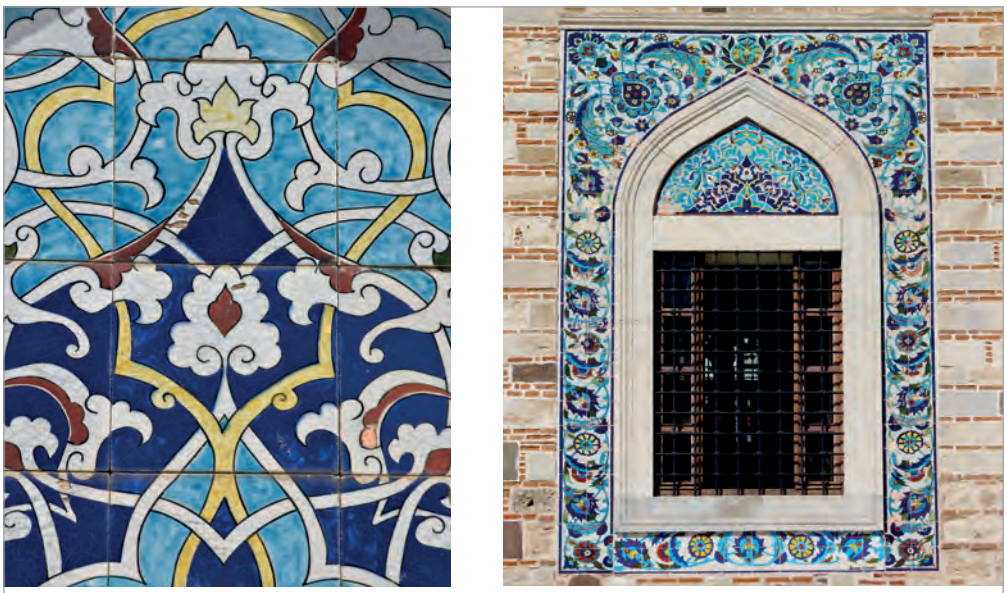

a) Rumi (Selçuki) motifi

b) Rumi motif kullanılarak yapılan söve süslemesi

Görsel 2.2: Rumi motifi-Yalı Camii, Konak, İzmir

Orta Asya'da hayvanlar kahramanlık, kuvvet, bereket, mertlik, bağlılık gibi değerlerin sembolü sayıldığı için Türklerin yaşantısında önemli bir yere sahip olmuş, böylece sanatkârlara da ilham vermiştir (Görsel 2.3).

Görsel 2.3: Rumi motifin kompozisyon içinde kullanımı

Rumi motifin ilk örnekleri bazı hayvan motiflerinin stilize edilmesi ile elde edilmiştir. Stilize edilen bu motiflerde yer alan hayvanın hangi hayvan olduğu ilk bakışta anlaşılabilir. Bu motiflerde yırtıcı, evcil ve suda yaşayan hayvanlara, kuşlara, sürüngenlere yer verilmiş hatta kilin ve ejder gibi mitolojik hayvanlar da örnek alınmıştır (Görsel 2.4). Zamanla tamamen üsluplaştırma yoluna gidilerek bu hayvanlar tanınmaz hâle getirilmiş ve böylece rumi motif en klâsik hâlini almıştır.

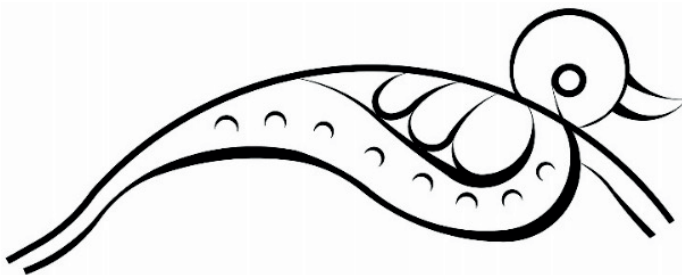

Görsel 2.4: Rumi motifi stilize edilerek ördek figürü oluşturulmuş.

Oldukça geniş bir coğrafyada etkili olan rumi motif, hemen hemen bütün dekoratif sanatlarda ve el sanatlarında başlıca bir süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Asya Hunlarına ait olup Güney Sibirya'da, Altay Dağları eteklerinde ve Pazırık'ta keşfedilen kurganlarda (mezar yapısı, höyük), MÖ III. ve IV. yy.dan kalma eşyalar bulunmuştur. **Kurgan** (korgan) Türk ve Altay kültüründe kutsal mezardır. İçinde ulu ve kutlu kişilerin yattığı, dikkat çekici gömütlerdir.

Asya Hunlarından sonraki devirlerde rumi motifler üsluplaştırılarak ve efsanevi bir özellik katılarak çizilmiştir. Bu değişim daha çok hayvan motiflerine rumi motifine benzer kanatlar eklenerek yapılmıştır (Görsel 2.5).

Görsel 2.5: Hayvan motiflerinde rumi motifinin kullanımı

IX. ve X. yy.larda Uygur Türklerine ait fresklerde (taş duvar sıvası üzerine toprak boyalarla yapılan resim) yer alan rumi kanatlı ejderha tasviri, bilinen en eski örneklerdendir. IX. yy.dan itibaren, Abbasiler zamanında Asya'da kurulan, ilk Türk-İslam devleti olan Karahanlılar, Uygurlardan miras aldıkları sanatı daha da ileriye taşımışlardır. Kırgızistan'da bulunan Özkent'te Karahanlılara ait türbelerin duvarlarındaki bezeme ve süslemelerde bitki motiflerinin ve geometrik motiflerin yanında pek çok rumi motif de kullanılmıştır.

Rumi motifler, Uygurlarda daha çok hayvan figürlerini içeren bir motif olarak görülürken Karahanlılar Devri'nde helezon şekilleri üzerinde yer alan motifler olarak gelişmiş ve süsleme sanatında yeni bir üslup ve tarz oluşturmuştur (Görsel 2.6).

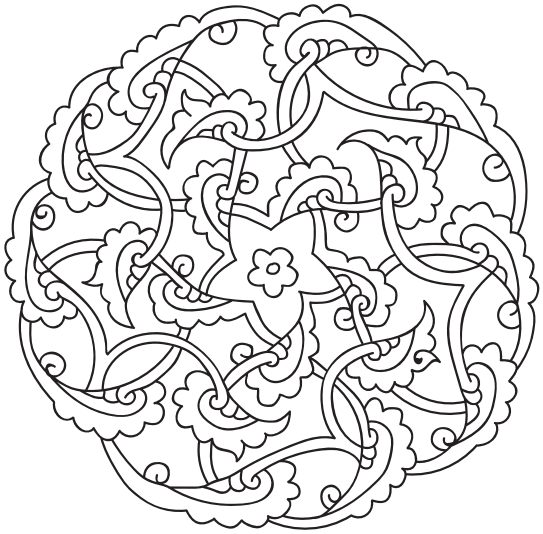

Görsel 2.6: Rumi motifinin helezon şeklinde kullanımı

Rumi motifler, Karahanlılardan sonra Gazneliler Dönemi'nde ve Hindistan'daki Türk eserlerinde de gelişimini sürdürmüştür. Büyük Selçuklu Devleti'nin abidelerinde ise önemli bir süsleme unsuru hâline gelmiştir.

1071'de Anadolu'ya ayak basan Türkler, kendi kültürleriyle Anadolu'daki kültürleri birleştirip sanatta daha da ileri gitmişlerdir. Aslan, kartal, tavşan, balık, kurt gibi hayvan motiflerini stilize ederek tüm bezeme ve süsleme sanatlarında kullanmışlardır (Görsel 2.7).

Görsel 2.7: Rumi motifin hayvan figürleriyle kullanıldığı örnekler

Anadolu Selçuklu mimarisinde ise XIII. yy.dan itibaren taş ve ahşap bezemeler üzerinde gelişmeler görülür. Bu gelişme rumi motiflerin de oldukça zengin örneklerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1258 tarihli Konya Alaaddin Camii mihrabı bu döneme ait en güzel örneklerden biridir (Görsel 2.8.a, b).

a) Süslemesinde rumi motiflerin kullanıldığı bir mihrap

b) Süslemeden bir detay

Görsel 2.8: Konya Alaaddin Camii

Selçuklu ve beylikler devirlerinin eserlerinde kullanılan rumi motifler hayvan figürleriyle benzerlik gösterir. Sebebi ise aynı devirdeki rumi motiflerin münhani diye isimlendirilen motiflerle benzerlik göstermesidir. Rumi motiflerin de hayvan figürleri gibi aynı kaynaktan çıktığı kabul edilir. Başlangıçta, kullanılan rumi motiflerde, stilize edilmiş hayvan motiflerinin hangi hayvana ait olduğu bilinmekteyken daha sonraları bu motiflerden kuşların başları ve tavşanların ayakları gibi ayrıntılar atılmış ve böylece klasik rumi üslup doğmuştur.

XIV. yy.ın ikinci yarısından sonra Osmanlı eserlerinde rumi motifler münhani motiflerden kesin olarak ayrılmış, XV. yy.dan itibaren ise hayvansal görünümlerinden uzaklaşarak tamamen süsleme amacıyla kullanılan motiflere dönüşmüştür (Görsel 2.9). Osmanlı Dönemi'nde rumi motifler en mükemmel hâlleri ile bezeme ve süslemelerde kullanılmıştır.

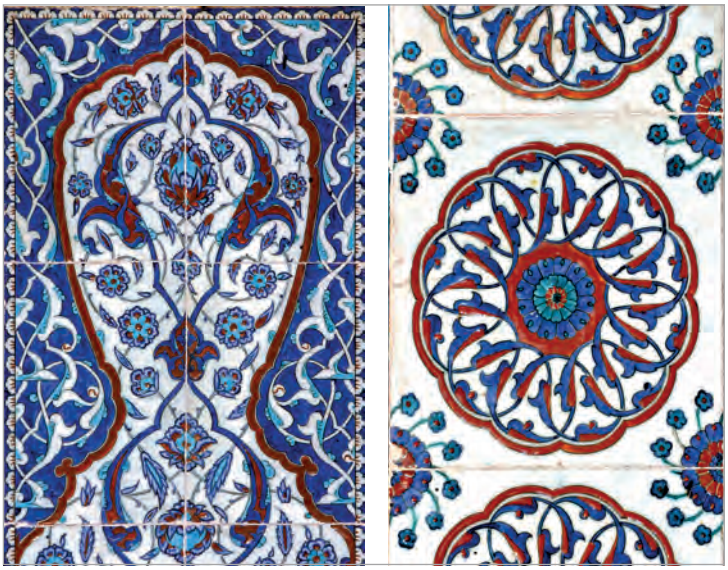

Görsel 2.9: Rumi motiflerin kullanıldığı iki farklı süsleme örneği, Rüstem Paşa Müzesi, Konak, İzmir

2.1. RUMİ MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ

Rumi motifler daha çok el yazma eserlerde, çinilerde, kumaşlarda, taş ve ahşap süslemelerde kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, bezeme ve süsleme sanatlarının pek önemsenmediği ve Batı sanatının etkisi altında klasik süsleme motiflerinin özelliklerini kaybettiği görülür.

Rumiler, genellikle dairesel, kavisli ve kıvrımlı hatlar üzerine aynı yönde olmak üzere yerleştirilirler. Rumi motif başka tür motiflerin de kullanıldığı kompozisyonlarda daima kendi hattında devam ederek diğer motiflere karıştırılmadan çizilir. Başka bir süsleme motifiyle birlikte kullanıldığında o motifle bir bağlantısı bulunmaz. Bezeme ve süslemelerde başka motiflerle birleşmezler ve bağımsız olarak çizilirler. Bir desen veya kompozisyonda farklı karakterdeki rumiler kullanılsa bile kural aynıdır. Rumi motifler ancak büyük gövdeleri bölmeyecek biçimde, motifin ince kısımlarında birbirlerinin alt ve üstünden geçebilirler. Bu geçişler çizgi olarak belirtilir. Rumi motifler çizilişlerine ve desen içindeki kullanımlarına göre ikiye ayrılırlar.

Çizilişlerine göre rumi motif çeşitleri şunlardır:

Sade (Düz) Rumi: Rumi motifin en basit ve yalın hâli ile çizilmiş şeklidir. Diğer bir adı da "dinî rumi"dir (Görsel 2.10, 2.11).

Görsel 2.10: Sade rumi

Görsel 2.11: Sade ruminin kompozisyon içinde kullanımı

Kanatlı Rumi: Sade rumilerin geliştirilmesi ile oluşturulmuş rumi motiflerdir. Rumi motifin iki kola ayrılarak çizilmiş şeklidir (Görsel 2.12). Bazı süslemelerde üç kanatlı olan farklı çeşitleri de kullanılmıştır. Kanatlı rumi motifi kullanılarak bezeme içerisindeki dallar başka bir motife kolayca bağlanır. Bu kullanım tasarıma farklı olanaklar sunar ve tasarımı çeşitlendirerek zenginleştirir (Görsel 2.13).

Görsel 2.12: Kanatlı rumi

Görsel 2.13: Kanatlı ruminin kompozisyon içinde kullanımı

Dendanlı (Dilimli) Rumi: Sade rumi motifinin sınır çizgisinin iç kısımlarının kıvrımlı çizgilerle (münhani motiflerle) süslenmiş şeklidir (Görsel 2.14, 2.15).

Görsel 2.14: Dendanlı rumi

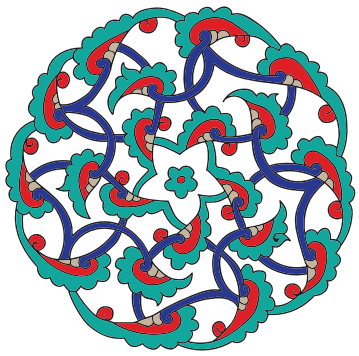

Görsel 2.15: Dendanlı ruminin kompozisyon içinde kullanımı

Sarılma Rumi: Bu motife **piçide rumi** de denir. Piçide, Farsça bir kelimedir ve kendi içinde sarılma-bükülme anlamına gelir (Görsel 2.16). Bu rumi motif, aynı tür rumi motiflerinin birbirlerine sarılması ile oluşur. Görsel 2.17'de farklı rumi motiflerin birbirine sarılmasıyla oluşmuş bir süsleme bulunmaktadır.

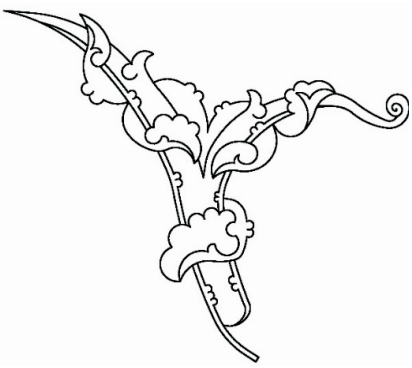

Görsel 2.16: Sarılma rumi

Görsel 2.17: Sarılma ruminin kompozisyon içinde kullanımı

Sencide Rumi: Sencide kelimesi Farsça bir kelimedir ve "belli bir ölçüde iki taraflı çizilen" anlamı taşır. Motif de adını buradan almaktadır. Bu motif incelendiğinde iki ayrı rumi motifinin sırt kısımlarından birleştirilmiş oldukları görülür (Görsel 2.18). Motif simetrikmiş gibi düşünülse de geometrik kurallara göre simetrik değildir. Kısmen simetrik çizilme ile oluşan bir rumi motifidir (Görsel 2.19).

Görsel 2.18: Sencide rumi

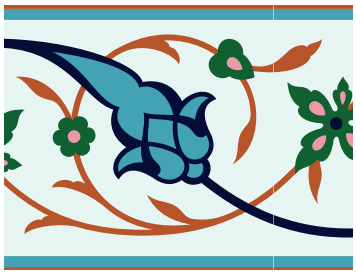

Görsel 2.19: Sencide ruminin kompozisyon içinde kullanımı

Hurdelenmiş Rumi: Büyük bir rumi motifinin içinin belirli kurallara uyularak daha küçük rumilerle hurdelenmesi yani süslenmesiyle oluşan rumi motiflerdir (Görsel 2.20). Bu rumi motifine **rumi içinde rumi** de denir (Görsel 2.21).

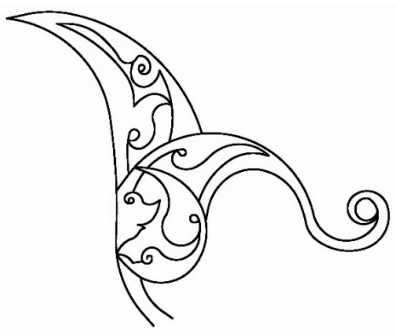

Görsel 2.20: Hurdelenmiş rumi

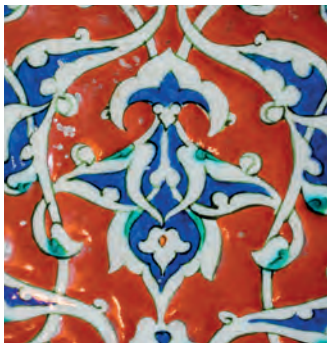

Görsel 2.21: Hurdelenmiş ruminin kompozisyon içinde kullanımı

İşlemeli Rumi: İrice bir rumi motifinin içinin, hatai motifler çizilerek bezenmesi ile oluşan rumi motifidir (Görsel 2.22). Bir diğer adı "süslemeli rumi"dir (Görsel 2.23). Bezeme ve süslemede çok kullanılan işlemeli ruminin ilk denemelerine Yavuz Sultan Selim Türbesi'ndeki çinilerde rastlanır. En güzel örnekleri Topkapı Sarayı'nda, Mukaddes Emanetler Dairesi'ndeki eserlerde mevcuttur.

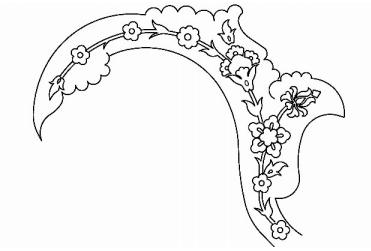

Görsel 2.22: İşlemeli rumi

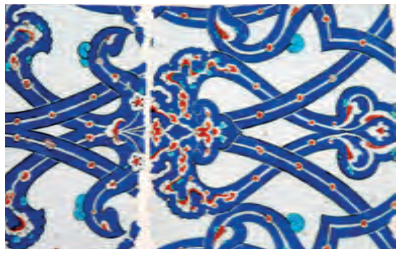

Görsel 2.23: İşlemeli ruminin kompozisyon içinde kullanımı

Desen içindeki kullanımlarına göre rumi motif çeşitleri şunlardır:

Rumi Kollar: Rumi motifi oluşturan ana bölümlerden biridir. Kıvrımlı, düz veya helezon şeklindeki çizgilerin üzerine rumi motiflerin yerleştirilmesi ile oluşturulur. Desene yön veren ve desenin hangi formda oluşturulacağını belirleyen rumi kollar orta desen, bordür, kenar suyu veya kitabelerde kıvrım ve dallarla bağlanarak kullanılır. **Düz rumi kollar ve kanatlı rumi kollar** olarak iki ana gruba ayrılır (Görsel 2.24, 2.25).

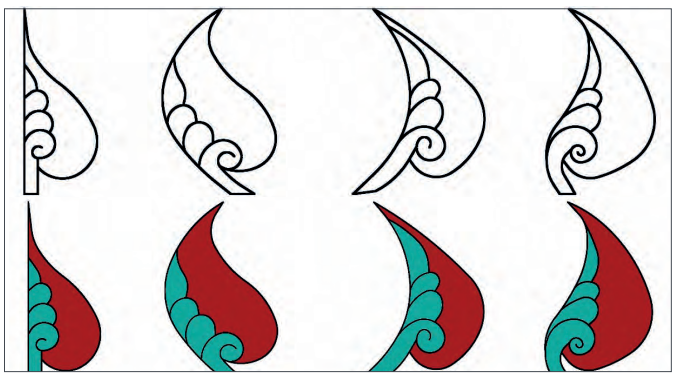

Görsel 2.24: Düz rumi kollar

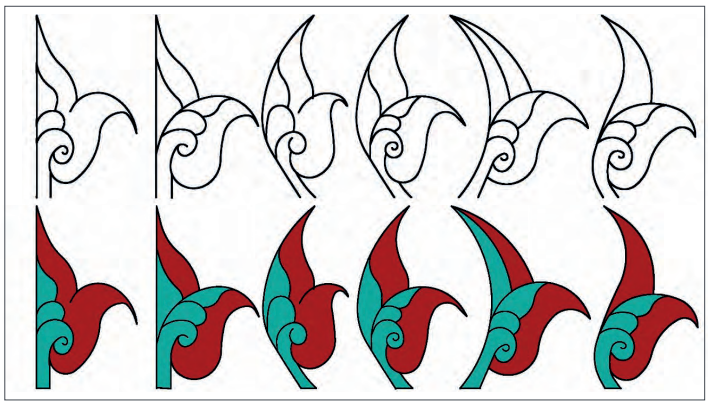

Görsel 2.25: Kanatlı rumi kollar

2.1. Çalışma Yaprağı: Rumi Kol Motifi Detay Çizimi

Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 2.26'da verilen birbirinden farklı rumi kol motifi örneklerini inceleyiniz. Görsel 2.27'de belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıtlarınıza, rumi kol motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motiflerinizi çiziniz. Bunları yaparken işlem basamaklarında verilen adımları takip ediniz.

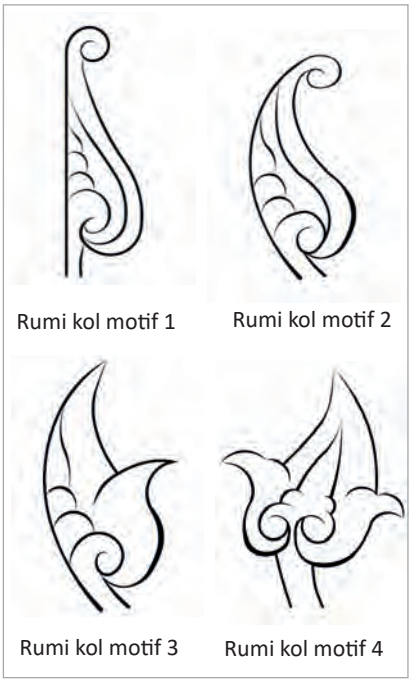

Görsel 2.26: Çizilecek olan rumi motifler

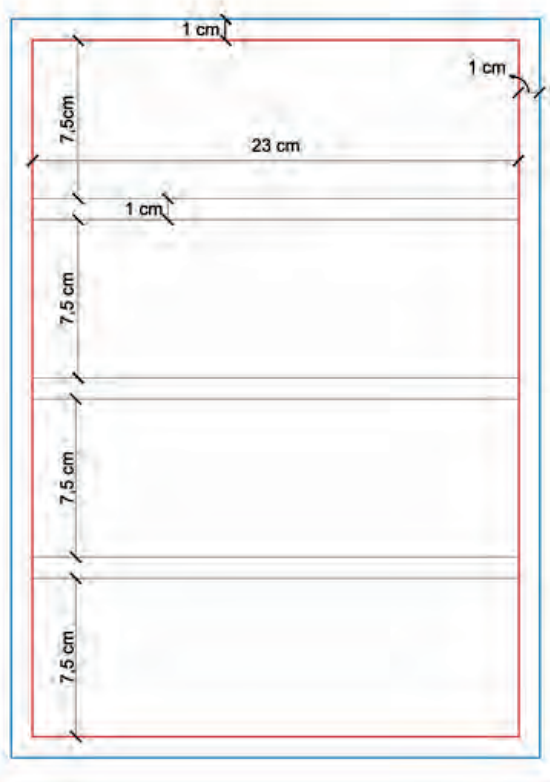

Görsel 2.27: Eskiz kâğıdı

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif çizimi için kullanılır.
2	Gönye ve cetvel	Çizim yapılacak kâğıdı bölümlere ayırmak için kullanılır.
3	2B kalem	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi çalışmasında kullanılır.
5	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Çalışma öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motif örneklerini istediğiniz büyüklükte çıktılarını alarak inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdını motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra çizim yapacağınız eskiz kâğıdını 350 x 250 boyutlarında hazırlayarak dikey konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Eskiz kâğıdınızın etrafını 1 cm'lik çerçeve içerisine alınız. Çerçeve içerisine aldığınız kâğıdınızın içte kalan 33 x 23 cm'lik kısmını yatay olarak 23 x 5,7 cm olacak şekilde 5 parçaya bölünüz.
6. Görsel 2.28'deki rumi motif 1'in çizim aşamalarını inceleyiniz. Hazırladığınız eskiz kâğıdınızın ilk dikdörtgenine çizim aşamalarını takip ederek rumi motif 1'i çiziniz.

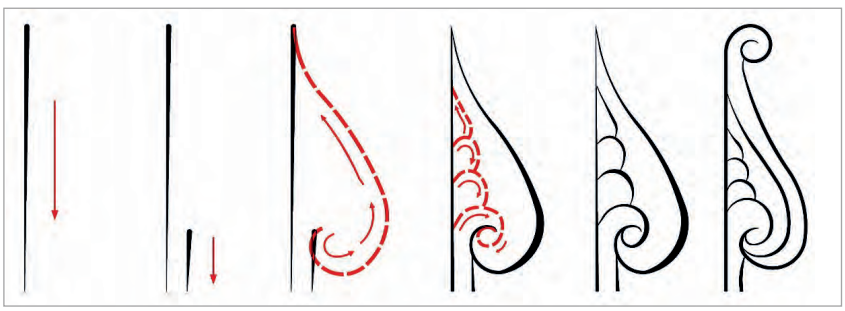

Görsel 2.28: Rumi kol motif 1'in çizim aşamaları

7. Uzun çizginin tepe noktasına kaleminizi yerleştiriniz ve aşağı doğru bir kıvrım vererek tek hamlede yarım damla şekli çiziyormuş gibi rumi motifin ana hatları olan kanaviçesini oluşturunuz.
8. Örnek motifi inceleyip kanaviçe içine sap kısmından başlayarak aşağıdan yukarıya doğru küçük kıvrımlı çizgiler çiziniz. Motifin iç kısmına detaylarını yerleştiriniz.
9. Motifin ana hattına paralel olacak şekilde ikinci bir kıvrımlı çizgi çiziniz. Tepedeki iki çizginin birleştiği yerde salyangoza benzer bir kıvrım oluşturunuz.
10. Motifinizi örnek motif ile karşılaştırınız. Motifinizi istenen şekli alana kadar tekrar çiziniz.
11. Görsel 2.29'daki rumi kol motif 2'nin çizim aşamalarını inceleyiniz. Hazırladığınız eskiz kâğıdınızın ikinci dikdörtgenine çizim aşamalarını takip ederek rumi motif 2'yi çiziniz.

Görsel 2.29: Rumi kol motif 2'nin çizim aşamaları

12. Rumi kolun yerleştirileceği iç bükey-eğri olan çizgiyi çiziniz ve çizginin alt kısmında rumi kolun sap kısmını daha kısa ve çizgiye paralel bir çizgi ile belirleyiniz.

13. Uzun çizginin tepe noktasına kaleminizi yerleştiriniz ve aşağı doğru bir kıvrım vererek tek hamlede yarım damla şekli çiziyormuş gibi rumi motifin ana hatları olan kanaviçesini oluşturunuz. Tepe noktasında örnekte olduğu gibi çizgi kıvrımını arttırınız.

14. Örnek motifi inceleyip kanaviçe içine sap kısmından başlayarak aşağıdan yukarıya doğru küçük kıvrımlı çizgiler çiziniz. Motifin iç kısmına detaylarını yerleştiriniz**.**

15. Motifin ana hattına paralel olacak şekilde ikinci bir kıvrımlı çizgi çiziniz. Tepedeki iki çizginin birleştiği yerde salyangoza benzer bir kıvrım oluşturunuz.

16. Motifinizi örnek motif ile karşılaştırınız. Motifinizi istenen şekli alana kadar tekrar çiziniz.

17. Görsel 2.30'daki rumi kol motif 3'ün çizim aşamalarını inceleyiniz. Hazırladığınız eskiz kâğıdının üçüncü dikdörtgenine çizim aşamalarını takip ederek motif 3'ü çiziniz.

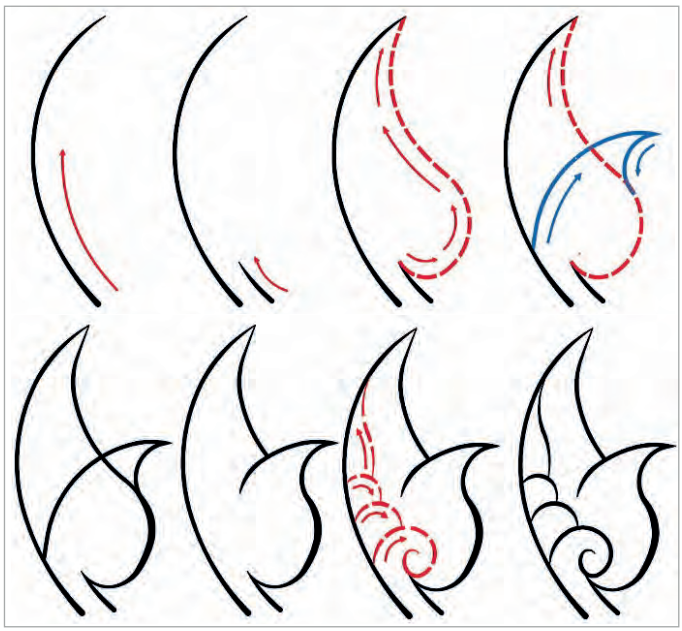

Görsel 2.30: Rumi kol motif 3'ün çizim aşamaları

18. Rumi kolun yerleştirileceği iç bükey-eğri olan çizgiyi çiziniz ve çizginin alt kısmında rumi kolun sap kısmını daha kısa ve çizgiye paralel bir çizgi ile belirleyiniz.

19. Uzun çizginin tepe noktasına kaleminizi yerleştiriniz ve aşağı doğru bir kıvrım vererek tek hamlede, yarım damla şekli çiziyormuş gibi rumi motifin ana hatları olan kanaviçesini oluşturunuz. Tepe noktasında örnekte olduğu gibi çizgi kıvrımını arttırınız.

20. Çizdiğiniz düz rumi kolun karın kısmına içe veya dışa gelecek şekilde bir diğer düz rumiyi yerleştiriniz. Bu çizim aşamasında kanatlı rumi kolun kanaviçesini oluşturunuz.

21. Örnek motifi inceleyerek kılavuz çizgilerinizi siliniz ve kanaviçe içine sap kısmından başlayarak aşağıdan yukarıya doğru küçük kıvrımlı çizgiler çizerek motifin iç kısmındaki detayları yerleştiriniz.

22. Motifinizi örnek motif ile karşılaştırınız. Motifinizi istenen şekli alana kadar tekrar çiziniz.

23. Görsel 2.31'deki rumi kol motif 4'ün çizim aşamalarını inceleyiniz. Hazırladığınız eskiz kâğıdınızın üçüncü dikdörtgenin çizim aşamalarını takip ederek motif 4'ü çiziniz.

24. Rumi kolun yerleştirileceği kıvrımlı çizgiyi çiziniz ve çizginin alt kısmında rumi kolun sap kısmını daha kısa ve çizgiye paralel olacak ve çizgi ortada kalacak şekilde belirleyiniz.

25. Kıvrımlı çizgiyi esas alarak çizginin tepe noktasına kaleminizi yerleştiriniz ve aşağı doğru bir kıvrım vererek tek hamlede, damla şekli çiziyormuş gibi rumi motifin ana hatları olan kanaviçesini oluşturunuz.

26. Çizdiğiniz düz rumi kolun karın kısmının sağ ve sol kısmına içe veya dışa gelecek şekilde iki adet düz rumiyi yerleştiriniz.

27. Çizdiğiniz simetrik kanatlı rumi kollarını örneği inceleyerek dilimli olarak çiziniz.

28. Örnek motifi inceleyerek kılavuz çizgilerinizi siliniz ve kanaviçe içine sap kısmından başlayarak aşağıdan yukarıya doğru küçük kıvrımlı çizgiler çizerek motifin iç kısmındaki detayları yerleştiriniz.

29. Her çizim aşamasını tek hareketle çiziniz. Motifinizi istenen şekli alana kadar tekrar çiziniz.

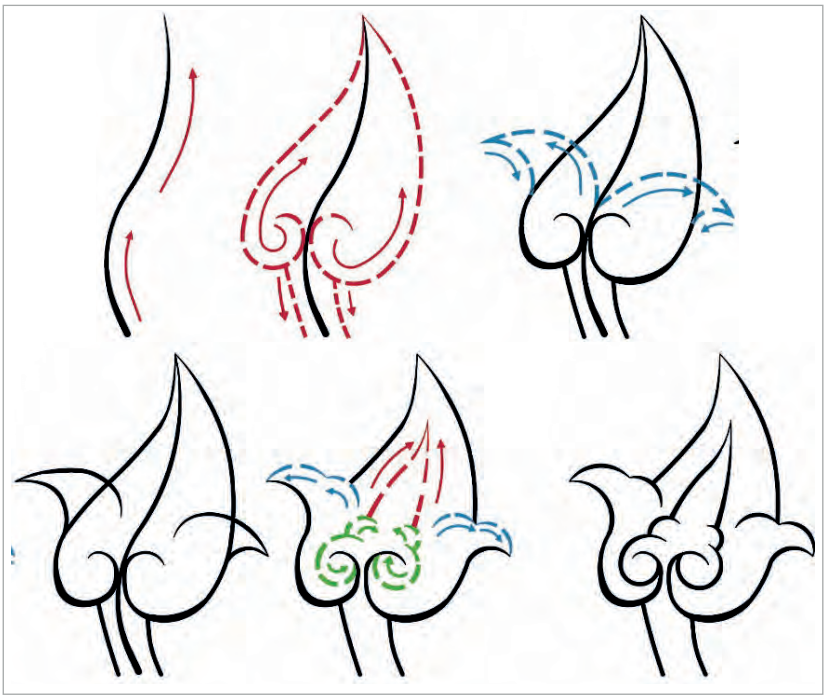

Görsel 2.31: Rumi kol motif 4'ün çizim aşamaları

30. Rumi kolların çizimlerinde işlem basamakları hemen hemen birbirinin aynıdır. Öğrendiğiniz kuralları kullanarak kâğıdınızda bulunan beşinci dikdörtgenin içine klasik kompozisyonlarda kullanılan, araştırıp bulduğunuz farklı bir rumi kolu çizmeye çalışınız.

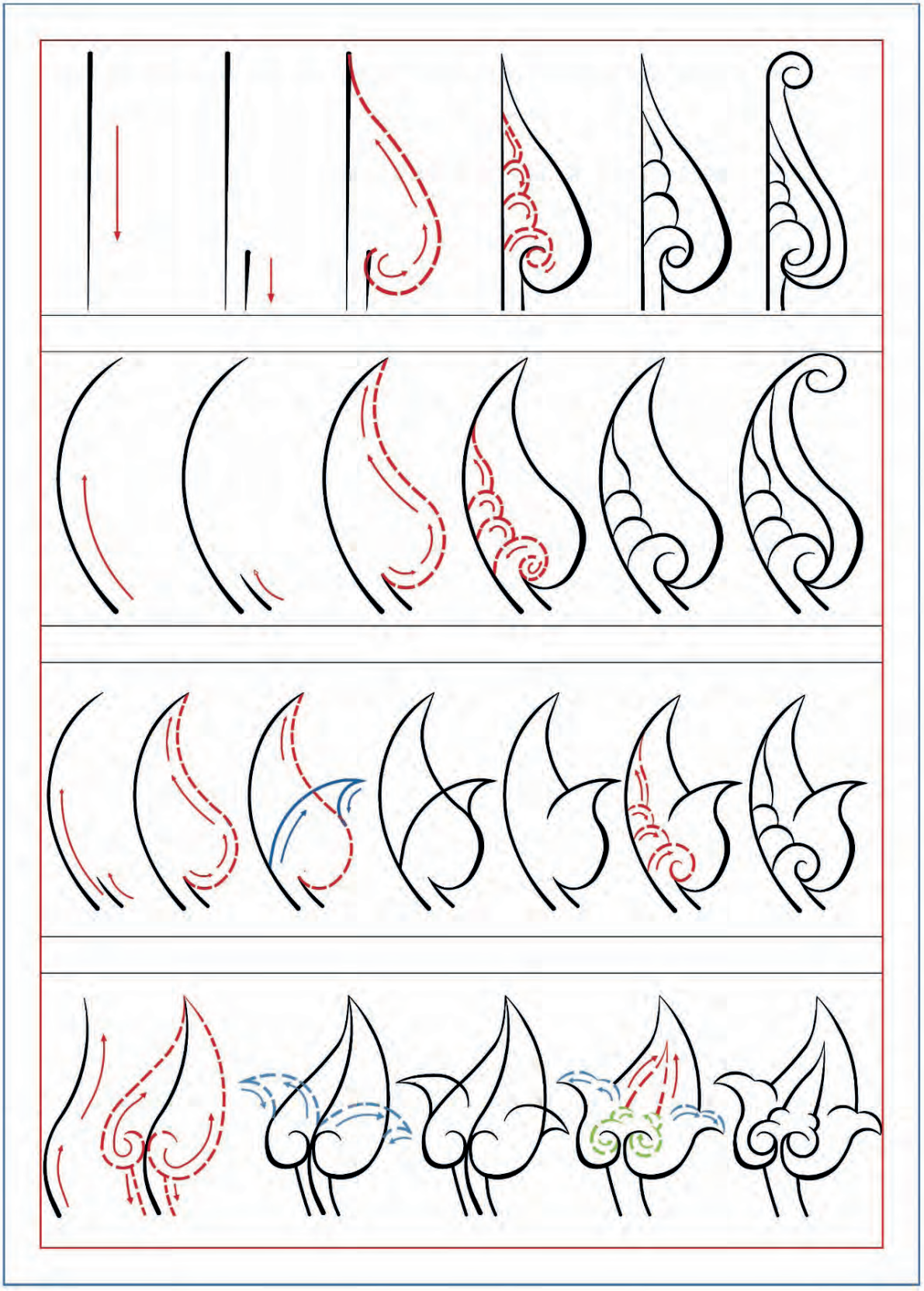

Görsel 2.32: Çalışmanın bitmiş hâli

Ortabağ Rumi: Rumi motiflerin kullanıldığı bir kompozisyonda; rumilerin sap kısımlarının bir noktada birleşerek tekrar o noktadan ikiye ayrıldıkları yerde, birleşme noktasına konan rumi motifi çeşididir. Simetrik eksen üzerinde motif çıkışlarını çeşitlendirmek ve helezon şeklindeki kolların birleşme noktalarında daha estetik bir görüntü elde etmek amacıyla kullanılır. Ortabağ rumiler simetrik olarak ve damla motifi şeklinde çizilir. Rumi motiflerde helezonların (kıvrımlı çizgilerin) başlama ve birleşme kısımlarında yer alır ve çoğunlukla motiflerin sap kısımlarının bağlantı noktalarında kullanılırlar. Ortabağ rumiler deseni ortadan kurdele gibi bağlayarak desen içinde bağlayıcı motif görevi üstlenir (Görsel 2.33.a, b).

a) Ortabağ rumi b) Ortabağ rumi detay

Görsel 2.33: Ortabağ rumi

Bu motif simetrik olarak çizilen iki rumi kolun birleşme noktalarında ve rumi motif çıkışlarında da kullanılabilir. Rumi motiflerin saplarının bir noktada birleşerek tekrar o noktadan ikiye ayrılmaları ve sapların her yönden rahatça girip çıkabilmeleri desenin oluşturulmasında kolaylık sağlar. Ortabağ rumi çeşitlerinin sade ortabağ ve hurdeli ortabağ motif olmak üzere iki çeşidi vardır (Görsel 2.34).

Görsel 2.34: Hurdeli ortabağ rumi örnekleri

2.2. Çalışma Yaprağı: Ortabağ Rumi Motifi Detay Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 2.35'te verilen dokuz adet ortabağ rumi motifi örneğini inceleyiniz. Verilen adımları takip edip, ortabağ rumi motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifleri belirlenen ölçülerde hazırladığınız eskiz kâğıtlarına çiziniz.

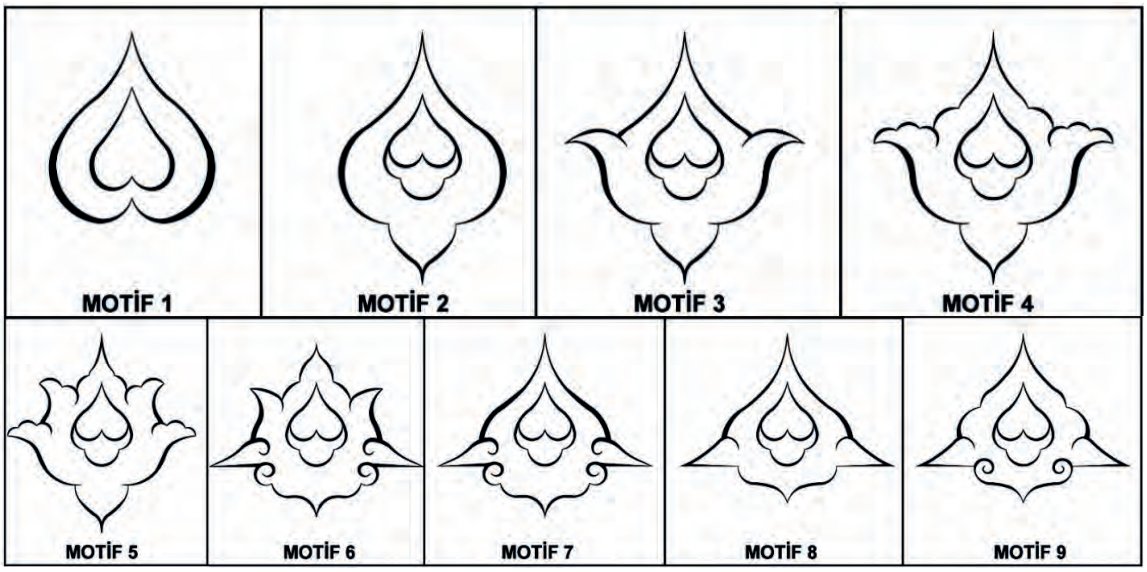

Görsel 2.35: Çizilecek olan motifler

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif çizimi için kullanılır.
2	Gönye ve cetvel	Çizim yapılacak kâğıdı bölümlere ayırmak için kullanılır.
3	2B kalem	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi son çalışmasında kullanılır.
5	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Çalışma öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motif örneklerinin istediğiniz büyüklükte çıktılarını alarak adım adım nasıl çizildiklerini inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra 35 x 25 cm boyutunda hazırladığınız eskiz kâğıdınızı dikey konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Resim defterinizin sayfa kenarlarını 0,5 cm'lik bir çerçeveye alarak sayfanın çerçevenin içinde kalan kısmını 1 x 1 cm'lik karelere bölünüz (Görsel 2.36).

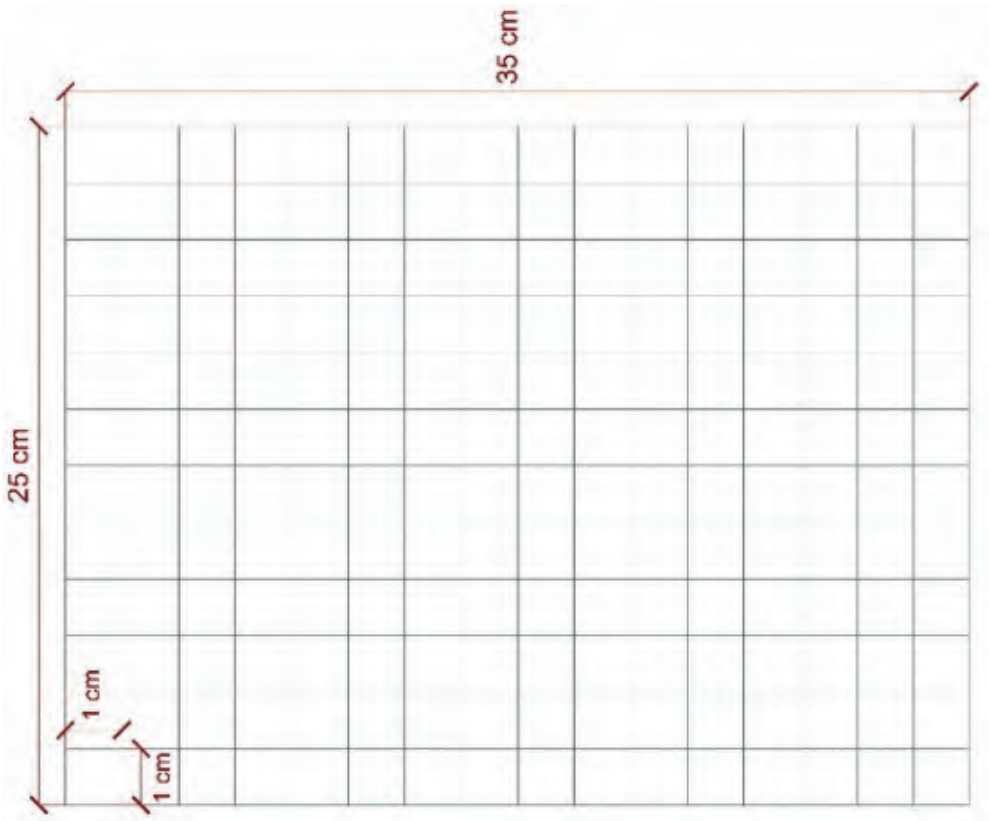

Görsel 2.36: Eskiz kâğıdı

6. Görsel 2.37'deki ortabağ motifi 1'in çizim aşamalarını inceleyiniz.
7. Ortabağ motifi 1'i çizebilmek için hazırladığınız resim defterinizde soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru ilk dört kareyi çizim için belirleyiniz ve buraya bir orta eksen çiziniz.
8. Eksen çizgisinin ucuna kaleminizi yerleştiriniz ve aşağıya doğru tek hamlede yarım damlaya benzeyen kıvrımlı çizgiyi çiziniz. Karşısına simetrik olacak şekilde aynı damladan bir tane daha çiziniz.

9. Motifin dış ana hatları olan kanaviçesini oluşturunuz. Bu çizgilere paralel ve birbirlerine simetrik olacak şekilde kanaviçenin iç kısımlarına birer adet daha damlaya benzeyen kıvrımlı çizgiler çiziniz (Görsel 2.37).

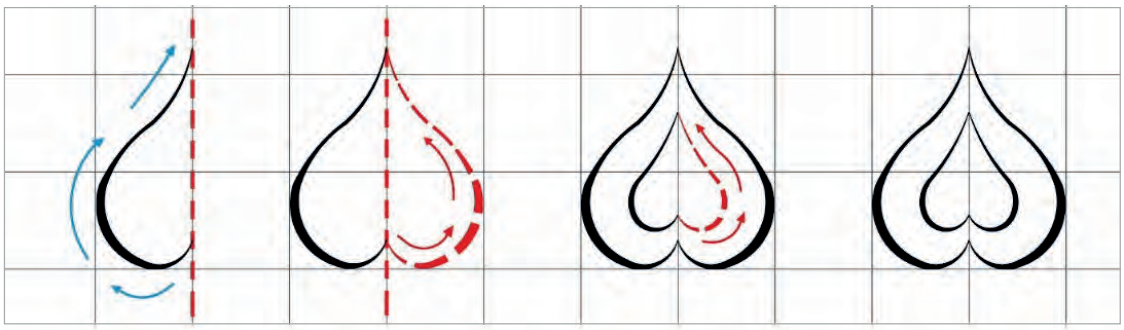

Görsel 2.37: Motif 1'in çizim aşamaları

10. Görsel 2.38'deki ortabağ motifi 2'nin çizim aşamalarını inceleyiniz.

11. Bu çizim aşamalarına göre motif 2'yi çiziniz.

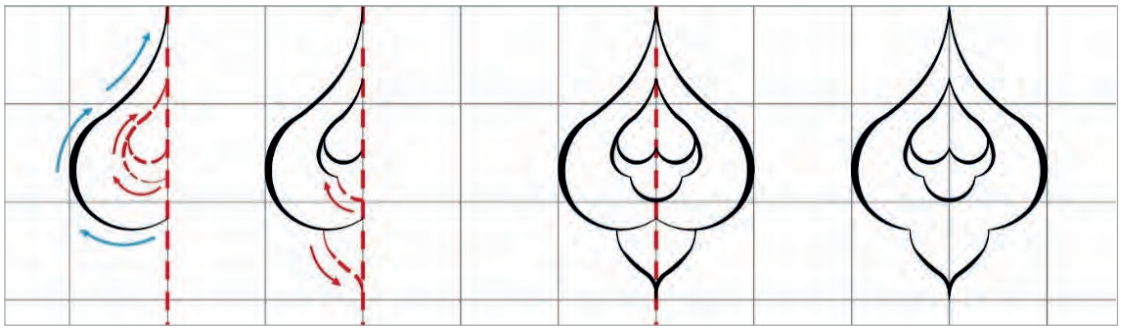

Görsel 2.38: Motif 2'nin çizim aşamaları

12. Görsel 2.39'daki ortabağ motifi 3'ün çizim aşamalarını inceleyiniz.

13. Bu çizim aşamalarına göre motif 3'ü çiziniz.

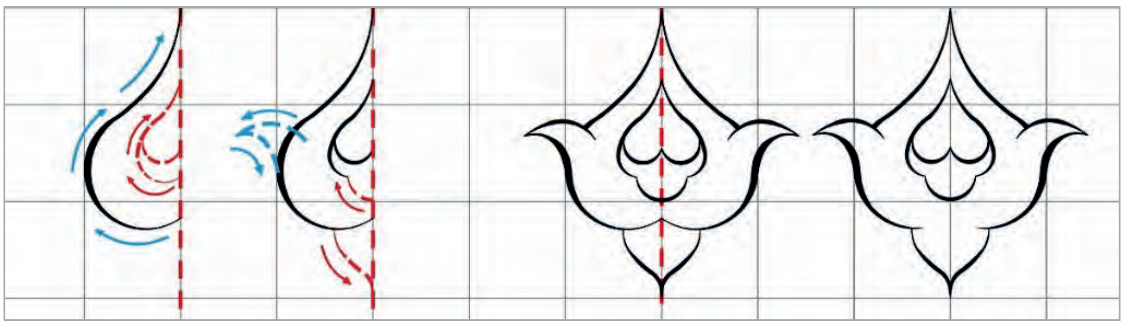

Görsel 2.39: Motif 3'ün çizim aşamaları

14. Görsel 2.40'taki ortabağ motifi 4'ün çizim aşamalarını inceleyiniz.

15. Bu çizim aşamalarına göre motif 4'ü çiziniz.

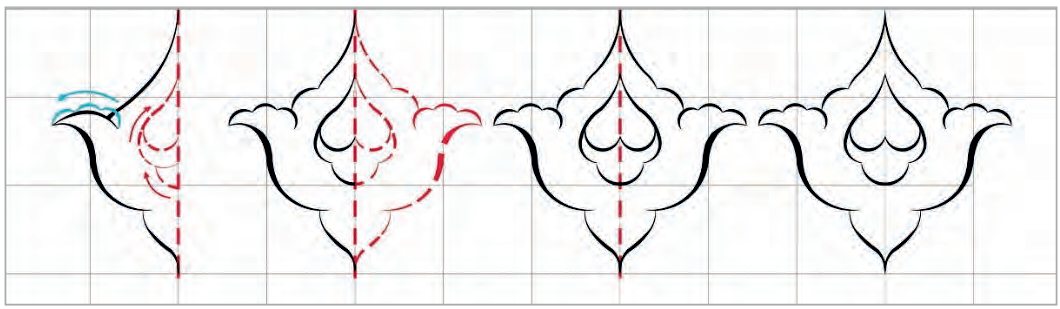

Görsel 2.40: Motif 4'ün çizim aşamaları

16. Ortabağ motifi 5'in (Görsel 2.41) çizim aşamalarını inceleyiniz.

17. Bu çizim aşamalarına göre motif 5'i çiziniz.

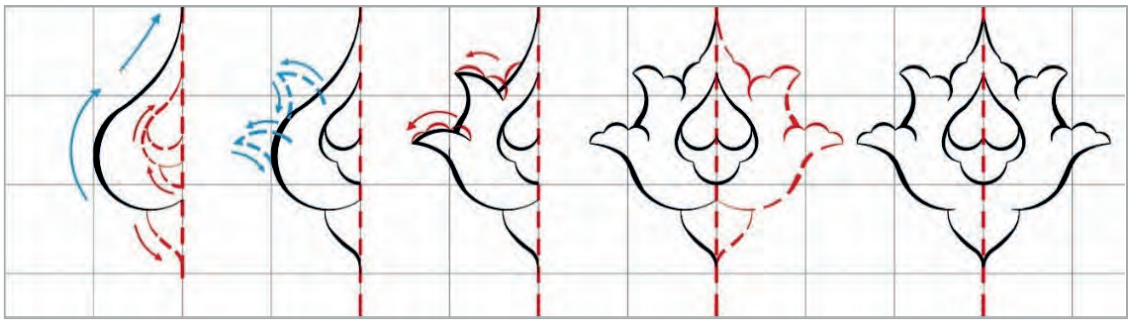

Görsel 2.41: Motif 5'in çizim aşamaları

18. Görsel 2.42'deki ortabağ motifi 6'nın çizim aşamalarını inceleyiniz.

19. Bu çizim aşamalarına göre motif 6'yı çiziniz.

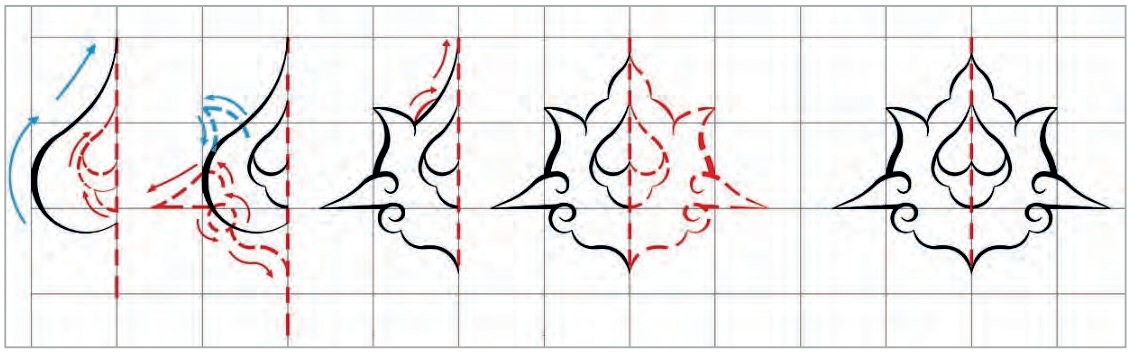

Görsel 2.42: Motif 6'nın çizim aşamaları

20. Görsel 2.43'teki ortabağ motifi 7'nin çizim aşamalarını inceleyiniz.

21. Bu çizim aşamalarına göre motif 7'yi çiziniz.

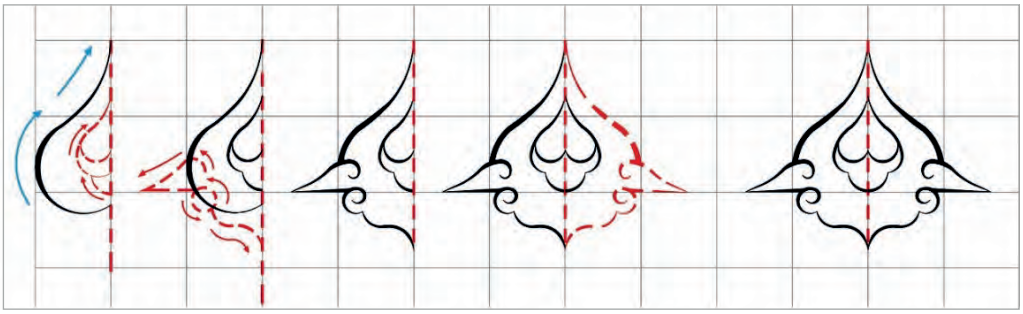

Görsel 2.43: Motif 7'nin çizim aşamaları

22. Görsel 2.44'teki ortabağ motifi 8'in çizim aşamalarını inceleyiniz.

23. Bu çizim aşamalarına göre motif 8'i çiziniz.

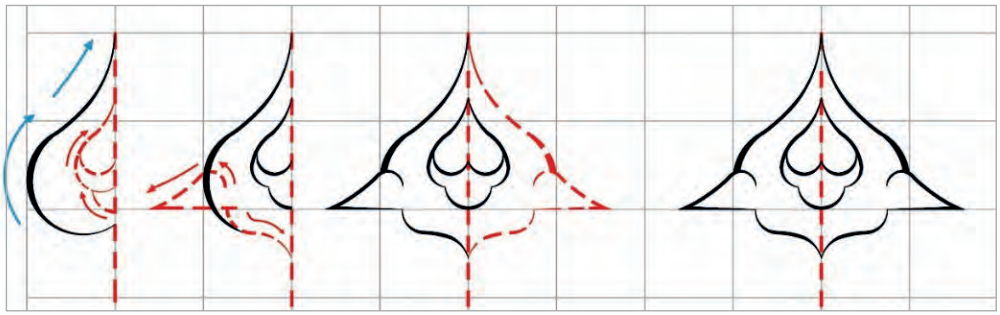

Görsel 2.44: Motif 8'in çizim aşamaları

24. Görsel 2.45'teki ortabağ motifi 9'un çizim aşamalarını inceleyiniz.

25. Bu çizim aşamalarına göre motif 9'u çiziniz.

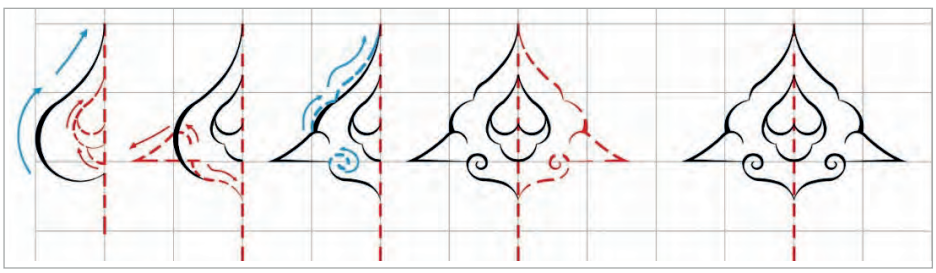

Görsel 2.45: Motif 9'un çizim aşamaları

26. Her çizim aşamasını tek hareketle çiziniz. Motifinizi istenen şekli alana kadar tekrar çiziniz.

27. Çalışmanızı kontrol ederek varsa hatalarınızı düzeltip çiziminizi temize çekiniz.

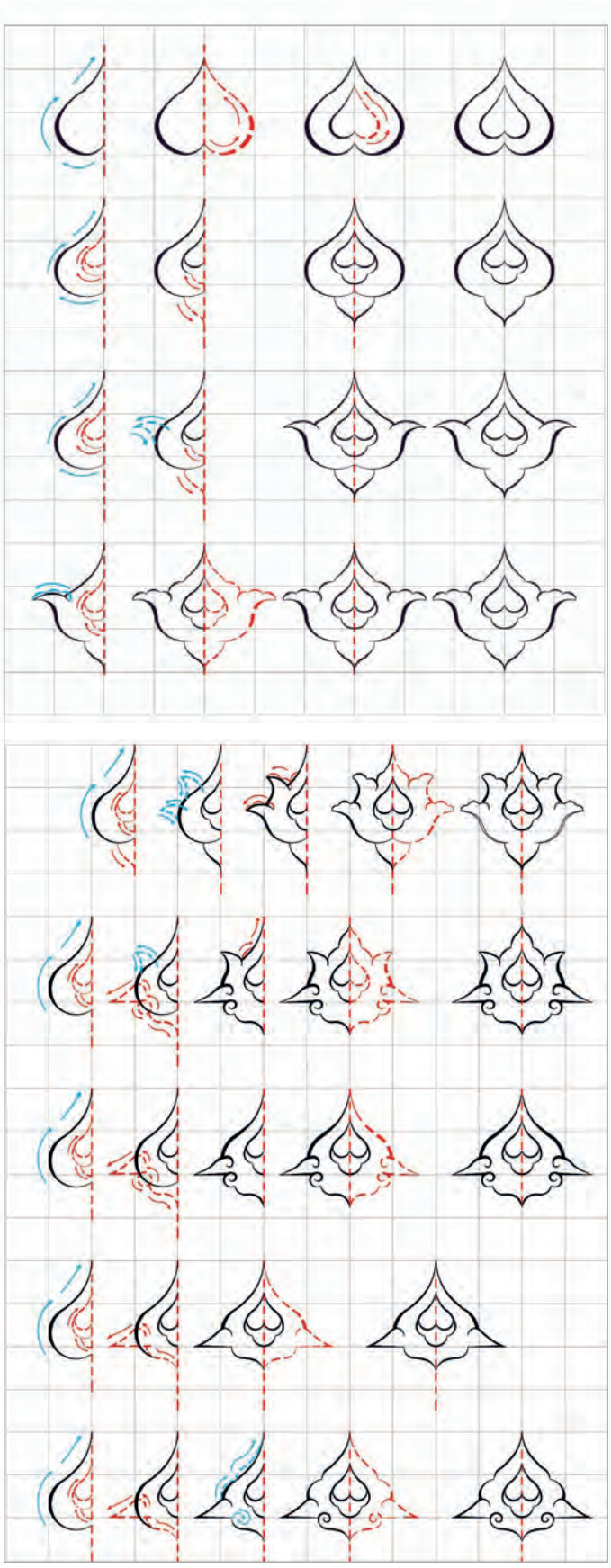

Görsel 2.46: Çalışmanın bitmiş hâli

Tepelik Rumi: Rumi kol ve rumi ortabağ gibi desenlerin tepe noktalarına simetrik olarak ve üçgen şeklinde çizilerek yerleştirilen rumi motif çeşididir (Görsel 2.47). Bezeme ve süslemelerde desen içinde sonlandırıcı, bağlayıcı, yön belirleyici veya sınırlayıcı olarak kullanılırlar. Rumi motiflerin sap kısımlarının kesişme ve birleşme yerlerine konarak sap kısımlarının desende güzel görünmesini sağlarlar (Görsel 2.48).

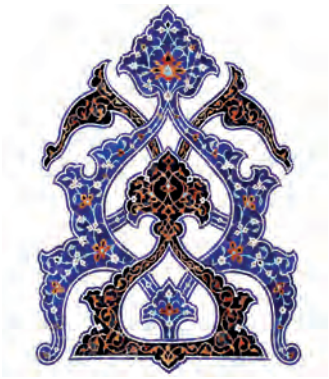

Görsel 2.47: Tepelik rumi

Görsel 2.48: Tepelik ruminin kompozisyon içinde kullanımı

Bu motifte simetrik bir düzenleme mevcuttur. Simetrik olarak çizilen ve estetik bir şekil meydana getiren iki rumi kolun birleştikleri bitiş noktalarına çizilirler. Kullanım yerine göre basit (sade) tepelik ve hurdeli tepelik gibi çeşitleri bulunmaktadır (Görsel 2.49.a, b, Görsel 2.50, Görsel 2.51).

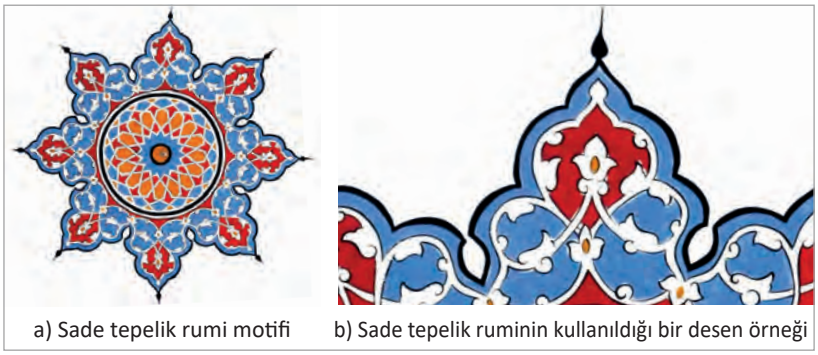

a) Sade tepelik rumi motifi b) Sade tepelik ruminin kullanıldığı bir desen örneği

Görsel 2.49: Sade tepelik rumi motifi

Görsel 2.50: Hurdeli tepelik rumi

Görsel 2.51: Tepelik rumi ile süslenmiş Besmele-i Şerife

2.3. Çalışma Yaprağı: Tepelik Rumi Motifi Detay Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 2.52'de verilen 12 adet tepelik rumi motifi örneğini inceleyiniz. Tepelik rumi motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifleri belirlenen ölçülerde hazırladığınız eskiz kâğıtlarına çiziniz.

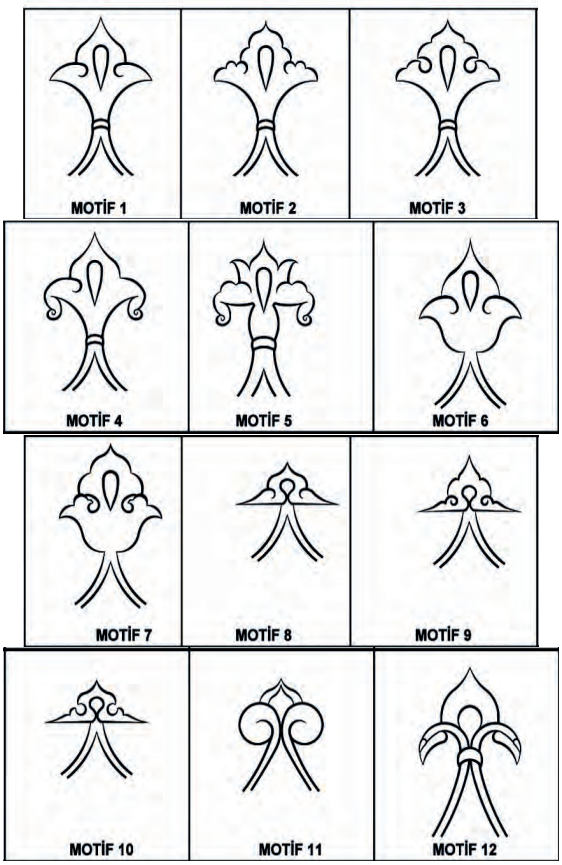

Görsel 2.52: Çizilecek olan tepelik rumi motifleri

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif çizimi için kullanılır.
2	Gönye ve cetvel	Çizim yapılacak kâğıdı bölümlere ayırmak için kullanılır.
3	2B kalem	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motif çizim çalışmasında kullanılır.
5	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Çalışma öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motif örneklerinin istediğiniz büyüklükte çıktılarını alarak adım adım nasıl çizildiklerini inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra 35 x 25 cm boyutunda hazırladığınız eskiz kâğıdınızı dikey konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Resim defterinizin sayfa kenarlarını 0,5 cm'lik bir çerçeveye alarak sayfanın çerçevenin içinde kalan kısmını 1 x 1 cm'lik karelere bölünüz.

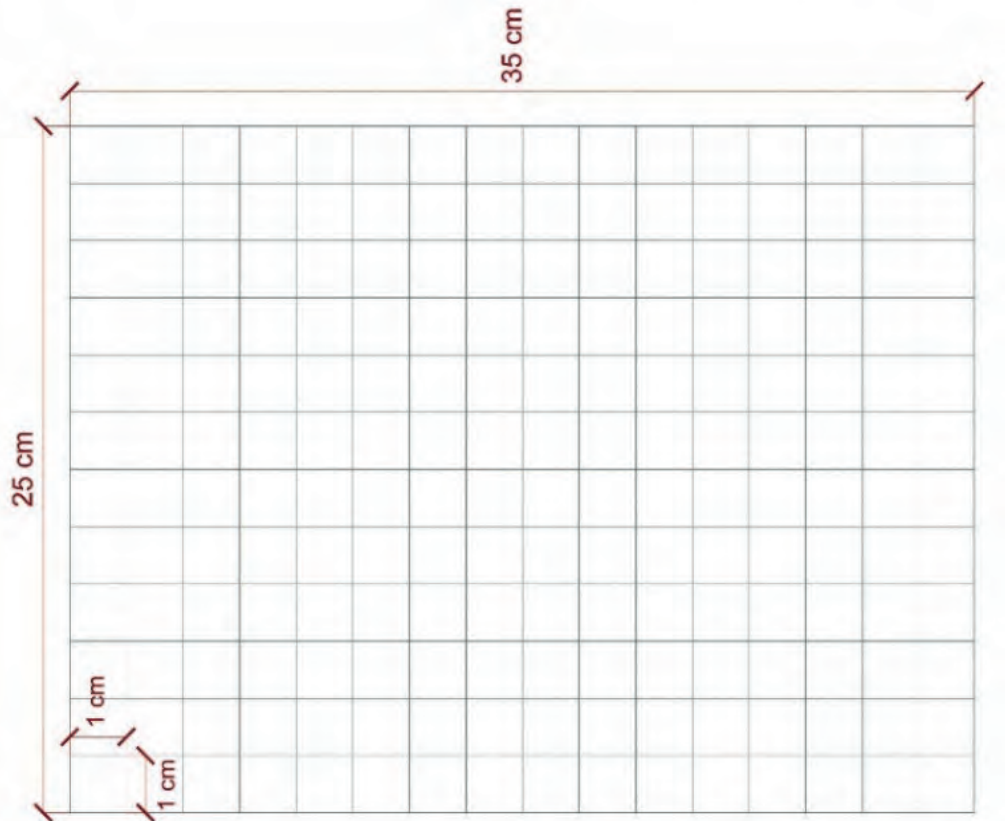

Görsel 2.53: Eskiz kâğıdı

6. Görsel 2.54'teki tepelik motifi 1'in çizim aşamalarını inceleyiniz.
7. Tepelik motifi 1'i çizebilmek için yukarıdan aşağıya ve soldan sağa olan baştan ilk üç kareyi (3 x 3) çizim için belirleyiniz ve buraya bir orta eksen çiziniz.
8. Tepelik motifi 1'in çizim aşamalarını inceleyiniz (Görsel 2.54). Orta eksenin sol tarafına, düz rumi kola benzeyen motifi çiziniz. Çizimin yukarıda olan kısmını, içe doğru kıvrımlı olacak şekilde sonlandırınız.

9. Çizdiğiniz şeklin üst kısmına örnek şekilde olduğu gibi kıvrımlı üçgene benzeyen çizgiyi yerleştiriniz. Bu çizginin iç kısmına küçük ters damlaya benzeyen bir çizgi çiziniz.

10. Oluşturduğunuz motifin aynısını orta eksenin diğer tarafına ve simetrik olacak şekilde motifin karşısına çiziniz. Bu işlemi yaparken eskiz kâğıdınızı orta ekseninden katlayınız. Eskiz kâğıdı yarı saydam özelliğe sahip olduğundan daha önce çizdiğiniz motifi görerek aynısını diğer tarafa da çizebilirsiniz (Görsel 2.54).

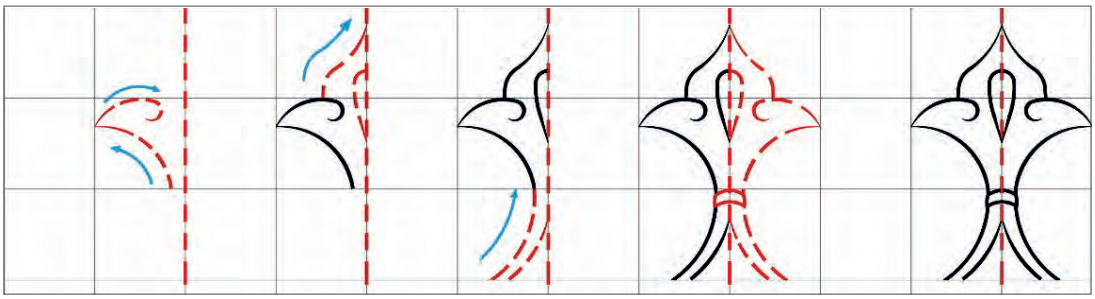

Görsel 2.54: Motif 1'in çizim aşamaları

11. Görsel 2.55'teki tepelik motifi 2'nin çizim aşamalarını inceleyiniz.

12. Bu çizim aşamalarına göre motif 2'yi çiziniz.

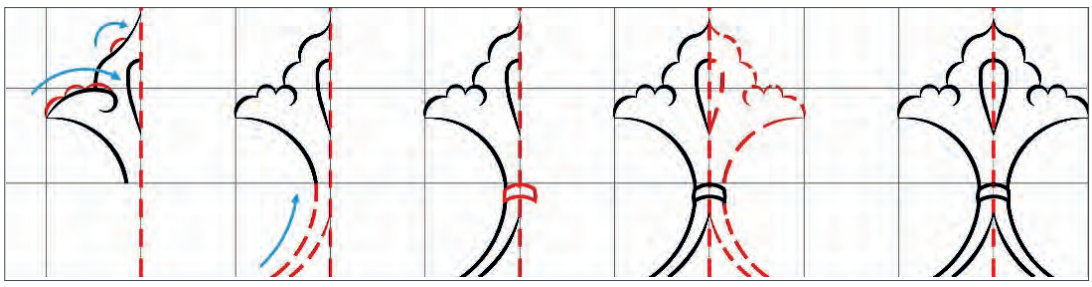

Görsel 2.55: Motif 2'in çizim aşamaları

13. Görsel 2.56'daki tepelik motifi 3'ün çizim aşamalarını inceleyiniz.

14. Bu çizim aşamalarına göre motif 3'ü çiziniz.

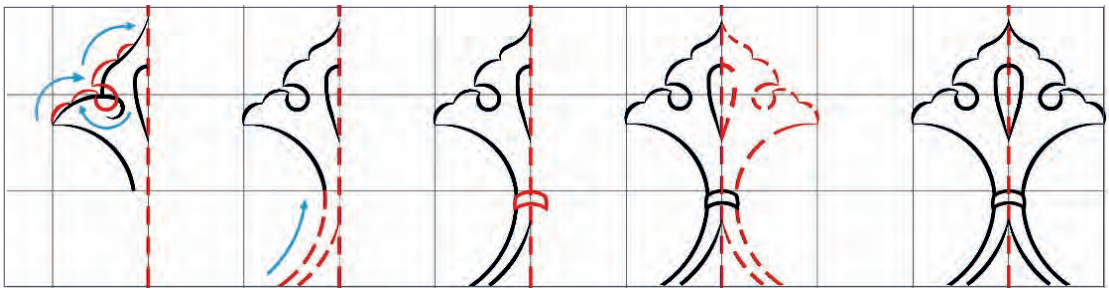

Görsel 2.56: Motif 3'ün çizim aşamaları

15. Görsel 2.57'deki tepelik motifi 4'ün çizim aşamalarını inceleyiniz.

16. Bu çizim aşamalarına göre motif 4'ü çiziniz.

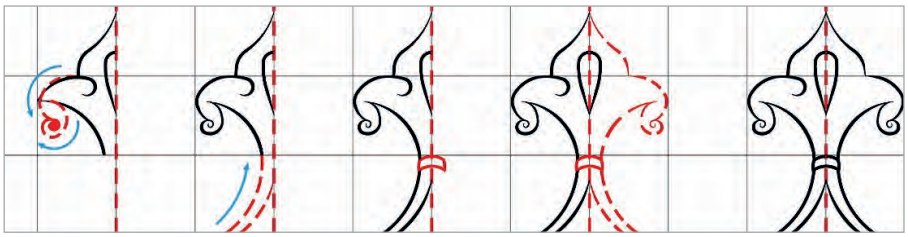

Görsel 2.57: Motif 4'ün çizim aşamaları

17. Görsel 2.58'deki tepelik motifi 5'in çizim aşamalarını inceleyiniz.

18. Bu çizim aşamalarına göre motif 5'i çiziniz.

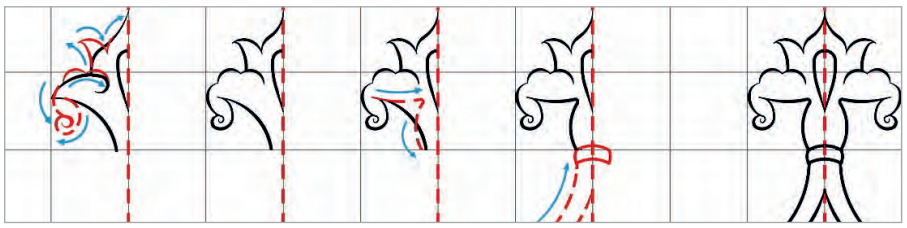

Görsel 2.58: Motif 5'in çizim aşamaları

19. Görsel 5.59'daki tepelik motifi 6'nın çizim aşamalarını inceleyiniz.

20. Bu çizim aşamalarına göre motif 6'yı çiziniz.

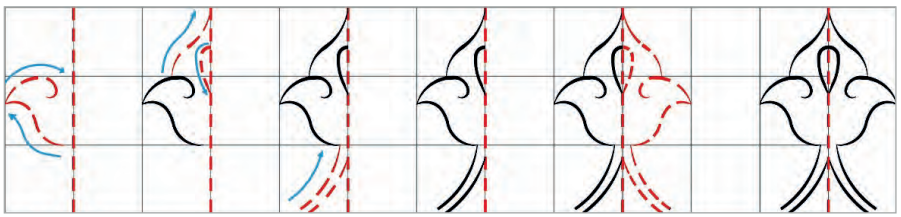

Görsel 2.59: Motif 6'nın çizim aşamaları

21. Görsel 2.60'taki tepelik motifi 7'nin çizim aşamalarını inceleyiniz.

22. Bu çizim aşamalarına göre motif 7'yi çiziniz.

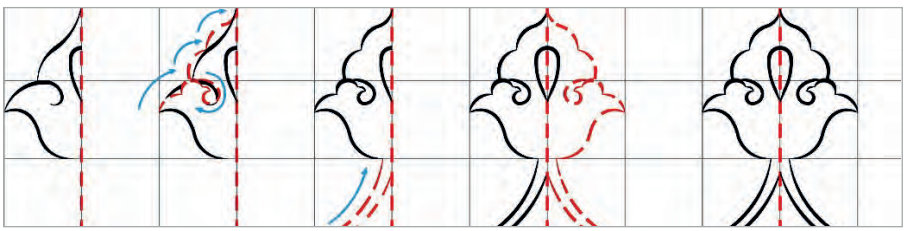

Görsel 2.60: Motif 7'nin çizim aşamaları

23. Görsel 2.61'deki tepelik motifi 8'in çizim aşamalarını inceleyiniz.

24. Bu çizim aşamalarına göre motif 8'i çiziniz.

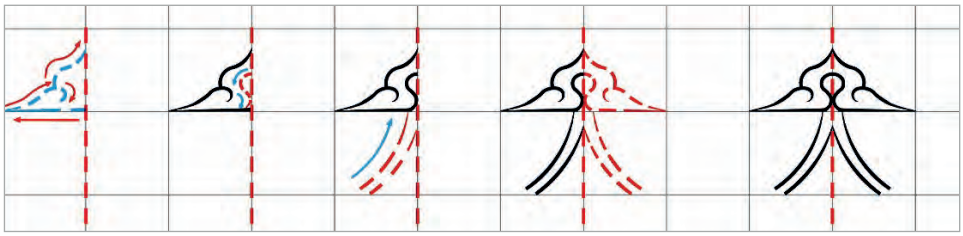

Görsel 2.61: Motif 8'in çizim aşamaları

25. Görsel 2.62'deki tepelik motifi 9'un çizim aşamalarını inceleyiniz.

26. Bu çizim aşamalarına göre motif 9'u çiziniz.

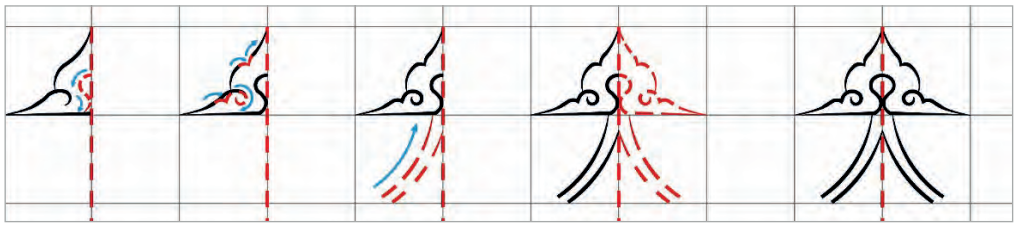

Görsel 2.62: Motif 9 un çizim aşamaları

27. Görsel 2.63'teki tepelik motifi 10'un çizim aşamalarını inceleyiniz.

28. Bu çizim aşamalarına göre motif 10'u çiziniz.

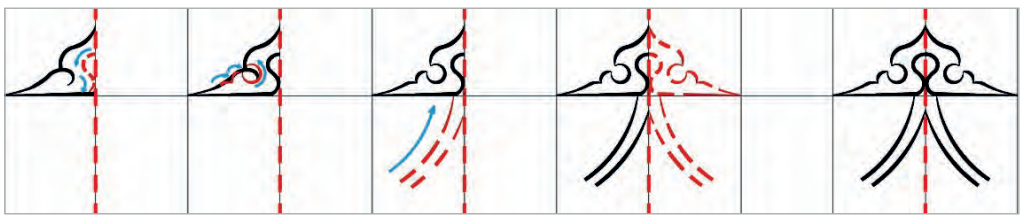

Görsel 2.63: Motif 10'un çizim aşamaları

29. Görsel 2.64'teki tepelik motifi 11'in çizim aşamalarını inceleyiniz.

30. Bu çizim aşamalarına göre motif 11'i çiziniz.

Görsel 2.64: Motif 11'in çizim aşamaları

31. Görsel 2.65'teki tepelik motifi 12'nin çizim aşamalarını inceleyiniz.

32. Bu çizim aşamalarına göre motif 12'yi çiziniz.

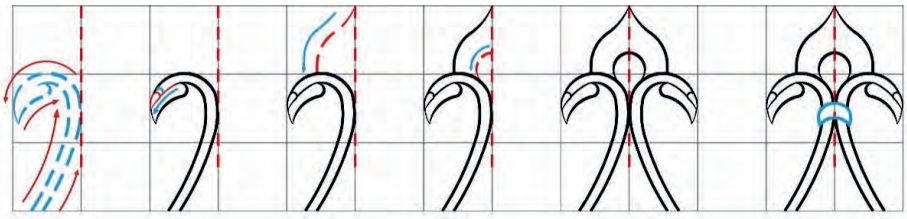

Görsel 2.65: Motif 12'nin çizim aşamaları

33. Her çizim aşamasını tek hareketle çiziniz. Motifinizi istenen şekli alana kadar tekrar çiziniz.

34. Kalan 12 adet tepelik rumi motifi örneğini de belirlenen adımlarla çizerek çalışmanızı bitiriniz (Görsel 2.66).

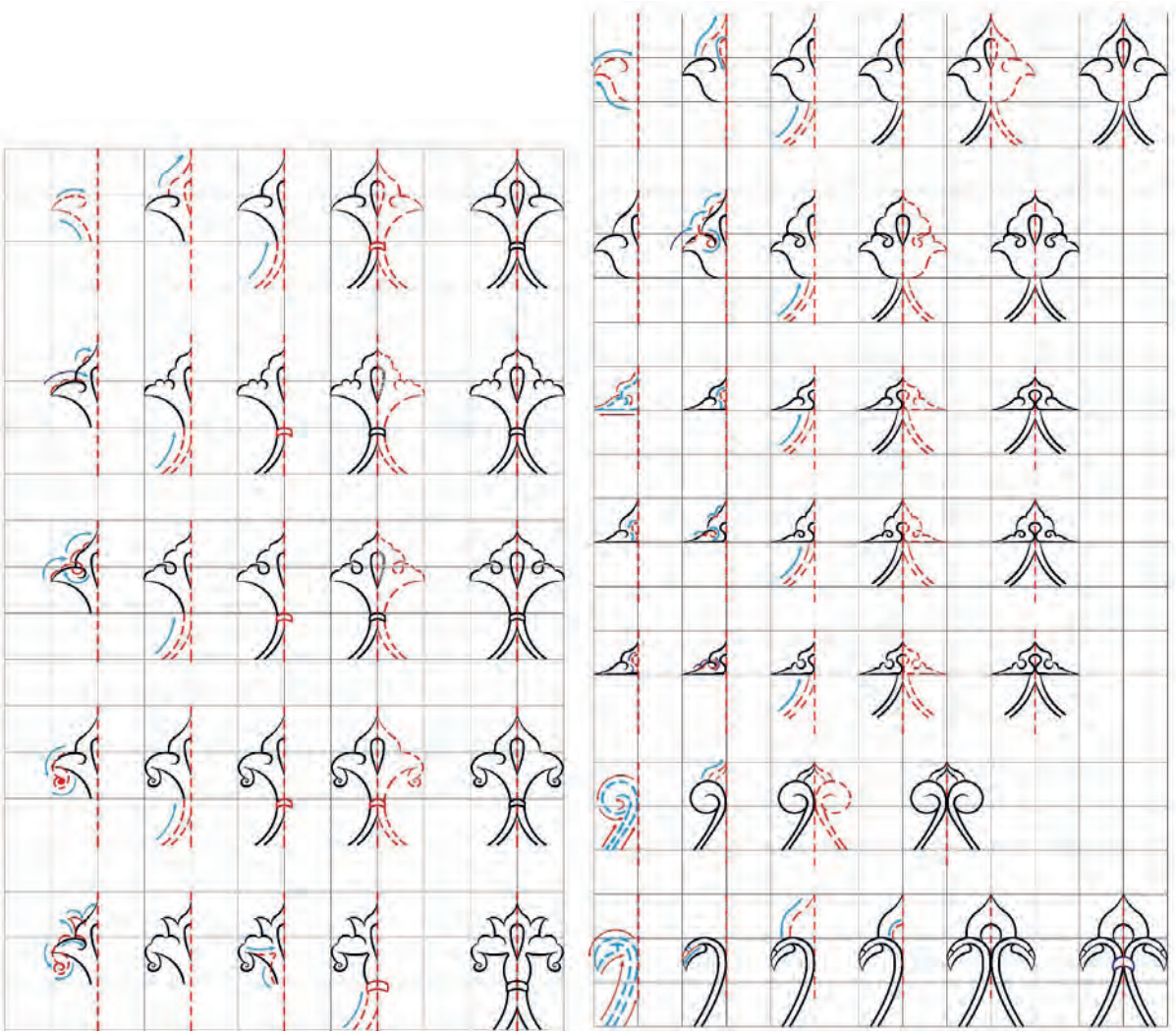

Görsel 2.66: Çalışmanın bitmiş hâli

Ayırma Rumi: Bezeme ve süslemelerde en çok kullanılan ve simetri özelliği bulunan rumi motifi çeşididir (Görsel 2.67). Rumi motifinin kollarının iki yana uzatılarak çizilmesiyle paftalar oluşturan şekline denir. **Pafta** büyük bir deseni oluşturan parçaların her biridir. Ayırma rumi, desen kompozisyonuna farklı bir özellik kazandırmak için bölümleri ve paftaları birbirinden ayırmada kullanılır (Görsel 2.68).

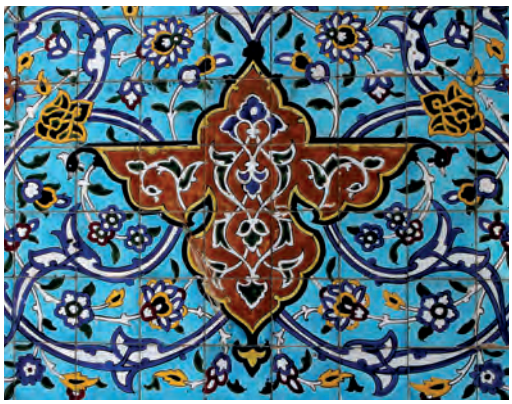

Görsel 2.67: Ayırma rumi

Görsel 2.68: Ayırma ruminin farklı kompozisyonda kullanımı

Bu rumi çeşidinin başlıca özelliği, desende yeni kapalı alanlar meydana getirerek kompozisyona hareketlilik kazandırmak ve farklı zemin renklerine imkân vererek birbirinden renkli desenler üretmeyi sağlamaktır (Görsel 2.69). Rumi kollarının ve rumi motiflerinin desen içerisinde farklı şekillerde yerleştirilmesiyle çeşitli kapalı biçimler oluşturulabilir ve zemin uygun şekilde farklı renklerde boyanabilir. Bu renk ayrımı iplik, bulut veya rumi gibi uzayabilen motiflerle yapılır. Bütün rumiler aynı zamanda ayırma rumi motifi olarak da kullanılabilir.

Görsel 2.69: Ayırma rumiler bulunan bir duvar bezemesi (Selimiye Camii, Edirne)

2.4. Çalışma Yaprağı: Ayırma Rumi Motifi Detay Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 2.70'te verilen ayırma rumi motifi örneğini inceleyiniz. Ayırma rumi motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifleri belirlenen ölçülerde hazırladığınız eskiz kâğıdına çiziniz.

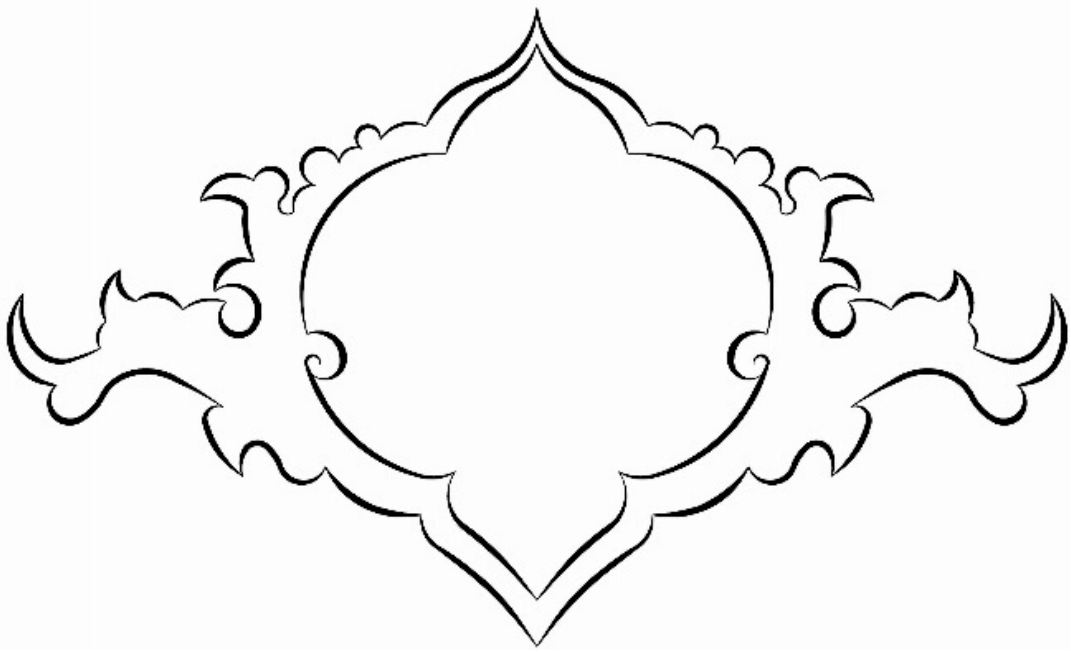

Görsel 2.70: Çizilecek olan motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif çizimi için kullanılır.
2	Gönye ve cetvel	Çizim yapılacak kâğıdı bölümlere ayırmak için kullanılır.
3	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi için kullanılır.
4	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Çalışma öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motif örneklerinin istediğiniz büyüklükte çıktılarını alarak adım adım nasıl çizildiklerini inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üstüne yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra çizim yapacağınız eskiz kâğıdınızı 35 x 25 cm boyutlarında hazırlayarak dikey konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Eskiz kâğıdınıza 20 x 10 cm'lik bir dikdörtgen çiziniz. Dikdörtgeni ortadan iki eşit parçaya bölünüz. Çizdiğiniz dikdörtgenin etrafına 1 cm'lik çerçeve çiziniz (Görsel 2.71).

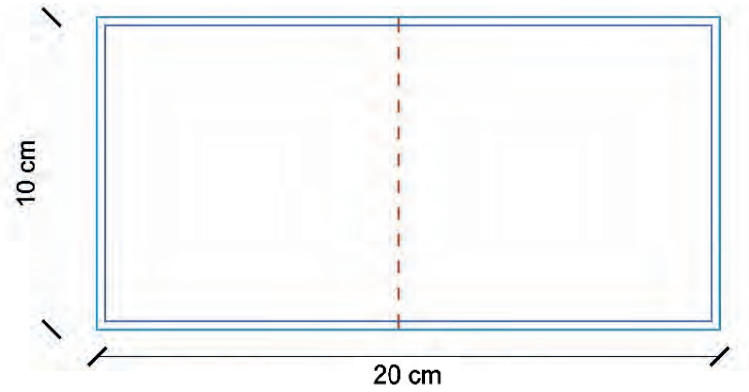

Görsel 2.71: Eskiz kâğıdı

6. Orta eksen çizdiğiniz ilk bölümün sağ tarafına ayırma rumi kolun yerleştirileceği dış bükey eğri çizgiyi çiziniz. Eğri çizginin üzerinden sağ dış tarafa doğru ikinci eğri çizgiyi çizerek helezon ayrımını yapınız.
7. Birinci eğri çizginin dış tarafına, ikinci eğri çizginin iç tarafına gelecek şekilde iki rumi kanaviçesini üst üstte oturtunuz. Ayırma rumi kol motifini dikey ve yatay eksene kıvrımlı çizgilerle bağlayarak motifin kanaviçesini oluşturunuz (Görsel 2.72).

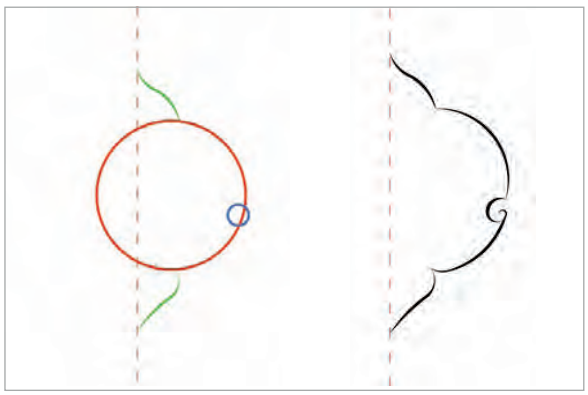

Görsel 2.72: Ayırma rumi kollarını belirleyerek motifin kanaviçesini çizme aşaması

8. Kanaviçesi çizilen ayırma rumi kollarını dilimleyerek motife son şeklini veriniz. Ruminin iç kısımlarını örnek motifi inceleyerek kıvrımlarla süsleyiniz (Görsel 2.73).

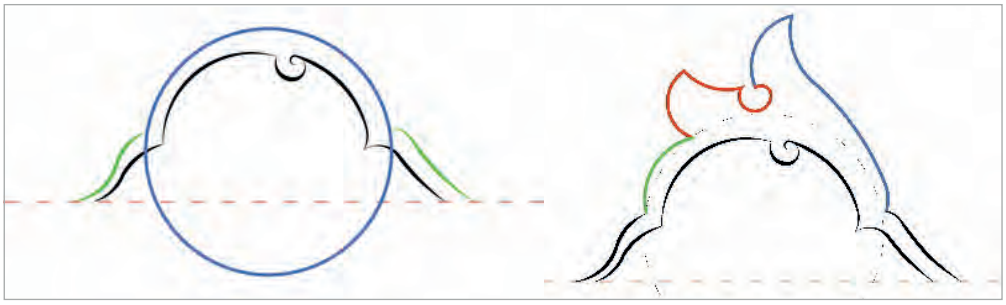

Görsel 2.73: Rumi kolların dilimlenerek kıvrımlarla süslenmesi

9. Kâğıdınızı orta eksen üzerinden katlayarak çiziminizin simetriğini alınız. Ayırma rumi kolların yanlarında birleşen uçlarına rumi tepelik çizerek motifinizi tamamlayınız (Görsel 2.74).

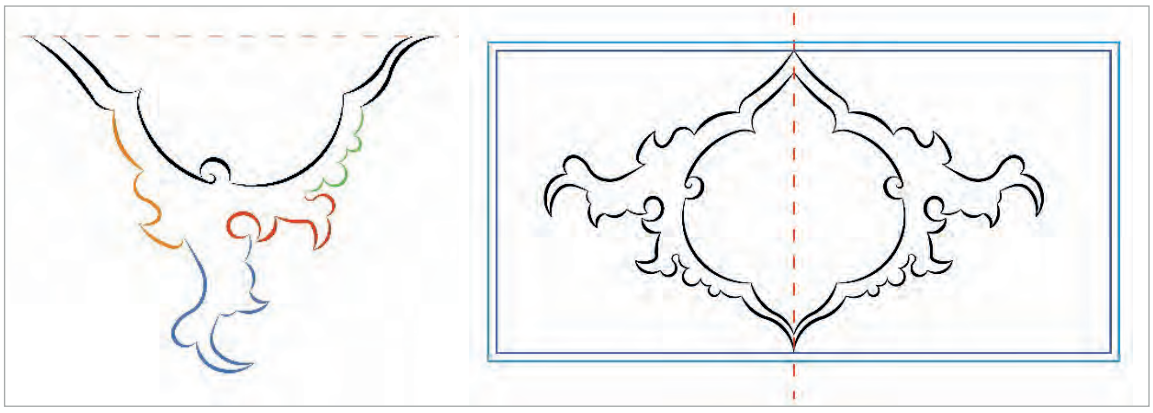

Görsel 2.74: Motifin simetriğinin alınması

10. Her çizim aşamasını tek hareketle çiziniz. Motifinizi istenen şekli alana kadar tekrar çiziniz (Görsel 2.75).

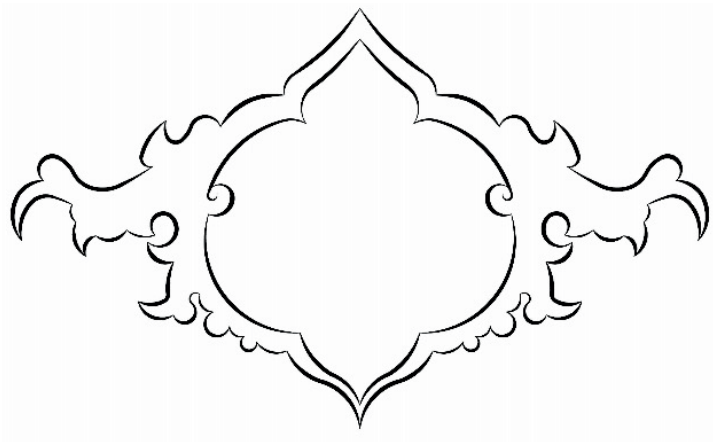

Görsel 2.75: Motifin bitmiş hâli

Salyangoz Rumi: Bağlayıcı özellikleri vardır. **Salyangoz** diye adlandırılan küçük rumi tarzdaki motiflerin kıvrımlarının simetrik dörtlü hatlarının çakışma noktalarında kullanılır (Görsel 2.76).

Görsel 2.76: Salyangoz rumi

Üç İplik Rumi: Birbiri içinden geçen üç ruminin aynı yönde dizilmesiyle meydana gelen, zarif ve şık bir görüntüye sahip rumi örgüdür. Bezemelerde sınırlayıcı olarak kullanılır. Bu düzenlemeler ile rumi kollarda pek çok bordür kompozisyonu oluşturulmuştur. Birbiri içinden geçen üç hat üzerinde rumilerin aynı yönde dizilerek meydana getirdiği rumi örgüsüne **üç iplik rumi** adı verilir (Görsel 2.77).

Görsel 2.77: Üç iplik rumi

Üç iplik ruminin kullanıldığı bordür örnekleri incelendiğinde rumileri taşıyan dairesel hatların (dalların) birbirleri üzerinden geçtiği görülür. Bu geçişler sapların veya rumilerin sapa yakın ince kısımlarından altüst sırasıyla oluşturulmuştur. Her rumi motif kendi hattında devam eder ve kesinlikle birbiriyle kesişmez. Dal-rumi kesişmesinde ise dal, ruminin altında kalır. Dal üzerinde rumiler belirli aralıklarla ve aynı yönde sıralanır. Bordür, kenar veya ana desen olarak kullanılan bütün rumili kompozisyonlarda bu kurallar geçerlidir (Görsel 2.78). Bu örgüler tek bir rumi motiften oluşuyorsa **tek iplik rumi**, iki rumiden oluşuyorsa **iki iplik rumi** adını alır.

Görsel 2.78: Bordür rumi motifi örneği, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

2.5. Çalışma Yaprağı: Üç İplik Rumi Motifi Detay Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 2.79'da verilen üç iplik rumi motifi örneğini inceleyiniz. Üç iplik rumi motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifi belirlenen ölçülerde hazırladığınız eskiz kâğıdına çiziniz.

Görsel 2.79: Çizilecek olan motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif çizimi için kullanılır.
2	Gönye ve cetvel	Çizim yapılacak kâğıdı bölümlere ayırmak için kullanılır.
3	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi için kullanılır.
4	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Çalışma öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motif örneklerinin istediğiniz büyüklükte çıktılarını alarak adım adım nasıl çizildiklerini inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra çizim yapacağınız eskiz kâğıdınızı 350 x 50 mm boyutlarında hazırlayarak dikey konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.

5. Eskiz kâğıdınızın etrafını 10 mm'lik çerçeve içerisine alınız. Çerçeve içerisine aldığınız eskiz kâğıdınızın içini 1 x 1 cm'lik karelere bölünüz. Hazırladığınız bu alanlara rumili bordür deseni çizilecektir. Görsel 2.80'deki gibi her aşamayı alt alta çiziniz.

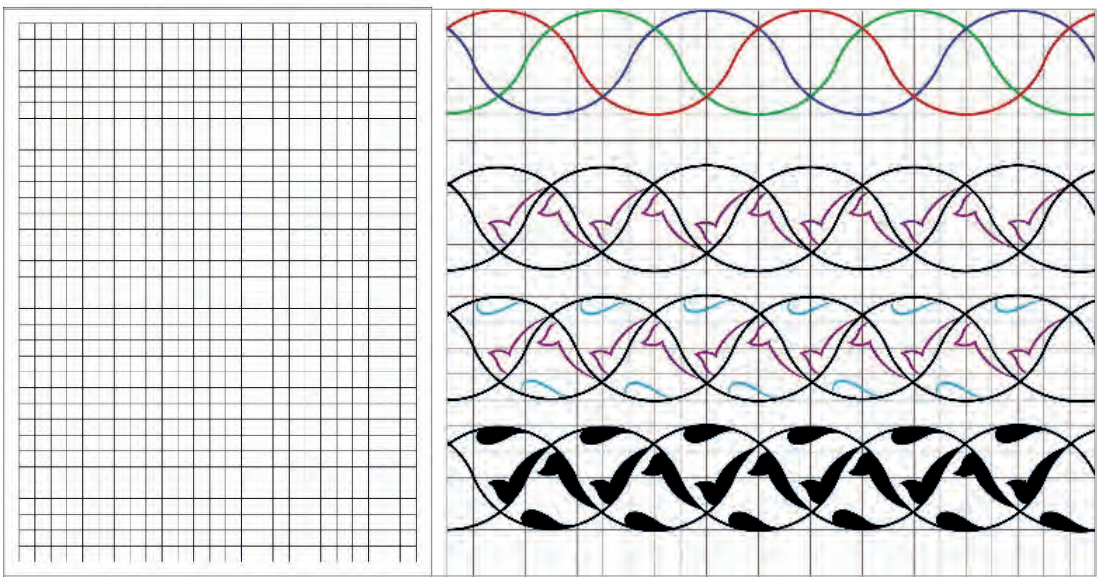

Görsel 2.80: Eskiz kâğıdı ve çizim aşamaları

6. 1 x 1 cm bölünen alanlara bir yukarı bir aşağı olacak şekilde zikzaklar çizerek bordürün oluşturulacağı bölümleri ayırınız (Görsel 2.81). Zikzaklarla ayırdığınız bu bölümleri yaylar çizerek birbirine bağlayınız.

7. Desenin birbiri üzerinde üç dal oluşturarak devam ettiğine dikkat ediniz (Görsel 2.82).

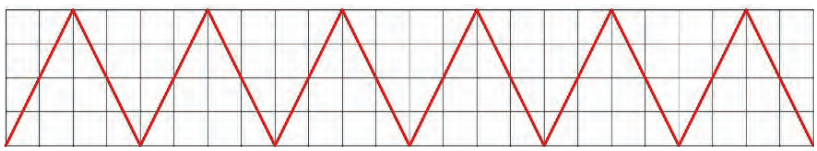

Görsel 2.81: Zikzakların çizilmesi

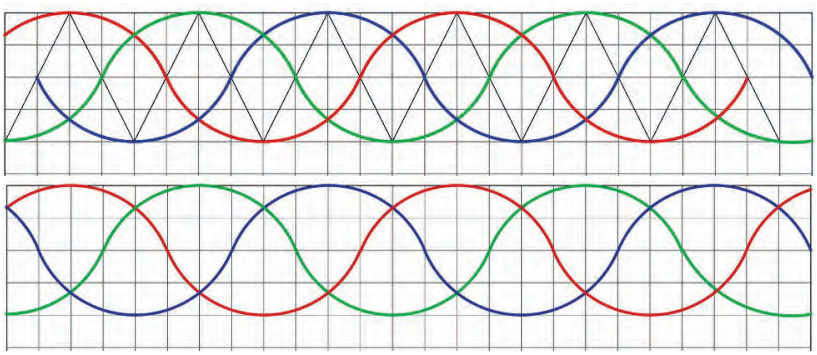

Görsel 2.82: Üç dalın çizilmesi

8. Üç dal üzerinde bulanan orta hat üzerine rumileri çiziniz (Görsel 2.83).

Görsel 2.83: Orta hatta bulunan rumilerin çizilmesi

9. Kenarda kalan dallar üzerine rumileri çiziniz (Görsel 2.84).

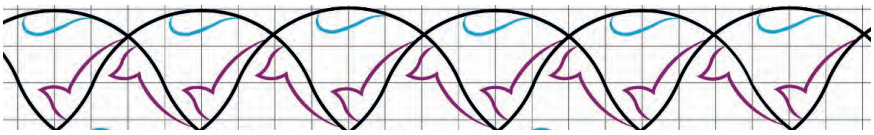

Görsel 2.84: Kenar dallardaki rumilerin çizilmesi

10. Üç ayrı dal üzerine yerleştirilen rumileri bir aşağı bir yukarı doğru bakacak şekilde yerleştirmeye özen gösteriniz (Görsel 2.85).

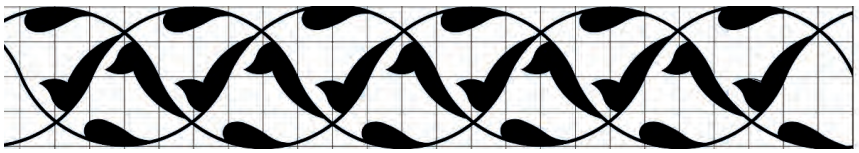

Görsel 2.85: Rumilerin yerleştirilmiş hâli

11. Dal ve rumilerin kesiştiği noktalarda, dalları rumi motiflerin altında bırakınız.
12. Rumilerin dallar üzerinde aynı yöne doğru devam ettiğine dikkat ediniz.
13. Her çizim aşamasını tek hareketle çiziniz. Çiziminizi istenen şekli alana kadar tekrar ederek çiziniz.

Hurde Rumi: Bezeme ve süslemelerde kullanılan büyük rumi motiflerini veya başka motifleri süslemek için kullanılan küçük ve sade rumi motifidir (Görsel 2.86).

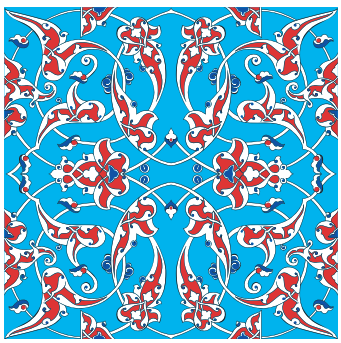

Görsel 2.86: Hurdeli rumi bulunan bir kenar bordürü

2.6. Çalışma Yaprağı

Aşağıda maddeler hâlinde verilen motif isimlerini tablodaki uygun motifin karşısına yazınız.

- Ayırma rumi
- Dendanlı (dilimli) rumi
- Hurde rumi
- Kanatlı rumi
- İşlemeli rumi
- Ortabağ rumi
- Sade (düz) rumi
- Sarılma rumi
- Sencide rumi
- Tepelik rumi

RUMİ MOTİFLERİ	RUMİ MOTİFİ İSİMLERİ

Rumi motif çizim çalışmaları yapılırken örneklere uygun görünümlü çizgiler elde edebilmek için sıkça çizim çalışmaları yapmak gerekir. Çizimlerde açık-koyu-açık çizgiler elde etmeye çalışılmalıdır. Çalışmalarda temiz ve titiz davranmaya özen gösterilmelidir. Çizimler motiflerin aslını bozmadan yapılmalıdır. Aynı ölçülerde kâğıt hazırlayarak yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmalar tekrarlanmalıdır.

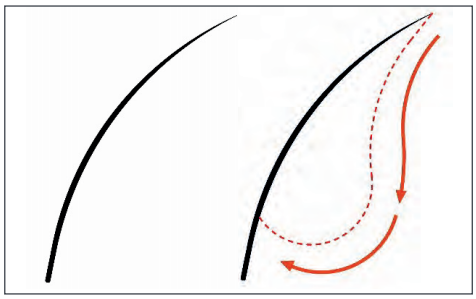

Görsel 2.87: Rumi motifinin ana hat ve kanaviçesinin çizilmesi

Bütün motiflerin çiziminde olduğu gibi rumi motifinin çizimine de kanaviçesinin belirlenmesiyle başlanır. Motifin ana hat çizgisi veya ana şekli olan kanaviçe, helezon üzerine yerleştirilir. Çizgiler tek seferde, el titremeden çizilmelidir. Motifin ana hatları ve büyüklüğü belirlendikten sonra kanaviçe çizimi yapılır. Kanaviçe, çizilen helezon üzerine yerleştirilir (Görsel 2.87).

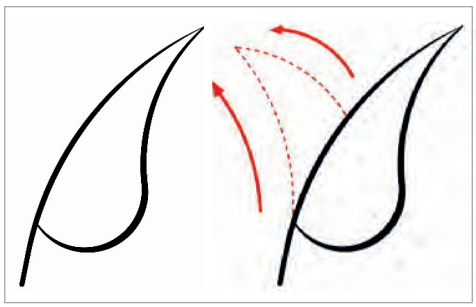

Görsel 2.88: İkinci helezonun çizilmesi

Rumi motifinde iki helezon ayrımı varsa her helezona bir tane kanaviçe gelecek şekilde iki kanaviçe üst üste çizilir. Ana hatları ve büyüklüğü belirlenen rumi motifin detayları çizilerek motifin son hâlini alması sağlanır (Görsel 2.88). Motif kanaviçesinin içine çizilecek desenler kuralına uygun şekilde yerleştirilir (Görsel 2.89).

Sarılma rumi motifin çizimi de aynı adımlar takip edilerek yapılır. Öncelikle motifin kanaviçesi çizilerek ana hatları ve büyüklüğü belirlenir, sonra kanaviçe üzerine motife sarılan kısımlar yerleştirilir (Görsel 2.90).

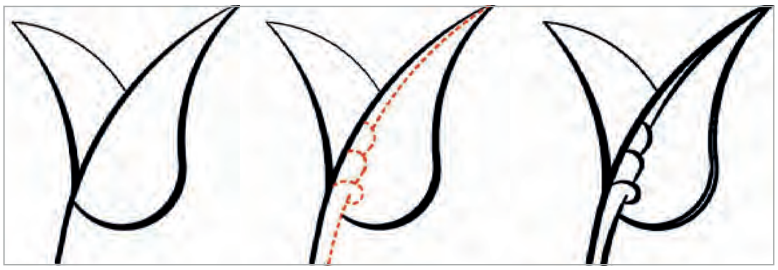

Görsel 2.89: İkinci helezonun çizilmesi

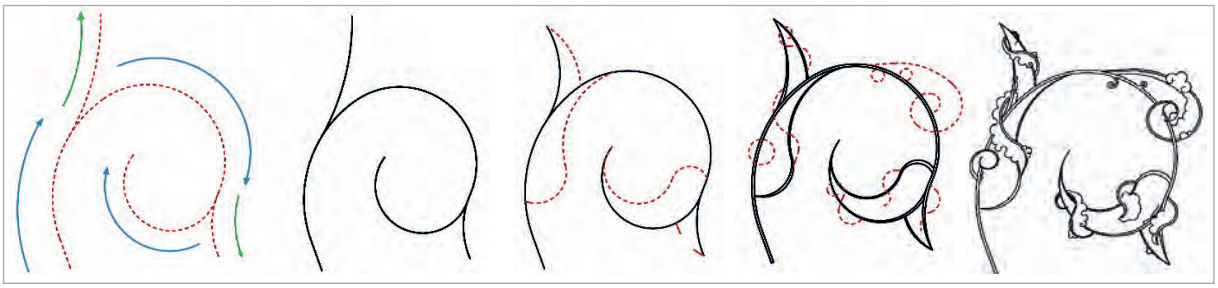

Görsel 2.90: Sarılma ruminin çizim aşamaları

Hurdelenmiş rumi çizmek için çizilen helezon üzerine kanaviçe yerleştirilir. Daha sonra hurde rumilerle kanaviçenin içi, kuralına uygun olacak şekilde doldurulur (Görsel 2.91).

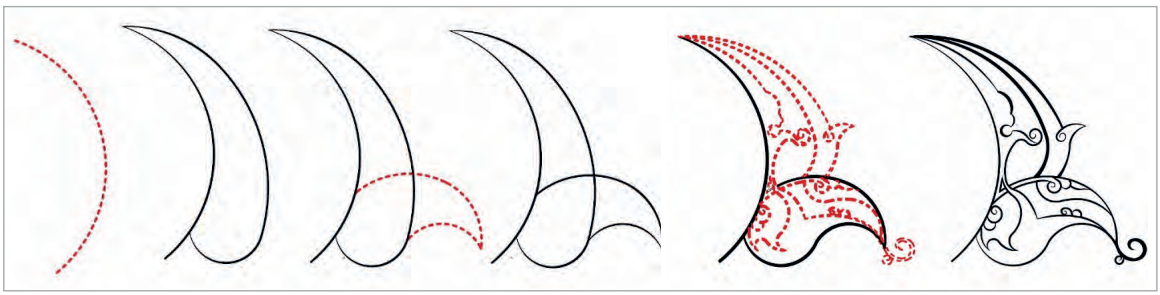

Görsel 2.91: Hurdeli ruminin çizim aşamaları

- Rumi motiflerin bulunduğu kompozisyonlarda motifler aralarında belirli oranda mesafe bırakılarak yerleştirilir. Saplar üzerine arka arkaya gelecek rumilerin arası genellikle bir motif uzunluğu kadardır.
- Rumiler, başka motiflerle birlikte kullanıldığında aynı dal üzerinde yer almaz. Her motifin dalı ayrıdır ve kendi hattında devam eder, diğer dala karışmaz. Motif dalları birbirlerini alt-üst sırasıyla geçerler.
- Rumi kolların birleşim noktalarına rumi ortabağ, bitiş noktalarına rumi tepelikler yerleştirilir.
- Simetrik düzenlemeler dışında, genellikle kavisli ve kıvrımlı hatlar üzerinde, aynı yönde olacak şekilde yerleştirilirler.
- Dairesel hatlarda birbiri üzerine geçmeler alt-üst sırayla olur. Geçişler saplardan veya rumilerin sapa yakın bölümlerinden yapılır. Rumi sap çakışmalarında, sap daima alttan geçer ve böylece iki rumi kesişmez.
- Kesişen kısımlarda rumiler ince olan çizgi üstte olacak şekilde çizilir ve bir sap üzerinde belirli aralıklarla devam eder.
- Rumili kompozisyonların kaynağı geometrik düzenlemelere dayanır. Böylece geometrik yapısı belirlenen bir desenin iskeletini çıkarmak kolaylaşır.
- Rumilerin iç kısımlarının bezemesinde kullanılan küçük kıvrımlı çizgiler rumi sapın uzantısını takip eder.
- Kompozisyon ölçüsüne göre çok iri çizilen bir ruminin içi, küçük rumiler ile (hurdeli veya hatai grubu motifleri) bezenerek daha hoş ve estetik bir görüntü elde edilir.
- Rumi motifler çizilirken simetrik düzenlemeye ek olarak motifleri kavisli ve helezonik hatlar üzerinde ve aynı yönde yerleştirmeye de dikkat edilir.
- Rumilerin her bir motifinin kendi içlerinde sayısız çeşidi vardır. Kendi başlarına veya hatai motifleri ile birlikte uygulanıp sayısız kompozisyon üretme olanağı sağlarlar.

2.1. Uygulama Yaprağı: Sencide Rumi Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 2.92'de verilen sencide rumi motifi detayını resim defterinize çiziniz. Rumi motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak çiziminizi tamamlayınız.

Görsel 2.92: Çizilecek olan motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
5	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerini hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıda fazla bastırmadan sencide rumi motifinin dış ana hattı olan kanaviçesini ve helezonik çizgilerini çiziniz (Görsel 2.93).

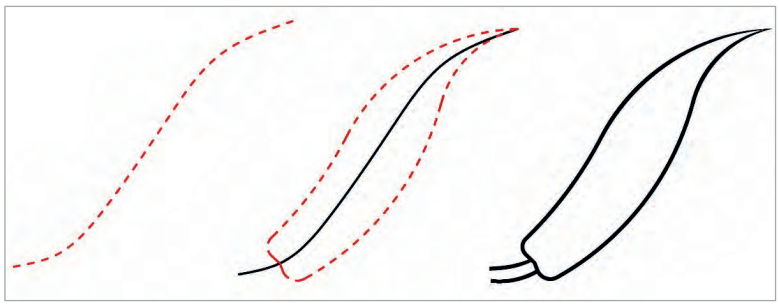

Görsel 2.93: Ana hat ve kanaviçenin çizilmesi

6. İlk çiziminizde istediğiniz şekli veremeyebilirsiniz. Bu yüzden beğenmediğiniz şekli silgi ile silerek istenen şekli elde edene kadar tekrar kanaviçe ve helezon çizmeye devam ediniz.
7. Kanaviçe ve helezonik çizgileri takip ederek motifin ana hatlarını belirleyiniz (Görsel 2.94).
8. Motifin kalan detaylarını örneği inceleyerek tamamlayınız (Görsel 2.95).

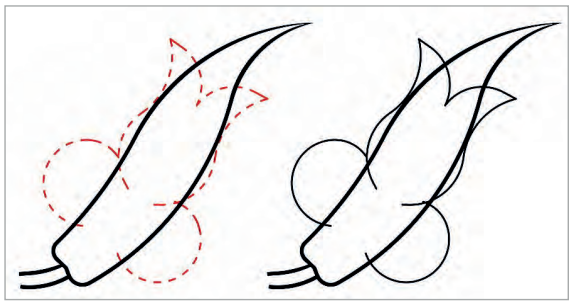

Görsel 2.94: Motifin ana hatlarının oluşturulması

Görsel 2.95 Motifin detaylarının çizilmesi

9. Resim kaleminizi kullanarak son şeklini alan motifinizin çizgilerini koyulaştırınız.
10. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizime motifin kanaviçesini ve helezonik çizgilerini çizerek başladı.		
6	Kanaviçe ve helezonik çizgilerin çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Motifi kâğıda doğru şekilde ortalayarak yerleştirdi.		
8	Kanaviçe ve helezonik çizgileri çizerken kalemini hafif eğerek ve döndürerek çizdi.		
9	Kanaviçe ve helezonik çizgileri takip ederek motifin ana hatlarını belirledi.		
10	Motifin kalan detaylarını verilen örneği inceleyerek tamamladı.		
11	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
12	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
13	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
14	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 10 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

2.2. MÜNHANİ MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ

Kelime anlamı "eğri, kavis" olan münhani, daha çok tezhip sanatında kullanılan bir motif türüdür. Tezhip ise "altınlamak" anlamına gelir ve çok eski, geleneksel kitap süsleme sanatlarından biridir (Görsel 2.96). Dinî ve din dışı çeşitli konularda yazılmış el yazması kitapların iç ve cilt kapaklarının, minyatürlerin kenarlarının ve özellikle Kuran-ı Kerimlerin boya veya altın yaldızla süslenmesidir (Görsel 2.97).

Görsel 2.96 Tezhip sanatı

Görsel 2.97: Kuran-ı Kerim'in kapağındaki bezeme süslemeleri

Kitaplar dışında ahşap çekmeceler, mücevher kutuları, fildişinden yapılmış birçok obje veya eşya da tezhip sanatı uygulanarak süslenmiştir (Görsel 2.98.a, b, c, ç).

a) Yeşim bilezik b) Sandık c) Terlik ç) Kahve değirmeni

Görsel 2.98: Tezhip ve bezeme ile süslenmiş çeşitli objeler

Münhani motifin ilk örneği Uygurlara ait Bezeklik Mağarası'nda, bir canavar tasvirinde görülür. Bu duvar fresklerinde münhaniler su canavarının pulları olarak kullanılmıştır (Görsel 2.99).

Görsel 2.99: Canavar tasvirinin üzerindeki münhani motif detayları

Münhani motifi bezeme ve süslemelerde kenarlık veya bağımsız desen olarak kullanılır (Görsel 2.100). Bu motifler simetrik kullanıldığı gibi aynı şeklin tekrar edildiği desenler de olabilir. Desen tasarımlarında belirli bir hattı takip etmeyip her zaman birbirlerine yapışık olarak yerleştirilirler (Görsel 2.101).

Görsel 2.100: Münhani motifi

Görsel 2.101: Münhani motifinin birbirine yapışık kompozisyonu

Münhani motifler XIII ve XIV. yy.lara kadar rumi motif ile aynı grupta gösterilmiştir. XIV. yy. minyatürlerinde bitkisel bir motif olarak kullanılmışlardır (Görsel 2.102). Bu motifler Mısır ve Yunan palmetlerine benzer ancak bunları karıştırmamak gerekir. Palmetler, palmiye yaprağı şeklinde stilize edilmiş belli bir biçime sahip olan motiflerdir ve kendilerine has çizim kuralları vardır (Görsel 2.103).

Görsel 2.102: Münhani motifi

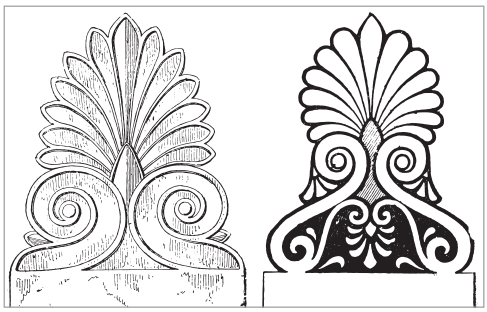

Görsel 2.103: Palmet motifleri

Münhaniler, rumi ayrıntılı olarak XI ile XV. yy.lar arasında özellikle el yazması kitap süslemeciliğinde kullanılmış bir motiftir. Münhaniler, birbirlerinin arkasından çıkacak ve birbirlerini takip edecek şekillerde çizilerek oluşturulurlar. Bezeme ve süsleme sanatında bordür veya bağımsız desen olarak da kullanılırlar. Aynı şeklin tekrarı ile ya da simetrik olarak oluşturulabilirler (Görsel 2.104).

Görsel 2.104: Münhani motifi örnekleri

XI-XV. yy.larda Selçuklu Dönemi'nde Türk el yazması kitap bezeme ve süslemelerinde sıkça kullanılan münhanilere, Beylikler Devri Kur'an-ı Kerim süslenmelerinde de rastlanır. Motif Selçuklular Dönemi'nde sıkça kullanıldığından "Selçuklu münhanisi" olarak da anılır. Münhani motifler Osmanlı Dönemi'nde yalnızca hizb (hizip) gülleri ve duraklarda kullanılmıştır. Hizip kelimesi "kısım, parça" anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de bir cüzün çeyreğine **hizb** denir (Görsel 2.105). Bir cüz içinde dört hizb bulunur ve her bir hizb beş sayfadan oluşur. **Hizip gülü** ise hiziplerin başına konan işaretlere verilen addır (Görsel 2.106).

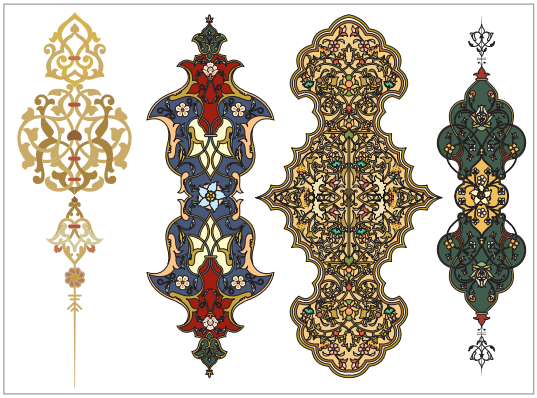

Görsel 2.105: Hizb

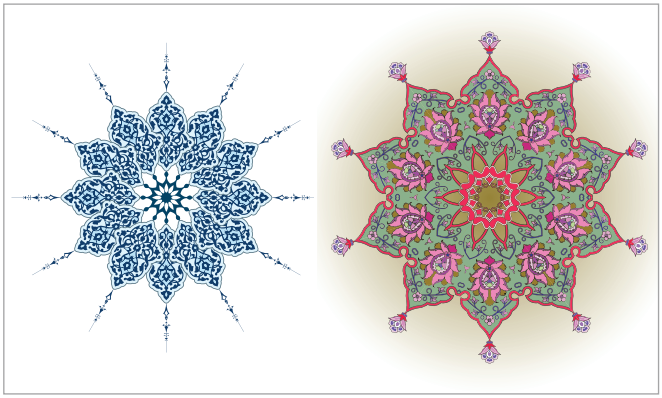

Görsel 2.106: Hizb gülü

Münhani motifler, genellikle rumilerin ve kuş kanatlarının içlerinde bulunan ayrıntılardan oluşmuştur (Görsel 2.107). Kuş tüylerinin veya balık pullarının üst üste sıralanması gibi münhani motifindeki parçalar da birbirini takip etme, belli bir düzen içinde sıralanma hâlindedir (Görsel 2.108).

Görsel 2.107: Kuş kanatlarının çiziminde münhani motifin kullanımı

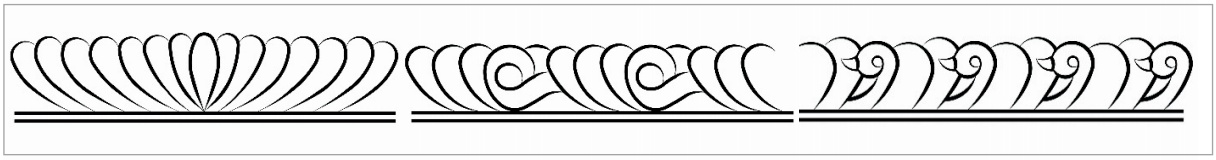

Görsel 2.108: Birbirini takip eden sıralarla çizilmiş münhani örneği

Münhani motiflerin ayrı bir düzenleme usulü vardır. Bir çizgiyi takip etmezler ve parçaları daima birbirlerine yapışık olarak çizilir (Görsel 2.109).

Görsel 2.109: Birbirine yapışık münhani

Münhaniler, birbirini takip eden bitişik kümeler hâlindedir. Motif simetrik çizilebildiği gibi tek bir şeklin sürekli tekrarı olarak da çizilebilir.

Münhani motif çizerken dikkat edilecek en önemli nokta, her bir motif parçasının bitiş çizgisinin başlangıç çizgisine birleşecek şekilde sonlanması ve yine çizilen her bir parçanın büyüklüklerinin birbirine uygun olacak şekilde çizilmesidir (Görsel 2.110.a, b).

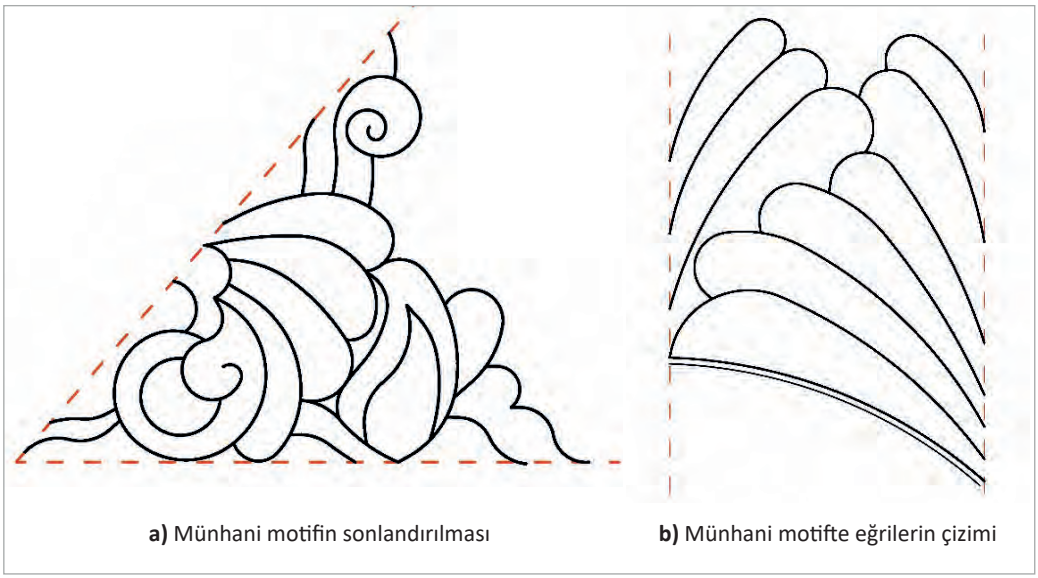

a) Münhani motifin sonlandırılması **b)** Münhani motifte eğrilerin çizimi

Görsel 2.110: Münhanide dikkat edilen kısımlar

Münhani motiflerin daralan kısmı, belli bir yöne giderken gittikçe incelerek devam eder. Simetrik veya yürüyen desenler gibi motiflere de düz çizgi ile tahrir çekilir. Bu tahrir çizgileri her iki kenardan çizilebileceği gibi tek bir kenardan da çizilebilir. Diğer motiflerin dış eğri çizgilerine, bazen de bütün eğri çizgilerine eğri boyunca da tahrir çekilebilir. Tahrir, bezeme ve süsleme sanatlarında, özellikle hat sanatında, kâğıt zemini

veya farklı renklerde boyanan desen kısımlarını belirginleştirmek ve sınırlandırmak için bu kısımların yanına veya arasına çizilen ince çizgilerdir. Bu çizgiler gerektiğinde farklı kalınlıklarda çekilebilir (Görsel 2.111).

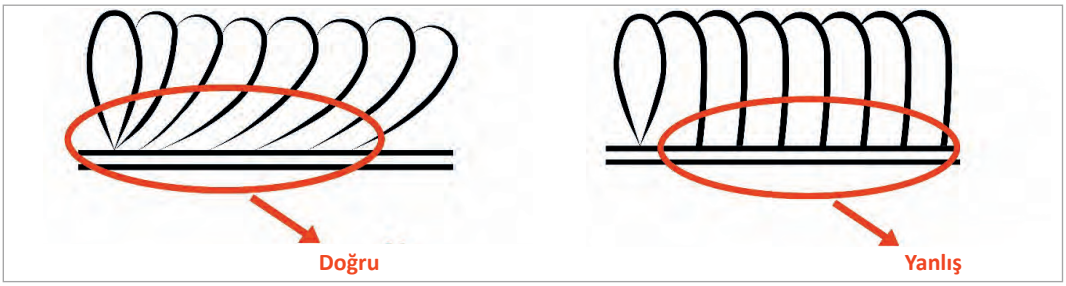

Görsel 2.111: Düz çizgi ile tahrir çekilmesi

Münhani motiflerin kendilerine özgü, kademeli boyama tekniği vardır ve bu boyama teknikleri belirli kurallara bağlıdır. Motif renklendirilmesinde bir veya birden fazla renk, farklı tonlarda kullanılabilir. Münhanilerin boyanması daha çok aynı rengin farklı tonları ile kademeli boyama tekniğiyle yapılır. Belirlenen renk kaç tonda kullanılacak ise buna kâğıdın rengi de katılarak belirli bir renk tonu sayısı elde edilir. Münhani motifinin en geniş yeri gözle belirlenir, renk tonu sayısı kadar eşit parçaya bölünür ve bu kısımlara tahrir çekilir. İlk kısım kâğıdın kendi renginde bırakılır. Kalan kısımlar en açık tondan başlanarak içe doğru koyulaşan halkalar hâlinde normal boyalarla boyanır (Görsel 2.112). Münhani motif boyanmasında tek renk kullanılacaksa motifin her bir parçası, en içten başlanarak koyudan açığa doğru, aynı kalınlıkta ve aynı renk ile renklendirilir (Görsel 2.113).

Görsel 2.112: Münhani motifi

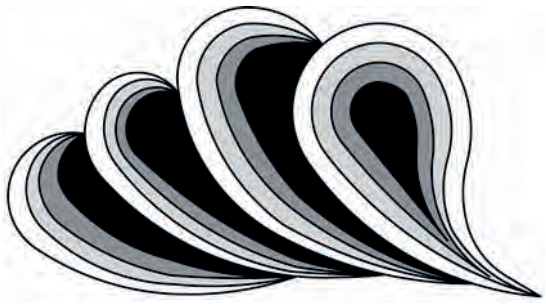

Görsel 2.113: Münhani motifinin birbirine yapışık kompozisyonu

Münhani motif boyanmasında altın kullanılacak ise motif boyanmadan önce kâğıda geçirilerek, hatları ince bir fırça ile yaldızlanır. Bu işlem motifin çizgisine bitişik boyanın altından, ezilmiş altın sürülüp parlatılarak yapılır. Daha sonra siyah ince bir kontur, her motifin yaldızlanan hattının dışına uygulanarak tahrir çekilir. Motifin renklendirilmesi için kullanılacak renk, en az üç ton olacak şekilde hazırlanır ve rengin tonları açıktan koyuya doğru eşit aralıklarla, şeritler hâlinde motife uygulanır. Bu işlem boyanın daha parlak ve canlı görünmesini sağlar. Motif boyaması yapılırken aynı rengin iki veya üç tonu üst üste uygulanabilir.

Zarif ve şık bir tezhip motifi olmasına rağmen Osmanlı Dönemi'nde kullanım alanı hizip gülleri, noktalar ve çok ince sular olarak sınırlandırılmıştır. Günümüzde de sanatkârlar münhani tezhipler yapmaya devam etmektedir.

2.2. Uygulama Yaprağı: Münhani Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 2.114'te verilen münhani motifi detayını resim defterinize çiziniz ve boyayınız. Münhani motifi çizimi ve boyama kuralları sırasına uyarak çiziminizi tamamlayınız.

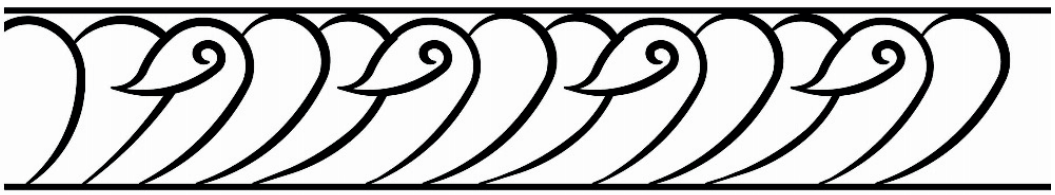

Görsel 2.114: Çizilecek olan motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin tahrir çizimi için kullanılır.
3	Milimetrik kâğıt	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motif alıştırması ve kopyalanması için kullanılır.
5	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yapınız.
4. Milimetrik kareli kâğıdınızı yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştirerek kenarlarından masanıza bantlayınız.
5. Münhani motifinizin kanaviçesini 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıdınıza fazla bastırmadan çizerek belirleyiniz.

6. Kanaviçenin alt kısmının kenarına tahrir çizgisini çiziniz (Görsel 2.115).

Görsel 2.115: Tahrir çizgisinin çizilmesi

7. Örnek motife bakarak kareli kâğıdınızda belirlediğiniz kanaviçenin içine, devam eden münhani motifini çiziniz (Görsel 2.116).

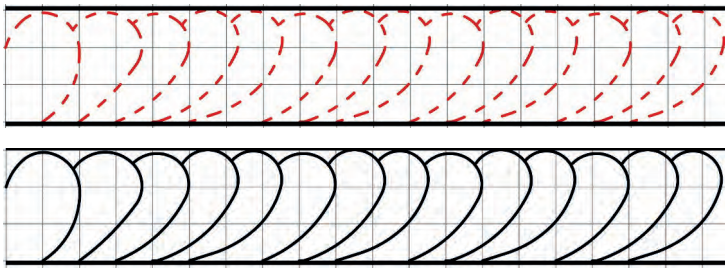

Görsel 2.116: Kanaviçenin çizilmesi

8. Motifinizin detaylarını çiziniz (Görsel 2.117).

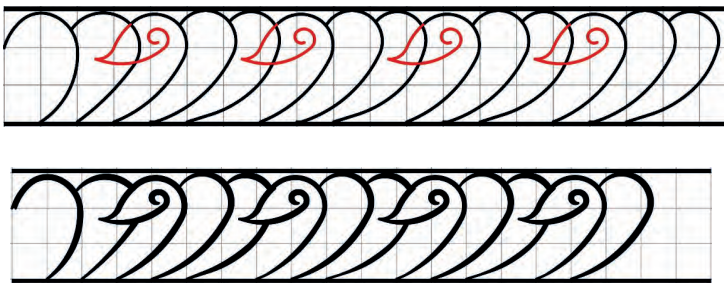

Görsel 2.117: Motif detaylarının çizilmesi

9. Eksik veya beğenmediğiniz kısımlar varsa düzeltiniz.
10. Biten motifinizin üzerine eskiz kâğıdını yerleştirerek motifi eskiz kâğıdına çiziniz. Motifinizi tamamlayınız.
11. Resim kaleminizi kullanarak son şeklini alan motifinizin çizgilerini koyulaştırınız.
12. Motifi boyamak için geniş eğrileri eşit parçalara bölerek B uçlu kaleminiz ile tahrir çekiniz (Görsel 2.118).
13. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

Görsel 2.118: Münhaninin boyanması

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremediklerinizi için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Milimetrik kareli kâğıdını yatay konumda olacak şekilde çizim masasına yerleştirerek kenarlarından masaya bantladı.		
5	Motifin kanaviçesini 0,5 uçlu kalem ile kâğıda fazla bastırmadan çizerek belirledi.		
6	Kanaviçe ve helezonik çizgilerinin çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Kanaviçenin alt kısmının kenarına tahrir çizgisini çizdi.		
8	Örnek motife bakarak kareli kâğıt üstünde belirlediği kanaviçenin içine, devam eden münhani motifi çizdi.		
9	Eksik veya beğenmediği kısımları düzeltti.		
10	Biten motifin üzerine eskiz kâğıdını yerleştirerek motifi eskiz kâğıdına çizip tamamladı.		
11	Son şeklini alan motifin çizgilerini resim kalemini kullanarak koyulaştırdı.		
12	Motifi boyamak için geniş eğrileri eşit parçalara bölüp B uçlu kalem ile tahrir çekti.		
13	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
14	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
15	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 12 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

3. HAYVANSAL MOTİF VE FİGÜR DETAYLARI ÖĞRENME BİRİMİ

Konular

- **3.1. HAYVANSAL MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ**
- **3.2. HAYVANSAL FİGÜR DETAYLARI ÇİZİMİ**

Neler Öğreneceksiniz?

- Teknik çizim kurallarına uygun olarak hayvansal motif ve hayvansal figür detayları çizimi ile ilgili konular ve uygulamalar

Temel Kavramlar

- Figür
- Sfenks
- Harpi
- Simurg
- Kilin
- Siren

Hazırlık Çalışmaları

1. Çevrenizde gördüğünüz kuşları inceleyiniz. Yaptığınız incelemeden hareketle yazılı ve görsel kaynaklarda yer alan kuşların özellikle gövde ve kanat yapıları hakkındaki yorumlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Yazılı ve görsel kaynaklarda yer alan hayvan motiflerini ve hayvan figürlerini araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Aile büyüklerinizden veya yaşadığınız çevreden duyduğunuz efsanevi hayvan hikâyeleri varsa sınıfınızda paylaşınız.

3. HAYVANSAL MOTİF VE FİGÜR DETAYLARI

İnsanlık, tarih boyunca hayvanlarla çok sıkı bir etkileşim içinde olmuştur. Ancak bu etkileşim; üslubu, yöntemi ve öncelikleri açısından toplumdan topluma bazı farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar daha çok iklim, tabiat ve inanç sisteminden kaynaklanır. Hayvan motif ve figürleri ilk olarak kayalar ve mağara duvarları üzerine resmedilmiştir (Görsel 3.1).

Görsel 3.1: Çeşitli hayvan motif ve figürleri

Topluluklar, kendi yaşamlarında önemli yeri olan hayvanların bir kısmının görüntüsünü tarihin ilk dönemlerinden itibaren mağara duvarlarına çizmiştir. Bu çizimlerin çoğunda hayvanlar tek başına resmedilmişken bazılarında da hayvanların hayvan veya insanlarla girmiş oldukları mücadeleler (av sahneleri vb.) görülmektedir (Görsel 3.2).

Görsel 3.2: Mağara duvarlarına çizilmiş hayvan resimleri

Hayvan üslubunun gelişimi öncelikle Orta Asya bozkırlarında göçebe olarak hayatını sürdüren toplumlarda görülmektedir. Orta Asya ve Ön Asya'ya kadar yayılan geniş bir coğrafyada da bu üslubun kullanıldığı görülür. Hayvan üslubu insanların tabiatüstü güçlere olan ilgisi, hayvanlarla mücadelesi ve her türlü etkileşimi sonucu ortaya çıkmıştır (Görsel 3.3.a, b).

a) Avlanılan sürü hâlindeki geyik çizimleri

b) Av sahnesini anlatan mağara çizimleri

Görsel 3.3: İnsan ve hayvan mücadelesini anlatan mağara çizimleri

Geleneksel Türk sanatlarında yaygın olarak kullanılan hayvan motif ve figürleri, Türklerin İslamiyet öncesi ve sonrası inanışlarına göre şekillenmiştir. Bezeme ve süslemelerde hem efsanevi hem de stilize edilmiş hayvan motif ve figürleri birçok farklı anlamlar yüklenerek kullanılmıştır.

Türk sanat tarihinde yer alan ilk hayvan figürleri, MÖ XVII. asırda, kayalarda ve çeşitli eşyalarda görülmektedir. Orhun Abideleri'nde de hayvan motif ve figürlerinin kullanıldığı bazı benzetme ve deyimler vardır (Görsel 3.4).

Görsel 3.4: Orhun Abideleri'nden Kül Tigin Yazıtı

Özellikle uzun ömürlü bir hayvan olduğu için ebediyeti sembolize eden kaplumbağa biçimindeki kaideler üzerine dikilmiş kitabeler dikkat çekmektedir (Görsel 3.5). Oğuz Kağan Destanı incelendiğinde ise Oğuz Kağan ile ilgili tüm benzetmelerde hayvani unsurlardan yararlanıldığı görülür.

Türklerin tarih sahnesine çıktıkları ilk dönemlerden beri en çok önem verdikleri hayvanların başında at gelmiştir (Görsel 3.6). At onur sembolü olarak kullanılmıştır.

Görsel 3.5: Orhun Kitabeleri'nden bir örnek

Görsel 3.6: At figürleri

Bezeme ve süslemelerdeki hayvan motiflerinden aslan ve koç gücü ve heybeti temsil etmekteyken kurt ise kutsal kabul edilmiştir (Görsel 3.7.a, b, c).

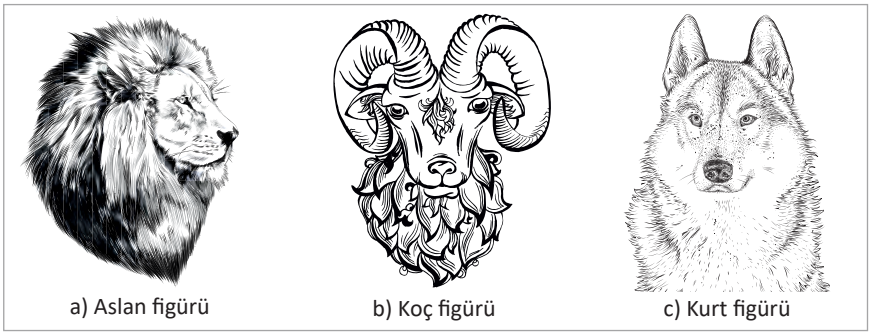

a) Aslan figürü b) Koç figürü c) Kurt figürü

Görsel 3.7: Aslan, koç ve kurt figürü

Doğa şartlarına bağlı olarak soğuktan korunmak için kürklerinden faydalanılan geyik, samur, tavşan ve sığır gibi hayvanlar da günlük hayatta olduğu gibi süslemelerde de yerlerini almıştır (Görsel 3.8.a, b, c, ç).

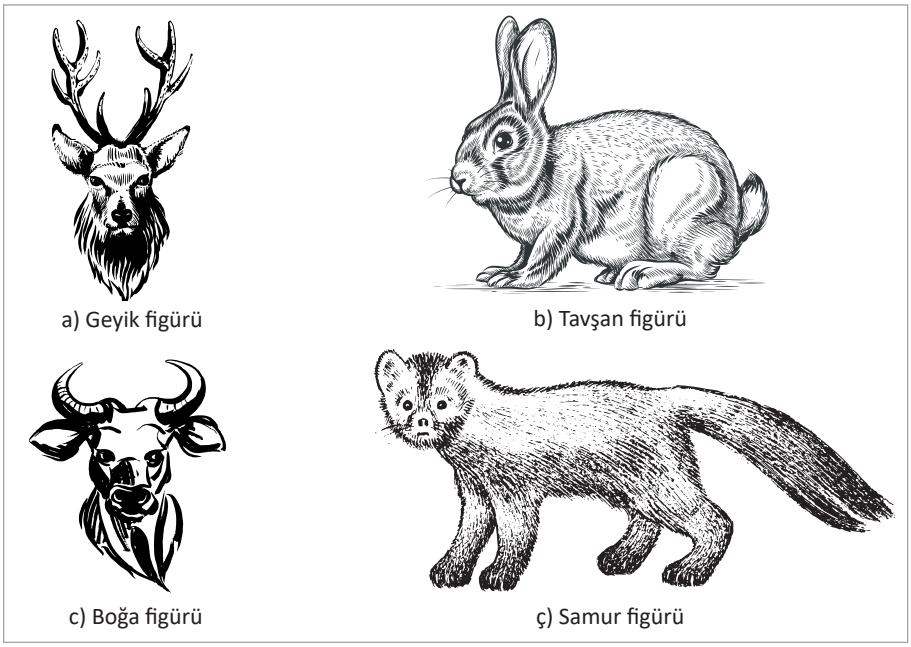

Görsel 3.8: Geyik, tavşan, boğa ve samur figürleri

Haber ulaştıran güvercin gibi karada, denizde ve havada yaşayan diğer yüzlerce tür hayvanın da insan hayatında önemli yeri olmuştur. Daha çok Selçukluların kullandığı kartal ise hükümdarlığı, gücü, kuvveti ve göklerdeki hâkimiyeti anlatmıştır (Görsel 3.9).

Görsel 3.9: Selçuklu Dönemi'ne ait çift başlı kartal motifi

Başta at ve koyun olmak üzere kartal, kurt, geyik, pars ve kaplan gibi hayvanlar kimi zaman bir ihtiyacı karşılamasıyla kimi zaman da birer sembol olarak hayatın içinde yerlerini almıştır. Geyik, tavşan ve köpek gibi hayvanlara av ve mücadele sahnelerinde daha sık yer verilir. Yılan ve maymun gibi hayvanlar ise uğursuzluğun ve korkunun sembolü olarak kullanılıp çeşitli ifadelerde yerlerini almıştır. Ejderha, Simurg ve sfenks gibi efsanevi hayvanların yanı sıra aslan, kaplan, fil, boğa, çift başlı kartal gibi stilize edilmiş hayvanların da hükümdarlığı ve gücü sembolize ettiği çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde ise gerçek hayattaki hayvanlar veya efsanevi varlıklar, Orta Asya hayvan üslubundan farklı şekilde kullanılmıştır. Daha çok taş işçiliği, madenî süsleme veya kitap süsleme sanatında etkili olan Osmanlı mimari tezyinatında, hayvan motifi ve figürü bulunan süslemelere yer verilmemiştir.

İran ve Uzak Doğu sanatlarının tesiriyle Türk süsleme sanatlarına giren bu motif, Osmanlı süslemelerinde en az kullanılan motiflerin başında gelir. Hayvan motifi daha çok Orta Asya hayvan üslubu, İran-Sasani çevresi ve Anadolu'nun yerli kültürleri gibi üç kaynağa bağlanabilir.

3.1. HAYVANSAL MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ

Hayvan motifleri, **stilize hayvan motifleri** ve **efsanevi stilize hayvan motifleri** olarak ikiye ayrılır. Stilize hayvan motifleri içinde kuş (özellikle kartallar ve güvercinler), kurt, aslan, kaplan gibi vahşi hayvanlar; at, geyik, tavşan, keçi gibi yabani hayvanlar ile balıklar ve diğer deniz hayvanları yer alır. Osmanlı ve Selçuklular dönemlerine ait stilize hayvan motiflerine hem objelerde hem de farklı işlevlere sahip yapılarda rastlamak mümkündür (Görsel 3.10.a, b, c, ç).

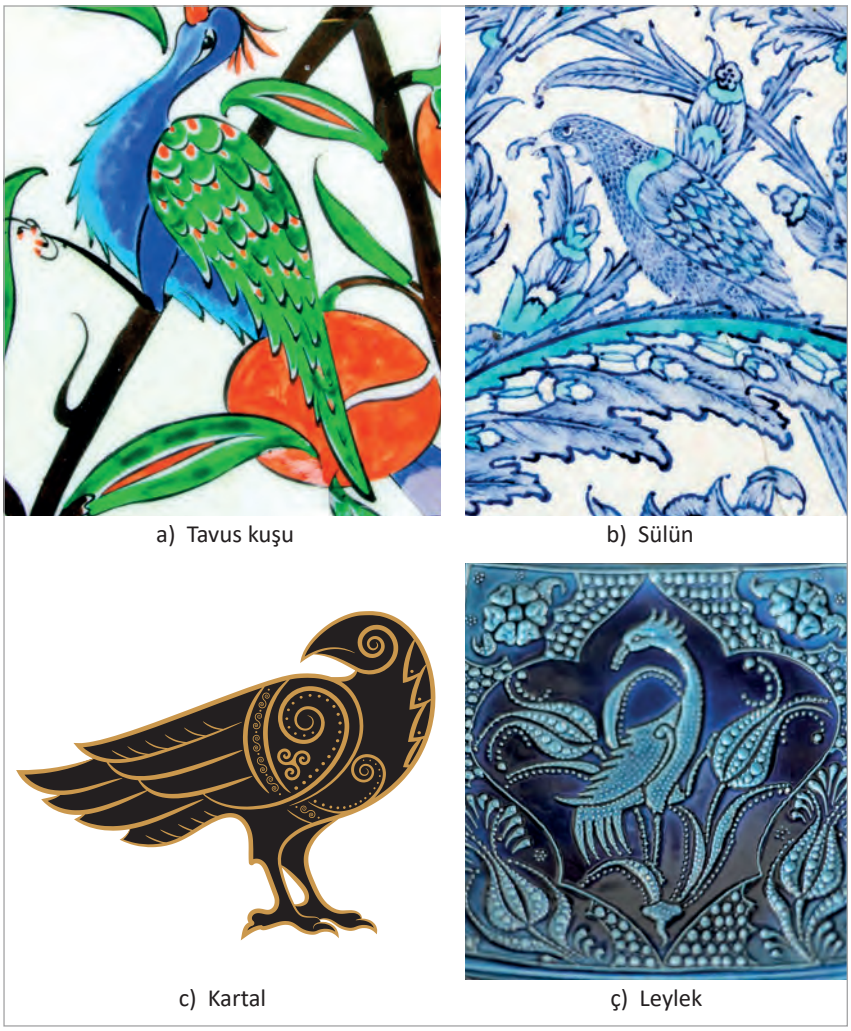

a) Tavus kuşu

b) Sülün

c) Kartal

ç) Leylek

Görsel 3.10: Farklı kuş motifleri

Efsanevi veya mitolojik hayvan motiflerinde ise harpiler (gövdesi hayvan, başı insan olarak tasvir edilen mitolojik yaratık-siren) Zümrüdüanka veya Simurg adları ile tanınan efsanevi kuşlar ve ejderler (ejderhalar) yer alır (Görsel 3.11, Görsel 3.12, Görsel 3.13).

Görsel 3.11: Süslemelerde kullanılan harpi örnekleri

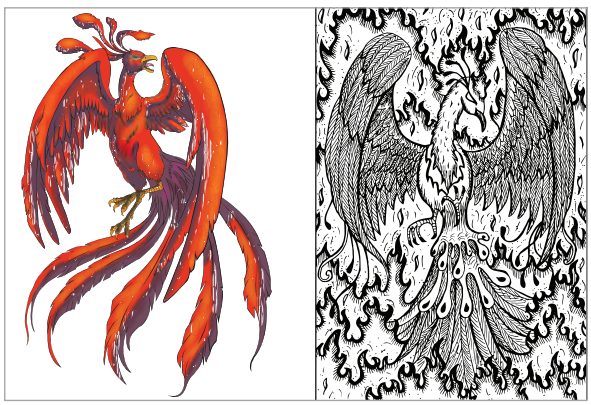

Görsel 3.12: Süslemelerde kullanılan zümrüdüanka örnekleri

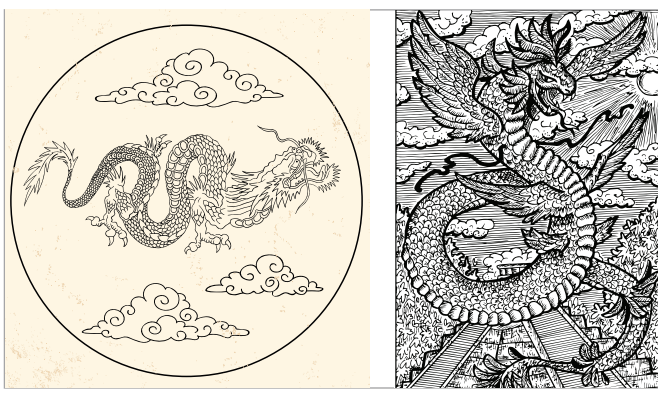

Görsel 3.13: Süslemelerde kullanılan ejder örnekleri

Stilize Hayvan Motifleri

Hayvan motifleri daha çok çini, halı, taş, ahşap ve seramik sanatlarında kullanılmıştır. Kuşların çoğunlukta olduğu bu motiflerde tavşan, geyik, aslan, leylek, kartal, güvercin, kaplan, kurt, pars, boğa, at, keçi, balık vb. hayvanlar da üsluplaştırılarak bezeme ve süslemelerde motif olarak kullanılmıştır. Örneğin timsah, Mısır'ın fethinden sonra üsluplaştırılarak süslemelerde kullanılmaya başlanmıştır.

İslam dininde resim ve heykel konusundaki sınırlılıklar nedeniyle Türk sanatkârları doğadan aldıkları hayvan motiflerini aşırı derecede soyutlayarak stilize etmiş, başka bir deyişle fazlaca üsluplaştırmıştır. Anadolu Selçuklularında en çok kullanılan tek ve çift başlı kartal; kuvvet, kudret, asalet sembolü olarak kullanılmıştır (Görsel 3.14.a, b, Görsel 3.15.a, b). Ayrıca bunların insanı kötülüklerden koruduğuna da inanmışlardır. Şaman inancında ise kartal tılsımlı olup arma ve totem olarak kullanılan kutsal bir kuştur. Mezar taşlarında dahi kartal motifleri kullanılmıştır.

a) Tek başlı kartal motifi

b) Tek başlı kartal motifinin kullanıldığı bir örnek

Görsel 3.14: Tek başlı kartal

a) Çift başlı kartal motifi

b) Çift başlı kartal motifinin kullanıldığı bir örnek

Görsel 3.15: Çift başlı kartal

Orta Asya insan topluluklarının inanç dünyasında tarih öncesi çağlardan beri geyik vardır ve kutsal sayılmıştır (Görsel 3.16, Görsel 17). Geyik, çeşitli sanat eserlerinde, daha çok da taşınabilir boyuttaki göçebe eşyaları üzerinde en çok görülen hayvanlardan biridir.

Görsel 3.16: Geyik motifleri

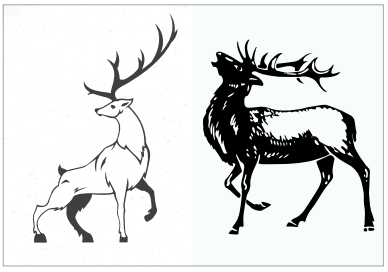

Görsel 3.17: Geyik figürleri

Türkler tarih boyunca kuşlara önem vermiş ve kuşları stilize etmişlerdir. Kuşlar arasında kartal, ördek, tavus kuşu gibi kuş motiflerinin yanında leylek motifinin de bezeme ve süslemelerde bolca kullanıldığı görülür (Görsel 3.18, Görsel 19).

Görsel 3.18: Leylek motifi

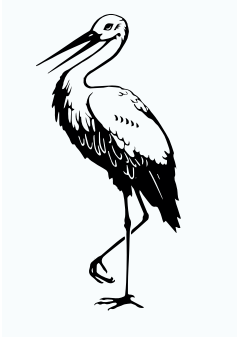

Görsel 3.19: Leylek figürü

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra hayvan resimlerinin süsleme içinde kullanımı azalmıştır. Osmanlı süslemelerinde hayvan motiflerine oldukça az rastlanır. Osmanlılarda hayvan motiflerine tabak, kâse ve pano gibi formlar üzerinde rastlanır ve XIV. yy. sonundan XV. yy. ortalarına kadar daha çok çiniler üzerinde görülür. Ustalar, XVI. yy.ın ikinci yarısından XVII. yüzyılın sonlarına kadar hayvansal motiflerin kullanıldığı çiniler yapmışlardır (Görsel 3.20.a, b).

a) İbrik b) Tabak

Görsel 3.20: Türklere ait, hayvan figürleri bulunan objeler

Selçuklu figürlü kabartmalarında en yaygın olan hayvan motifi aslandır. Çoğunlukla çift ve simetrik olarak kullanılır (Görsel 3.21). Aslan motif ve figürleri daha çok kervansaray, saray, kale gibi sivil yapıların bezeme ve süslemelerinde kullanılır (Görsel 3.22). Ayrıca dinî yapılarda ve mezar taşlarında da aslan motif ve figürlerine rastlanır (Görsel 3.23). Kanatlı aslan şekilleri, olağanüstü kuvvetine inanılan aslana sanki daha da üstün bir değer kazandırır. Güneş ve aydınlık sembolüdür (Görsel 3.24). Ejder kuyruklu aslanlar da aynı hayvan üzerinde iki zıt prensibi birleştirmektedir.

Görsel 3.21: Yakutiye Medresesi, Erzurum

Görsel 3.22: İshak Paşa Sarayı Doğubayazıt, Ağrı

Görsel 3.23: XIII yy. Selçuklular Dönemi'ne ait bir aslan figürü

Görsel 3.24: Aslan figürü

Selçuklularda özellikle taş işçiliğinde ender olarak rastlanan tavşan motifleri yalın hâlde veya avla ilgili tasvirlerde görülür. Boğa, geyik ve tavşan; ay ve karanlık sembolü olarak da İslam el sanatlarında yaygın olarak kullanılmıştır.

Selçuklularda hayvansal motifler, daha çok köşk ve saraylarda kullanılmıştır ve en güzel örnekleri de Kubadabad Sarayı'nda bulunmaktadır. Bu saray günümüze ulaşabilmiş tek Selçuklu saray yapısıdır (Görsel 3.25).

Görsel 3.25: Selçuklular Dönemi'ne ait Kubadabad Sarayı'nda bulunan bazı hayvan figürleri

Ayrıca sarayda kullanılan çiniler üzerinde bulunan motifler; Selçuklu maden işlerinde görülen koşan köpekler, geyikler, tavşanlar, ördekler, maymunlar, aslanlar, boynuzlu yılanlar, Simurglar (Zümrüdüanka) ve birbirine bakan harpiler Türk bezeme sanatına esin kaynağı olmuştur.

Kompozisyonlarda karanfil, lale, sümbül, gül, menekşe, asma ve selvi ağaçlarından başka; kaplan, aslan, pars, balık, madalyon ve yelkenli motiflerine de çok sık rastlanır (Görsel 3.26, 27, 28). Bu motiflerin en güzel örnekleri Topkapı Sarayı Müzesi'nde yer alır.

Görsel 3.26: Selvi ağaçlarıyla süslenmiş bir duvar bezemesi Topkapı Sarayı, İstanbul

Görsel 3.27: Kalyon motiflerinin kullanıldığı çini örnekleri

Görsel 3.28: Balık motifinin kullanıldığı çini örnekleri

Osmanlı Dönemi İznik çinilerinde hayvan motiflerinin en güzel örnekleri 1520-1530 tarihli eserlerde görülmektedir. Bu çalışmalarda daha çok av hayvanları ve tavus kuşu figürleri dikkat çeker (Görsel 3.29, Görsel 3.30, Görsel 31).

Görsel 3.29: Çiniler içinde bulunan çeşitli kuş örnekleri

Görsel 3.30: At motifi örnekleri

Görsel 3.31: Av hayvanları motifleri

Efsanevi Hayvan Motifleri

Türklerin el sanatlarında kullandıkları motiflerin çoğu kahramanlıklarla ilgilidir. Hayatları daha çok savaş ve avcılıkla geçen göçebe Türkler, hayvanları yakından tanımış ve resmetmişlerdir. Kullanılan hayvan motifi üslupları ne kadar gerçeğe yakın olsa da tabiata yakın değildir. Heyecanlı olayları anlatırken çoğu hayvan motiflerine tabiat dışı ifadeler eklemişlerdir. Bu motifler daha çok kale, han, kervansaray, saray, darüşşifa (hastane) gibi sivil mimari eserlerde kullanılmıştır (Görsel 3.32). Efsanevi hayvan motifleri arasında en çok ejder, Simurg ve kilin motifleri kullanılmıştır (Görsel 3.33).

Görsel 3.32: Simurg kuşunu tasvir eden bir bezeme Buhara, Özbekistan

Görsel 3.33: Ejder motifi bulunan bir obje

Harpiler (sirenler), bezeme ve süslemelerde kullanılan mitolojik hayvan motifleridir. Bu motifler incelendiğinde yarı insan yarı hayvan biçiminde oldukları görülür (Görsel 3.34). İnsan başlı kuş gövdeli bu motifler, Orta Asya'nın İslam öncesi Türk kültürüne dayanan hayvan üslubunun izlerini taşır. Harpilerin diğer hayvanlara göre daha gelişmiş özel güç ve kudrete sahip olduklarına inanılır. Böylece bezendikleri sarayı ve içinde yaşayanları kötü ruhlardan ve beddualardan korudukları düşünülür. Orta Asya kökenli olan ve "Kafdağı'nda" yaşadığına inanılan harpiler çaresizlere yardıma koşan melekler olarak tanınmıştır. Harpilerin Türk İslam sanatına ne zaman girdiği ve ne gibi bir anlam taşıdığı konusunda çeşitli varsayımlar olsa da benzer simgenin Avrasya kültürleri dışında Antik Yunan, Hindistan, Arap ve İran sanatında da yer aldığı görülür.

Görsel 3.34: Harpi

Harpi motifine Selçuklu Dönemi'nden günümüze kalan Kubadabad Sarayı çinilerinde rastlanmaktadır. Kadın başlı ve kuş vücutlu harpi motifinin Kubadabad Sarayı duvarlarından başka Antalya Aspendos Sarayı ve Kayseri Huand Hatun Hamamı'nda da kullanıldığı görülür (Görsel 3.35).

Görsel 3.35: Kubadabad sarayı çinilerinden harpi örneği

Çiniler haricinde Niğde Hüdavent Hatun Türbesi gibi yapılarda ve Kayseri Karatay Hanı'nın taç kapısında da görülen harpi motifinin evrenin merkezini belirlediğine ve yolcuları koruyarak uğur getirdiğine inanıldığı varsayılmaktadır. Bunun yanı sıra harpi, ölen kişinin ruhunu koruyan ve hayat ağacını bekleyen yaratık olarak Orta Asya Türk mitolojisinde yer almaktadır.

Ejder motifleri efsanevi hayvan motifleri arasında sıkça kullanılan, İslam sanat eserlerinde bolca tasvir edilen ve en sık rastlanılan motiflerin başında gelir. Çeşitli Asya milletleri, ejdere farklı isimler vermiştir. Türklerin evren dediği bu yaratığa Araplar "tannin", Çinliler "lung", Moğollar "moghur", İranlılar ise "ejderha" ismini vermiştir (Görsel 3.36).

Görsel 3.36: Ejder motifi örnekleri

Ejder bereketli yağmurları yağdıran veya tahrip edici fırtınalar koparan bir kuvvet sayıldığı için bazı hâllerde bulut şeklinde tasvir edilmiştir. Kaynağının Sümerlere dayandığı bilinmektedir.

Çin sanatındaki ejderin Türklerde olduğu gibi beş tırnağı vardır. Japonlarda ise ejder motifi üç tırnaklı olarak resmedilir. Dede Korkut masallarında ejder dört ayaklı, iki kanatlı, yedi başlı, uzun kalın kuyruklu olarak tasvir edilir. Çin sanatındaki ejderin Türklerde olduğu gibi beş tırnağı vardır. Japonlarda ise ejder motifi üç tırnaklı olarak resmedilir. Dede Korkut hikâyelerinde ejder; dört ayaklı, iki kanatlı, yedi başlı, uzun kalın kuyruklu olarak tasvir edilir. Dört ayaklı ejderler, Çin ejderini hatırlatır ve İslam sanatında Moğol istilasından sonra görülmeye başlamıştır (Görsel 3.37).

Görsel 3.37: Farklı ejder tasvirleri

XV. yy.da Moğolistan ve Çin'de ejderin kraliyet mührü olarak da kullanıldığı görülür (Görsel 3.38). Eski Mısır'da krallık alameti olarak tasvir edilirken (Görsel 3.39), Roma ve Babilonya'da imparatorun alemi olarak kullanılmıştır.

Ejder motifi, İslam sanatında Türklerin Ön Asya'ya ve İran'a gelmesinden sonra kullanılmaya başlamıştır. Anadolu inançlarında ve eski Türk masallarında oldukça etkin bir yeri vardır. Ejder ve yılanın aynı anlama geldiği eski devirlerde, yılan Mısır'da krallık ve egemenlik sembolü iken ejder de Çin'de kraliyet mührü ve krallık sembolü olmuştur. Ejder, Çinlilerde ve eski Türklerde hava ve suyun hâkimi sayılmıştır.

Görsel 3.38: Çinlilerde ejder motifi

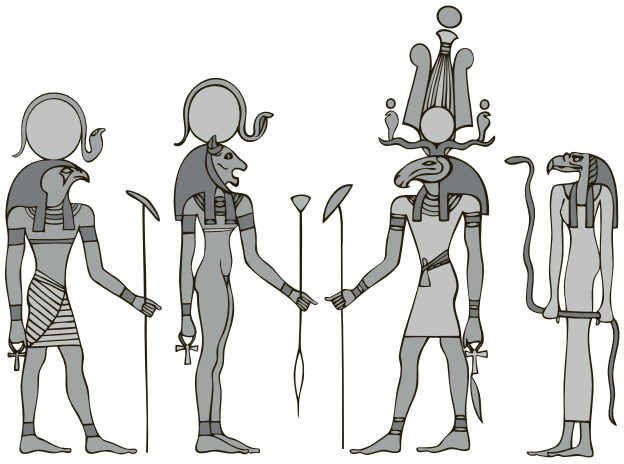

Görsel 3.39: Mısırlılarda yılan motifi

Ejder motifi Selçuklu sanatında çok defa düğümlü olarak görülmektedir. Yalnız ön ayakları olan, kuyruğu kertenkele veya yılan biçiminde ejderler de vardır. Her iki ejder motifine de Selçuklu sanatında sıkça rastlanır. Selçuklulardan sonra Osmanlılar da ejder başı motifini çini eserlerde kullanmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi albümlerinde saz üslubu yapraklar arasında ejder başı motifi kullanıldığı görülür.

Simurg (Zümrüdüanka) kelimesi, Farsça "otuz" ve "kuş" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiş olup otuz ayrı kuşun özelliklerini üzerinde taşıdığına inanılan bir efsanevi hayvanı ifade eder. Güzellik, bereket, kuvvet gibi kavramları simgelediği gibi şifa verici bir yaratık olarak da bilinir. İnsan gibi konuştuğuna, güneş ve ateşten yaratıldığına inanılır.

Son derece renkli ve süslü bir kuş olan Simurg, yeşil renkli olduğu farz edilerek Zümrüdüanka diye de isimlendirilmiştir. İslam kültüründe edebî ürünlerin çoğunda görülen Simurg'un, Kafdağı'nın arkasında yaşadığına ve insan gibi konuştuğuna inanılır. İri gövdesi, son derece renkli ve ihtişamlı kuyruğu olan efsanevi bir kuştur.

Ön Asya mitolojisinde ise adı "Hüma"dır. Bu kuşun cennette oturduğuna, zaman zaman uçarak yedi kat göklerde ve burçlar arasında dolaştığına inanılır. İranlılarda "Simurg", Yunanlılarda "phoenix", Araplarda "Zümrüdüanka" olarak tanınır. Simurg bazı kültürlerde "devlet kuşu" olarak da isimlendirilmiştir (Görsel 3.40).

Görsel 3.40: Farklı simurg tasvirleri

Eski Mısır inançlarından Çin'e, İran'a; İslam'dan Hristiyanlığa kadar çeşitli toplumların inanışlarında kendine bir yer edinmiştir. İslam kültürünün edebî ürünlerinin çoğunda genellikle uçan vaziyette resmedilir (Görsel 3.41). Kuşların en dayanıklısı ve en güzeli olduğuna inanılır.

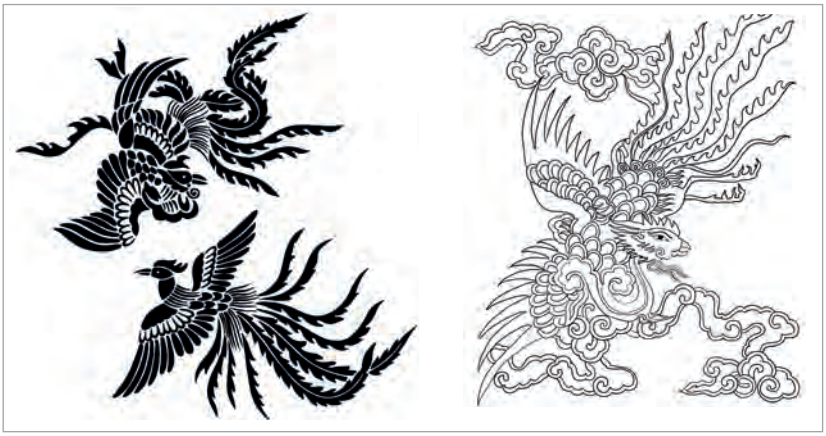

Görsel 3.41: Simurg motifi örnekleri

Dinî eserlerin dışında Türk süslemesinin çeşitli dallarında, yazma eserlerin sayfa kenarlarının tezhibinde, bilhassa telkâride (ince tel işleme) örnekleri mevcuttur. Simurg motiflerine Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan saray albümlerinde sıkça rastlanmaktadır. Genellikle bu sahneler uçan vaziyette, ejderle savaşır hâlde veya insanlarla birlikte olan sahnelerdir (Görsel 3.42).

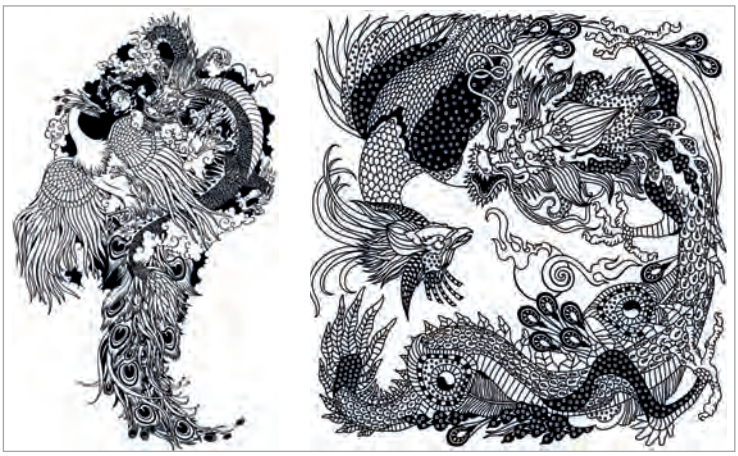

Görsel 3.42: Zümrüdüanka ve ejderin birlikte tasvir edildiği örnekler

Kilinin erkeğine "chi", dişisine "lin" adı verilir. Erkeğinin başında boynuzu bulunan kilinin, hem su üstünde hem de karada yürüdüğüne inanılır. Gövdesi misk geyiği, kuyruğu boğa kuyruğu, alın kısmı kurt alnı ve ayakları at ayağı gibidir. Çin sanatında uzun ömürlülük, iyi kehanet, refah, mutluluk, iyi ürün simgesi olarak kabul edilir.

Osmanlı Dönemi'ne ait örneklerine ise Topkapı Sarayı Sünnet Odası dış cephesinde yer alan çini panolarda rastlanır. Bu çini panolarda görülen iki kilin, yaprak ve hatai dalları üstündeki sülün kuşlarıyla birlikte tasvir edilmiştir (Görsel 3.43).

Görsel 3.43: Topkapı Sarayı'nda duvar bezemesinde bulunan kilin

Hayvan motiflerinin çizim tekniği, bitki motiflerinin çiziminde uygulanan kanaviçe çizim tekniğinden farklılık gösterir. Hayvan motiflerinin çiziminde kanaviçe kullanılmaz. Hayvan motiflerinin çiziminde genellikle serbest bir uygulama vardır. Motifler belirlenen ölçüler içine ilk önce ana hatları ile daha sonra da detayları ile çizilir. Bu motifleri çizmek isteyenler çizilen hayvan motiflerini inceleyerek ve tanıyarak kendilerine özgü ahenkli çizgi stilleri geliştirebilirler.

Hayvan motifleri genellikle bitki motifleriyle birlikte kullanılır ve kullanılacakları formun özelliğine göre orantılı bir şekilde büyütülüp küçültülebilir. Hayvansal motifler hayalden motif çizme ve motiften motif çizme diye iki şekilde çizilebilir.

Hayalden Motif Çizme

Stilize edilmiş, üsluplaştırılmış veya efsanevi bir hayvanı temsil eden bir motifi hayalden çizebilmek için ilk olarak bu motiflerin bulunduğu bezeme ve süslemelerin dikkatli bir şekilde incelenerek analiz edilmesi gerekir. Ayrıca hayvan motifleri hakkında bilgi edinip hayvanların vücut yapılarının da iyice kavranması gerekir.

Motif çizimleri eskiz, aydınger veya resim kâğıdına yapılır. Eskiz üzerinde hafif çizgilerle öncelikle ana hatları çizilerek motifin formu oluşturulur (Görsel 3.44).

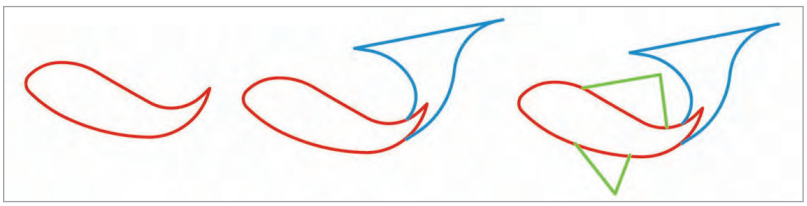

Görsel 3.44: Ana hatların çizilmesi

Daha sonra motifin dış hatları üzerine ve oluşturulan formun içine çizilecek motifler tespit edilir (Görsel 3.45).

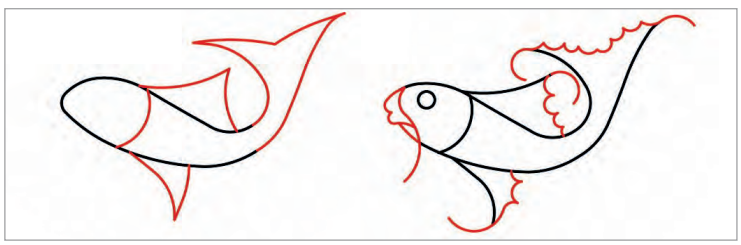

Görsel 3.45: Dış hatların çizilmesi

Motifin içine ve varsa dışına çizilecek bezeme ve süsleme ögeleri de tespit edilerek motife yerleştirilir. Motife yerleştirilen bu süsleme ögeleri ve bezeme ögelerinin tarzlarının aynı olmasına dikkat edilmelidir (Görsel 3.46).

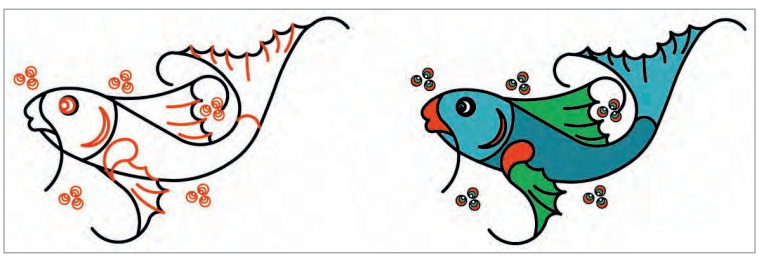

Görsel 3.46: Motife süsleme ögelerinin yerleştirilmesi

Motiften Motif Çizme

Daha önceden var olan bir motifin farklı teknikler ile tekrar çizilmesidir. En çok kullanılan çizim yöntemleri, kareleme yöntemi, episkop ve fotokopi makinesi ile büyütme veya küçültme yapılmasıdır.

Kareleme yöntemi, geçmişi XVI. yy.a kadar dayanan bir tekniktir. Bu teknikte amaç motifin doğru bir şekilde tekrar çizilmesidir. Çizilecek motifin üzerine belli ölçülerde kareler çizilir ve bu işlem motifin tamamına uygulanır (Görsel 3.47).

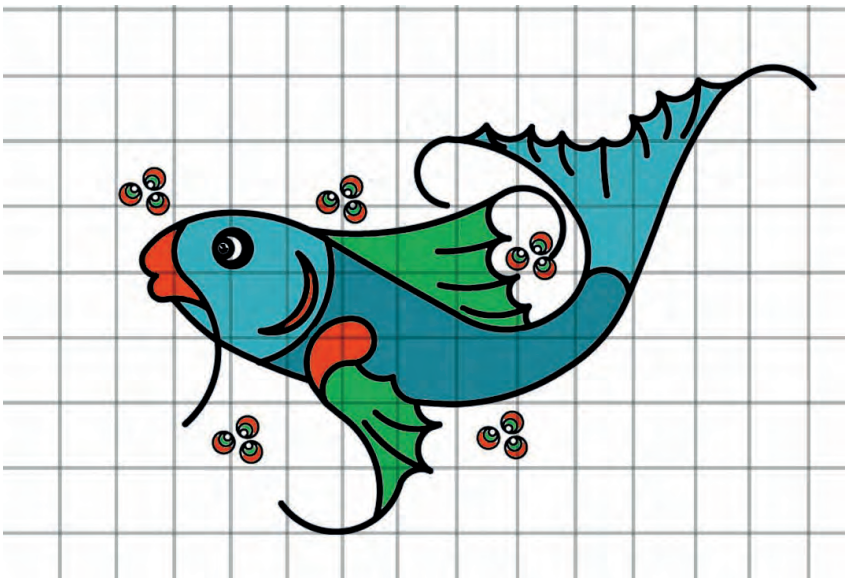

Görsel 3.47: Kareleme yöntemi

Bu karelerin aynısı çizim yapılacak diğer kâğıtta da aynı sayıda olmalıdır. Örneğin motifin üzerinde 8 x 9 kare var ise motifin çizileceği kâğıtta da 8 x 9 kare olmalıdır. Bu yöntem motifin olduğundan daha küçük veya daha büyük çizilmesinde de kullanılır. Bunun için motifin üzerine belirli ölçüler ile kareler çizilir. Çizilecek kâğıdın üzerine yerleştirilen kareler, motif büyütülmek isteniyorsa büyük ebatlı kareler, küçültülmek istenirse küçük ebatlı kareler olarak çizilir. Bu işlem uygulanırken kare sayılarının eşit olmasına dikkat edilmelidir (Görsel 3.48).

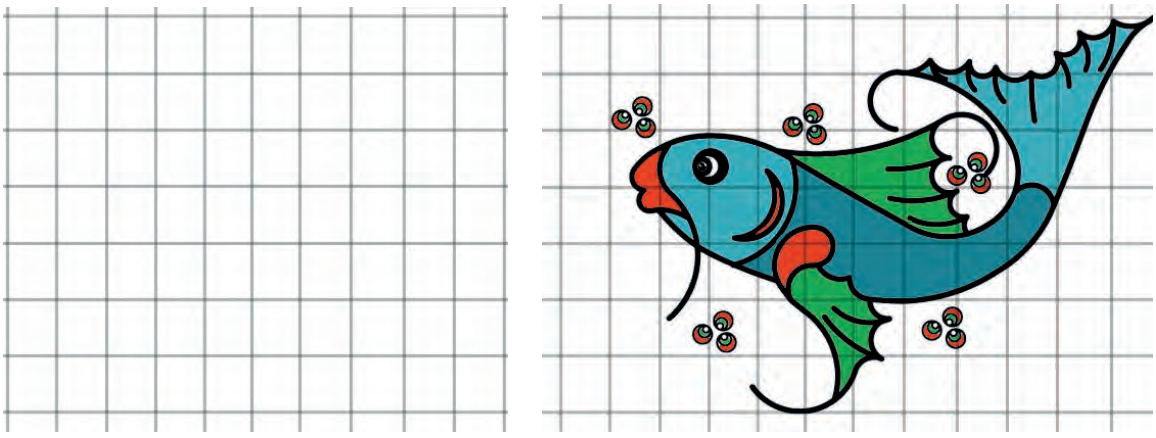

Görsel 3.48: Kareleme yöntemi ile motifin çizilmesi

Motif çizim kuralları aynıdır. Motif, yumuşak uçlu kurşun kalemle eskiz veya aydınger kâğıdına çizilir. Simetrik kısmı varsa sadece simetrik kısmı çizilir. Fakat hayvansal motifler genellikle simetrik olmaz.

Episkop, üzerine konulan küçük deseni istenen oranda büyüterek veya küçülterek dikey bir yüzeye (duvar, perde vb.) yansıtan makinedir (Görsel 3.49).

Görsel 3.49: Episkop

Genellikle büyük ölçekli desenlerin çizimi için kullanılır. Desenin net ve anlaşılır bir şekilde yansıyan yüzeyden görünmesi için episkop kullanılan odanın karanlık olması gerekir. Yansıtılan yüzey ise beyaz renkli olmalı ve üzerinde pürüzlü bir alan barındırmamalıdır.

Kâğıda çizili motif episkop makinesinin içine yerleştirilir. Çizilmek istenen motifin çizilecek büyüklüğü ayarlanır ve netlik ayarları da yapıldıktan sonra motif duvara yansıtılır. Böylece yansıyan motifin istenen ölçüde çizimi yapılmış olur.

Fotokopi makinesi kullanarak motif istenen oranda büyütülüp küçültülür. Bu yöntem daha çok küçük motiflerin çizimi için tercih edilir (Görsel 3.50).

Görsel 3.50: Fotokopi makinesi

3.1. Çalışma Yaprağı: Stilize Hayvan Motifi Detay Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 3.51'de verilen stilize hayvan motiflerini noktalama işaretlerini takip ederek çiziniz. Çiziminizi ve çizgilerin kalınlığını kurallara uygun şekilde oluşturunuz.

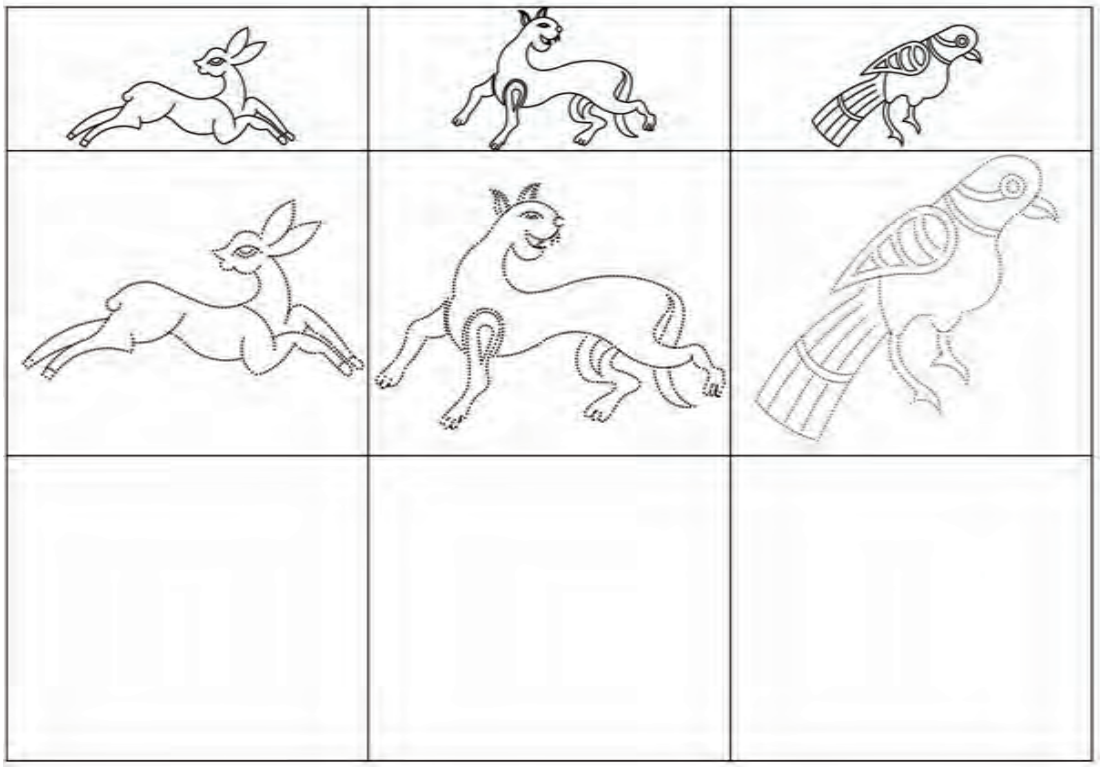

Görsel 3.51: Stilize hayvan motifleri

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motifin çizimi için kullanılır.
2	Gönye ve cetvel	Çizim yapılacak kâğıdı bölümlere ayırmak için kullanılır.
3	2B kalem	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Çalışma öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çalışma yaprağınızın ilk kutucuğunda bulunan motifi detaylı bir şekilde inceleyiniz.
3. Çalışma yaprağınızı çizim masanıza yerleştiriniz.
4. 0,5 uçlu kaleminiz ile ikinci kutucukta bulunan ve motifi oluşturmaya yarayan noktaları takip ederek motifi çiziniz.
5. Uçlu kalem ile çizdiğiniz motifinizin üzerinden 2B kalem ile giderek tezhip kurallarına göre çizgi kalınlıklarınızı belirleyiniz.
6. Çalışma kâğıdınızın boş bırakılan üçüncü kutucuğuna motifi kendiniz çiziniz.
7. Örnekteki motife benzeyene kadar çiziminizi tekrarlayınız.
8. İstenen çizimi elde ettikten sonra varsa fazla çizgileri temizleyerek çalışmanızı bitiriniz.

Notlar

3.1. Uygulama Yaprağı: Stilize Hayvan Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 3.52'de verilen stilize hayvan motifini resim defterinize çiziniz. Hayvan motifi çizim kurallarına ve sırasına uyarak çiziminizi tamamlayınız.

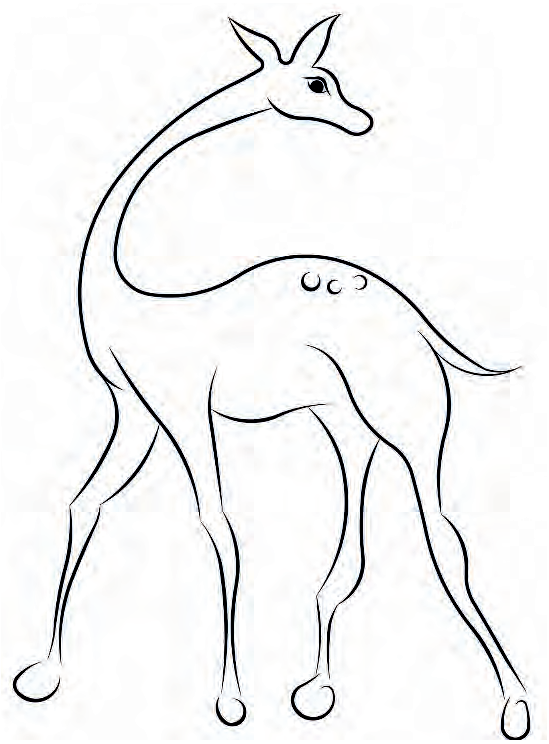

Görsel 3.52: Stilize hayvan motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif ön çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
5	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek detaylı bir şekilde inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıda fazla bastırmadan motifin dış ana hatlarını çizerek formunu oluşturunuz (Görsel 3.53).
6. İlk çiziminizde istediğiniz şekli elde edemeyebilirsiniz. Bu yüzden beğenmediğiniz şekli silgi ile silerek istenen şekli elde edene kadar motifin ana hatlarını tekrar çizmeye devam ediniz.
7. Formunu belirleyerek dış çizgisini çizdiğiniz motifin dışındaki desenlerini çiziniz (Görsel 3.54).
8. Motifin dışındaki desenleri yerleştirme işini bitirdikten sonra motifin içinde bulunan desenleri çiziniz (Görsel 3.55).
9. Biten hayvan motifinizi inceleyiniz. Beğenmediğiniz kısımları silerek tekrar çiziniz.
10. Son şeklini alan motifinizin çizgilerini resim kaleminizi kullanarak koyulaştırınız (Görsel 3.56).
11. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

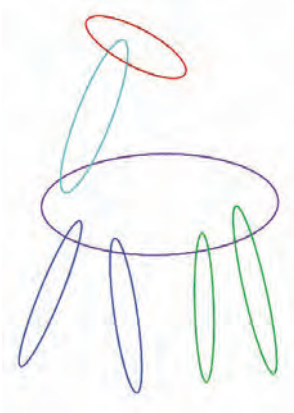

Görsel 3.53: Ana hatların çizilmesi

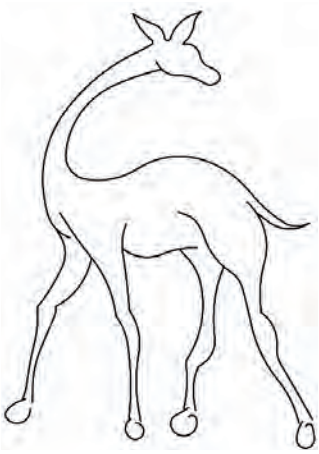

Görsel 3.54: Dış hatların çizilmesi

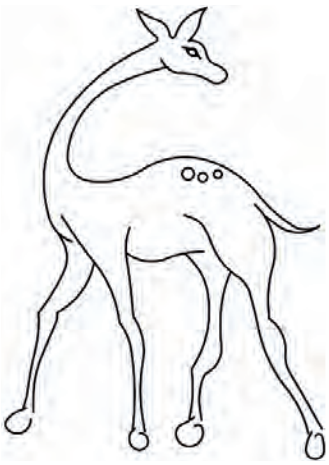

Görsel 3.55: Motif içindeki detayların çizilmesi

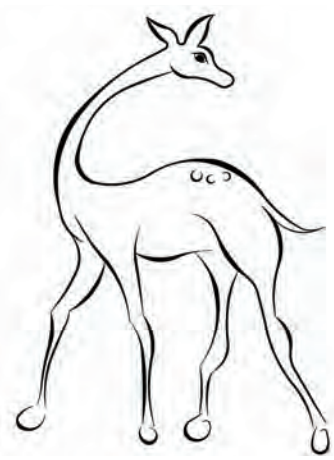

Görsel 3.56: Motifin oluşturulması ve koyulaştırılması

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizime motifin ana hatlarını çizerek başladı.		
6	Ana hatların çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Motifin formunu kâğıda doğru şekilde ortalayarak yerleştirdi.		
8	Motifin dışındaki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
9	Motifin içindeki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
10	Örnekte yer alan motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
11	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
12	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
13	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 10 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

3.2. Uygulama Yaprağı: Efsanevi Hayvan Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 3.57'de verilen efsanevi hayvan motifini resim defterinize çiziniz. Efsanevi hayvan motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak çiziminizi tamamlayınız.

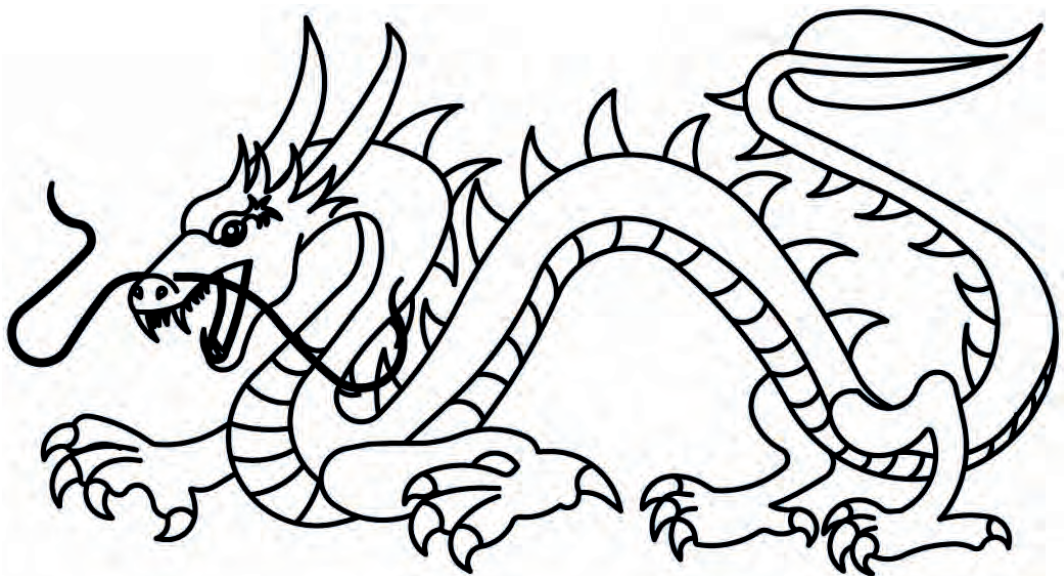

Görsel 3.57: Efsanevi hayvan motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif ön çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
5	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek detaylı bir şekilde inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıda fazla bastırmadan, dış ana hatlarını çizerek motifin formunu oluşturunuz (Görsel 3.58).

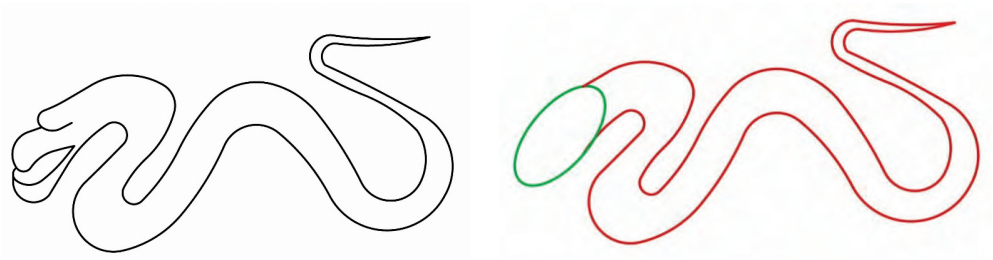

Görsel 3.58: Ana hatların çizilmesi

6. İlk çiziminizde istediğiniz şekli elde edemeyebilirsiniz. Bu yüzden beğenmediğiniz şekli silgi ile silerek istenen şekli elde edene kadar motifin ana hatlarını tekrar çizmeye devam ediniz.
7. Formunu belirleyerek dış çizgisini çizdiğiniz motifin dışındaki desenlerini çiziniz (Görsel 3.59).
8. Motifin dışındaki desenleri yerleştirme işini bitirdikten sonra motifin içinde bulunan desenleri çiziniz (Görsel 3.60).
9. Biten hayvan motifinizi inceleyiniz. Beğenmediğiniz kısımları silerek tekrar çiziniz.
10. Son şeklini alan motifinizin çizgilerini resim kaleminizi kullanarak koyulaştırınız.
11. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

Görsel 3.59: Motifin dışındaki desenlerin çizilmesi

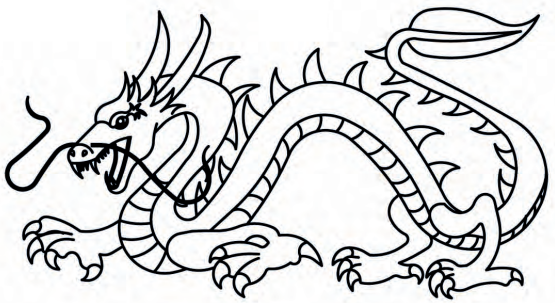

Görsel 3.60: Motifin dışındaki desenlerin çizilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizime motifin ana hatlarını çizerek başladı.		
6	Ana hatların çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Motifin formunu kâğıda doğru şekilde ortalayarak yerleştirdi.		
8	Motifin dışındaki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
9	Motifin içindeki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
10	Örnekte yer alan motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
11	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
12	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
13	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 10 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

3.2. HAYVANSAL FİGÜR DETAYLARI ÇİZİMİ

Türk bezeme ve süsleme sanatında görülen hayvan figürleri daha çok İran kaynaklıdır. Hayvan motifleri gibi hayvan figürleri de bezeme ve süslemelerde çok fazla kullanılmamıştır. Hayvan figürleri, süsleme unsuru olarak birçok bezeme ve süsleme sanatı dalına farklı yorumlar kazandırmıştır. Her bir figür o döneme ve kullanıldığı yerlere ait özel anlamlar taşımaktadır. Hayvan figürleri, gerçeğine çok yakın şekilde tasvir edilebildiği gibi aşırı stilize edilmiş hâlleriyle de kullanılmıştır (Görsel 3.61.a, b, c, ç, d, e, f, g).

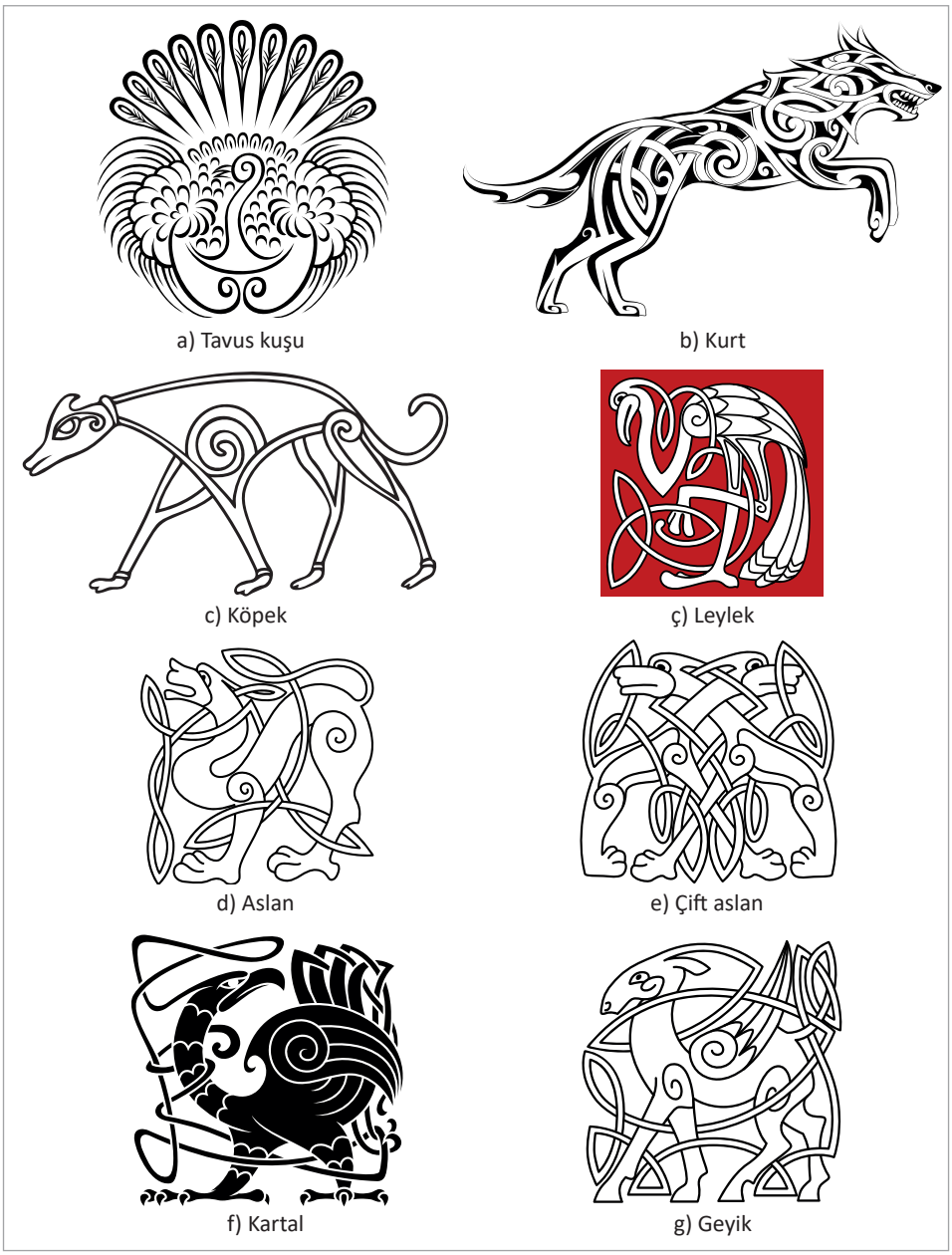

Görsel 3.61: Stilize edilmiş hayvan figürleri

Türk-Çin hayvan takvimi ile ilgili figürler daha çok Selçuklu mimarisinde görülmektedir. Bu takvim MS 3. yy.dan beri Orta Asya Türkleri tarafından bilinen bir takvimdir. Göktürklerin de hayvan takvimini kullan-

dıkları bilinmekle beraber, Orhun Kitabeleri'nde de bu takvime dayanarak yapılan tarihlendirmeler mevcuttur. Bu takvimde her yıl bir hayvanı temsil eder (Görsel 3.62). Bu takvimde kullanılan hayvanlar Görsel 3.62'de görülmektedir.

Görsel 3.62: 12 hayvanlı Türk-Çin takvimi

Şaman inancında bu hayvanların her biri bir anlam ifade eder. Bazıları da tılsımlı, manevi güçleri olan hayvanlardır (aslan ve kartal gibi). Süsleme sanatlarında kullanılan bu hayvanlar (post, kemik vb.) daha sonraki devirlerde bir süsleme malzemesi olarak da kullanılmıştır.

Hayvan figürlerinin çizim tekniği, hayvan motifleri çizim tekniği ile aynıdır. Hayvan figürlerinin çiziminde de serbest bir uygulama vardır. Figürler, belirlenen ölçüler içerisine ilk önce ana hatları ile daha sonra da içindeki ve dışındaki detayları ile çizilir. Her sanatkâr uzun bir süre hayvan figürlerini inceleyerek ve üstünde çalışarak kendine özgü ahenkli çizgi stilleri geliştirebilir.

Hayvan figürleri genellikle bitki motifleriyle birlikte kullanılır ve kullanılacakları formun özelliğine göre orantılı bir şekilde büyütülüp küçültülebilir. Hayalden hayvan figürü çizmek için bu figürlerin bulunduğu bezeme ve süslemelerin dikkatli bir şekilde incelenerek iyi analiz edilmesi gerekir. Ayrıca hayvan figürleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmanın yanı sıra hayvanların vücut yapılarının da iyi bilinmesi gerekir.

Figür çizimleri eskiz, aydınger veya resim kâğıdına yapılır. Eskiz üzerinde hafif çizgilerle figürün öncelikle ana hatları çizilerek formu oluşturulur. Daha sonra figürün dış hatları üzerine ve oluşturulan formun içine çizilecek desenler tespit edilir. Figürün içine ve varsa dışına çizilecek bezeme ve süsleme ögeleri de tespit edilerek figür üzerine yerleştirilir. Yerleştirilen bu süsleme ögeleri ve bezeme ögelerinin tarzlarının aynı olmasına dikkat edilmelidir.

Hayvan figürleri, tıpkı hayvan motiflerinde olduğu gibi hayalden veya figürden örnek alınarak çizilebilir. Figürden figür çizmek, daha önceden var olan bir figürün farklı teknikler ile tekrar çizilmesidir. En çok kullanılan çizim yöntemlerinden bazıları kareleme yöntemi, episkop ve fotokopi makinesi ile büyütme veya küçültme yapılmasıdır.

3.2. Çalışma Yaprağı: Stilize Hayvan Figürü Detay Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 3.63'te verilen stilize hayvan figürlerini noktaları takip ederek çiziniz. Çiziminizi ve çizgilerin kalınlığını kurallara uygun şekilde oluşturunuz.

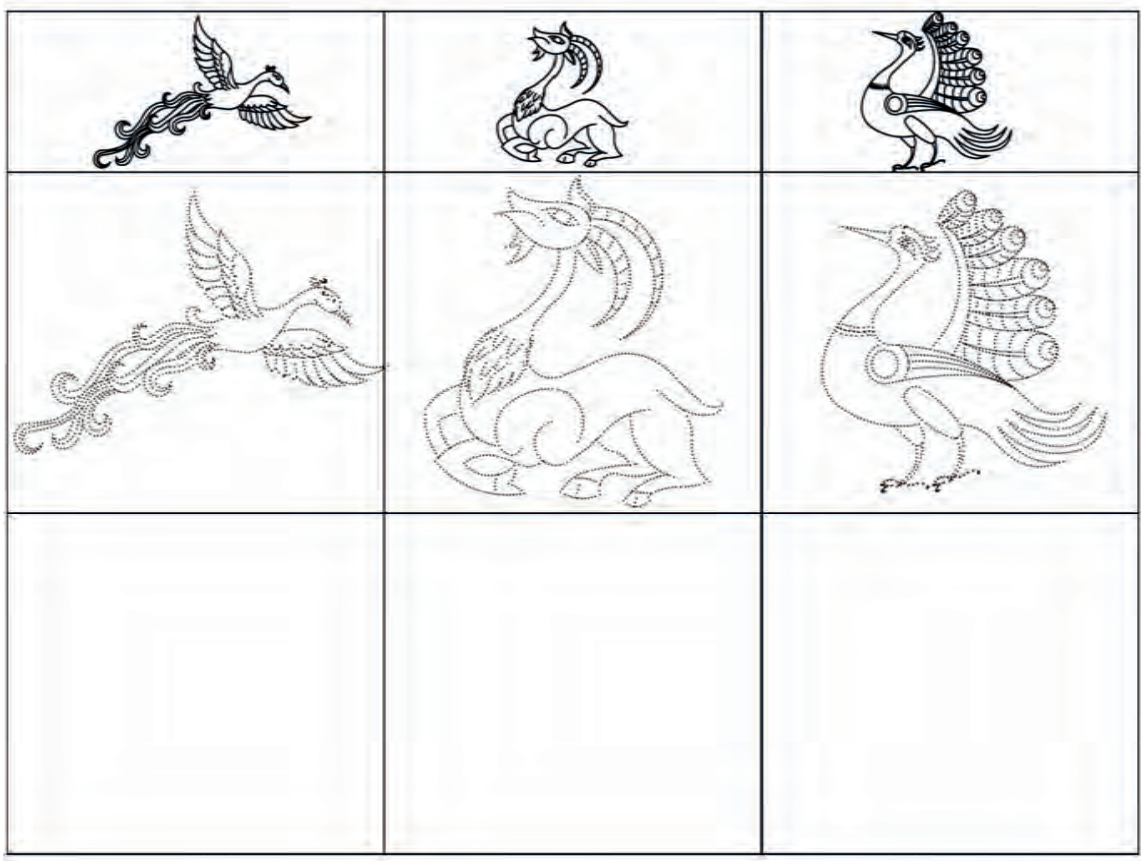

Görsel 3.63: Stilize hayvan figürleri

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Motif ön çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motifin çizimi için kullanılır.
4	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Çalışma öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çalışma yaprağınızın ilk kutucuğunda bulunan motifi detaylı bir şekilde inceleyiniz.
3. Çalışma yaprağınızı çizim masanıza yerleştiriniz.
4. 0,5 uçlu kaleminiz ile ikinci kutucukta bulunan motifin noktalarını takip ederek motifi çiziniz.
5. Uçlu kalem ile çizdiğiniz motifinizin üzerinden 2B kalem ile giderek tezhip kurallarına göre çizgi kalınlıklarınızı belirleyiniz.
6. Çalışma kâğıdınızın boş bırakılan üçüncü kutucuğuna motifi çiziniz.
7. Örnekteki motife benzeyene kadar çiziminizi tekrarlayınız.
8. İstenen çizimi elde ettikten sonra varsa fazla çizgileri temizleyerek çalışmanızı bitiriniz.

Notlar

3.3. Uygulama Yaprağı: Efsanevi Hayvan Motifi Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 3.64'te verilen stilize hayvan figürünü inceleyerek resim defterinize çiziniz. Hayvan figürü çizimi kurallarına ve sırasına uyarak çiziminizi tamamlayınız.

Görsel 3.64: Stilize hayvan figürü

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Figür çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan figürün ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Figürün çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Figür çizimi ön çalışmasında kullanılır.
5	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz figürü istediğiniz ölçülerde büyüterek detaylı bir şekilde inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı figür üzerine yerleştiriniz ve figürün üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi figürün çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıda fazla bastırmadan, dış ana hatlarını çizerek figürün formunu oluşturunuz (Görsel 3.65).

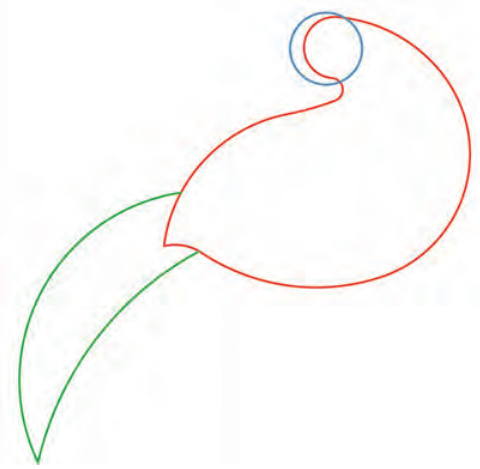

Görsel 3.65: Ana hatların çizilmesi

6. İlk çiziminizde istediğiniz şekli elde edemeyebilirsiniz. Bu yüzden beğenmediğiniz şekli silgi ile silerek istenen şekli elde edene kadar figürün ana hatlarını tekrar çizmeye devam ediniz.
7. Formunu belirleyerek dış çizgisini çizdiğiniz figürün dışındaki desenleri de çiziniz (Görsel 3.66).

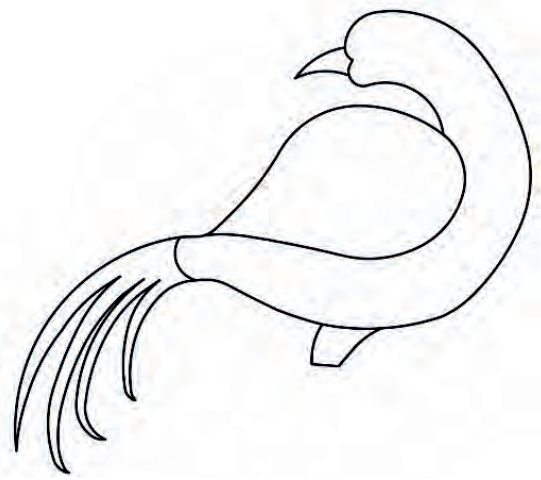

Görsel 3.66: Figürün dışındaki desenlerin çizilmesi

8. Figürün dışındaki desenleri yerleştirme işini bitirdikten sonra figürün içinde bulunan desenleri çiziniz (Görsel 3.67).

Görsel 3.67: Figürün içindeki desenlerin çizilmesi ve süslenmesi

9. Biten hayvan figürünüzü inceleyiniz. Beğenmediğiniz kısımları silerek tekrar çiziniz.
10. Son şeklini alan figürünüzün çizgilerini, resim kaleminizi kullanarak koyulaştırınız.
11. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz (Görsel 3.68).

Görsel 3.68: Figürün içindeki desenlerin çizilmesi ve süslenmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan figürün istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce figürü inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını figür üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizime figürün ana hatlarını çizerek başladı.		
6	Ana hatların çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Figürün formunu kâğıda doğru şekilde ortalayarak yerleştirdi.		
8	Figürün dışındaki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
9	Figürün içindeki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
10	Örnekte yer alan figür çizimini doğru şekilde yaptı.		
11	Resim kalemi ile figürün çizgilerini koyulaştırdı.		
12	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
13	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 10 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

3.4. Uygulama Yaprağı: Efsanevi Hayvan Figürü Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 3.69'da verilen efsanevi hayvan figürünü resim defterinize çiziniz. Efsanevi hayvan figürü çizimi kurallarına ve sırasına uyarak çiziminizi tamamlayınız.

Görsel 3.69: Stilize hayvan figürü

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Figür çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan figürün ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Figürün çizimi için kullanılır.
4	Eskiz kâğıdı	Figür çizimi ön çalışmasında kullanılır.
5	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz figürü istediğiniz ölçülerde büyüterek detaylı bir şekilde inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı figürün üzerine yerleştiriniz ve figürün üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi figürün çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıda fazla bastırmadan dış ana hatlarını çizerek figürün formunu oluşturunuz (Görsel 3.70).

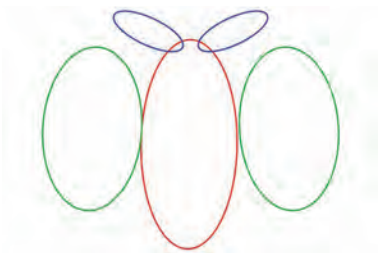

Görsel 3.70: Ana hatların çizilmesi

6. İlk çiziminizde istediğiniz şekli elde edemeyebilirsiniz. Bu yüzden beğenmediğiniz şekli silgi ile silerek istenen şekli elde edene kadar figürün ana hatlarını tekrar çizmeye devam ediniz.
7. Formunu belirleyerek dış çizgisini çizdiğiniz figürün dışındaki desenlerini çiziniz (Görsel 3.71).

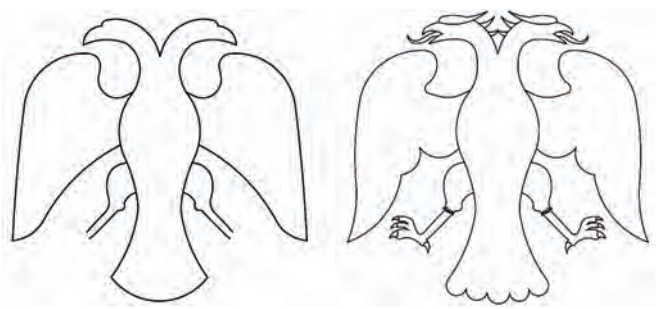

Görsel 3.71: Figürün dışındaki desenlerin çizilmesi

8. Figürün dışındaki desenleri yerleştirme işini bitirdikten sonra figürün içinde bulunan desenleri çiziniz (Görsel 3.72).
9. Biten hayvan figürünüzü inceleyiniz. Beğenmediğiniz kısımları silerek tekrar çiziniz.
10. Son şeklini alan figürünüzün çizgilerini resim kaleminizi kullanarak koyulaştırınız.
11. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

Görsel 3.72: Figürün içindeki desenlerin çizilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan figürün istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce figürü inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını figür üzerine yerleştirerek figürün çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizime figürün ana hatlarını çizerek başladı.		
6	Ana hatların çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Figürün formunu kâğıda doğru şekilde ortalayarak yerleştirdi.		
8	Figürün dışındaki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
9	Figürün içindeki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
10	Örnekte yer alan figürün çizimini doğru şekilde yaptı.		
11	Resim kalemi ile figürün çizgilerini koyulaştırdı.		
12	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
13	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 10 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

4. DAİRESEL VE ÇOKGEN MOTİF DETAYLARI
ÖĞRENME BİRİMİ

Konular

- 4.1. DAİRESEL MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ
- 4.2. ÇOKGEN MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ
- 4.3. BORDÜR MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ
- 4.4. GEÇME MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ

Neler Öğreneceksiniz?

- Teknik çizim kurallarına uygun olarak dairesel motif, çokgen motif, bordür motif ve geçme motif detayları çizimi ile ilgili konular ve uygulamalar

Temel Kavramlar

- Bordür
- Geçme
- Kündekâri
- Tromp
- Türk üçgeni
- Zencirek

Hazırlık Çalışmaları

1. Çevrenizde bulunan cami, çeşme, varsa saray, kilise, köşk, kasır gibi yapıların bezeme ve süslemelerini inceleyiniz. Bu süslemelerde geometrik şekillerden oluşan motiflerin fotoğrafını çekiniz. Fotoğrafları sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Yazılı veya görsel kaynaklardan faydalanarak geometrik şekillerin kullanıldığı motifler ile ilgili ön bilgi sahibi olmaya çalışınız.

4. DAİRESEL VE ÇOKGEN MOTİF DETAYLARI

Dairesel ve çokgen motifler geometrik motiflerdir. Geometrik motifler; nokta, çizgi, kare, daire, yıldız, deltoid, üçgen vb. geometrik şekillerin kırık, eğri veya düz çizgiler ile birleştirilmesi yoluyla oluşturulan motiflerdir (Görsel 4.1.a, b).

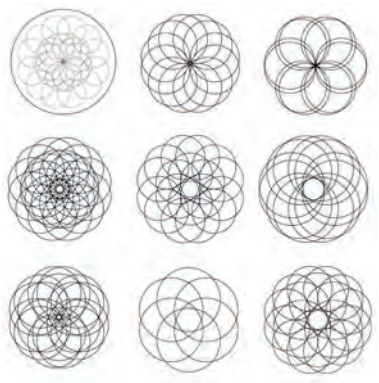

a) Dairesel motif örnekleri

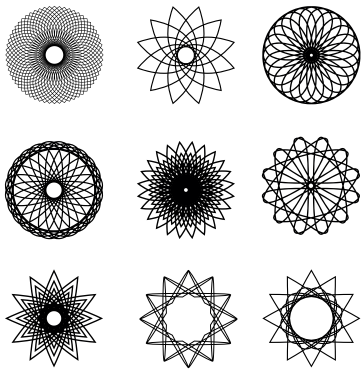

b) Çokgen motif örnekleri

Görsel 4.1: Dairesel ve çokgen motif örnekleri

Motifler; cetvel, gönye, pergel gibi çizim araçları kullanılarak geometri kurallarına ve ölçülerine uygun bir şekilde stilize edilir. Belirli bir oran ve düzen ile çizilir. Başlama ve bitiş noktalarının sınırsız olmasından dolayı geometrik motifler sonsuzluk anlamı içerir. Evrenin sonsuzluğunu simgeleyen kare, dikdörtgen, üçgen, daire, poligon, baklava ve yıldız gibi birçok yalın formun birleşmesinden oluşan şekiller de **geometrik motif** olarak adlandırılır. İslam'da insan ve hayvanların resim ve heykellerini yapmak uygun görülmediği için sanatkârlar geometrik motiflerde ustalaşmıştır. Bu yüzden geometrik motifler en çok İslam medeniyetine ait bezeme ve süslemelerde görülür (Görsel 4.2).

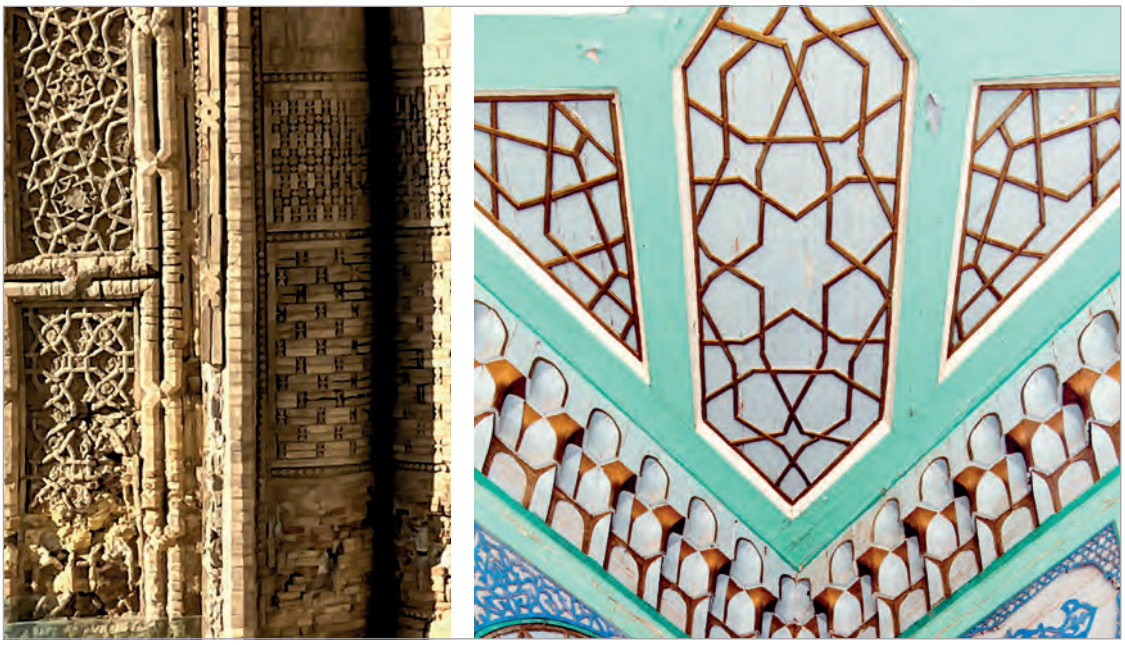

Görsel 4.2: Çokgen motiflerin bulunduğu bezeme örnekleri

Geometrik motiflerden oluşan süslemelerin güzelliği, tasarımı hazırlayan sanatçının kullandığı geometrik şeklin çizgi düzenlemelerinde yakaladığı estetik görünümden gelmektedir. Türk sanatkârları, geometrik motifleri sanatsal yapıların hem içinde hem de dışında yoğun bir şekilde kullanmıştır. Ayrıca kullandıkları eşya ve objelerin uygun yüzeylerine de geometrik motifleri özenle işlemişlerdir (Görsel 4.3).

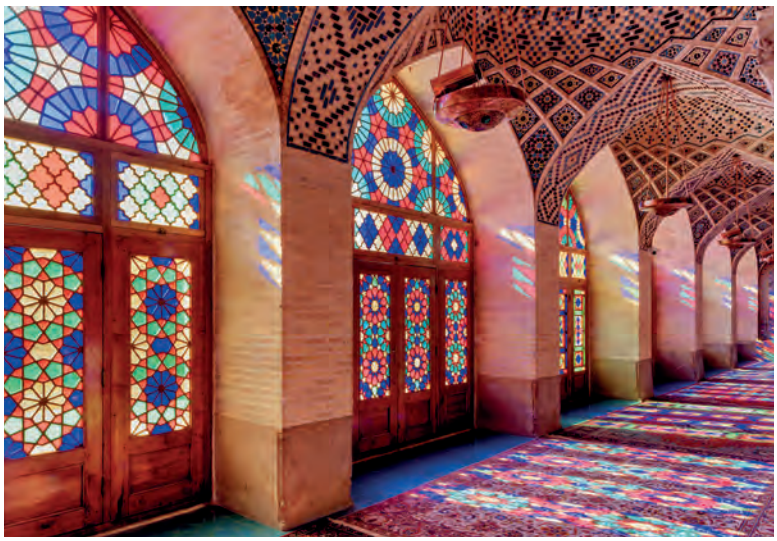

Görsel 4.3: Nasırülmülk Camii (Şiraz, İran)

Mermer, tuğla, taş, ağaç, deri, maden, cam ve çini gibi malzemeler süslenirken öncelikle geometrik düzenlemeye yer verilmiştir. Geometrik motiflerle düzenlenen bezeme ve süslemelerin en güzel örnekleri, Selçuklu Türklerinin günümüzde de hayranlık uyandıran eserlerinde görülür (Görsel 4.4).

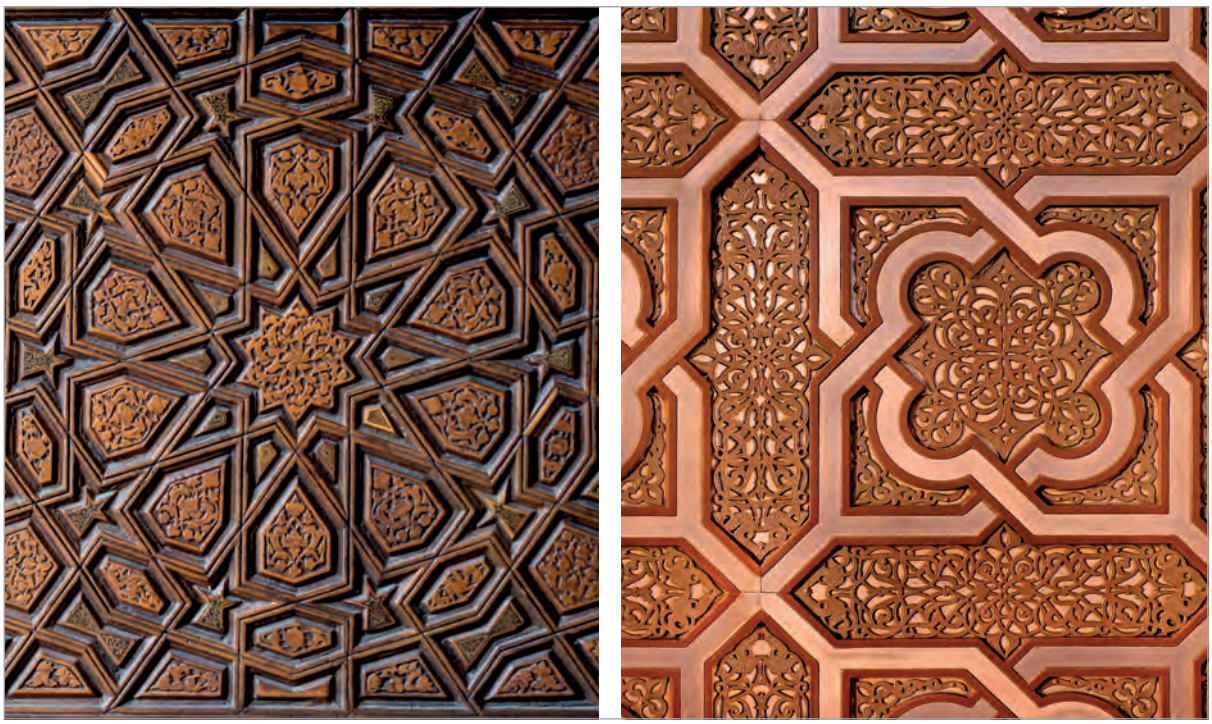

Görsel 4.4: Selçuklu Dönemi'ne ait bezeme örnekleri

Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türklerin bezeme ve süslemelerini, daha önce bu yörede yaşayan Hitit, Helen, Bizans ve dinî nedenlerle iletişim kurdukları İran ve Arap uluslarının sanat anlayışı etkilemiştir. Selçuklu Türkleri Anadolu'ya yerleştiklerinde beraberlerinde getirdikleri çok zengin bezeme ve süsleme öge ve tekniklerini de birçok ulusun kültürü ile birleştirerek kendine has yeni bir yapıya kavuşturmuştur (Görsel 4.5). Köklü ve zengin bir coğrafyada XI. yy.dan XV. yy.a kadar egemenliğini sürdüren Selçuklu Devleti ve beylikleri zamanında yapılan bezeme ve süslemelerin güzelliği görenleri kendine hayran bırakmaktadır (Görsel 4.6).

Görsel 4.5: Sivas Şifaiye Medresesi

Görsel 4.6: Sivas Çifte Minareli Medrese

Geometrik motiflerin kullanıldığı bezeme ve süslemeler genellikle geometrik ve girişik düzenlemelerdir. Geometrik motiflerin birleşmesinden oluşan desenlerin Türk süsleme sanatında çok önemli bir yeri vardır. Geometrik süsleme sanatı, İslamiyet öncesi ve sonrası Türk İslam kültürüyle yoğrularak bugünkü şeklini almıştır. Geometrik motiflerin en güzel örnekleri Anadolu Selçuklularına ait bezeme ve süslemelerde görülür. Bu motifler büyük bir ustalıkla geliştirilmiş ve dünyada büyük bir üne kavuşmuştur (Görsel 4.7). Özellikle Anadolu Selçukluları Dönemi'nde geometrik motifler kullanılarak yapılan bezeme ve süslemeler birbirinden değerli pek çok eserde bulunmaktadır (Görsel 4.8).

Görsel 4.7: Geometrik motif İsfahan, İran

Görsel 4.8: İnce Minareli Medrese, Konya

Osmanlı Dönemi'nde ise bitkisel motiflerin ön plana çıkmasıyla geometrik motifler yavaş yavaş etkinliğini ve kullanım alanındaki yerini kaybetmiştir. Bu dönemde geometrik motiflerin kökenindeki sembolik anlam kaybolarak ilerleyen zamanlarda bir süsleme malzemesi hâline dönüşmüştür. Fazlaca stilize edilen kır çiçekleri zaman zaman geometrik veya rumi kompozisyonlar ile karışık hâlde kullanılmış böylece süslemede denge sağlanmıştır. Çoğunlukla Klasik Osmanlı Dönemi çinilerindeki geometrik desenler ince bordürlerle sınırlı kalmıştır. Bu bordürler desenin tasarımı içinde kullanılan en ince bordürlerdir ve zincirleme halkaların devamı şeklinde oluşurlar. Hemen hemen her yüzyılda benimsenmiş, kullanılmış ve zamanın modasına göre üsluplaştırılmışlardır. Geometrik motif kullanılan bezeme ve süslemelerin çizgilerinin görünümü düzgün, kesin, sınırlı ve çoğunlukla köşeli ya da yuvarlak olduğu için işlenen malzeme ve kullanılan aracın bu tekniğe uygun olması gerekir. Geometrik motifler kompozisyonu alanlara ayırarak hareketlilik kazandırır. Böylece renk ve motif zenginliğine katkıda bulunur (Görsel 4.9).

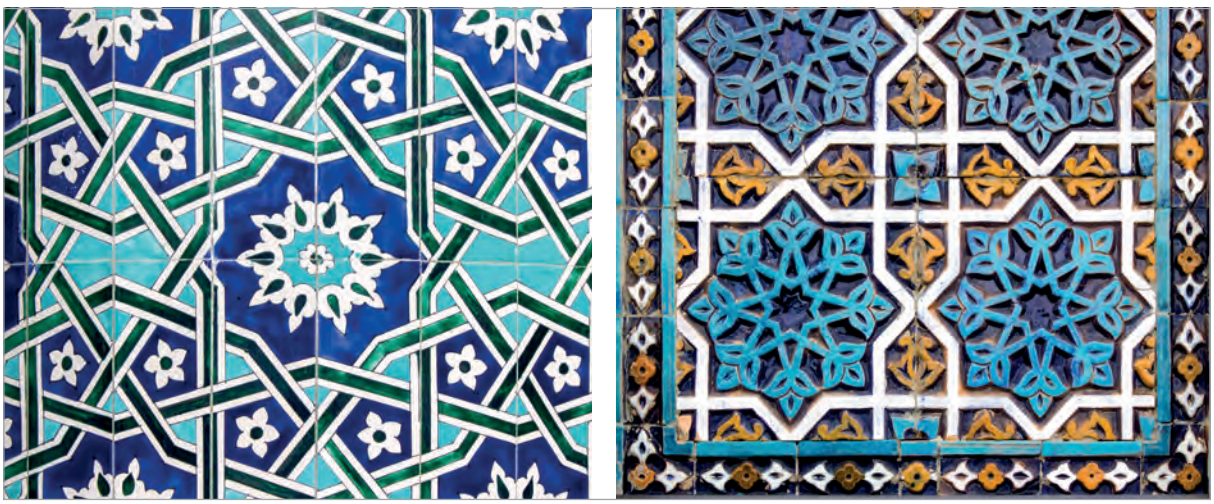

Görsel 4.9: Geometrik motiflerin süslemeye kazandırdığı hareketlilik örnekleri

Geometrik motiflerle yapılan Türk süslemelerinin birbirine çok benzediği görülür. İlk bakışta aynı olduğu sanılan bezeme ve süslemelere dikkatlice bakıldığında birbirinin benzeri olduğu fakat aynısı olmadığı anlaşılır (Görsel 4.10). Bu motifler, yalın hâlde olduğu gibi ikili veya üçlü şekilde de kullanılabilir.

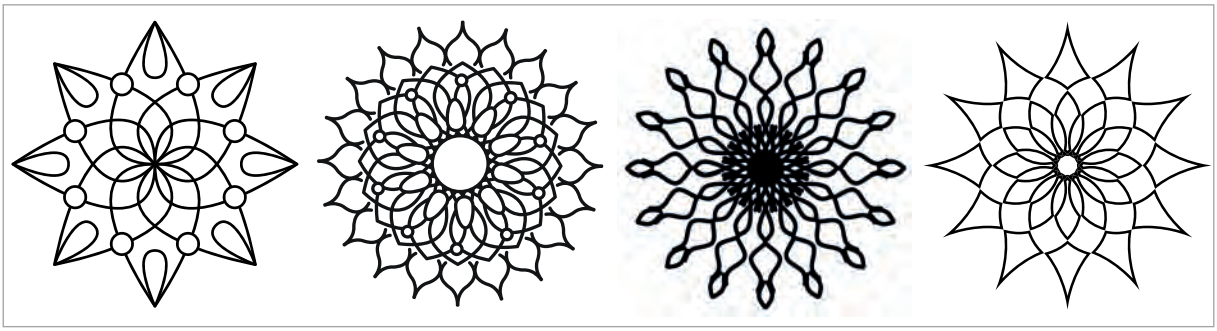

Görsel 4.10: Birbirine çok benzeyen farklı motif örnekleri

Geometrik motiflerin kullanıldığı alanlar çoğunlukla taş, mermer, alçı, tuğla gibi kâgir yüzeylerdir. Ahşap malzemeler de geometrik motiflerin kullanıldığı diğer bir yüzeydir. Bezeme ve süslemelerin her dalında olmakla beraber geometrik motifler daha çok ahşap malzemeler üzerinde kullanılır (Görsel 4.11).

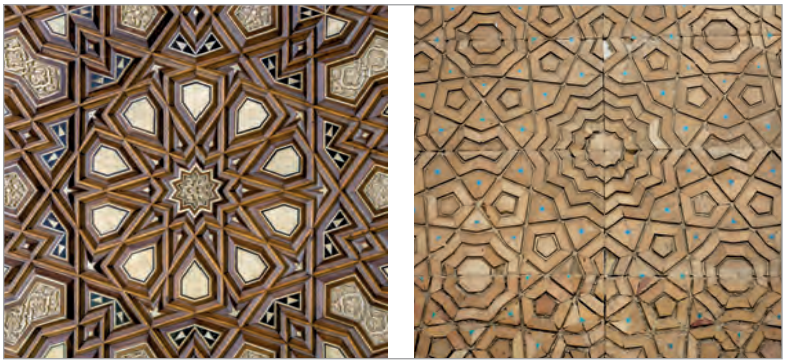

Görsel 4.11: Kündekâri örnekleri

Yine ahşaptan yapılan şebeke oymalarda da geometrik motifler sıkça kullanılmaktadır. Hiçbir birleştirme aracı gerektirmeyen, sadece geçmelerle sağlanan bir teknik olan kündekâri tekniği, geometrik süslemenin en güzel örneklerini barındırır. Kündekâri tekniği dekoratif doğrama sanatıdır ve bu süsleme tekniğinde ahşap malzemeler kullanılır. Küçük ölçülerdeki ahşap geometrik parçaların birbirlerine geçirilmesi ile uygulanan bir süsleme tekniğidir. Bu tekniğin en sık uygulandığı yerler kapılardır.

Çinicilikte geometrik motifler özellikle mozaik tekniğindeki eserlerde görülmektedir (Görsel 4.12).

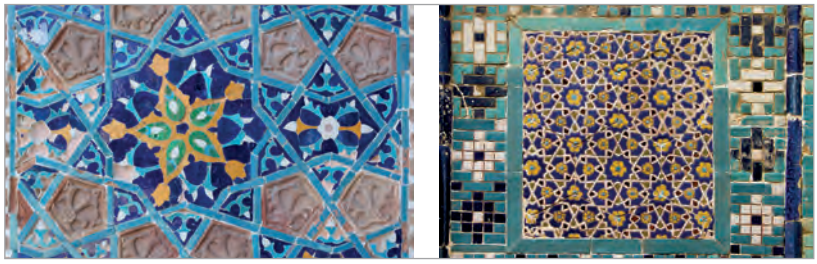

Görsel 4.12: Mozaik örnekleri

Kitap sanatında daha çok cilt ve tezhipte geometrik süsleme ögeleri kullanılır. Tezhipte özellikle bordür ve geçmelerde kullanılır (Görsel 4.13).

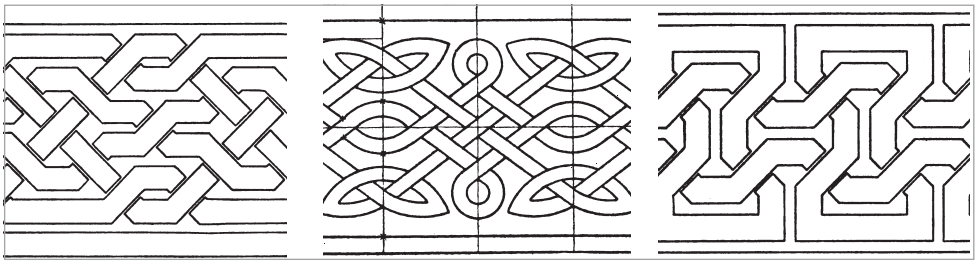

Görsel 4.13: Tezhipte kullanılan bazı bordür örnekleri

Minyatür sanatında, duvar ve döşeme dekoru olarak kullanılmıştır. Geometrik motifler halıcılıkta da en çok kullanılan motiflerin başında gelir. Hat yazılarında özellikle kûfi yazıda geometrik kurallar uygulanır (Görsel 4.14, 4.15).

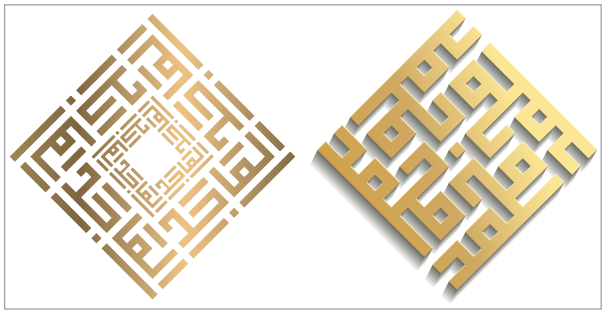

Görsel 4.14: Kûfi yazılar

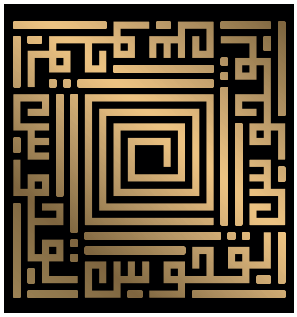

Görsel 4.15: Hat sanatında kullanılan geometrik motif örneği

Geometrik motiflerle yapılan bezeme ve süslemelerin genelinde simetrik bir yapı hâkimdir. Simetrik düzenlemeler insan üzerinde durağan bir etki yaratır. Bu yüzden simetrik olarak düzenlenen geometrik motifler, onları seyredenler üzerinde rahatlatıcı bir etki uyandırır. Bütün süsleme sanatlarında hangi malzeme üzerine hangi şekiller kullanılarak işlenirse işlensin geometrik motiflerle oluşturulan bezeme ve süslemeler sürekli bakıldığı zaman insana huzur verir (Görsel 4.16).

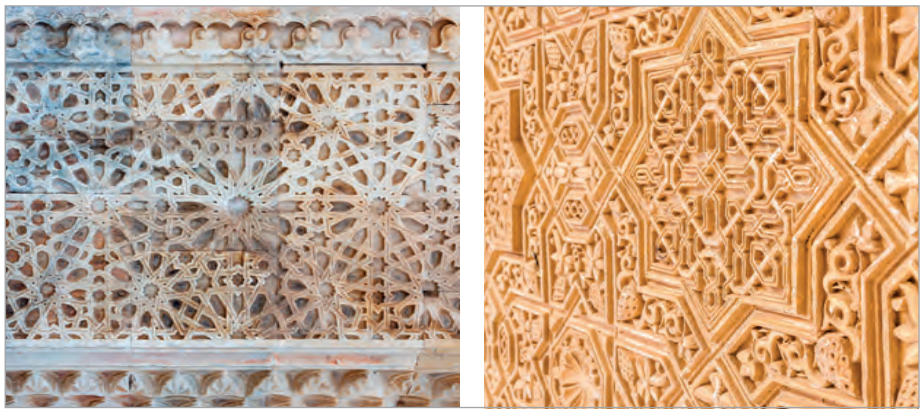

Görsel 4.16: Simetrik çokgen motif örnekleri

Geometrik motifler biçimlerine göre altı gruba ayrılır.

1. Basit Geometrik Motifler

- Doğru çizgilerden oluşan
- Eğri çizgilerden oluşan
- Doğru ve eğri çizgilerden oluşan

2. Karmaşık Geometrik Motifler

- Üçgenler
- Beşgenler
- Altıgenler
- Beş ve altı köşeli yıldızlar
- Daireler
- Yamuklar
- Çokgenler
- Geometrik şekillerin karışık şekilde düzenlenmeleri

3. Zincirler

4. Zencirekler

- Basit zencirekler
- Karmaşık zencirekler

5. Münhaniler

6. Madalyonlar

Basit geometrik motifler kullanıldıkları şekillere göre dairesel motifler, çokgen motifler, bordür motifler ve geçme motifler olarak dört grupta incelenir.

Dairesel Motifler

- Daire
- Yay
- Entrelacs

Çokgen Motifler

- Üçgen
- Yıldız
- Türk Üçgeni
- Çok Eksenli Motifler

Bordür Motifler

- Çokgen
- Mekik
- Meander
- Deltoid
- Zikzak
- Mazgal
- Fırıldak
- Tuğla

Geçme Motifler

- Bordür Geçme
- Yalın Geçme
- Zencirek

4.1. DAİRESEL MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ

Dairesel geometrik motifler daha çok daire (çember), yay ve entrelacs (Enterlaks) şekilleri ile oluşturulmaktadır.

Daire: Bir çemberin içinde kalan düzlemdir. Daire çizmek için teknik çizim araçlarından biri olan pergel kullanılır. Pergel, çizilecek dairenin yarıçapı kadar açılır ve kalemsiz olan çivili ucu merkez olarak belirlenen noktada sabitlenir. Pergelin kalem bulunan diğer ucu ise herhangi bir noktadan başlanarak sabit merkez etrafında döndürülür. Daireyi tamamlamak için başlanan noktaya tekrar dönüş yapılarak aynı noktada çizimi bitirmek gerekir. Daire çizerken çizim için kullanılacak kâğıt, teknik çizim kurallarına uygun olacak şekilde masaya yapıştırılır. Öncelikle kurşun kalemi fazla bastırmadan T cetveli yardımıyla kesik çizgi kullanılarak bir yatay eksen çizilir. T cetvelinin üzerine konulan gönyenin dik kenarı ile yatay eksene dik olacak şekilde yine noktalı kesik çizgi ile düşey eksen çizilerek dairenin eksen çizgileri belirlenir (Görsel 4.17).

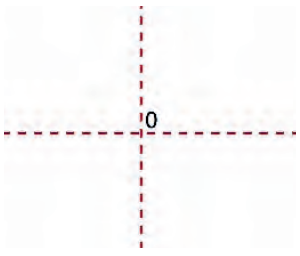

Görsel 4.17: Eksen çizgilerinin belirlenmesi

Dairenin eksen çizgilerinin belirlendiği kâğıt üzerine eskiz kâğıdı yerleştirilir. Pergelle istenen yarıçap cetvel üzerinden ölçülerek alınır. Eskiz kâğıdı üzerinde dairenin merkezi olan 0 noktasına pergelin çivili ucu yerleştirilir. Herhangi bir noktadan başlayıp yine aynı noktada bitecek şekilde, kesik ve ek çizgi yapılmadan tek seferde ve aynı kalınlıkta daire çizilir (Görsel 4.18).

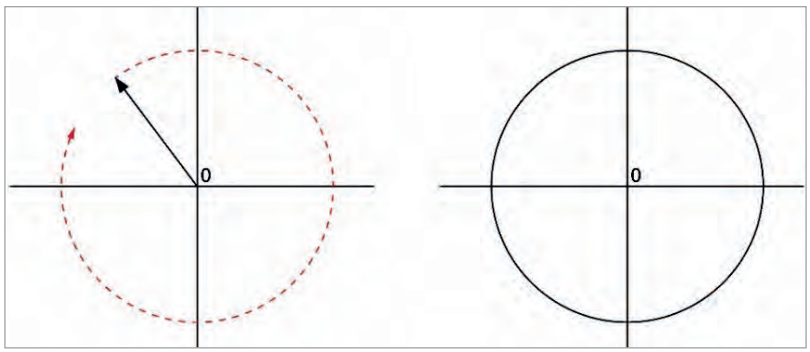

Görsel 4.18: Daire çizilmesi

Aynı daireyle birlikte farklı şekiller çizmek istenirse çizilen motif üzerine eskiz kâğıdı yerleştirilir ve motifin sadece simetrik kısmı çizilir. Eksen çizgilerinden katlanan motif istenen yere aktarılır. Daha sonra eksen çizgileri eskizin arkasından silinir ve çoğaltılır (Görsel 4.19, Görsel 4.20).

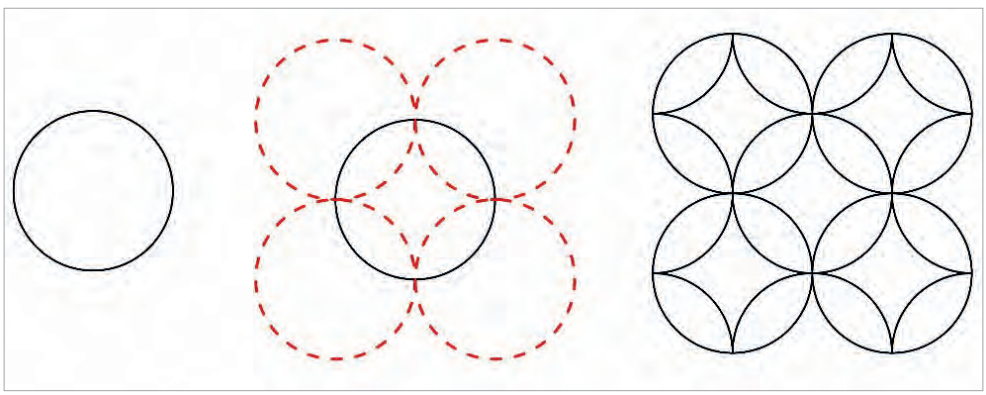

Görsel 4.19: Dairelerin çoğaltılması

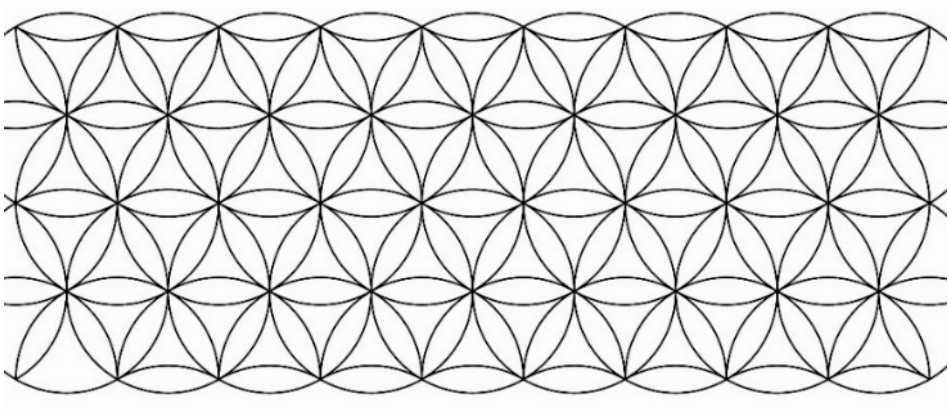

Görsel 4.20: Dairede oluşan simetrik motif örneği

Yay: Bir daireden alınan parçaya denir. Bu yay bazen yarım daire, bazen yarım daireden daha büyük veya küçük bir parça olabilmektedir. Yarım dairelik bir yay çizmek için eksen çizgileri, aynı daire çiziminde olduğu gibi çizilir (Görsel 4.21).

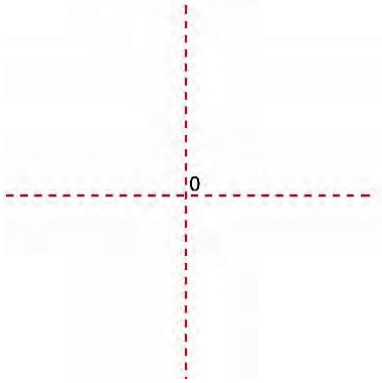

Görsel 4.21: Eksen çizgilerinin belirlenmesi

Yayın eksen çizgilerinin belirlendiği kâğıt üzerine eskiz kâğıdı yerleştirilir. Eskiz kâğıdın üzerinde pergel 0 noktasına konarak yatay eksenden başlanıp tekrar yatay eksende bitecek şekilde yay çizilir. Çizerken çizginin sürekli ve aynı kalınlıkta olmasına dikkat edilmelidir (Görsel 4.22).

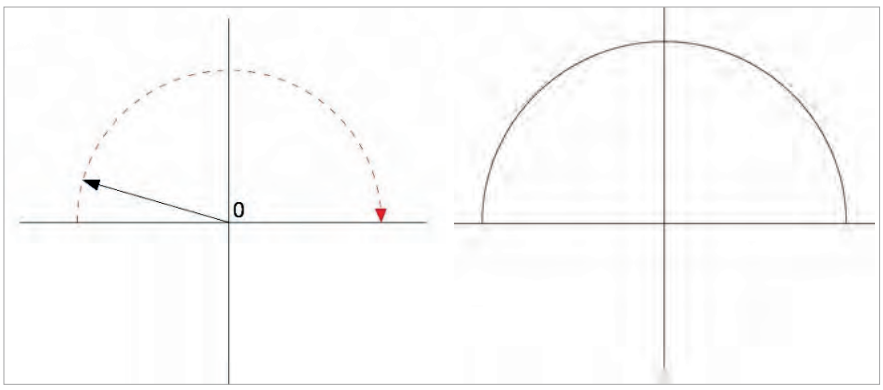

Görsel 4.22: Yay çizilmesi

Aynı ölçülerdeki yay içinde farklı motifler varsa bu motiflerin simetrileri çizilir. Motif eksen çizgilerinden katlanır ve simetrisi aktarılır. Daha sonra da eksen çizgileri silinir (Görsel 4.23).

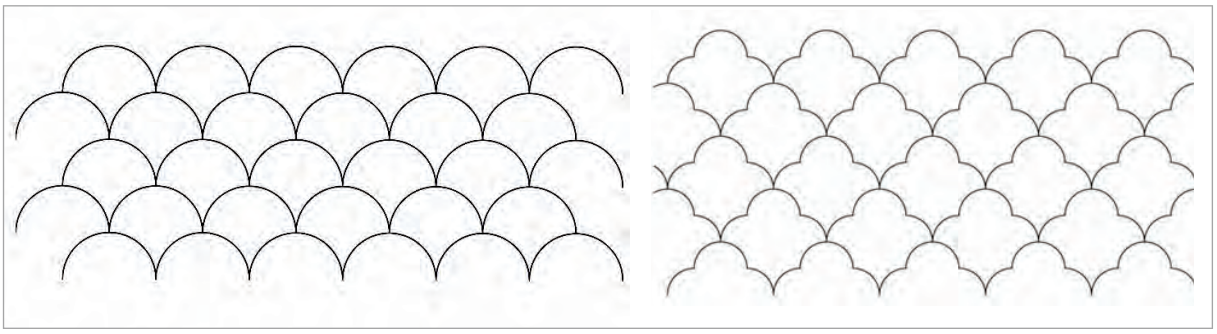

Görsel 4.23: Farklı yaylarla yapılan geometrik süsleme örnekleri

Entrelacs (Enterlaks)**:** Fransızca bir kelimedir ve "yaprak şeklinde oyma" anlamına gelir. Geçmeli, düğümlü veya halat şeklinde olan ve daha çok dairesel hatlar barındıran süslemelerdir. Yüzeyde olabildikleri gibi bordür şeklinde de olabilirler. Dairesel bir entrelacs motifi çizmek için daire çiziminde olduğu gibi T cetveli ve gönye yardımıyla eksen çizgileri çizilir (Görsel 4.24).

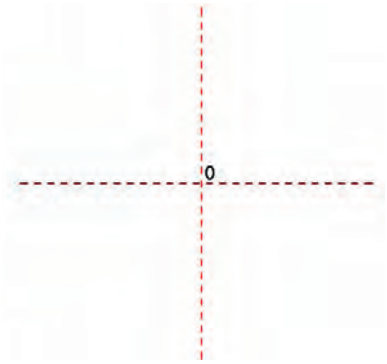

Görsel 4.24: Eksen çizgilerinin belirlenmesi

Belli bir kalınlık oluşturacak şekilde aynı merkezli, farklı yarıçaplı iki daire çizilir (Görsel 4.25).

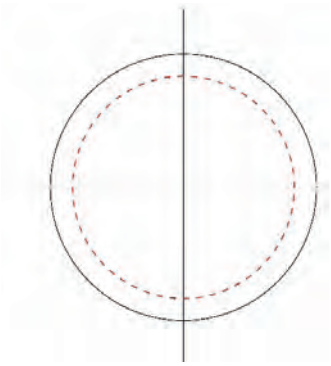

Görsel 4.25: Dairenin çizilmesi

Dairelerin dört uç kısmında, eksenler üzerinde ve aynı kalınlıkta, daha küçük yarıçaplı, aynı merkezli ikişer daire daha çizilir. Kalınlıklar halat şeklinde bir alttan ve bir üstten geçme oluşturacak şekilde çizilir ve entrelacs motifi tamamlanır. Entrelacs motifi çarkıfelek şeklinde olduğu için simetrik değildir. Bu yüzden motifin tamamının çizilmesi gerekir (Görsel 4.26).

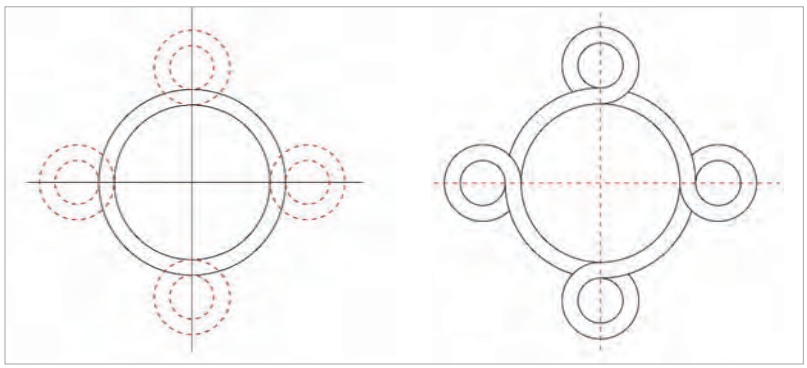

Görsel 4.26: Entrelacs motifinin çizilmesi

4.1. Çalışma Yaprağı: Daire ve Yay Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 4.27'de verilen a ve b örneklerini inceleyiniz. Görselde belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza, çizim kurallarına ve sırasına uyarak a ve b motiflerini çiziniz.

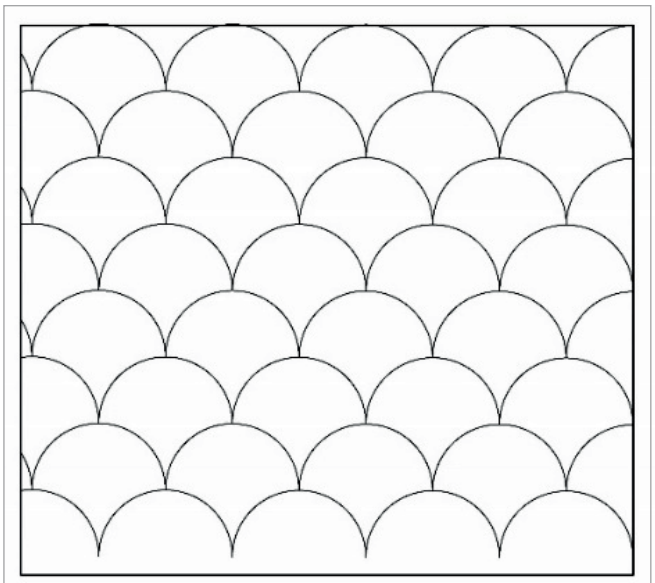

a) Çizilecek 1. motif

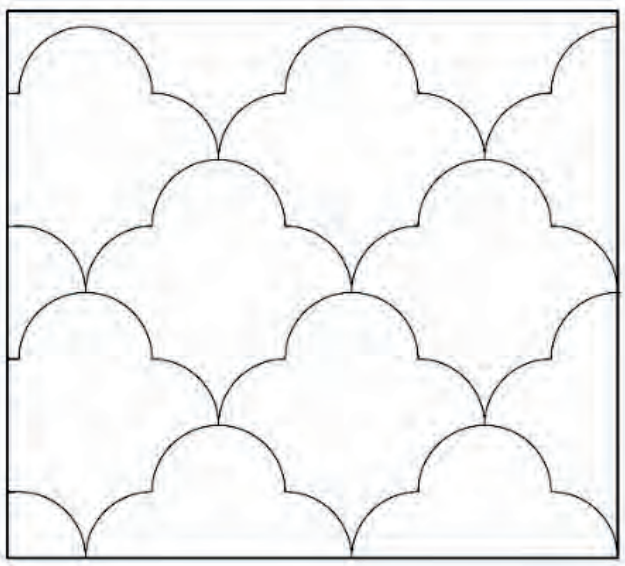

b) Çizilecek 2. motif

Görsel 4.27: Çizilecek motifler

a Görselinin İşlem Basamakları

1. T cetvelinizi ve gönyenizi kullanarak eksen çizgilerini çiziniz. Yarıçapı 1 cm genişliğinde bir yay çiziniz. Bu işlem için pergel ya da daire şablonu kullanabilirsiniz (Görsel 4.28).

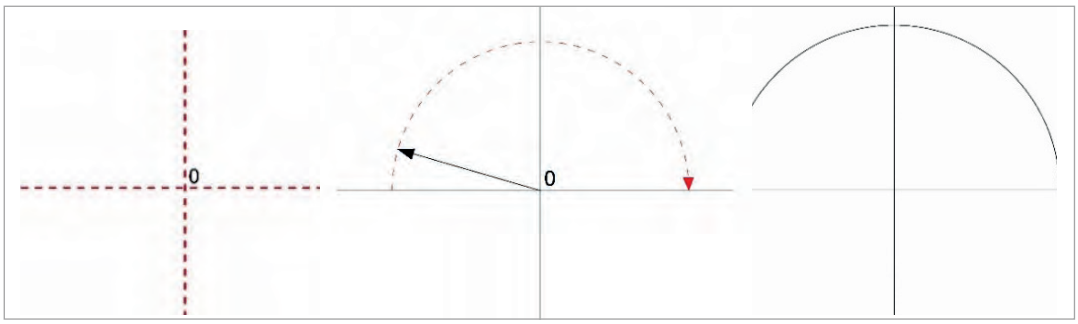

Görsel 4.28: Eksen ve yayın çizilmesi

2. Çizdiğiniz yayın yanına yenilerini çizerek yayları çoğaltınız (Görsel 4.29).

Görsel 4.29: Yayın yan yana çoğaltılması

3. Çizdiğiniz yayların kenar kısımlarından 1 cm aşağı inerek bir nokta belirleyiniz. Bu diğer çizeceğiniz yayların merkez noktası olacaktır. Yayları alt alta çizerek çoğaltınız (Görsel 4.30).

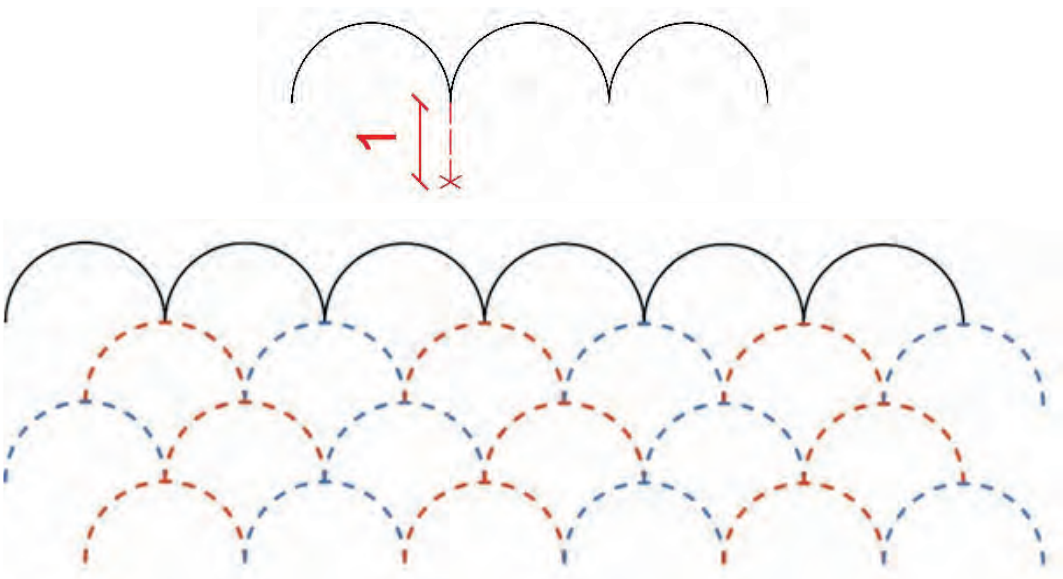

Görsel 4.30: Yayın alt alta çoğaltılması

4. Çizgilerinizi belirginleştiriniz (Görsel 4.31).

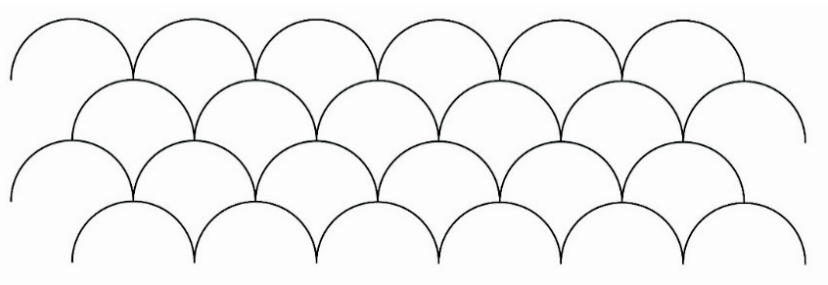

Görsel 4.31: Çizgilerin belirginleştirilmesi

5. Görseli bir çerçeve içine alarak fazla çizgileri temizleyiniz (Görsel 4.32).

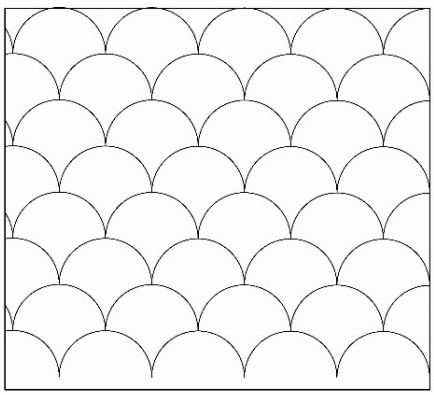

Görsel 4.32: Görselin temize çekilmesi ve tamamlanması

b Görselinin İşlem Basamakları

1. T cetvelinizi ve gönyenizi kullanarak eksen çizgilerini çiziniz. Yarıçapı 1 cm olan bir daire çiziniz. Bu işlem için pergel ya da daire şablonu kullanabilirsiniz (Görsel 4.33).

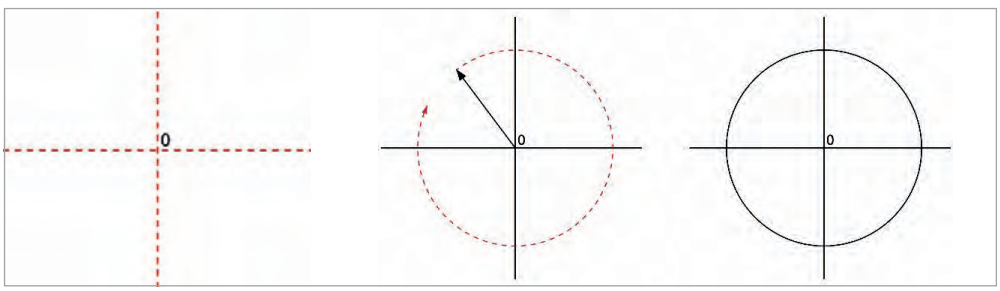

Görsel 4.33: Eksen çizgilerinin ve dairenin çizilmesi.

2. Çizdiğiniz dairenin yanına yeni daireler çizerek daireleri çoğaltınız (Görsel 4.34).

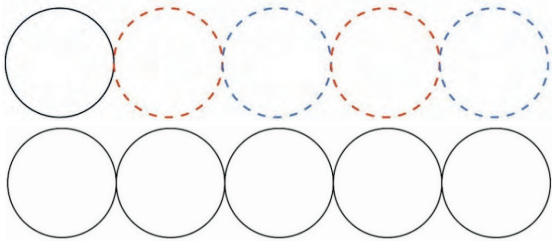

Görsel 4.34: Dairenin yan yana çoğaltılması

3. Dairelerin kesişen kenar teğet noktalarından aşağı 1 cm inerek bir nokta belirleyiniz. Bu nokta, alt kısma çizeceğiniz dairelerin merkez noktası olacaktır. Daireleri bu şekilde alt alta çoğaltınız (Görsel 4.35).

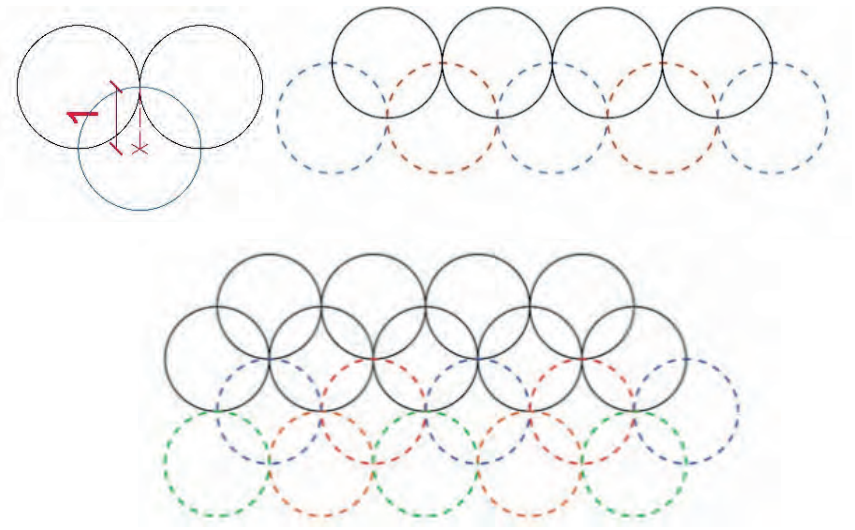

Görsel 4.35: Dairenin alt alta çoğaltılması

4. Çizgileri temizleyerek, motifinizi çerçeve içine alıp tamamlayınız (Görsel 4.36).

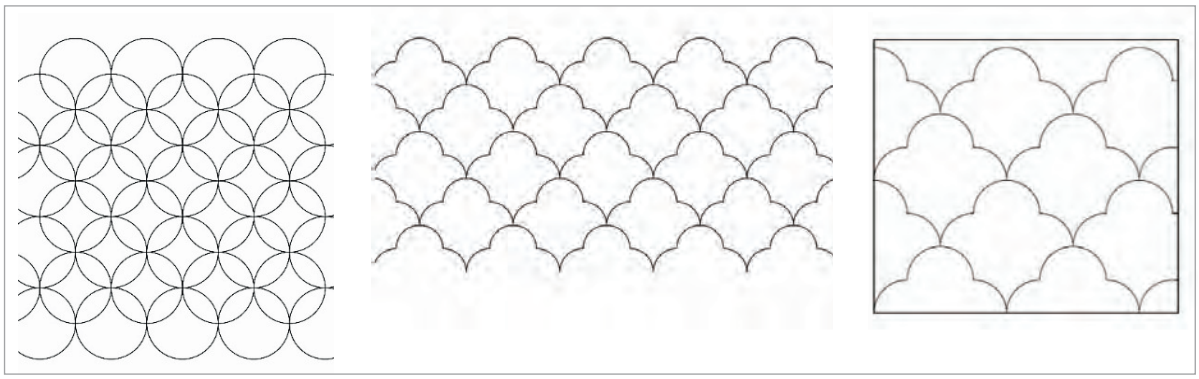

Görsel 4.36: Çizgilerin temizlenmesi ve motifin tamamlanması

4.1. Uygulama Yaprağı: Entrelacs Motif Detay Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 4.37'de verilen entrelacs motifi örneğini inceleyiniz. Görselde belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza, entrelacs motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifinizi çiziniz. Bunları yaparken işlem basamaklarında verilen adımları takip ediniz.

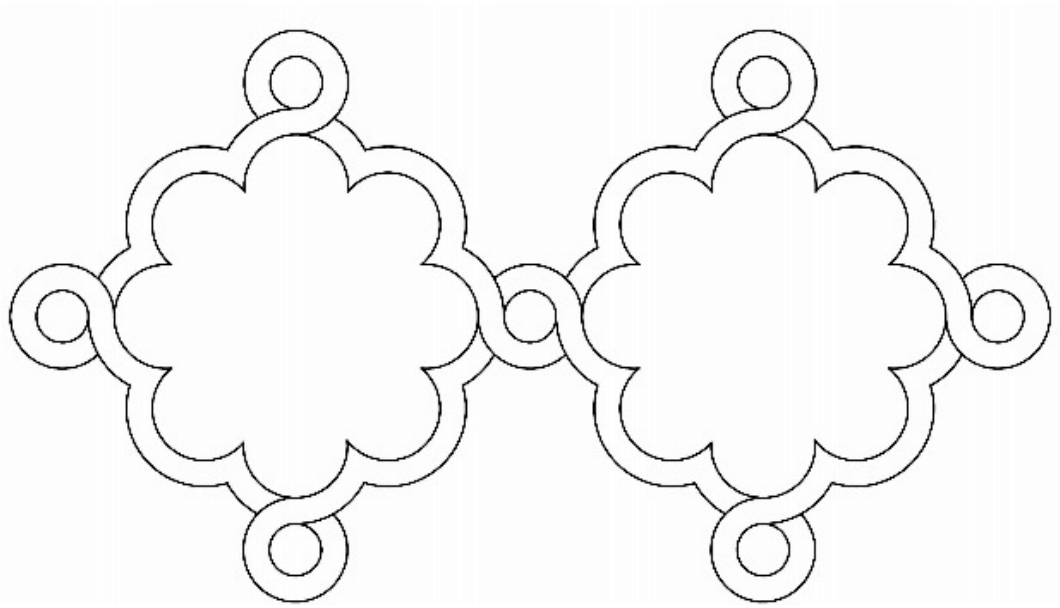

Görsel 4.37: Entrelacs motifi

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Figür çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan figürün ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	T cetveli ve gönye	Motif eksen çizgileri için kullanılır.
4	Pergel	Motifin dairesel hatlarının çizimi için kullanılır.
5	Eskiz kâğıdı	Figür çizimi ön çalışmasında kullanılır.
6	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz figürü istediğiniz ölçülerde büyüterek detaylı bir şekilde inceleyiniz
3. Eskiz kâğıdınızı figürün üzerine yerleştiriniz ve figürün üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi figürün çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. 0,5 uçlu kaleminiz ile kâğıda fazla bastırmadan T cetveli ile yatay iki eksen çiziniz.
6. T cetveli ve gönyenizi kullanarak üç adet düşey eksen çiziniz (Görsel 4.38).
7. Eksenlerin çakıştığı altı noktayı motiflerinizin merkezi olarak belirleyiniz.
8. Merkezden yarıçapı 2,5 cm olan bir daire çiziniz. Çizdiğiniz daire bir sonraki dairelerin merkez noktalarını oluşturacaktır (Görsel 4.39).

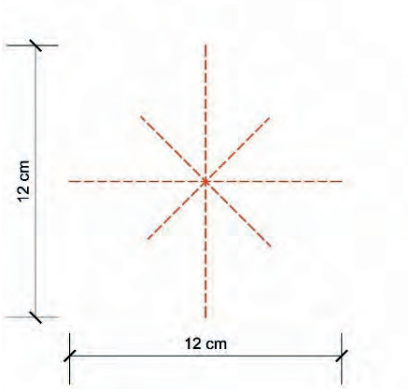

Görsel 4.38: Eksen çizgilerinin çizilmesi

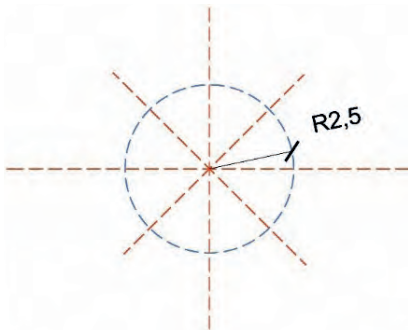

Görsel 4.39: Dairenin çizilmesi

9. Her bir merkezi kullanarak yarıçapı 1 cm olan 12 adet daire çiziniz (Görsel 4.40).

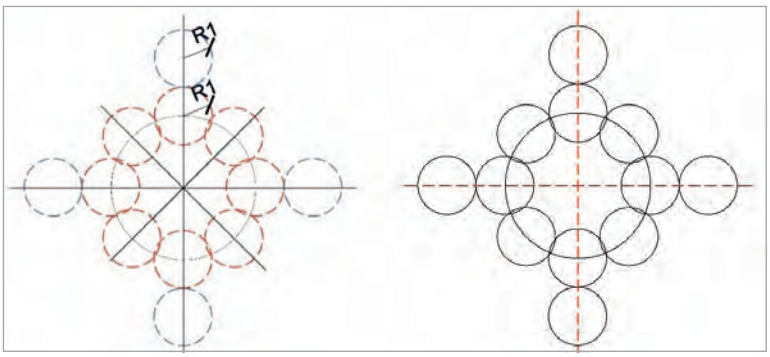

Görsel 4.40: Dairelerin çoğaltılması

10. Her bir dairenin dışına yarıçapı 1,5 cm olan yay çiziniz (Görsel 4.41).

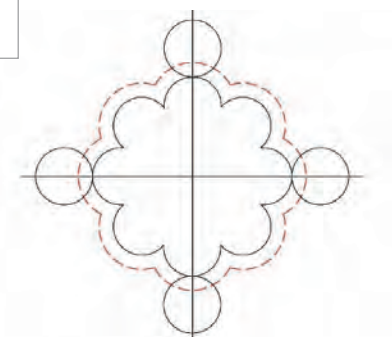

Görsel 4.41: Daire dışına yay çizilmesi

11. Dış kısımlarda bulunan dört dairenin içine yarıçapı 0,5 mm olan daireler çiziniz (Görsel 4.42).

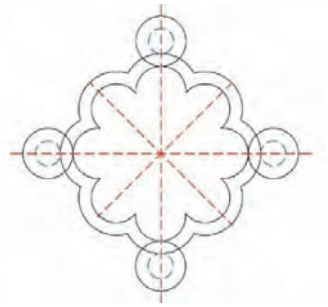

Görsel 4.42: Kenar dairelerin içlerinin çizilmesi

12. Küçük daireleri belli bir kalınlık oluşturacak şekilde (halat gibi) bir alttan bir üstten geçme oluşturacak şekilde çiziniz (Görsel 4.43).

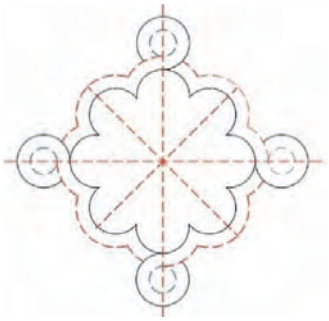

Görsel 4.43: Daire geçişlerinin çizilmesi

13. Motifin kalan detaylarını örneği inceleyerek tamamlayınız (Görsel 4.44).

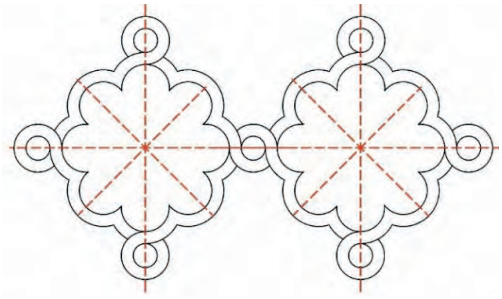

Görsel 4.44: Motif detaylarının çizilmesi

14. Son şeklini alan motifinizin çizgilerini resim kaleminizi kullanarak koyulaştırınız (Görsel 4.45).

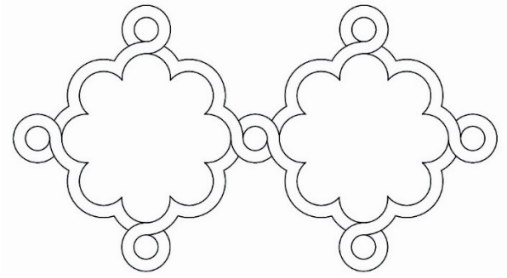

Görsel 4.45: Motif çizgilerinin koyulaştırılması

15. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremediklerinizi için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Eskiz kâğıdını istenen ölçülerde hazırlayarak teknik resim kurallarına uygun olacak şekilde çizim masasına yerleştirdi.		
5	Çizime motifin kanaviçesini ve helezonik çizgilerini çizerek başladı.		
6	0,5 uçlu kalemi ile kâğıda fazla bastırmadan T cetvelini kullanarak yatay iki eksen çizdi.		
7	T cetveli ve gönye kullanarak 4 adet düşey eksen çizdi.		
8	Merkezden yarıçapı 2,5 olan yay çizdi.		
9	Her bir merkezi kullanarak 1 cm yarıçaplı 12 daire çizdi.		
10	Her bir dairenin içine yarıçapı 1,5 cm olan daireler çizdi.		
11	Dış kısımda bulunan dört dairenin içine yarıçapı 0,5 olan daireler çizdi.		
12	Küçük daireleri belli bir kalınlık oluşturacak şekilde (halat gibi) bir alttan bir üstten geçme oluşturacak şekilde çizdi.		
13	Motifin kalan detaylarını verilen örneği inceleyerek tamamladı.		
14	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
15	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
16	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
17	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 15 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

4.2. ÇOKGEN MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ

Bezeme ve süslemelerde çokgen şekillerin tek başına ya da belli bir düzen içinde birden fazla kullanılmalarıyla elde edilen motiflere **çokgen motifler** denir. Sınırları belli bir daire içine, teknik resim kurallarına uygun üçgen, dörtgen (kare), beşgen, altıgen, yedigen, sekizgen vb. çokgen şekillerin çizilmesiyle elde edilirler (Görsel 4.46). Üçgen, Türk üçgeni, yıldız ve çok eksenli motifler olmak üzere dört başlıkta incelenirler.

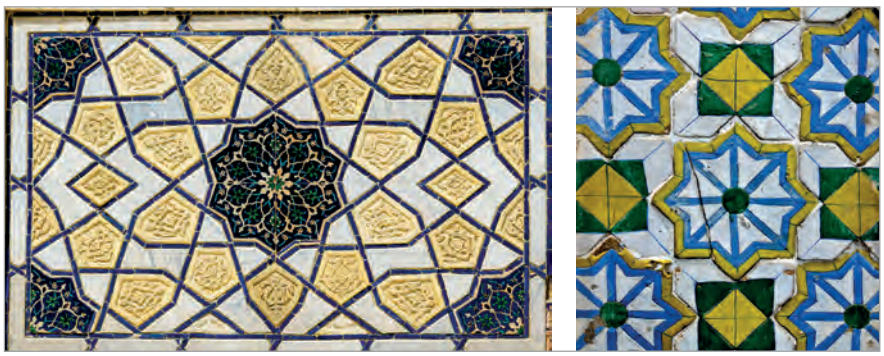

Görsel 4.46: Çokgenler kullanılarak oluşturulmuş desen çalışma örnekleri

Üçgen: Çizimine çember çizilerek başlanır. Bunun için önce pergelle yarıçapı belli bir çember çizilir. T cetveli ve gönye yardımı ile çemberin yatay ve düşey eksenleri belirlenir (Görsel 4.47).

Görsel 4.47: Eksen çizgilerinin çizilmesi.

Eksenlerden birinin çemberi kestiği noktaya pergel konur ve çemberin merkezinden (0) geçecek şekilde bir yay çizilerek iki noktada çember kesiştirilir (Görsel 4.48).

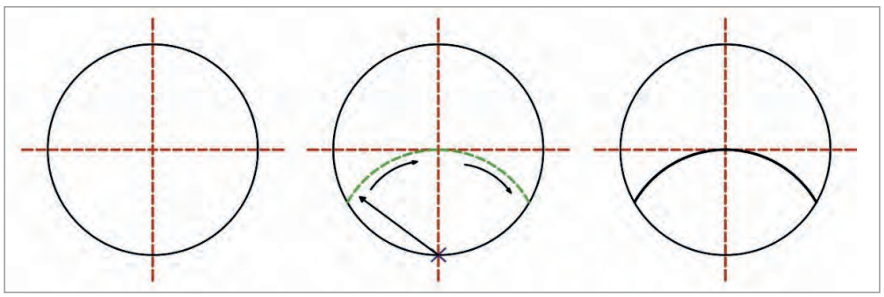

Görsel 4.48: Daire ve yayın çizilmesi

Çizilen köşe noktaları birleştirilerek çemberin içine eşkenar üçgen çizilir. Çember ve eksen çizgileri silinerek eşkenar üçgen tamamlanır (Görsel 4.49).

Görsel 4.49: Eşkenar üçgenin çizilmesi

Bezeme ve süslemelerde üçgenler farklı yön ve dizilişler ile kullanılır. Bazen bir düz bir ters olarak sıralanırlar. Bazen de karelerin çapraz dörde bölünmesiyle oluşan dörtlü üçgen süslemeler olarak kullanılırlar (Görsel 4.50).

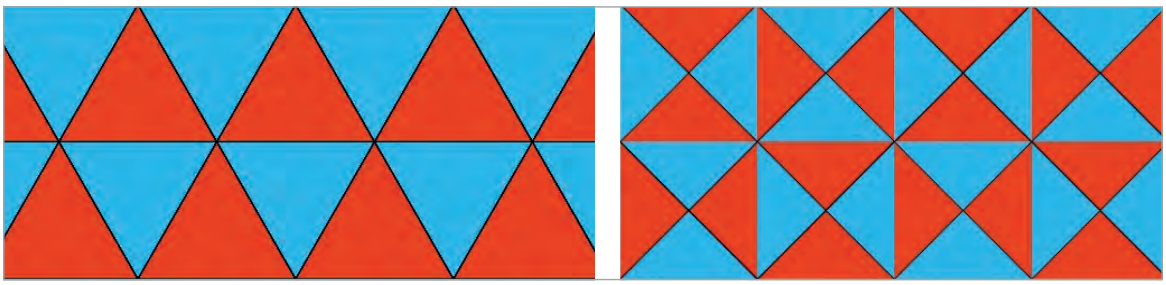

Görsel 4.50: Bezemelerde üçgen kullanım örnekleri

Üçgenlerin içine daire ve üçgen yerleştirilmesiyle oluşturulan süslemeler olduğu gibi simetrik üçgenlerin eksenine kare yerleştirilerek oluşan süslemeler de vardır (Görsel 4.51).

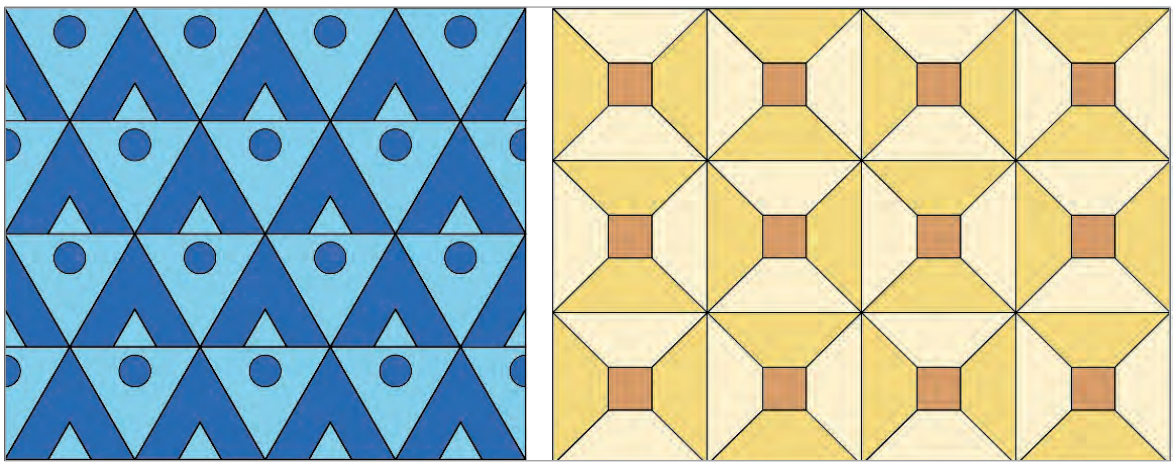

Görsel 4.51: Bezemelerde üçgen ve kare kullanım örnekleri

4.2. Çalışma Yaprağı: Eşkenar Üçgen Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 4.52'de verilen eşkenar üçgeni inceleyiniz. Belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza, eşkenar üçgen çizimi kurallarına ve sırasına uyarak görselde verilen eşkenar üçgeni çiziniz. Bunları yaparken işlem basamaklarında verilen adımları takip ediniz.

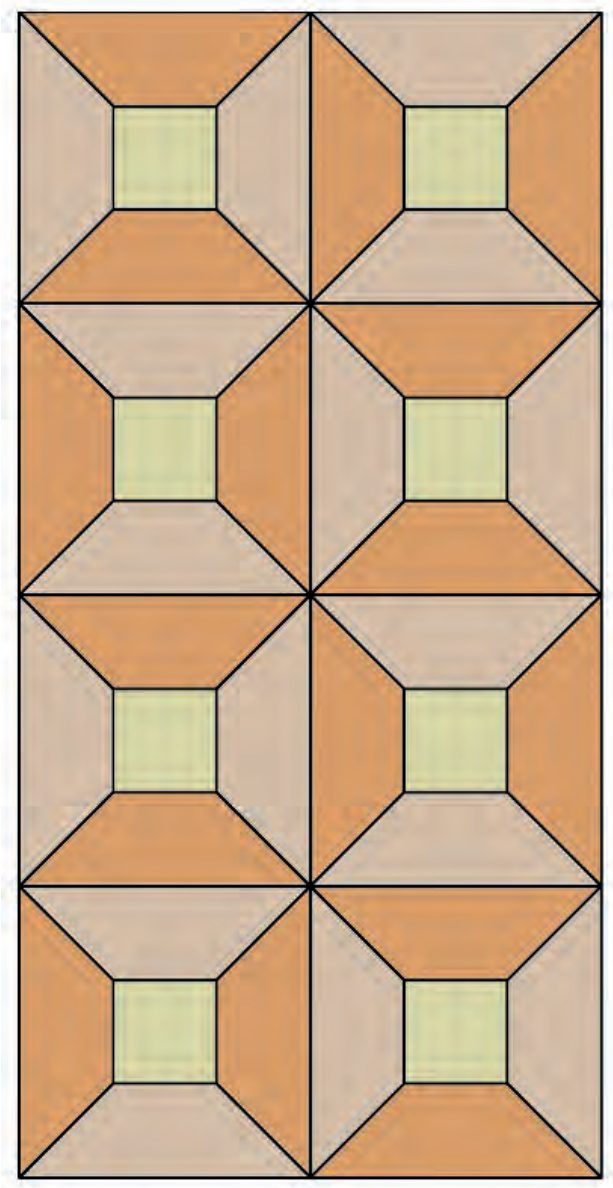

Görsel 4.52: Çizilecek motif

İşlem Basamakları

1. T cetvelinizi ve gönyenizi kullanarak eksen çizgilerini çiziniz. Eksen çizgisi üzerinde genişliği 2 cm olan noktalar belirleyiniz (Görsel 4.53).

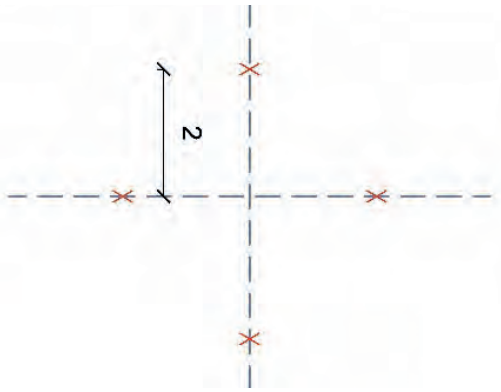

Görsel 4.53: Eksen çizgilerinin çizilmesi ve yardımcı noktaların belirlenmesi

2. 2 cm olarak belirlediğiniz noktalardan düz çizgi çizerek tam kare oluşturunuz (Görsel 4.54).

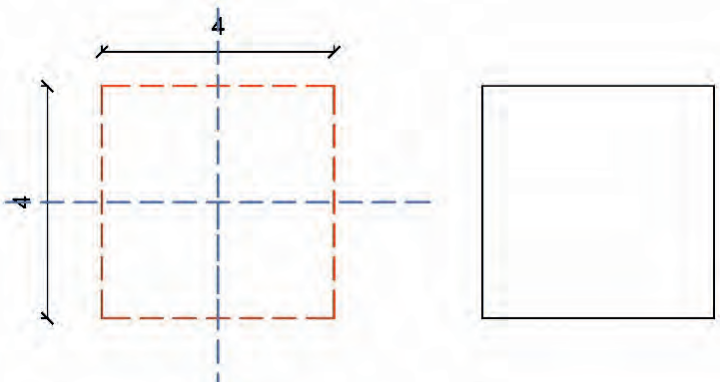

Görsel 4.54: Karenin çizilmesi

3. Çizdiğiniz kareyi 45°lik açılarla eşit parçalara bölünüz ve merkez noktasından 1 cm genişliğinde noktalar belirleyiniz (Görsel 4.55).

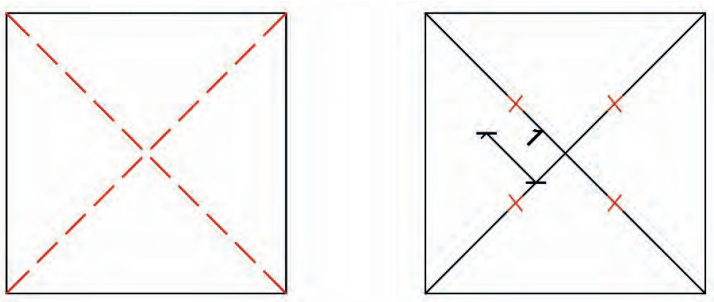

Görsel 4.55: Karenin eşit parçalara bölünmesi

4. 1 cm genişliğinde belirlediğiniz merkez noktalarından iç kısma ikinci kareyi çiziniz (Görsel 4.56).

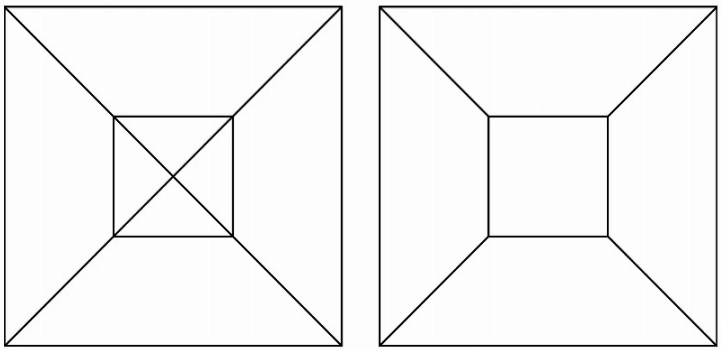

Görsel 4.56: Orta karenin çizilmesi

5. Çizilen kare motifi çoğaltınız (Görsel 4.57).

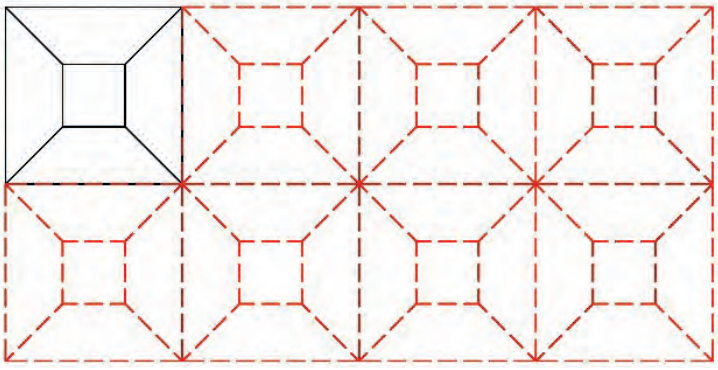

Görsel 4.57: Karenin çoğaltılması

6. Fazla çizgileri temizleyiniz ve motifi belirginleştirerek çalışmanızı tamamlayınız (Görsel 4.58).

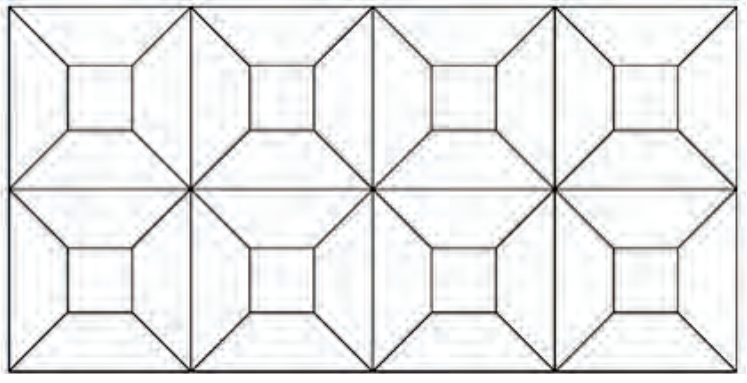

Görsel 4.58: Motifin tamamlanması

Türk Üçgeni: Kare mekândan yarım daire tavana (kubbeye) geçişi sağlayan geçiş elemanına denir. Üçgenlerden yararlanarak çizilir (Görsel 4.59). Bir üçgenin genellikle üçe, beşe veya daha fazla üçgenlere bölünmesi ile elde edilir (Görsel 4.60).

Görsel 4.59: Sekibaşı Hamamı (Muğla)

Görsel 4.60: Galata Şahkulu Camii (İstanbul)

Türk üçgeninin çizimine öncelikle eşkenar üçgen çizilerek başlanır. Eşkenar üçgeni Türk üçgenine çevirmek için üçgenin köşe noktalarından açıortaylar çizilir. Bunun için üçgenin tepe noktasına yerleştirilen pergel gelişigüzel açılarak üçgenin sağ ve sol kenar çizgilerini kesen iki nokta belirlenir ve bu noktalar numaralandırılır. Pergel bu noktalara sırayla yerleştirilerek yine gelişigüzel açılır ve birer adet yay çizilir. Yaylar kesiştirilerek bir orta nokta bulunur. Bu nokta ile tepe noktası birleştirilerek üçgenin açıortayı çizilmiş olur. Aynı işlemler üçgenin tabanında bulunan diğer iki köşe noktası için de uygulanır ve bu köşelere ait açıortaylar tespit edilerek çizilir. Açıortaylarının kesiştiği nokta merkez olarak işaretlenir (0 noktası). Çizilen yaylar silinerek Türk üçgeni tamamlanmış olur (Görsel 4.61.a, b).

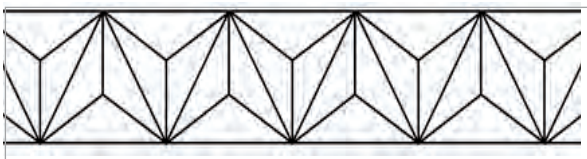

a) Türk üçgeni motifi

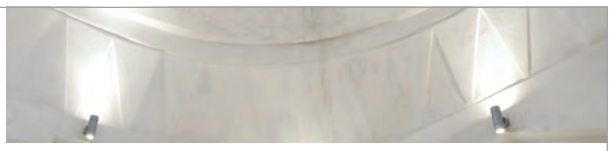

b) Türk üçgeninin kullanıldığı bir örnek

Görsel 4.61: Türk üçgeni

Böylece eşkenar üçgenin içinde üç adet üçgen oluşturulur. Çizilen Türk üçgeni simetrik olduğu için bordür şeklinde devam ettirilecekse simetrik kısmı tamamlanıp eksenlerinden katlanarak çizime aktarılmalıdır (Görsel 4.62).

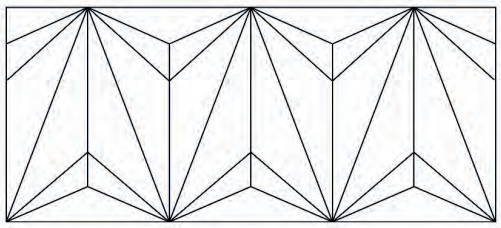

Görsel 4.62: Türk üçgeninin bordür hâli

Bir üçgenin beş üçgene bölünmesiyle oluşan Türk üçgeninin bordür şeklinde sıralandığı görülmektedir. Türk üçgeni devam ettirilerek bordür şeklinde süslemeler oluşturulabilir veya bir yüzeyde tek başına Türk üçgenleri oluşturulabilir. Türk üçgenleri kare mekândan kubbeye geçiş elemanı (tromp) olarak da kullanılabilir (Görsel 4.63). **Tromp**, kubbe tavan bulunan bir mekânda kubbenin tabanını destekleyen üçgen köşelerdir (Görsel 4.64).

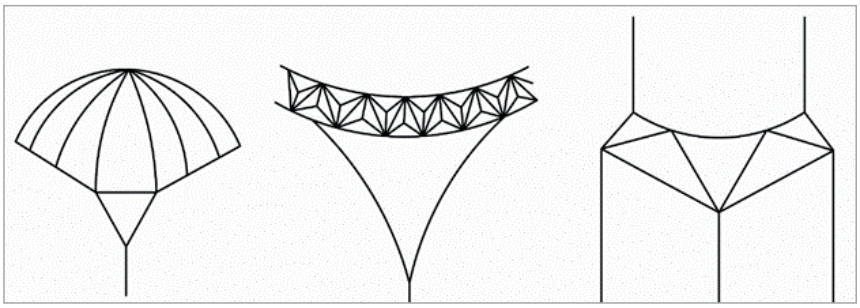

Görsel 4.63: Tromp

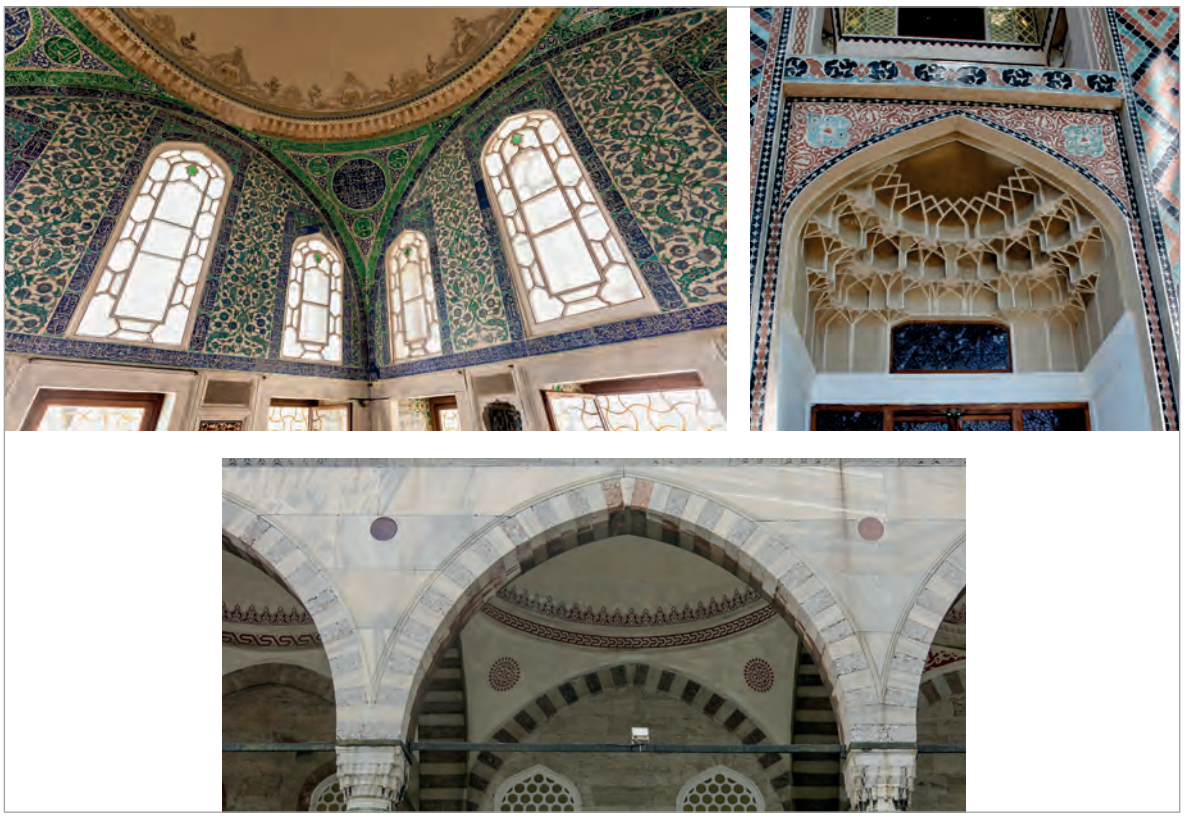

Görsel 4.64: Trompun mimaride kullanımı

4.2. Uygulama Yaprağı: Türk Üçgeni Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 4.65'te verilen Türk üçgeni motifi örneğini inceleyiniz. Görselde belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza, Türk üçgeni çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifinizi çiziniz. Bunları yaparken işlem basamaklarında verilen adımları takip ediniz.

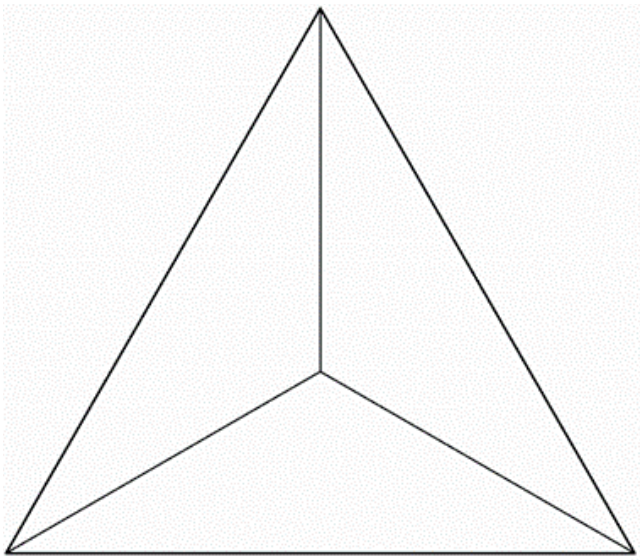

Görsel 4.65: Türk üçgeni

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	T cetveli ve gönye	Motif eksen çizgileri için kullanılır.
4	Pergel	Motif çizimi için kullanılır.
5	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
6	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Yatay ve düşey eksenlerini çiziniz. Eksenin merkez noktasına pergelinizi koyarak yarıçapı 4 cm olan daire çiziniz (Görsel 4.66).

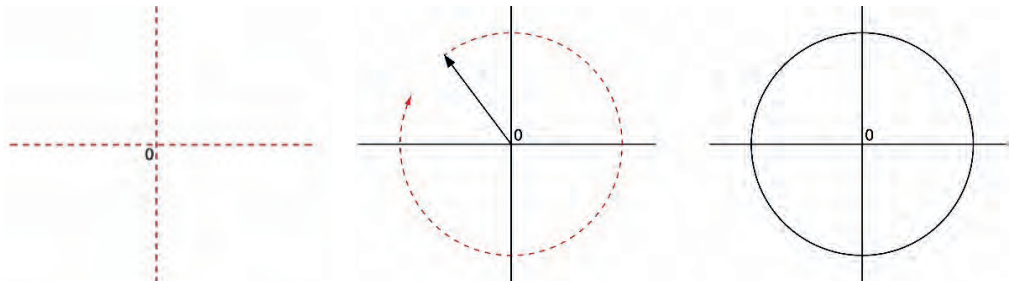

Görsel 4.66: Eksen çizgilerinin ve dairenin çizilmesi

6. Eksenlerden birinin çemberi kestiği noktaya pergelinizi yerleştiriniz ve çemberin merkezinden (0) geçen bir yay çizerek iki noktada çemberi kesiştiriniz (Görsel 4.67).

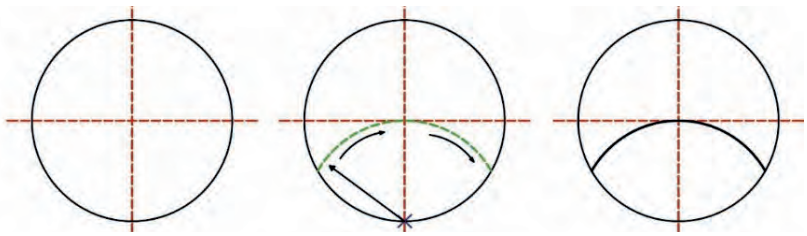

Görsel 4.67: Yayın çizilmesi

7. Köşe noktalarını birleştirerek çemberin içine eşkenar üçgen çiziniz.
8. Çember ve eksen çizgilerini silerek eşkenar üçgeni belirgin hâle getiriniz (Görsel 4.68).

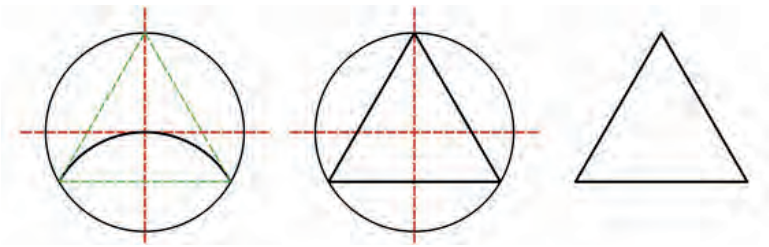

Görsel 4.68: Eşkenar üçgenin çizilmesi

9. Eşkenar üçgenden Türk üçgeni elde etmek için 1, 2 ve 3. köşe noktalarından açıortaylar çiziniz. Bunun için 1 noktasına pergelinizi yerleştiriniz ve gelişigüzel açarak 1-2, 1-3 çizgilerinin kestiği 4 ve 5. noktaları tespit ediniz (Görsel 4.69).

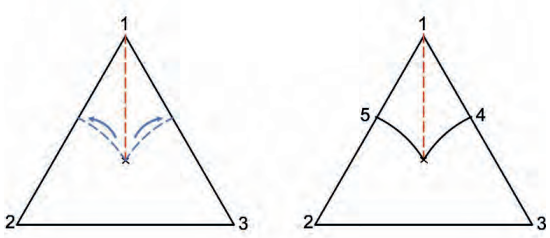

Görsel 4.69: 4 ve 5. noktaların belirlenmesi

10. Pergelinizi 4. noktaya yerleştiriniz. Pergeli yine gelişigüzel açarak üçgenin sağ kenar çizgisini kesecek şekilde bir yay çiziniz. Aynı işlemi 5. nokta için de yapınız ve üçgenin sol kenarını kesecek şekilde bir yay daha çiziniz. Bu iki yayı kesiştirerek 6. noktayı belirleyiniz. 6.nokta ile 1. noktayı birleştiriniz. Böylece eşkenar üçgenin tepe açısından inen açıortayını çiziniz (Görsel 4.70).

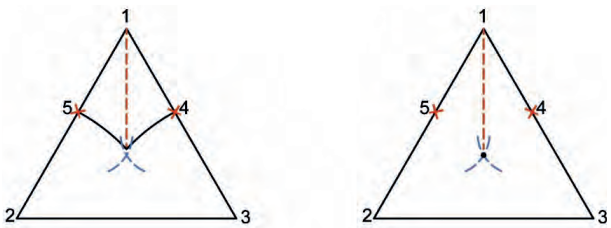

Görsel 4.70: Açıortayın bulunması

11. Aynı işlemleri 2 ve 3. noktalar için de sırayla uygulayınız ve bu açılara ait açıortayları çiziniz. Çizdiğiniz üç açıortayı kesiştirerek 0 noktasını (merkez noktası) belirleyiniz. Böylece eş kenar üçgenin içinde üç adet üçgen oluşacaktır. Fazla çizgileri ve yayları silerek Türk üçgenini tamamlayınız (Görsel 4.71).

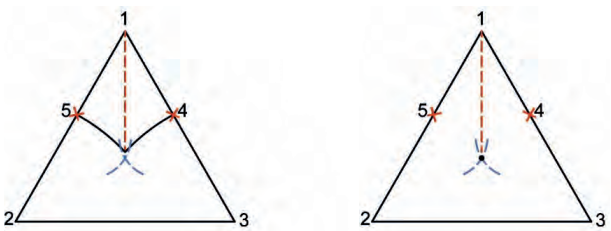

Görsel 4.71: Eşkenar üçgenin tamamlanması

12. Biten motifinizi inceleyiniz. Beğenmediğiniz kısımları silerek tekrar çiziniz.

13. Son şeklini alan motifinizin çizgilerini resim kaleminizi kullanarak koyulaştırınız.

14. Çalışma masanızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek çizim çalışmanızı bitiriniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Yatay ve düşey eksenleri çizdi.		
6	Yarıçapı 4 cm olan bir daire çizdi.		
7	Daire içine yay çizdi.		
8	Köşe noktalarını birleştirerek çemberin içine eşkenar üçgen çizdi.		
9	Çember ve eksen çizgilerini silerek eşkenar üçgeni belirgin hâle getirdi		
10	Eşkenar üçgenden Türk üçgeni elde etmek için 1, 2 ve 3. köşe noktalarından açıortaylar çizdi.		
11	Üçgenin tepe noktasından inen açıortayı çizdi.		
12	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
13	Üçgenin merkez noktasını buldu.		
14	Motif çizgilerini belirginleştirdi.		
15	Motifi doğru çizdi.		
16	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
17	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 14 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Çok Eksenli Motifler: Beşgen, altıgen, yedigen, sekizgen, dokuzgen, ongen, onikigen, ondörtgen vb. geometrik şekillerin farklı sıra ve dizilişler ile kullanılmasıyla oluşturulan çeşitli çokgen motiflerdir. Yıldız motifler de bu gruba girmektedir (Görsel 4.72.a, b).

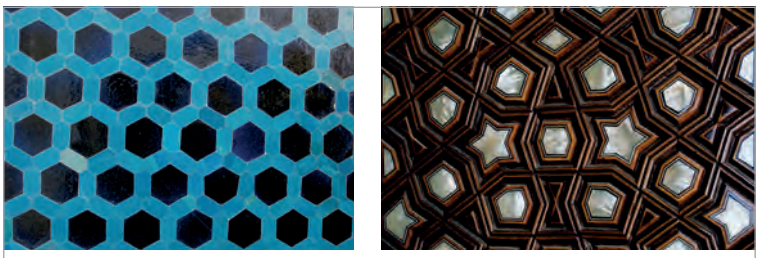

a) Altıgen motif örneği b) Yıldız motif örneği

Görsel 4.72: Çok eksenli motifler

Çok eksenli motif çiziminde de belirlenen geometrik şekillerden herhangi birini çizmek için yine motifin sınırlarını veya büyüklüğünü belirleyen çemberi çizmekle işe başlanır. Çizilen çemberin T cetveli yardımı ile yatay ve düşey eksenleri çizilir. Daha sonra 45º'lik gönye ile yatay ve düşey eksenlere göre 45º açı yapan ara eksenler çizilir. Eksenlerden her birinin çemberi kestiği noktalar çember üzerinde işaretlenir. Bu işaretlenen noktalar sıra ile cetvel yardımıyla birleştirilir. Böylece belirlenen büyüklükteki çember içine düzgün bir sekizgen çizilir.

Bazı süslemelerde birden fazla çok eksenli geometrik şekil kullanılabilir (Görsel 4.73). Örneğin bir altıgen farklı geometrik şekillerle birlikte çizilecekse simetrisiyle belirtilmiş şekil üzerinde çizilecek şeklin simetrik kısmı çizilir. Böylece motif eksenlerden katlanarak istenilen yüzeye aktarılır (Görsel 1.74-1.81).

Görsel 4.73: Farklı çokgenlerle oluşturulmuş süsleme örneği

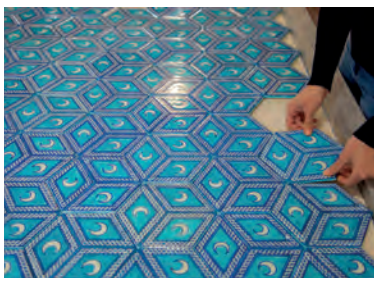

Görsel 4.74: Paralel dikdörtgenlerin oluşturduğu motif örneği

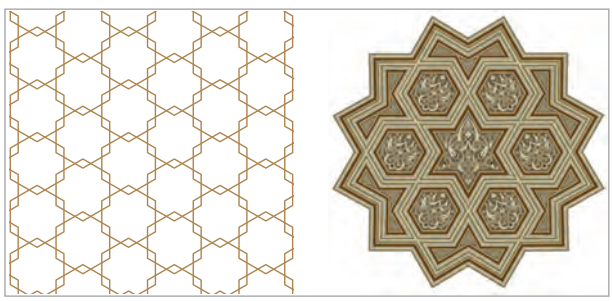

Görsel 4.75: Altıgen ve altılı yıldızlarla aralarda Türk üçgenine benzeyen şekillerin oluştuğu süsleme örnekleri

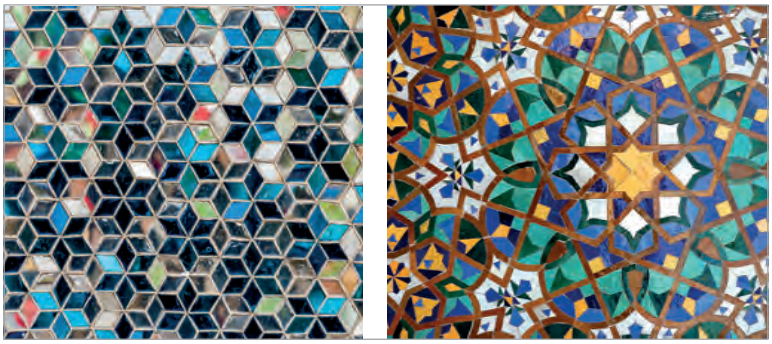

Görsel 4.76: Farklı ebatlarda çokgenler kullanılarak oluşturulmuş mozaik süsleme örnekleri

Görsel 4.77: Beşgenlerle yıldızlardan oluşan süsleme

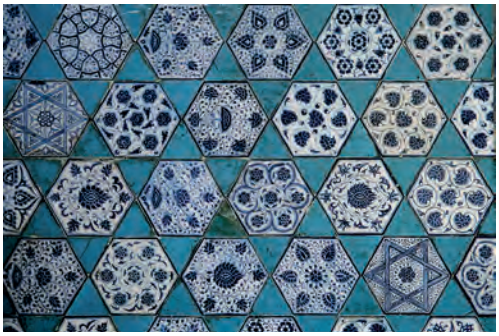

Görsel 4.78: Altıgen ve üçgenlerle oluşturulmuş bir bezeme

Görsel 4.79: Çeşitli ebatlarda yıldızların kullanıldığı motif örneği

Görsel 4.80: Altıgen ve yıldızların kullanıldığı duvar süslemesi

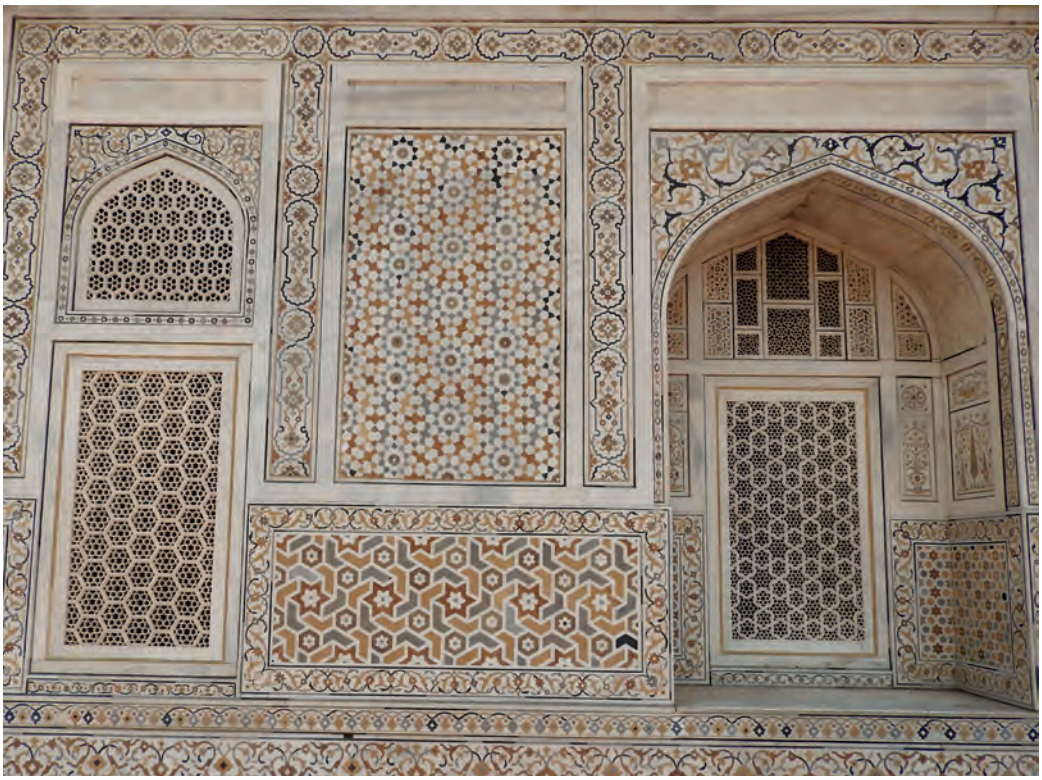

Görsel 4.81: Duvar yüzeyinde çeşitli çokgen süslemelerin bulunduğu bezeme (Taç Mahal, Hindistan)

4.3. Çalışma Yaprağı: Çokgen Motifleri Belirleme

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Aşağıdaki tabloda verilmiş olan görselleri inceleyiniz. Kullanılan çokgenlerin rengini, ismini ve adedini tabloya yazınız.

Görseller	İsim ve Adet	Renk
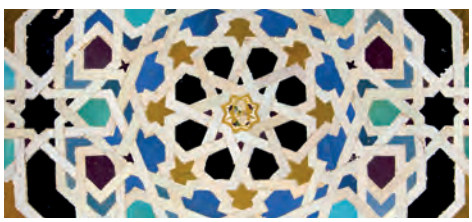		
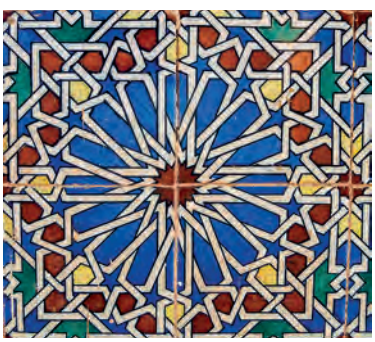		

4.3. Uygulama Yaprağı: Altıgen Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 4.82'de verilen altıgen motif örneğini inceleyiniz. Örnekte verilen motifi görselde belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza işlem basamaklarında verilen adımları takip ederek çiziniz.

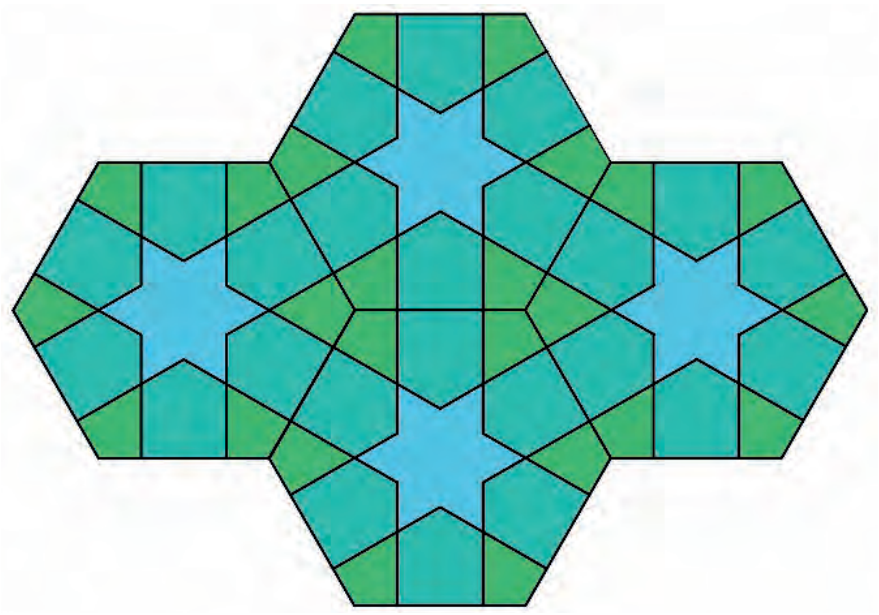

Görsel 4.82: Çizilecek olan motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Pergel	Motifin çizimi için kullanılır.
4	T cetveli ve gönye	Motif eksen çizgileri için kullanılır.
5	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
6	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Gönye ve cetvelinizi kullanarak eskiz kâğıdınıza yardımcı çizgiler çiziniz. Daha sonra bu yardımcı çizgilerin merkez noktasından yarıçapı 4 cm olan bir daire çiziniz (Görsel 4.83).

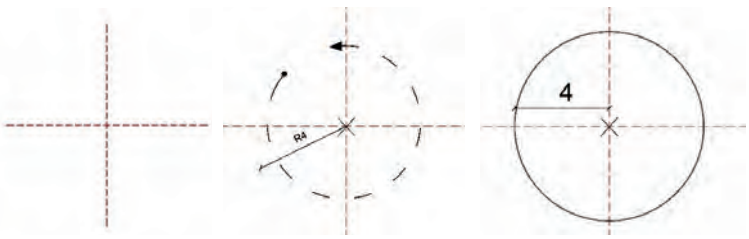

Görsel 4.83: Eksen çizgilerin ve dairenin çizilmesi

6. Çemberin kenar kısımlarında bulunan noktaları merkez noktası olarak belirleyiniz. Pergelinizi çemberin yarıçapı kadar açarak çember içine yay çiziniz (Görsel 4.84).

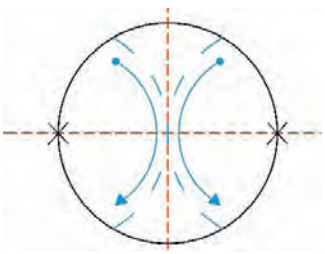

Görsel 4.84: Çember içine yay çizilmesi

7. Çemberin ve yayların kesiştiği noktalardan düz çizgiler çekerek altıgeninizi oluşturunuz (Görsel 4.85).

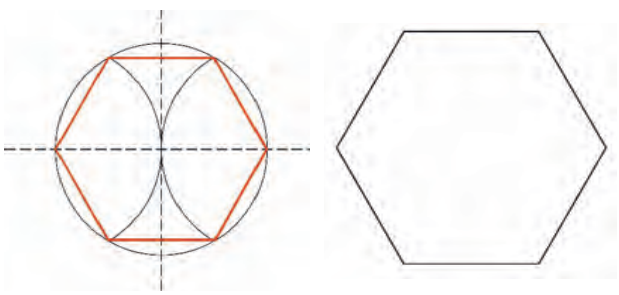

Görsel 4.85: Altıgenin oluşturulması

8. Çizilen altıgeninizin etrafına aynı tekniği kullanarak üç adet daha altıgen çiziniz (Görsel 4.86).

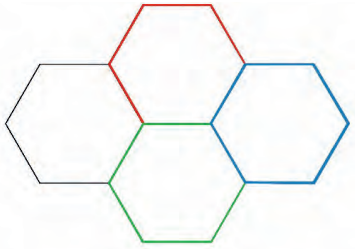

Görsel 4.86: Altıgenin çoğaltılması

9. Çizilen altıgenlerin kenar kısımlarının orta noktasını belirleyerek düz çizgi çiziniz (Görsel 4.87).

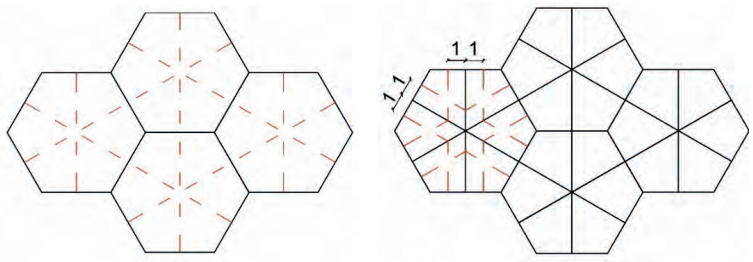

Görsel 4.87: Altıgen içine düz çizgilerin çizilmesi

10. İkiye ayrılan kenar çizgilerin tam ortalarından tekrar düz çizgi çiziniz. Bu şekilde ortada bir yıldız görüntüsü oluşturunuz (Görsel 4.88).

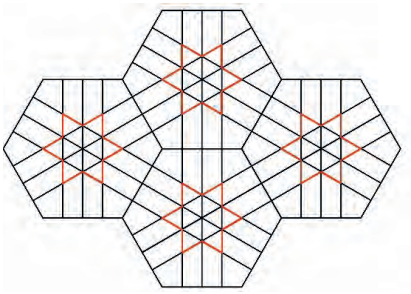

Görsel 4.88: Yıldız görüntüsünün oluşturulması

11. Fazla çizgileri temizleyiniz (Görsel 4.89).

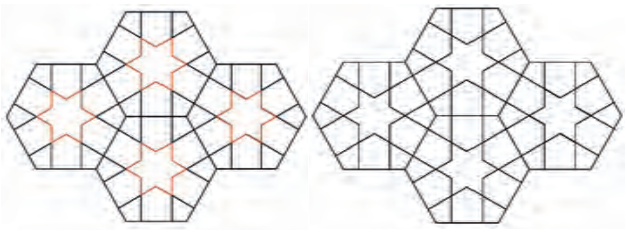

Görsel 4.89: Çizimin temize çekilmesi

12. Çalışmanızı boyayarak bitiriniz (Görsel 4.90).

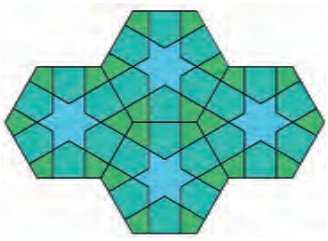

Görsel 4.90: Motifin boyanması

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	T cetveli ve gönye yardımıyla yatay ve düşey eksenlerini çizdi.		
6	Pergelle yarıçapı 4 cm bir çember çizdi.		
7	Çember içine yay çizdi.		
8	Çemberin ve yayların kesiştiği noktalardan düz çizgiler çizerek altıgeni oluşturdu.		
9	Altıgenlerin kenar kısımlarının orta noktasını belirleyerek düz çizgi çizdi.		
10	İkiye ayrılan kenar çizgilerin tam ortalarından tekrar düz çizgi çizerek yıldız görüntüsü oluşturdu.		
11	Fazla çizgileri temizledi.		
12	Çalışmasını temize çekti ve boyadı.		
13	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
14	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 11 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

4.4. Uygulama Yaprağı: Düzgün Sekizgen Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 4.91'de verilen motifi inceleyiniz. Belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza, çizim kurallarına ve sırasına uyarak motifinizi çiziniz. Bunları yaparken işlem basamaklarında verilen adımları takip ediniz.

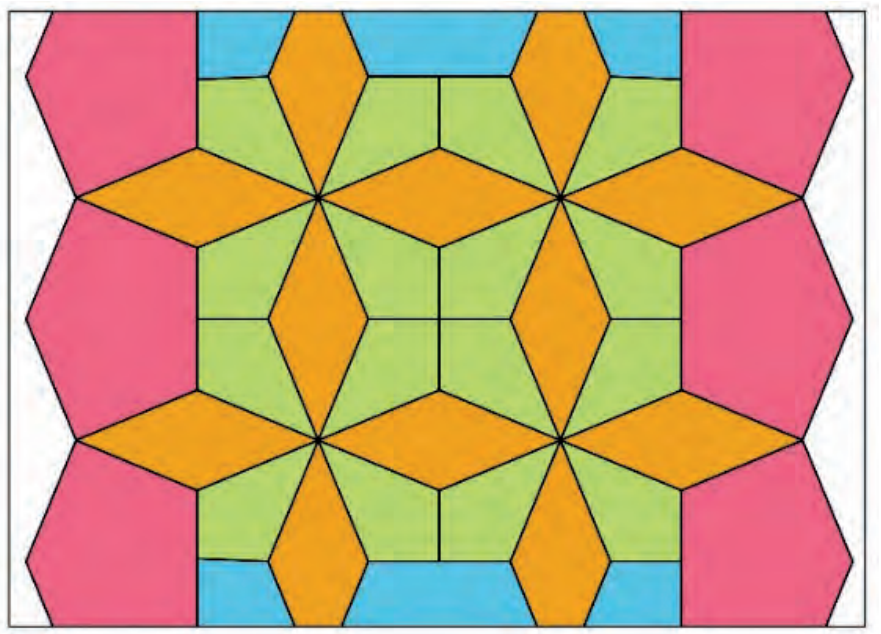

Görsel 4.91: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Pergel	Motifin çizimi için kullanılır.
4	T cetveli ve 45°lik gönye	Motif eksen çizgileri için kullanılır.
5	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
6	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Eskiz kâğıdınıza gönyenizi ve cetvelinizi kullanarak yardımcı çizgiler çiziniz. Daha sonra bu yardımcı çizgilerin merkez noktasından yarıçapı 4 cm olan bir daire çiziniz (Görsel 4.92).

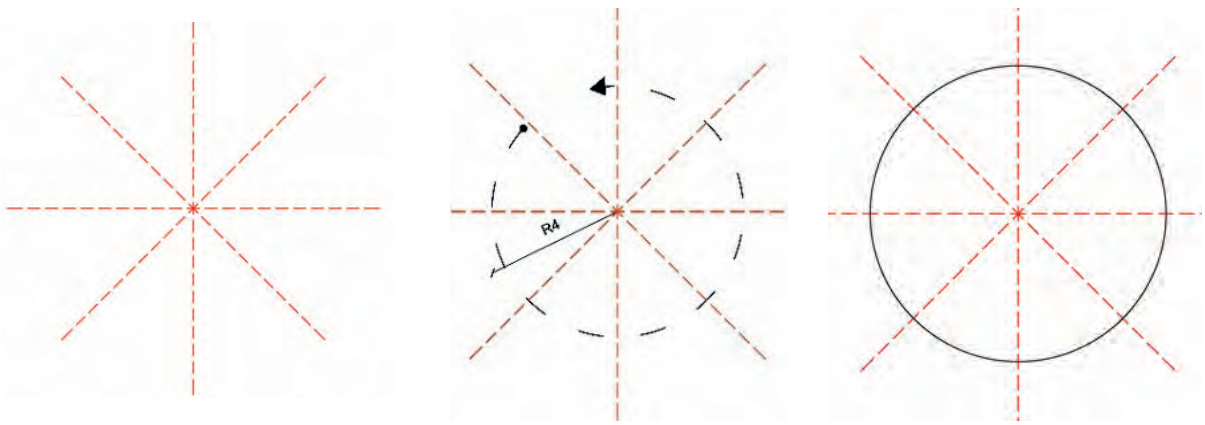

Görsel 4.92: Eksen çizgilerinin ve dairenin çizilmesi

6. Çember ve yardımcı çizgilerin kesiştiği noktaları temel alarak cetvelle sekizgen kenarlarını belirleyiniz. Ardından fazla çizgileri temizleyiniz (Görsel 4.93).

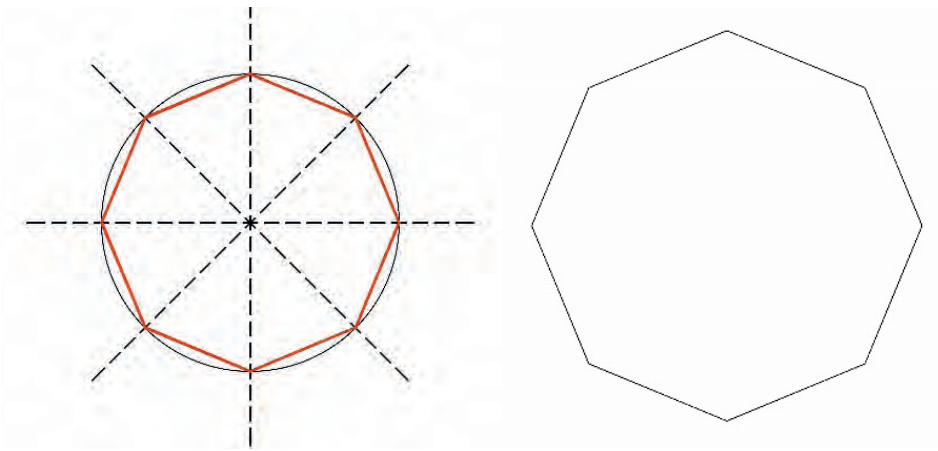

Görsel 4.93: Sekizgenin çizilmesi

7. Çizdiğiniz çokgenle kesişecek şekilde yan yana iki adet daha sekizgen çiziniz (Görsel 4.94).

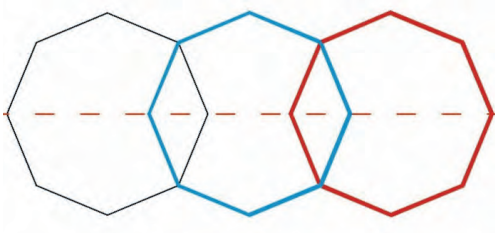

Görsel 4.94: Sekizgenin çoğaltılması

8. Çizdiğiniz sekizgen ile kesişecek şekilde etrafına sekizgenler çiziniz (Görsel 4.95).

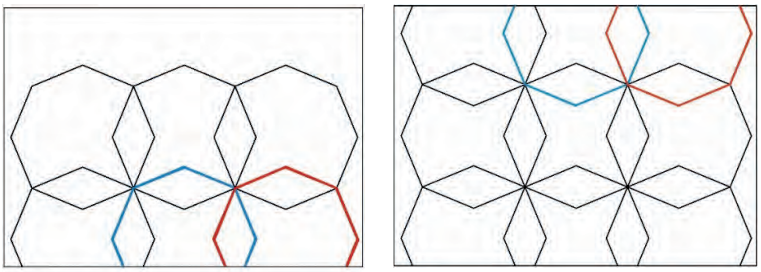

Görsel 4.95: Sekizgenin çoğaltılması

9. T cetveli ve gönye kullanarak düz çizgiler çiziniz (Görsel 4.96).

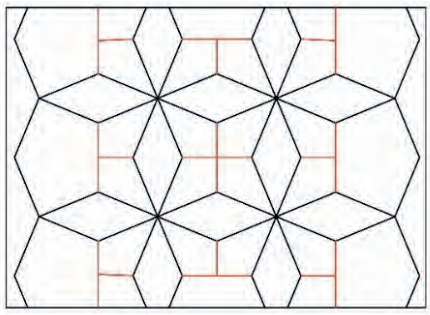

Görsel 4.96: Düz çizgilerin çizilmesi

10. Çizgilerinizi netleştiriniz ve boyayarak çalışmanızı bitiriniz (Görsel 4.97).

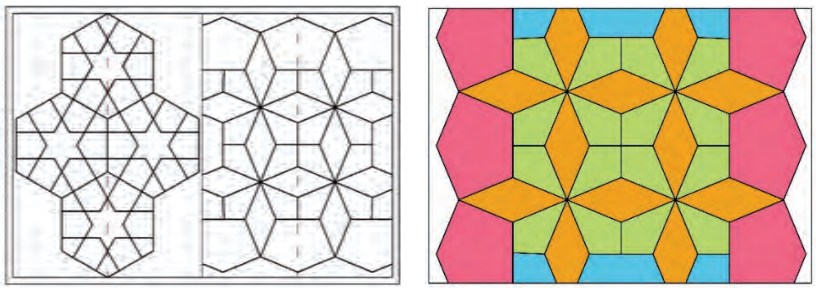

Görsel 4.97: Çalışmanın tamamlanması ve boyanması

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce figürü inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek figürün çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizime motifin ana hatlarını çizerek başladı.		
6	Ana hatların çizimine 0,5 uçlu kalemle fazla bastırmadan çizerek başladı.		
7	Motifin formunu kâğıda doğru şekilde ortalayarak yerleştirdi.		
8	Motifin dışındaki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
9	Motifin içindeki desenleri doğru bir şekilde çizdi.		
10	Örnekte yer alan motifin çizimini doğru şekilde yaptı.		
11	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
12	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
13	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 10 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Yıldız Motifler: Dörtlü, beşli, altılı, yedili, sekizli, dokuzlu, onlu, on ikili, on dörtlü, on altılı vb. şeklinde devam etmektedir. Bir yıldız motifi çizebilmek için önce motifin sınırlarını belirleyen çember çizilir. Kaçlı yıldız çizilecekse o sayılı çokgen çemberin içine yerleştirilir. Bunun için teknik resim kurallarını bilmek gereklidir. Diğer bir yöntem de varsa şeklin simetrisini çizerek kalan kısımlarının aynen çizilmesidir. Motifte altılı yıldızla birlikte farklı şekiller de çizilecekse altılı yıldız, eksenli altıgen üzerinde çizilir ve çizilecek diğer şekillerin simetrisi çizilir. Böylece altılı yıldız motifi simetrisinden aktarmak daha kolay olur.

Bazı kompozisyonlarda dörtlü yıldızların paralelkenar, dörtgen ve karelerle oluşturduğu motifler bulunmaktadır. Bunların yanında beşli yıldızların eşkenar dörtgen ve simetrik beşgenlerle oluşturduğu motifler de görülmektedir (Görsel 4.98).

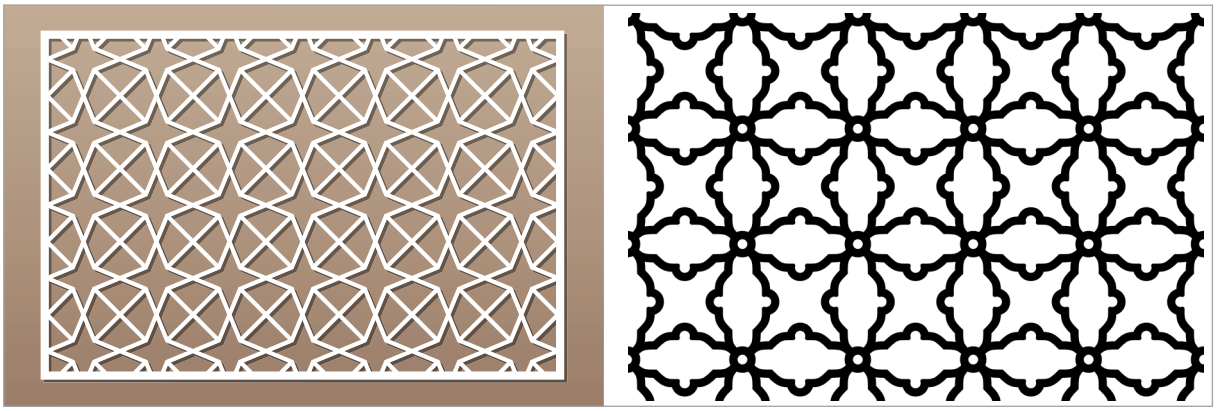

Görsel 4.98: Dörtlü yıldızların oluşturduğu motif örnekleri

Aynı ölçülerdeki yay içinde farklı motifler varsa bu motiflerin simetrileri çizilir. Motif eksen çizgilerinden katlanır ve simetrisi aktarılır daha sonra da eksen çizgileri silinir (Görsel 4.99).

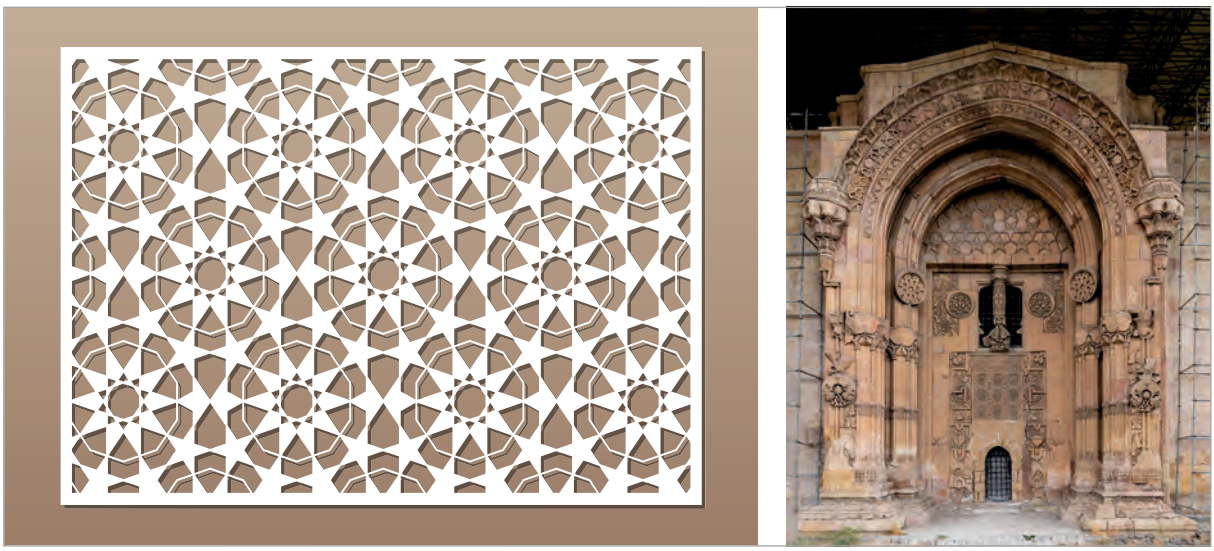

Görsel 4.99: Beşli yıldızların oluşturduğu motif örnekleri

Eşkenar dörtgenlerden oluşan altıgenler içinde altılı yıldızlar da görülmektedir ve bu en çok kullanılan motiflerden biridir (Görsel 4.100). İki farklı sekizli yıldızın sekizgen ve farklı çokgenlerle oluşturduğu kompozisyonlar da mevcuttur (Görsel 4.101). Bu gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür (Görsel 4.102).

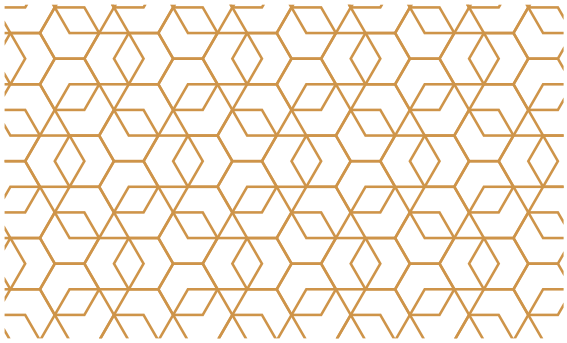

Görsel 4.100: Altıgenler içinde altılı yıldızlar

Görsel 4.101: Sekizli yıldız

Görsel 4.102: Dairenin altı eşit parçaya bölünerek yıldız biçimi oluşturduğu desen örnekleri

Bu tür bezeme ve süslemecilikte amaç, farklı geometrik şekilleri yan yana getirmek ve asıl motifi ön plana çıkarmaktır. Geometrik şekiller kurallarına uygun bir şekilde ustalıkla birleştirilmektedir. Bu motifler; bazen bir taç kapıda, bazen bir minberin mermer şebeke oymalarında, bazen bir kündekâri kapının yüzeyinde bazen de vitraylı bir eserde kullanılır (Görsel 4.103).

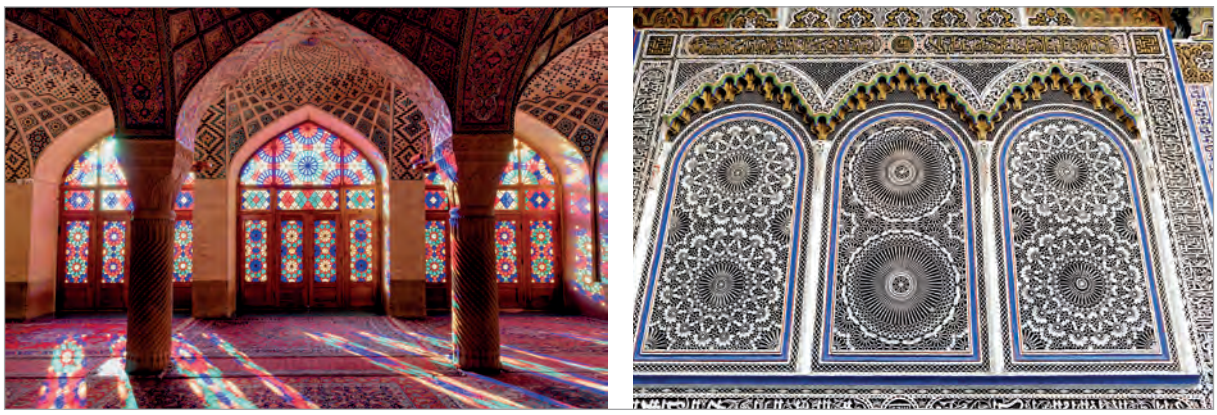

Görsel 4.103: Geometrik motiflerin farklı yüzeylerde kullanımı

Farklı yıldızlı süslemelerle bezenmiş Taç Mahal en güzel örneklerden biridir (Görsel 4.104).

Görsel 4.104: Taç Mahal (Hindistan)

4.5. Uygulama Yaprağı: Altılı Yıldız Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 4.105'te verilen sekizli yıldız motifi örneğini inceleyiniz. Görselde belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza, sekizli yıldız motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifinizi çiziniz. Uygulamayı yaparken işlem basamaklarında verilen adımları takip ediniz.

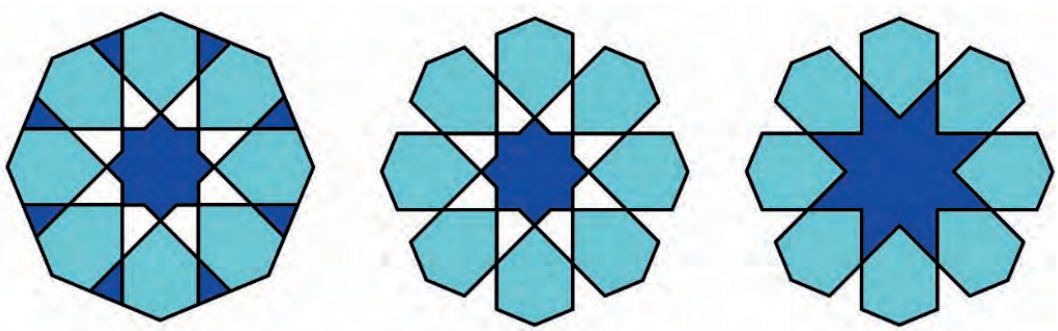

Görsel 4.105: Çizilecek olan motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereçler

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Pergel	Motif çizimi için kullanılır.
4	T cetveli ve gönye	Motif eksen çizgileri için kullanılır.
5	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
6	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Gönyenizi ve cetvelinizi kullanarak eskiz kâğıdınıza yardımcı çizgiler çiziniz. Daha sonra bu yardımcı çizgilerin merkez noktasından yarıçapı 4 cm olan bir daire çiziniz (Görsel 4.106).

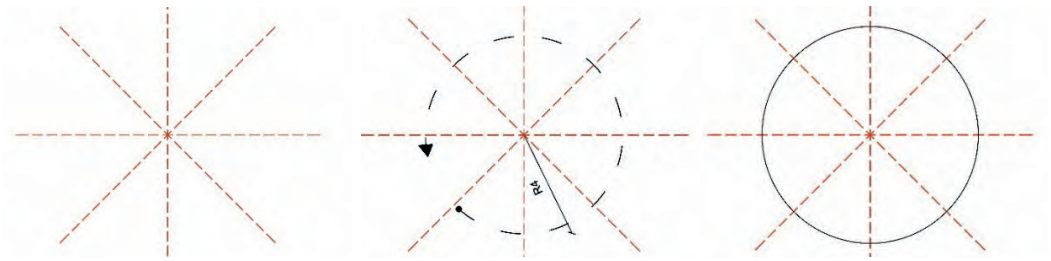

Görsel 4.106: Eksen çizgilerinin ve dairenin çizilmesi

6. Çember ve yardımcı çizgilerin kesiştiği noktaları temel alarak cetvelle sekizgen kenarlarını belirleyiniz. Ardından fazla çizgileri temizleyiniz (Görsel 4.107).

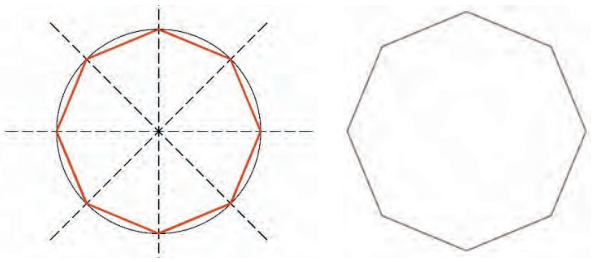

Görsel 4.107: Sekizgenin oluşturulması

7. Tüm eksen çizgilerinden 1 cm aralık olacak şekilde düz çizgiler çiziniz (Görsel 4.108).

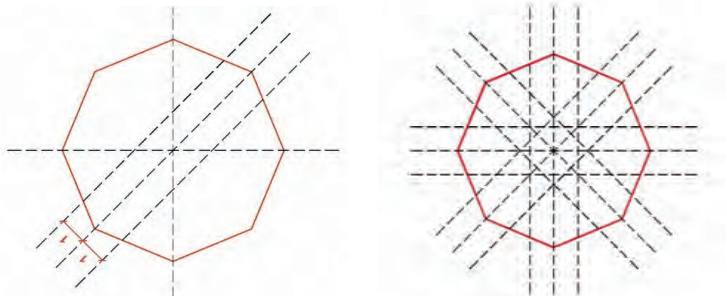

Görsel 4.108: Düz çizgilerin çizilmesi

8. Fazla çizgileri temizleyiniz ve çizgilerinizi netleştiriniz (Görsel 4.109).

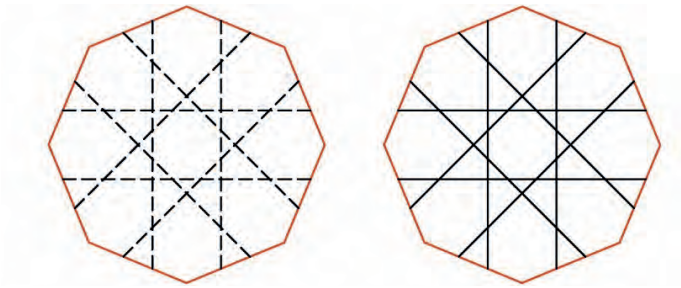

Görsel 4.109: Çizgilerin temizlenmesi ve netleştirilmesi

9. Çizdiğiniz motifin üzerine temiz bir eskiz kâğıdı yerleştiriniz ve motifi yan yana üç adet çoğaltınız. Çoğalttığınız motifleri görseldeki gibi düzenleyiniz (Görsel 4.110).

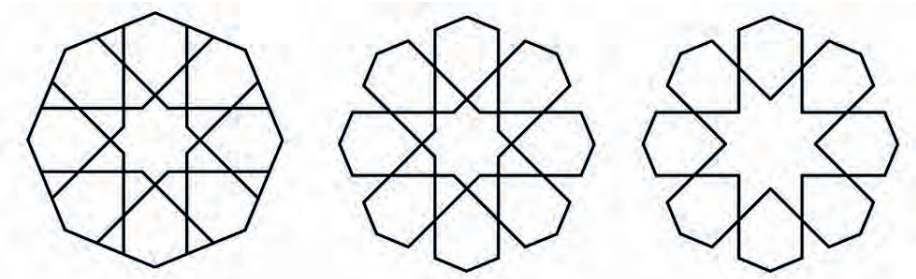

Görsel 4.110: Motifin çoğaltılması ve düzenlenmesi

10. Motiflerinizi görseldeki gibi boyayınız (Görsel 4.111).

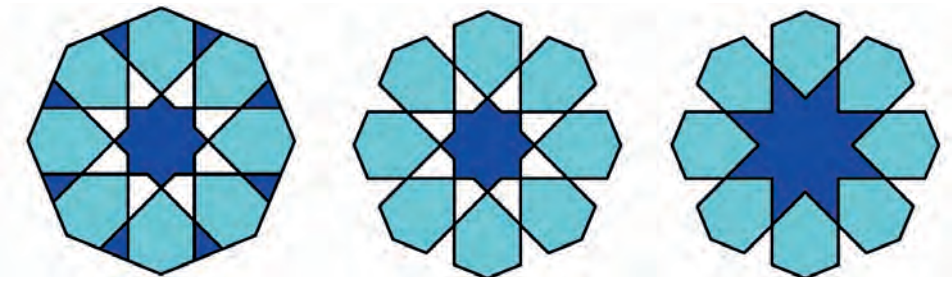

Görsel 4.111: Motifin boyanması

Notlar

.....

.....

.....

.....

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Motif çizimine pergelle yarıçapı 4 cm olan bir çember çizerek başladı.		
6	Sonra T cetveli ve gönye yardımıyla çemberin yatay ve düşey eksenlerini çizdi.		
7	Pergelle daireyi çizdiği yarıçap açıklığını değiştirmeden pergeli önce 1 noktasına koyarak 0 noktasıyla kesişen bir yay çizdi. Daha sonra 3 ve 4 noktalarını buldu.		
8	Pergelin açıklığını değiştirmeden pergeli 2 noktasına koyarak yine 0 noktasıyla birleşen yay çizdi. 5 ve 6 noktalarını buldu.		
9	Bulduğu noktaları cetvel kullanarak sırayla birleştirdi.		
10	Çember ve eksen çizgilerini silerek altıgeni tamamladı.		
11	Öğretmeninin belirlediği motif çizimini doğru şekilde yaptı.		
12	Resim kalemi ile motifin çizgilerini koyulaştırdı.		
13	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
14	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 11 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

4.3. BORDÜR MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ

Bordür Motifler; Türk bezeme ve süslemelerinde hemen hemen her süslemede bütün motif çeşitleri ile birlikte kullanılmışlardır. Bordürler kenar suyu, pervaz ve ulama gibi isimler de almıştır. Bordür motifler; ara bordürler, kenar bordürler, ince bordürler ve kalın bordürler vb. gruplara ayrılırlar. Bordür motifler, süsleme amacıyla tek başlarına uygulanabildiği gibi diğer süsleme bölümlerini birbirinden ayırmak için de uygulanır. Birden fazla bordürün yan yana gelmesiyle oluşan yekpare panolar da bulunmaktadır (Görsel 4.112).

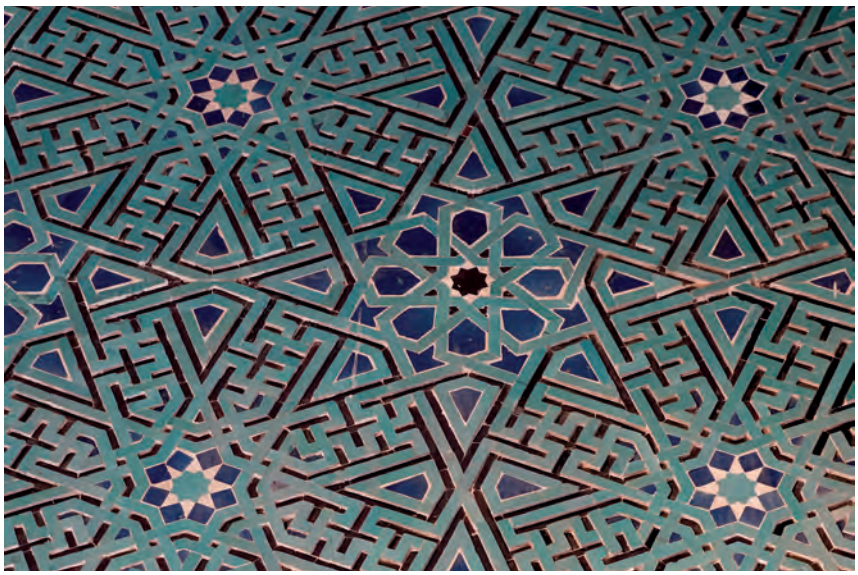

Görsel 4.112: Pano üzerinde bordür detayı

Kullanıldıkları yere göre kenar ve yüzey süslemesi olarak iki biçimde uygulanırlar. Kenar süslemesi herhangi bir yüzeye işlenecek desenin üstüne, altına ya da tüm çevresine yapılır (Görsel 4.113).

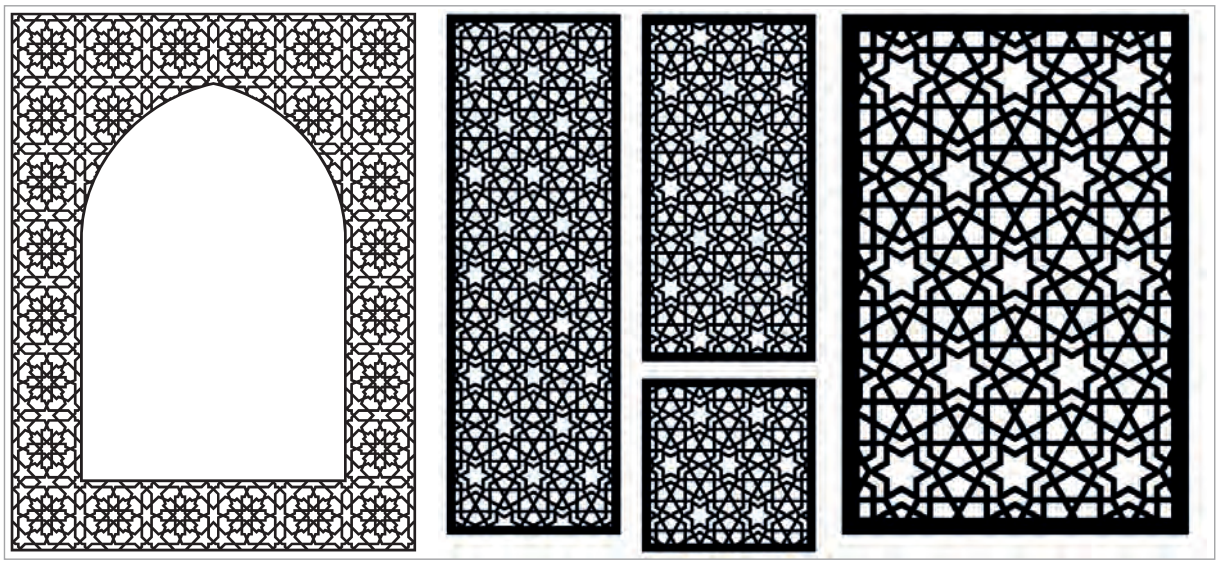

Görsel 4.113: Bordürün farklı kompozisyonlarda kullanımı

Her yüzyılda benimsenerek kullanılmış ve zamanın modasına göre üsluplaştırılmıştır. **Yüzey süslemesi**, bordür motifin süslenecek yüzeyin tamamını kaplayacak şekilde uygulanmasıdır (Görsel 4.114.a, b).

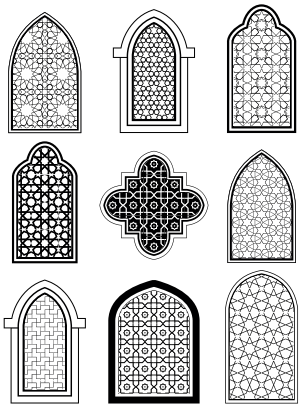

a) Bordür motiflerinin kullanıldığı yüzey süsleme örnekleri

b) Farklı form ve yüzeylerde bordür motifinin kullandığı bir örnek

Görsel 4.114: Farklı bordür kullanımları

Tüm yüzey göze hoş gelecek biçimde süslenir. Çizgiler sonsuza değin sürecek biçimdedir. Süslemeler birbirine eklenen geometrik desenlerden oluşur (Görsel 4.115).

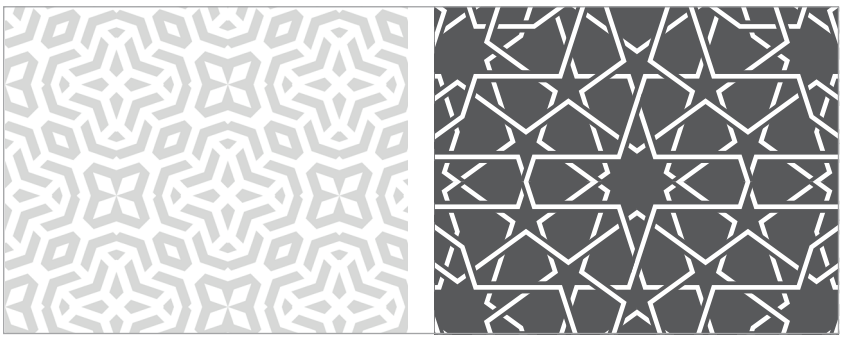

Görsel 4.115: Geometrik şekillerin kullanıldığı bordür yüzey süsleme örnekleri

Bordür motifleri arasında en çok kullanılanlar; çokgen bordür, deltoid bordür, fırıldak bordür, yıldız bordür, tuğla bordür, zikzak bordür, mekik bordür, yay bordür, meander bordür, mazgal bordür ve entrelacs bordürdür. Bu bordürler tasarlandıkları geometrik şeklin adı ile anılırlar (Görsel 4.116.a, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, ı).

a) Çokgen bordür örnekleri

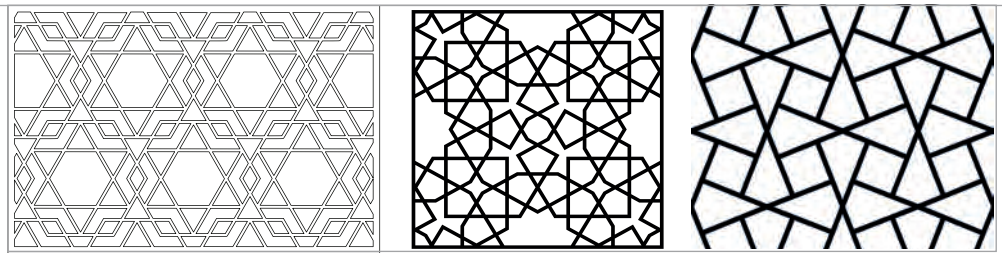

b) Deltoit bordür örnekleri

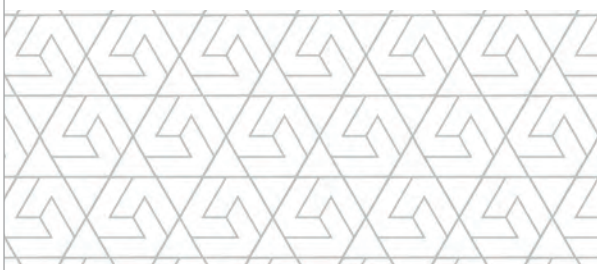

c) Fırıldak bordür

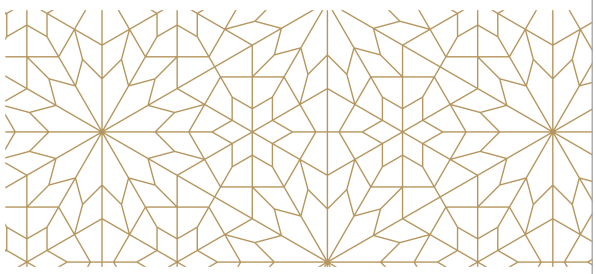

ç) Yıldız bordür

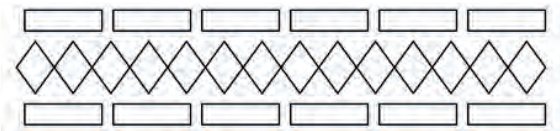

d) Tuğla bordür

e) Zikzak bordür

f) Mekik bordür

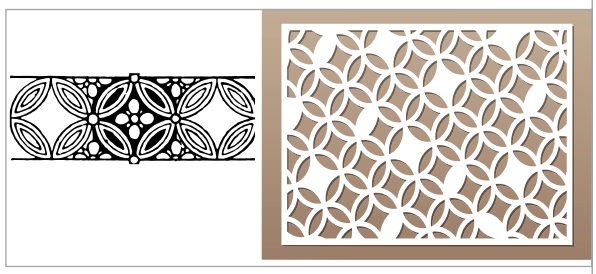

g) Yay bordür örnekleri

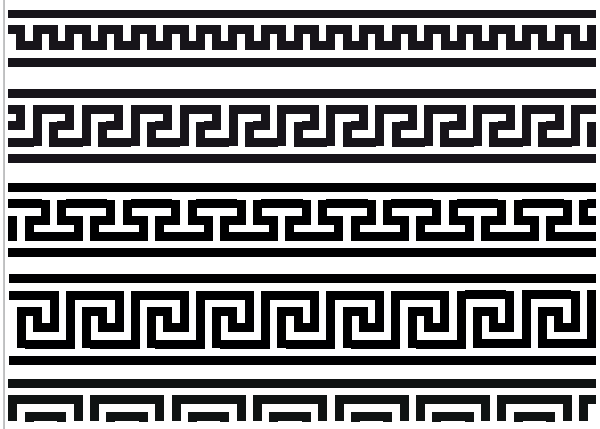

ğ) Meander bordür

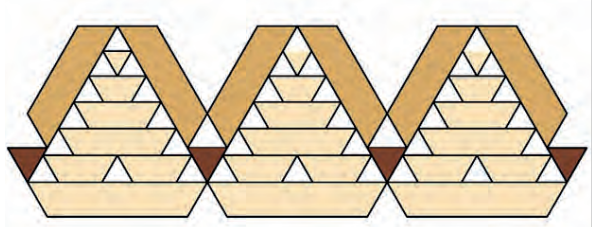

h) Mazgal bordür

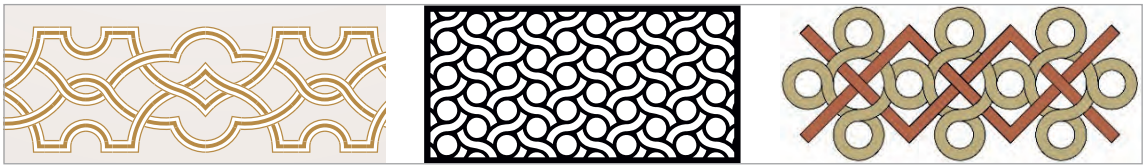

ı) Entrelacs bordür örnekleri

Görsel 4.116: Bordür çeşitleri

Bordür motifler, kompozisyon oluşturma ve şablon oluşturma teknikleri kullanılarak çizilir.

a) Kompozisyon Oluşturma: Bordür motifler genellikle kareli veya milimetrik kâğıtlara çizilir. Kareli defter kâğıtları da bordür motifleri çizmek için kullanılabilir. Öncelikle bordür yapılacak yüzey ölçülerek tespit edilir. Daha sonra çizilecek bordürün kalınlığına karar verilir ve bordür tasarlanır. Ölçüsü alınan ve kalınlığına karar verilen bordür motifinin geometrik şekli belirlenir. Kareli veya milimetrik kâğıt üzerinde dış hattı çizilen motifin varsa simetrisi tespit edilir. Bordür motifleri genellikle simetrik motiflerdir. Motifin eksen kısmı belirlenir ve sadece simetrik kısmı çizilir. Bordür kalınlığı tespit edilerek dış hattı çizilir. Tespit edilen simetrik kısım milimetrik kâğıda ölçekli olarak çizilir. Simetrik kısım şeklin yarısıdır (Görsel 4.117).

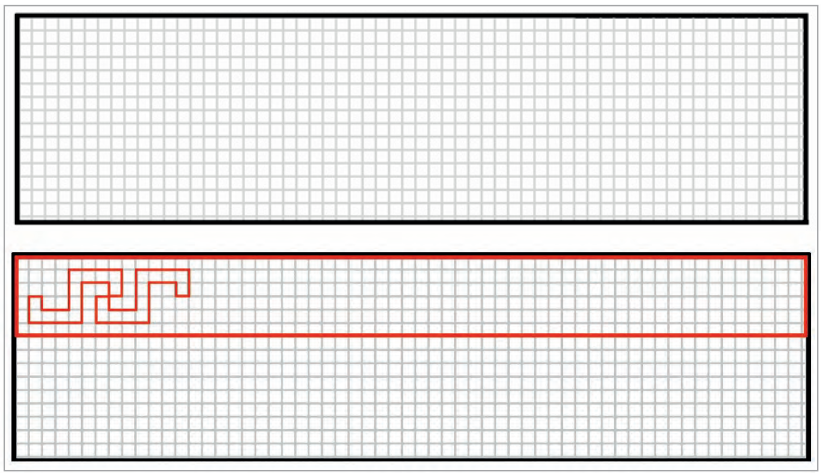

Görsel 4.117: Kompozisyon oluşturma

b) Şablon Oluşturma: Kareli veya milimetrik kâğıda simetrik kısmı çizilen motifin üzerine eskiz kâğıdı konarak motif eskizde tekrar çizilir. Bu şekilde motifin şablonu oluşturulmuş olur. Şablon eksen çizgisinden katlanarak simetrik kısmı çizilmek istenen yüzeye aktarılır. Böylece motif istenen uzunlukta çizilebilir (Görsel 4.118).

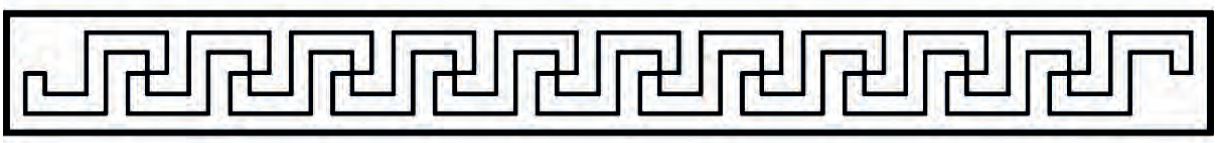

Görsel 4.118: Şablon oluşturma

4.4. Çalışma Yaprağı: Bordür Motif Çizimi

Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 4.119'da verilmiş olan bordür motiflerinin devamını çizerek çalışmanızı tamamlayınız.

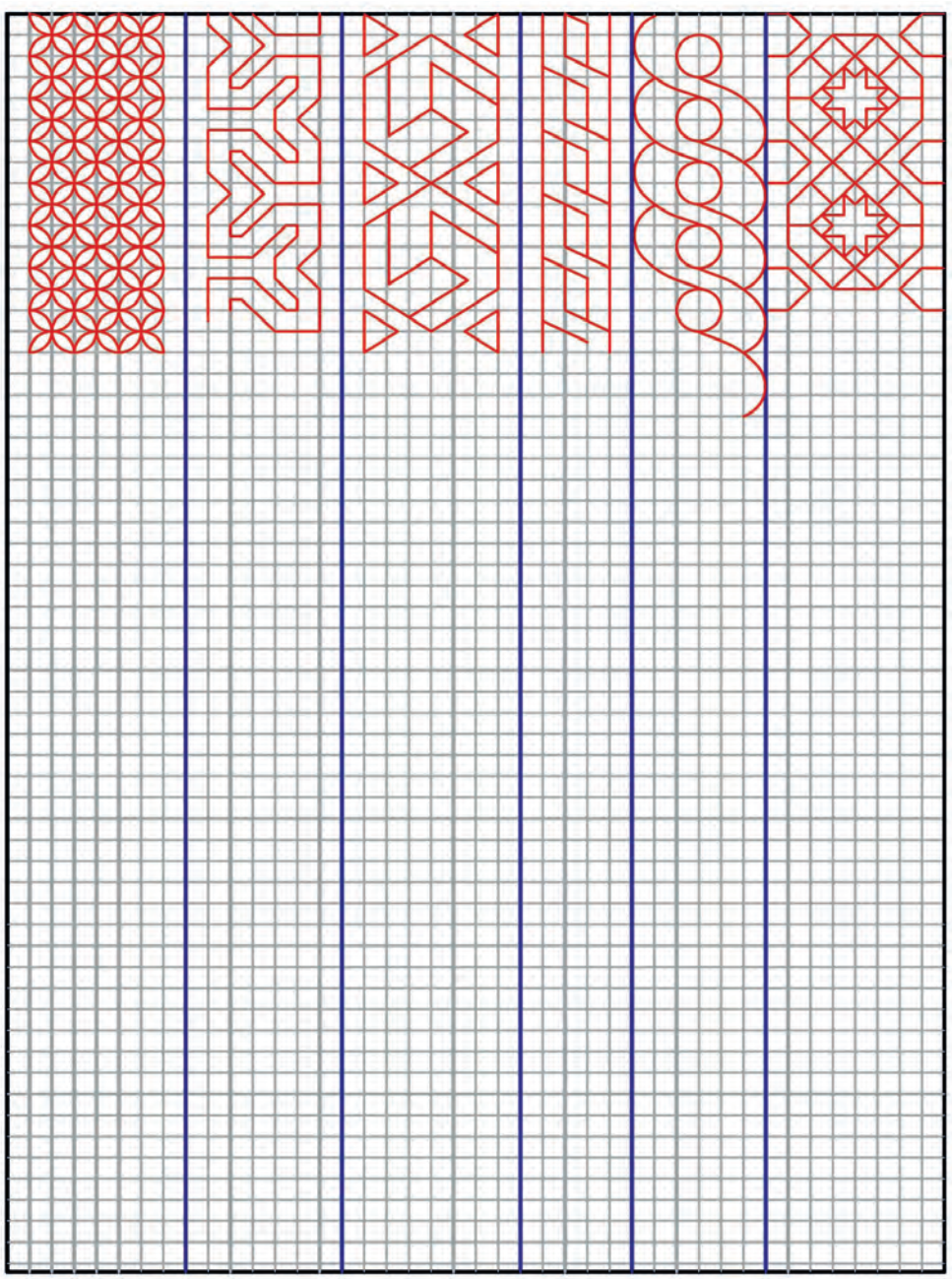

Görsel 4.119: Çizilecek çalışma yaprağı

4.4. GEÇME MOTİF DETAYLARI ÇİZİMİ

Türk süsleme sanatlarının her dalında kullanılan geçme motifler bilhassa Anadolu Selçukluları zamanında daha çok mimari dekorlarda ve el yazması kitap süslemeciliğinde kullanılmıştır.

Geçme Motifler: Hasır örmeye benzeyen ve birbiri içinden geçerek oluşan motiflerdir (Görsel 4.120).

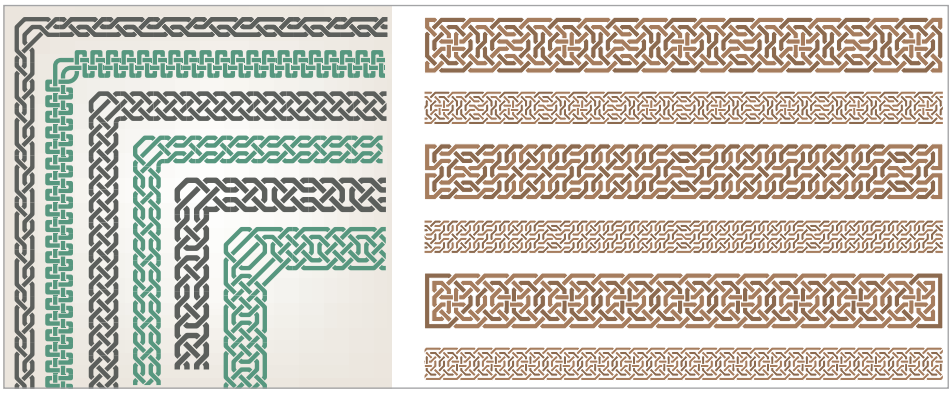

Görsel 4.120: Geçme motif örnekleri

Geçme motiflerin bordür geçme, yalın geçme ve zincirek olmak üzere üç çeşidi vardır. Bu motiflerin de kendi içinde binlerce çeşidi ve uygulaması mevcuttur. Geçme motiflerin çizimi ve düzenlemeleri kolay olmakla beraber itina, dikkat ve tecrübe ister. Birbirlerine bağlı olarak ilerleyen bu motiflerde yapılabilecek en küçük bir hata motifteki bütün ahengi bozabilir.

Görsel 4.121: Halka şeklinde geçme bordür örneği

a) Duvar yüzeyinde hasır örme geçme motifi örneği

b) Kolon yüzeyinde hasır örme geçme motifi örneği

Görsel 4.122: Farklı yüzeylerde kullanılan hasır örme geçme motifi örnekleri

Geçme motifler bordür motiflerinin farklı bir çeşidi olup çizim aşamaları da hemen hemen aynıdır. Genellikle geçme motifler simetrik ve birbirini tekrarlayan motifler oldukları için simetrik bir geçme motif çizilirken öncelikle motif şekli ve kalınlığı tespit edilir. Motifler çizilirken simetrik kısmın kompozisyonu kareli veya milimetrik kâğıtlara çizilir (Görsel 4.123).

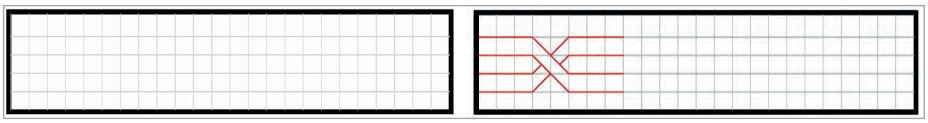

Görsel 4.123: Kareli kâğıda motifin çizilmesi

Simetrik kısmı kareli veya milimetrik kâğıda çizilen geçme motifi eskiz kâğıdına aktarılır. Geçme motif, simetrik eksen çizgisinden katlanarak aktarıldığı eskiz kâğıdı üzerinde istenen uzunlukta uzatılabilir (Görsel 4.124).

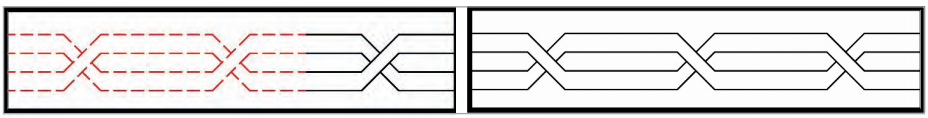

Görsel 4.124: Motifin eskiz kâğıdına geçirilmesi ve tamamlanması

Bordür Geçme Motifler: Yüzey süslemesi yapılan alanın etrafını kuşatan, çerçeve şeklinde dar ve uzun parçalara denir. Kenar suyu süslemesi olarak da bilinirler. Birbirine eklenerek sürekli devam eden çeşitli doğruların kırılarak veya kıvrılarak birbirleri içinden geçmesiyle birbirini takip eden bir görüntü oluşur. Bordür geçme motif tasarımı büyük bir ustalık, itina ve tecrübe ister. Süslenecek yüzeyin alanlara bölünmesi ince hesaplar gerektirir (Görsel 4.125).

Görsel 4.125: Bordür geçme örnekleri

Kalınlığı belirlenen motif şeridinin arasında kalan kısma, belirli aralıklarla konulan küçük çaplı dairelerin veya noktaların sistemli bir biçimde birleştirilmesiyle oluşan bordür geçmeler; yaklaşık 1-2 mm'lik yuvarlakların birleştirilmesi ile farklı çeşitlerde tasarlanabilir (Görsel 4.126).

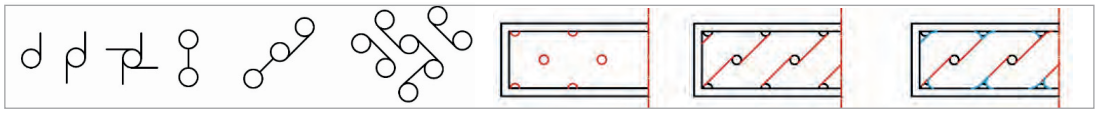

Görsel 4.126: Bordür çizim aşamaları

Alanların bölünmesi ince hesaplamaları gerektirdiği için çizimler cetvelle yapılır. Düzgün ve tek çizgi olarak çizilirler. Altı ve üstü çizilen şeritlerin tam orta hizasına çizilen yuvarlaklar, kenar çizgilerine çakışan yarım yuvarlaklarla verev çizgilerle birleştirilir (Görsel 4.127).

Görsel 4.127: Bordürün tamamlanmış hâli

Verev çizgiler ile birleştirme işlemleri motif boyunca tekrarlanarak bordür geçme motif deseni oluşturulur. Kenarları sınırlandırılarak farklı görünüş ve tasarımlar oluşturulabilir. Kenarları sınırlandırılan bordür geçme motifleri aralarına penç motifleri konularak süsleme zenginleştirilebilir. Motif şeridinin ortasında bulunan yuvarlaklar farklı aralıklarla kullanılarak farklı büyüklüklerde bordür geçme motifleri yan yana sıralanabilir (Görsel 4.128).

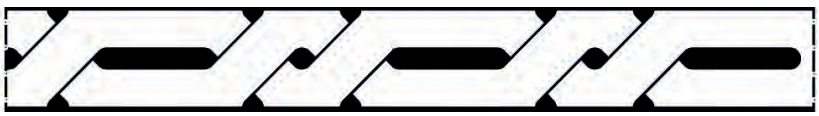

Görsel 4.128: Farklı bir bordürün tamamlanmış hâli

İkili bordür geçme motiflerin yanı sıra üçlü, dörtlü ve daha fazla olmak üzere farklı bordür geçme motifleri de oluşturulabilir (Görsel 4.129).

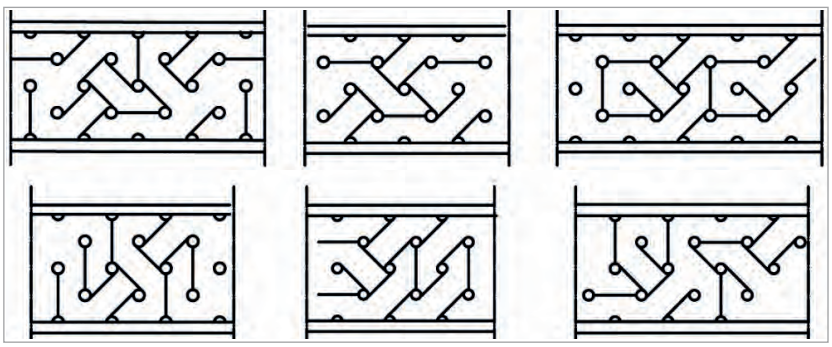

Görsel 4.129: Bordüre farklı desenlerin verilmesi

Bordür geçme motifler iki ucundan sınırlanmadığı sürece sonsuza kadar giden bir özelliğe sahiptir. Hem çizen sanatçıya hem de bu motifi seyreden izleyiciye dinginlik ve sonsuzluk hissi verir (Görsel 4.130).

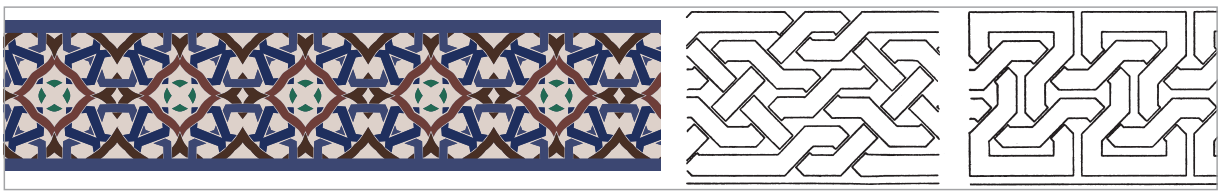

Görsel 4.130: Bordürün motifinin devam ettirilmesi örnekleri

4.6. Uygulama Yaprağı: Bordür Geçme Motifi Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 4.131'de verilen bordür geçme motifi örneğini inceleyiniz. Görselde belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza, bordür geçme motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifinizi çiziniz. Uygulamayı yaparken işlem basamaklarında verilen adımları takip ediniz.

Görsel 4.131: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Kareli veya milimetrik kâğıt	Motif çizimi için kullanılır.
4	Daire şablonu	Çapı 1-2 veya 3 mm'lik daireler için kullanılır.
5	T cetveli ve gönye	Motif eksen çizgileri için kullanılır.
6	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
7	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi yatay konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. Çizeceğiniz motifin öncelikle kalınlığını 2,5 cm olarak belirleyiniz (Görsel 4.132).

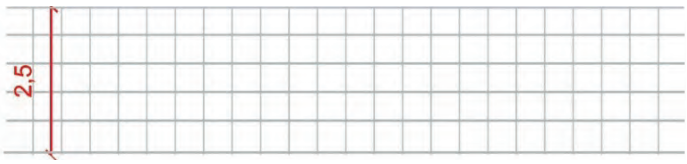

Görsel 4.132: Motif kalınlığının belirlenmesi

6. Motifin alt ve üst sınır çizgilerini belirleyiniz (Görsel 4.133).

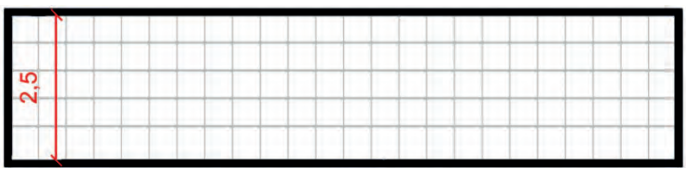

Görsel 4.133: Alt ve üst sınır çizgilerinin belirlenmesi

7. Şeridin orta noktalarına küçük daireler çiziniz. Daireleri eşit aralıklarla ve eşit büyüklükte çizmeye özen gösteriniz. Bu işlem için daire şablonu kullanabilirsiniz (Görsel 4.134).

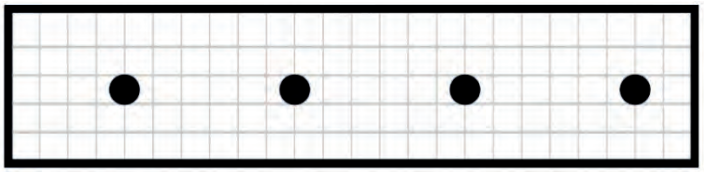

Görsel 4.134: Orta kısımlara dairelerin çizilmesi

8. Şeridin kenar çizgilerine çakışacak şekilde yarım daireleri çiziniz. Yarım daireleri eşit aralıklarla ve eşit büyüklükte çizmeye özen gösteriniz (Görsel 4.135).

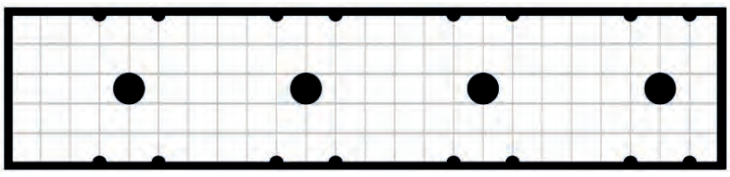

Görsel 4.135: Kenar kısımlara küçük dairelerin çizilmesi

9. Orta dairenin sağ ve sol kenarını verev çizgi olacak şekilde birleştiriniz (Görsel 4.136).

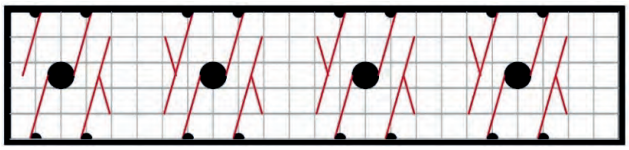

Görsel 4.136: Orta kısımlarda verev çizgilerin çizilmesi

10. Kenarlardaki küçük dairelerden verev çizgiler çiziniz(Görsel 4.137).

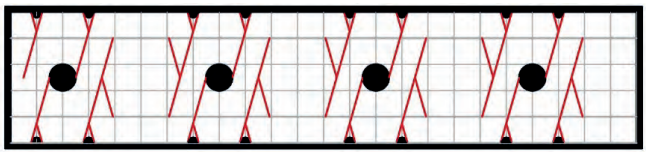

Görsel 4.137: Kenar kısımlarda verev çizgilerin çizilmesi

11. Motifin orta boşluklarını ve kenar çizgilerini çiziniz (Görsel 4.138).

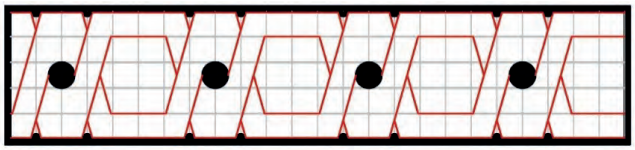

Görsel 4.138: Orta boşlukların ve kenar çizgilerin çizilmesi

12. Motifinizde farklı renklere boyayacağınız kısımları belirleyiniz (Görsel 4.139).

Görsel 4.139: Motif renklerinin belirlenmesi

13. Motifinizi faklı renklere boyayarak çalışmanızı bitiriniz (Görsel 4.140).

Görsel 4.140: Motifin boyanması

14. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyiniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	Çizeceği motifin kalınlığını 2,5 cm olarak belirledi.		
6	Motifin alt ve üst sınır çizgilerini belirledi.		
7	Şeridin orta noktalarına küçük daireler çizdi.		
8	Şeridin kenar çizgilerine çakışacak şekilde yarım daireleri çizdi.		
9	Orta dairenin sağ ve sol kenarını verev çizgi olacak şekilde birleştirdi.		
10	Kenarlardaki küçük dairelerden verev çizgiler çizdi.		
11	Motifin orta boşluklarını ve kenar çizgilerini çizdi.		
12	Motifte farklı renklerle boyayacağı kısımları belirledi.		
13	Motifi faklı renklerle boyayarak çalışmayı bitirdi.		
14	Çalışmayı zamanında bitirdi.		
15	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 12 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Yalın Geçme Motifler: Süslenen yüzey üzerinde motif kendi sınırları içinde bitmiş ve bütünlenmiştir. Birbiri ile birleşen çeşitli doğruların kırılarak veya kıvrılarak birbiri içinden geçmesiyle birbirine eklenen bir görüntü oluştururlar. Bu şekilde tek başına kullanılan ve herhangi bir ekleme yapılmayan motiflere **yalın geçme motifler** denir (Görsel 4.141).

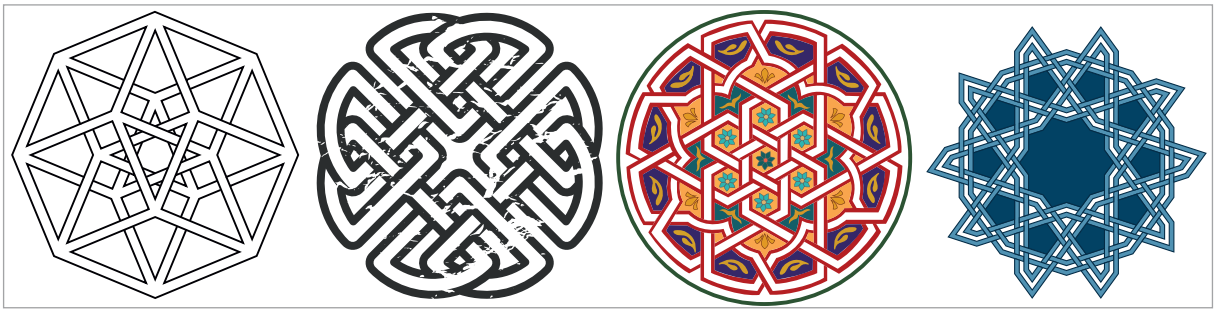

Görsel 4.141: Yalın geçme motifi örnekleri

Motif kendi sınırları içinde bitmiş ve bütünlenmiştir. Köşeli çizgilerdeki sertliği yumuşatmak amacıyla çoğunlukla dairesel formlar içine yerleştirilir. Motif kırılarak ve kıvrılarak birbirinin içinden geçen çizgi ve şekiller ile oluşur. Motifin kılavuz çizgileri rehberliğinde geometrik biçimler oluşturulur. Yalın geçme motifler genellikle simetrik motiflerdir. Çizim esnasında bu motiflerin dörtte biri hazırlanır ve merkezi simetrik olarak tekrar edilerek kullanılır. Motifi oluşturan geometrik şekiller çoğunlukla daire kanaviçe içerisine ortalanarak yerleştirilir (Görsel 4.142).

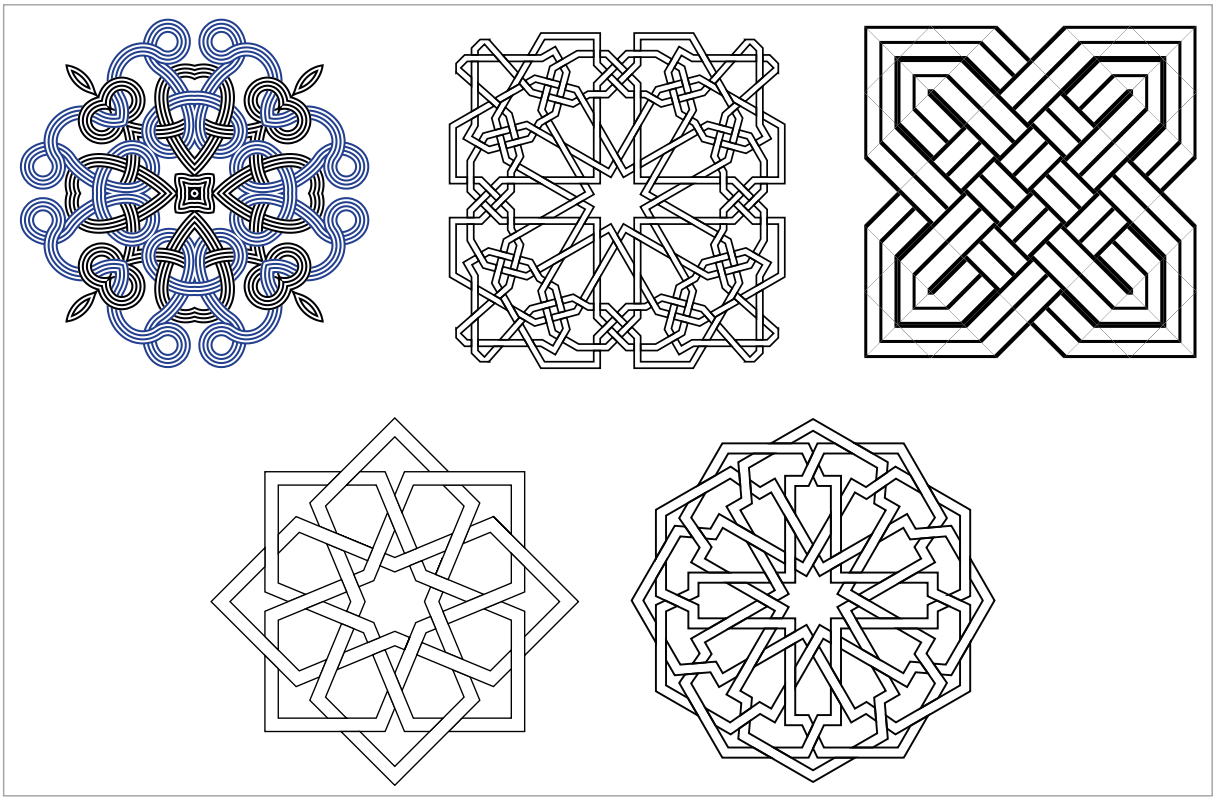

Görsel 4.142: Kare ve daire şeklinde çizilmiş yalın geçme örnekleri

4.7. Uygulama Yaprağı: Bordür Geçme Motifi Çizimi

Süre: 2 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 4.143'te verilen yalın geçme motifi örneğini inceleyiniz. Görselde belirtilen ölçülere göre hazırladığınız eskiz kâğıdınıza, yalın geçme motifi çizimi kurallarına ve sırasına uyarak motifinizi çiziniz. Uygulamayı yaparken işlem basamaklarında verilen adımları takip ediniz.

Görsel 4.143: Çizilecek olan motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Kanaviçe çizimi için kullanılır.
2	B resim kalemi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Resim defteri	Motif çizimi için kullanılır.
4	T cetveli ve gönye	Motif eksen çizgileri için kullanılır.
5	Pergel	Motifin çerçeve çizimi için kullanılır.
6	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi ön çalışmasında kullanılır.
7	Silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi istediğiniz ölçülerde büyüterek inceleyiniz.
3. Eskiz kâğıdınızı motifin üzerine yerleştiriniz ve motifin üstünden kaleminizle birkaç kez geçerek elinizi motifin çizimine alıştırınız.
4. Alıştırma kısmını tamamladıktan sonra resim defterinizi dikey konumda olacak şekilde çizim masanıza yerleştiriniz.
5. T cetveli ve gönyeniz ile yatay ve dikey eksen çizgilerini çiziniz (Görsel 4.144).

Görsel 4.144: Eksen çizgilerinin çizilmesi

6. Eksen çizgilerinin kesişim noktasını merkez olarak işaretleyiniz ve pergel ile yarıçapı 7,5 cm olan bir daire çiziniz (Görsel 4.145).

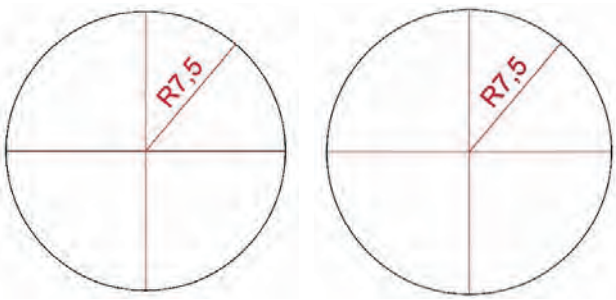

Görsel 4.145: Dairenin çizilmesi

7. Pergeliniz ile aynı merkez noktasından 6,8 cm yarıçaplı ikinci bir daire çiziniz (Görsel 4.146).

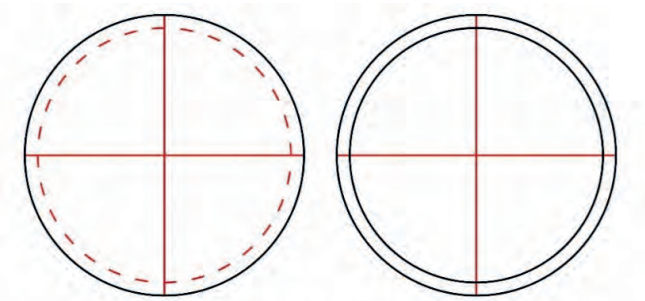

Görsel 4.146: İkinci dairenin çizilmesi

8. 45°lik gönyenizi kullanarak daireyi sekiz eşit parçaya bölünüz (Görsel 4.147).

Görsel 4.147: Dairenin sekiz eşit parçaya bölünmesi

9. Daire içerisine 45°lik kareler çiziniz. Bu kareleri çizerken eksen çizgilerinden faydalanınız (Görsel 4.148).

Görsel 4.148: Daire içine karelerin çizilmesi

10. Daire içerisindeki karelerle kesişecek şekilde 90°lik kareler çiziniz. Bu kareleri çizerken eksen çizgilerinden faydalanınız (Görsel 4.149).

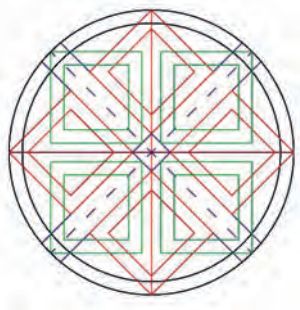

Görsel 4.149: Daire içine karelerin çizilmesi

11. Fazla çizgileri temizleyiniz. 45° ve 90°lik karelerin birbiri içinden geçen kısımlarını görseldeki gibi düzenleyiniz (Görsel 4.150).

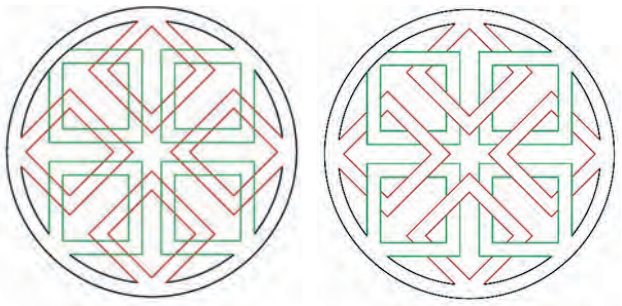

Görsel 4.150: Karelerin birbirinin içinden geçecek şekilde düzenlenmesi

12. Motifi temize çekin ve B kaleminiz ile çizgilerini koyulaştırın (Görsel 4.151).

13. Çalışma alanınızı ve araç gereci temizleyiniz.

Görsel 4.151: Motifin temize çekilmesi ve koyulaştırılması

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Çizilecek olan motifin istenen boyutta çıktısını alarak çizime başlamadan önce motifi inceledi.		
3	Eskiz kâğıdını motif üzerine yerleştirerek motifin çizim alıştırmasını yaptı.		
4	Resim defterini hazırlayarak çizim masasına yatay şekilde konumlandırdı.		
5	T cetveli ve gönyesi ile yatay ve dikey eksen çizgilerini çizdi.		
6	Eksenlerin merkez noktasını buldu. Yarıçapı 7,5 olan bir daire çizdi.		
7	Dairenin merkez noktasından 6,8 cm yarıçaplı ikinci bir daire çizdi.		
8	Daireyi sekiz eşit parçaya böldü.		
9	Daire içerisine 45°lik kareler çizdi.		
10	Daire içerisine 90°lik kareler çizdi.		
11	45° ve 90°lik karelerin birbiri içinden geçen kısımlarını düzenledi.		
12	Motifi temize çekti ve B kalemi ile çizgileri koyulaştırdı.		
13	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 11 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Zencirek Motifler: Zincirleme halkaların birbirine eklenerek zincire benzer şekilde oluşturduğu motiflerdir. İsimlerini de buradan alırlar (Görsel 4.152.a, b).

a) Anahtarlı zencirek motifi

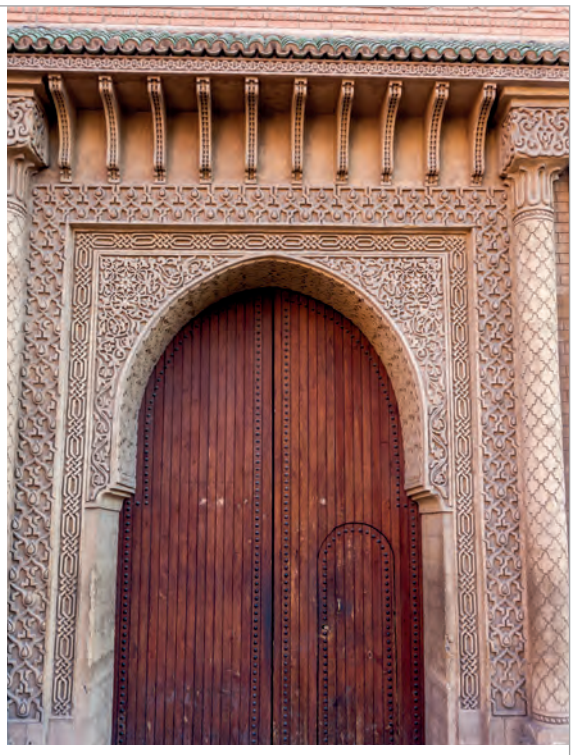

b) Hasır zencirek motifi

Görsel 4.152: Zencirek motif örnekleri

Zencirek motiflerin çizgileri sonsuza kadar sürecek biçimdedir. Hazırlanan bir birimin tekrarı şeklinde oluşan ulama desenlerdir. Titizlikle hazırlanan tek bir motif istenildiği kadar yan yana getirilip çoğaltılarak büyütülebilir veya istenen uzunlukta çizilebilir. Zencirek motifler motif tekrarı ile oluştuğu için desenin hazırlanışı görüldüğü kadar zor ve karmaşık değildir. Ana motif belirlendikten sonra motifin geometrik şekline ve sırasına dikkat edilerek çizim yapılmalıdır (Görsel 4.153).

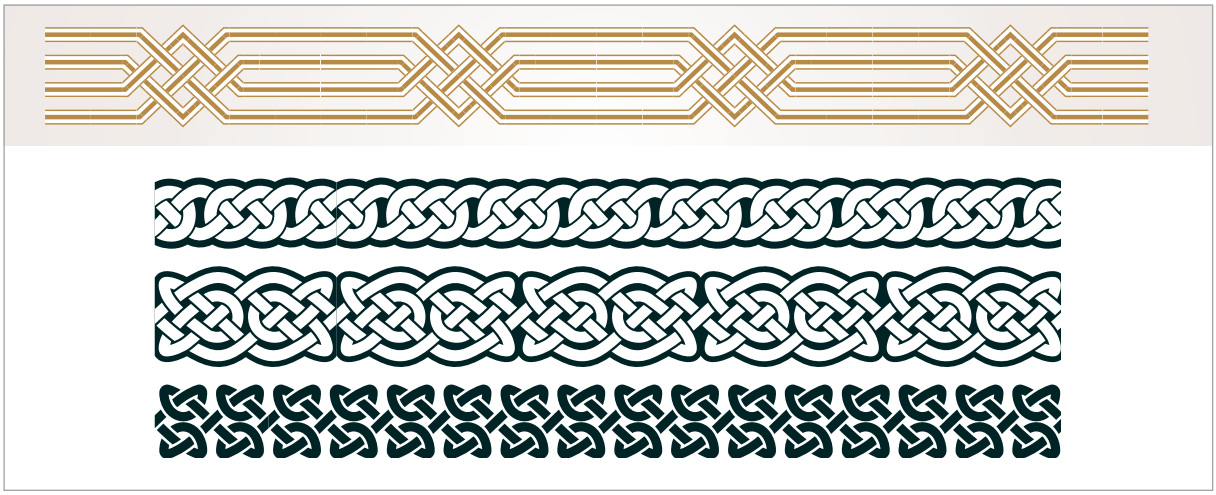

Görsel 4.153: Zencirek motifi örnekleri

Zencirek motif çiziminde de tıpkı geçme motif çiziminde olduğu gibi öncelikle motifin şekli ve motif kalınlığı tespit edilir. Kareli veya milimetrik kâğıda varsa motifin simetrisinin kompozisyonu oluşturulur (Görsel 4.154). Son olarak motif eskiz kâğıdına çizilerek şablon oluşturulur (Görsel 4.155).

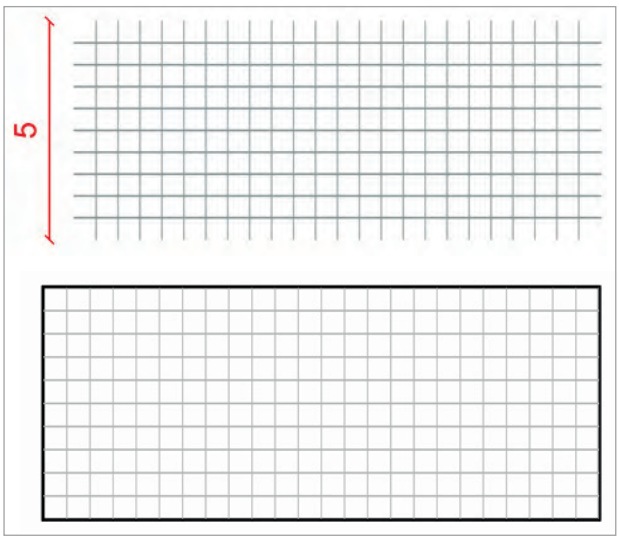

Görsel 4.154: Milimetrik kâğıda motif çizimi

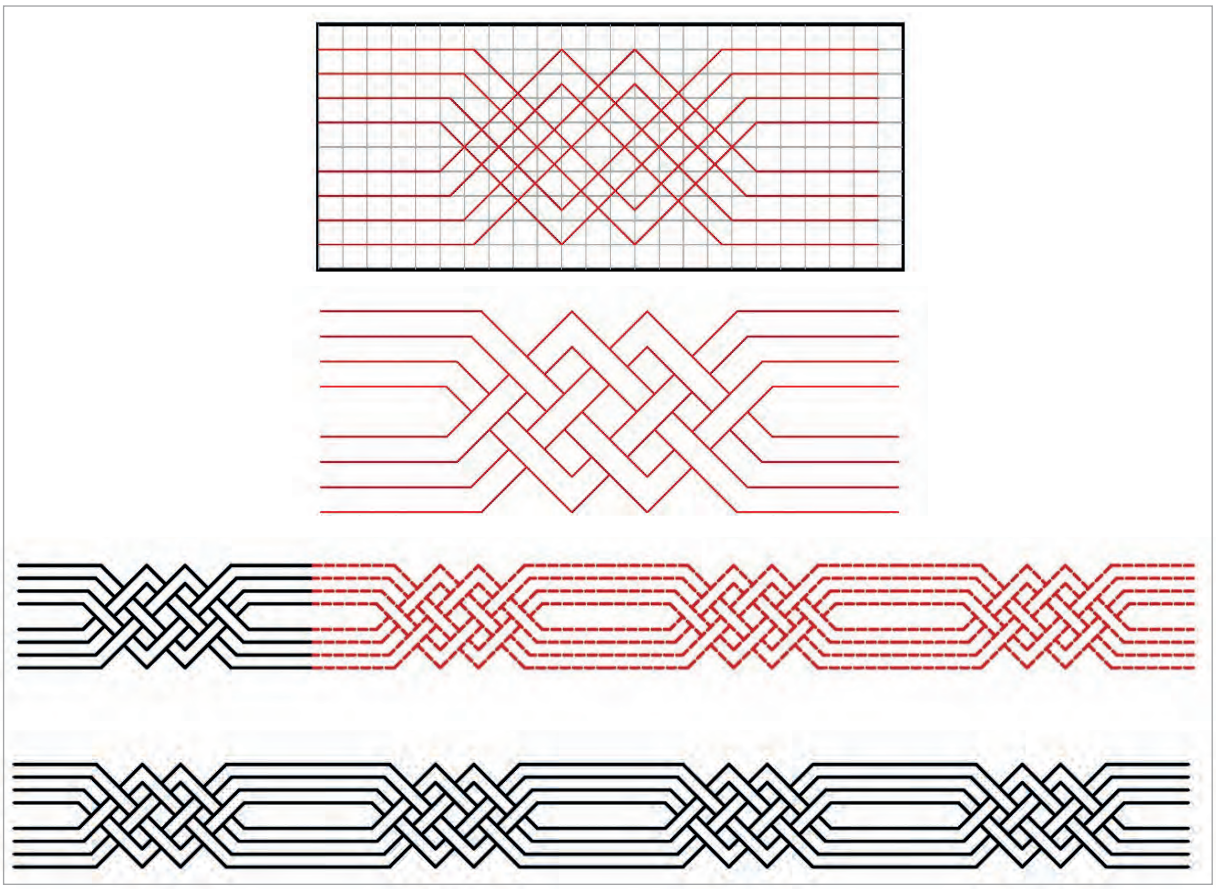

Görsel 4.155: Motifin eskiz kâğıdına aktarılması

4.5. Çalışma Yaprağı: Zencirek Motif Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 4.156'da verilen zencirek motifini noktalı kısımlarını takip ederek çiziniz. Boş kısımlarda motifi devam ettirerek tamamlayınız.

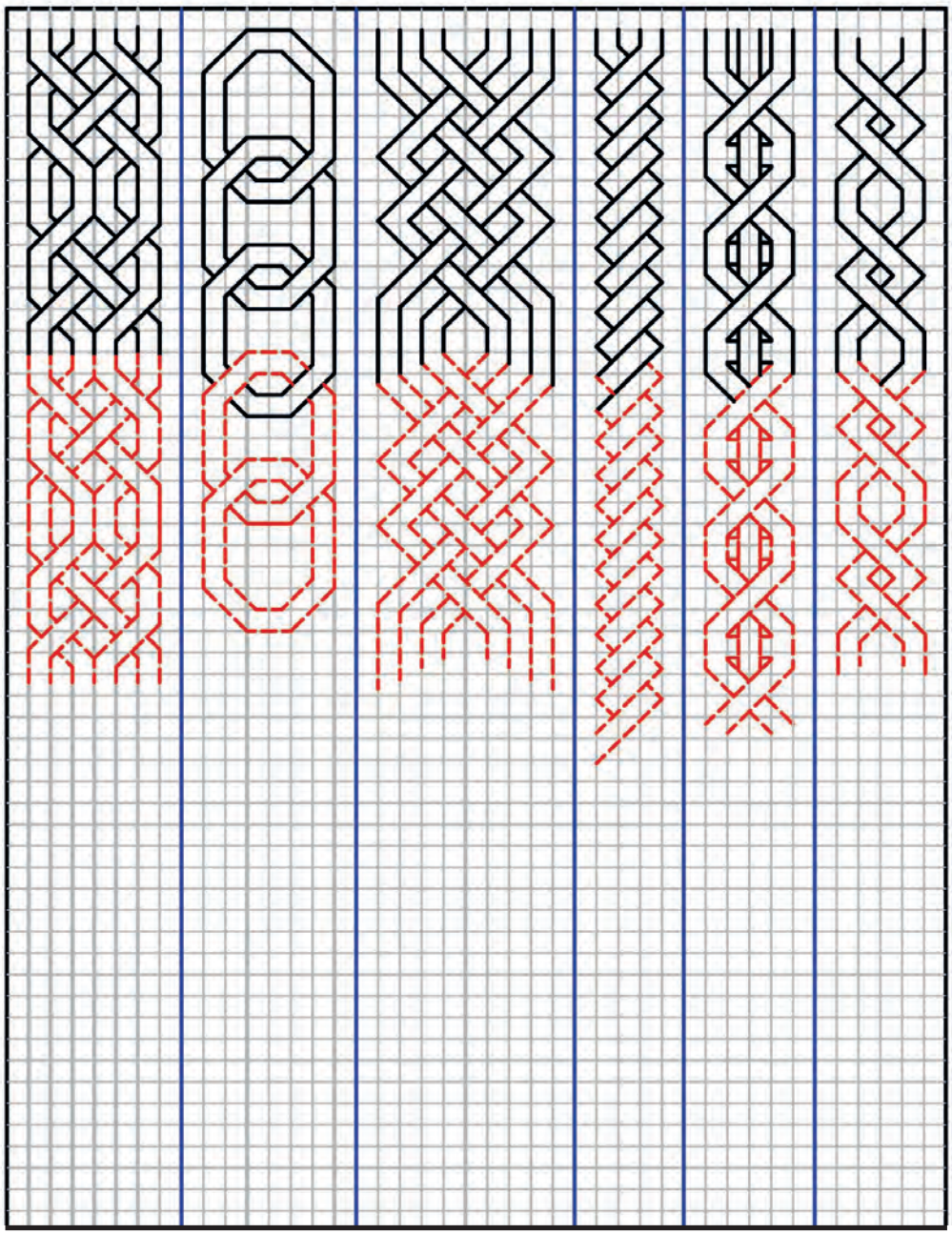

Görsel 4.156: Çizilecek olan çalışma yaprağı

5. ÇİNİ MOTİFİ DETAYLARI
ÖĞRENME BİRİMİ

Konular

- **5.1. ÇİNİ MOTİFİ OLUŞTURMA**
- **5.2. ÇİNİ MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ**

Neler Öğreneceksiniz?

- Teknik çizim kurallarına uygun olarak çini motifi oluşturmayı ve çini motifi detayları çizimi ile ilgili konuları ve uygulamaları

Temel Kavramlar

- Bisküvi
- Haliç
- Böcek
- Kaşi
- Çintemani
- Kömürleme
- Evani
- Sırlama
- Tahrir

Hazırlık Çalışmaları

1. "Çini ne demektir?" ve "Çini adını nereden almış olabilir?" sorularını sınıf ortamında arkadaşlarınızla tartışınız.
2. Çevrenizde bulunan cami, müze veya eski yapıları gezerek kullanılan çinileri inceleyiniz. Çini desenlerinde hangi motif ve renklerin kullanıldığını belirleyiniz.

5. ÇİNİ MOTİFİ VE DETAYLARI

Kendine has birtakım tekniklerle yapılan, ön yüzü bezenerek sır ile kaplanmış yüzey kaplama malzemesine **çini** adı verilmektedir. İlk porselen ve fayans levhaların Çin'den gelmesi sebebiyle bu objelere "Çin'e ait, Çin işi" denmiştir. Zamanla bu tabir çini olarak kullanılmaya başlamıştır (Görsel 5.1.a, b).

a) Çini karo örnekleri

b) Çini tabak örnekleri

Görsel 5.1: Çini

Çiniler bir tür killi topraktan yapılan, bir yüzeyi sırlanmış ve pişirilmiş, çeşitli renk ve motiflerle süslenmiş seramiklerdir. Çini, tarihte ilk olarak Mezopotamya'da Sümer uygarlığında görülmüştür ve pişmiş toprağın yüzeyini sırlayarak duvarların yüzeyini korumak amacıyla kullanılmıştır. Genellikle yapıların içinde ve dışında duvar kaplaması olarak kullanılan, pişmiş topraktan kare ve çokgen gibi çeşitli biçimlerde yapılan, yüzeyi renkli ya da desenli parlak ve saydam tabakayla kaplı küçük boyutlardaki levhalara verilen isimdir. Türk bezeme ve süsleme sanatında kullanılan iç mekân süslemelerinden mimari yapıların dış yüzeylerinin süslenmesine kadar en çok kullanılan bezeme ögelerinden biridir (Görsel 5.2).

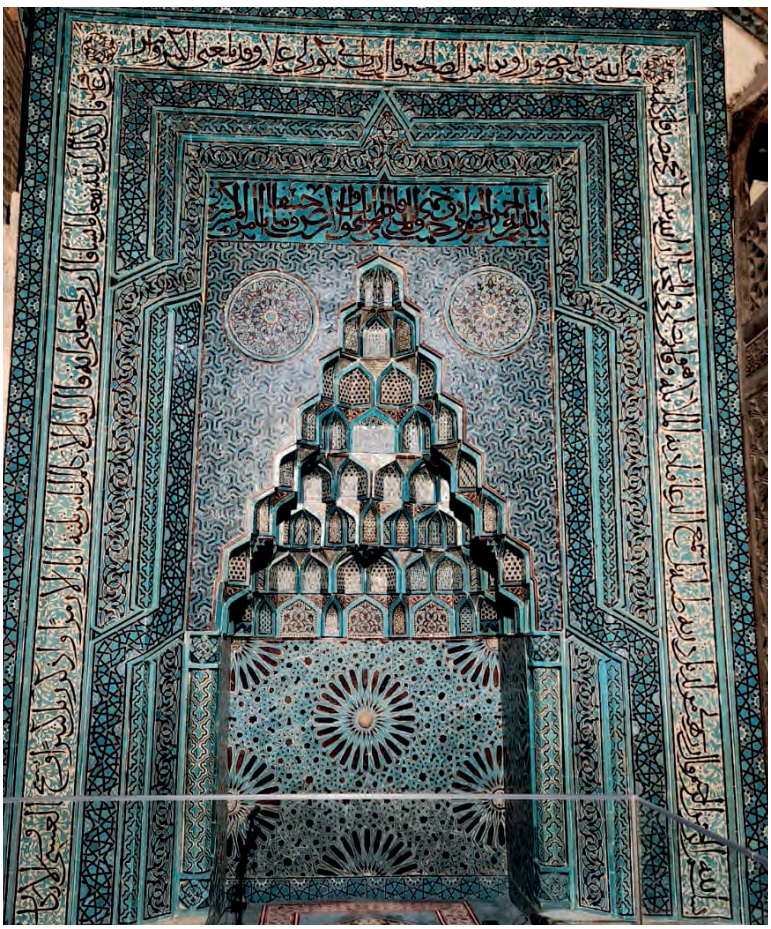

Görsel 5.2: Eşrefoğlu Camii mihrabı Beyşehir, Konya

Mekânların iç ve dış yüzeylerinin kaplanmasının yanında bilhassa Selçuklularda ve Osmanlı Dönemi'nde çiniden kaplar, kâseler, vazolar, kandiller vb. objeler de üretilmiştir. Bu anlamda çini sözcüğü bütün bu gündelik kullanım eşyasının yapıldığı bir malzeme ve işçilik bütünlüğü olarak da algılanmaktadır. Bu ayrım Osmanlı Dönemi'nde çini levhaya **kaşi**, seramik eşyaya da **evani** adı verilerek belirtilmiştir (Görsel 5.3.a, b).

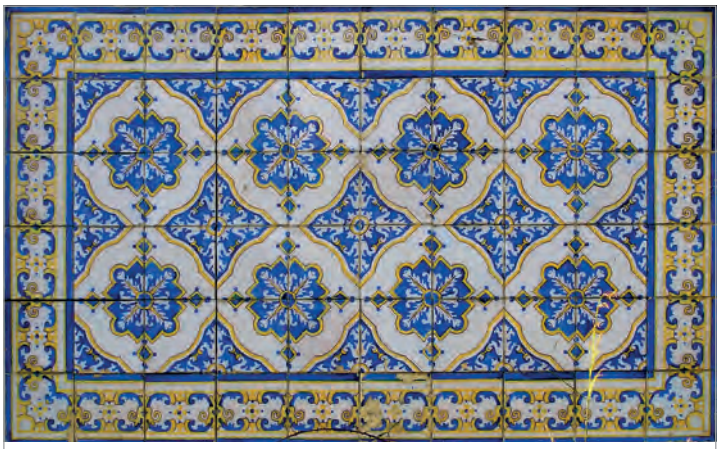

a) Kaşi

b) Evani

Görsel 5.3: Çini eşyalar

Çinicilik ve seramik sanatında ilk aşama topraktan yapılan eşyanın pişirilmesidir. Bu anlamda pişmiş toprak eşyanın sırlanması ve süslenmesi bakımından Cilalı Taş Devri başlangıç sayılabilir. Özel ham maddelerden kil, kaolin, kuvars ve kireç taşından yapılmış yarı mamulün pişirilmesi, sırlanması ve süslenmesi göz önüne alındığında çinicilik tarihi ancak XII. yy.a kadar gitmektedir ve çininin ilk örneklerine Anadolu ve Mezopotamya topraklarında rastlanır. Mezopotamya uygarlığında yapıların dış yüzeylerinin tuğlalarla kaplandığı görülür.

Araştırmalara göre çinicilik Anadolu ve Mezopotamya'dan İran'a geçmiş, oradan da doğuya doğru yayılarak Türkistan'da yaygın bir sanat hâline gelmiştir. Konya da bulunan Çatalhöyük kazılarında ise pişmiş topraktan yapılmış çok eski süs ve kullanım eşyaları bulunmuştur (Görsel 5.4).

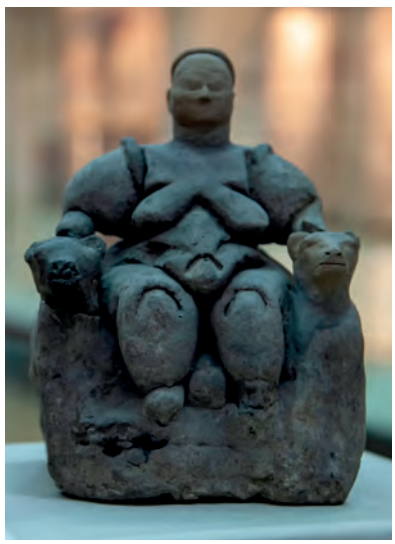

Görsel 5.4: Oturan Kadın Heykeli, Anadolu Medeniyetleri Müzesi

XII. yy.da Büyük Selçuklular Dönemi'nde sır altı tekniğiyle yapılan çini üretimi başlamış ve bu dönemdeki çiniler pembe renkte olup sert çamurdan üretilmiştir. Anadolu Selçukluları Dönemi'nde ise çiniler tek renkli sırla yapılmış levhalardır ve mimariyi tamamlayan bir öge olarak kullanılmışlardır. Perdah ve minai teknikleriyle yapılmış çini örneklerinde daha çok tek renk sırlı turkuaz, yeşil ve sarı-kahverengi renkleri kullanmışlardır. Anadolu Selçukluları genellikle devlet kurma ve sefer işleriyle meşgul oldukları için çini üretimine fazla zaman ayıramamışlar, bu tür eşyaları dışarıdan ithal etmişlerdir (Görsel 5.5).

Görsel 5.5: İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi

İlk Osmanlı çinileri XIV. yy.da İznik'te yapılmaya başlanmış ve İznik, Osmanlı Devleti'nin çini başkenti olmuştur. İlerleyen zamanlarda İznik çiniciliği gerileyerek yerini Kütahya çiniciliğine bırakmıştır. Selçuklu ve Beylikler Devri ile kıyaslandığında Osmanlı Dönemi'nde çok daha çeşitli ve kaliteli çiniler yapıldığı görülmüştür.

Kütahya'da bulunan ve 1973'te yapılan Çinili Cami; içinde kalem işi süslemeleri, dışında ise mavi Kütahya çini süslemeleriyle Kütahya çinilerinin en güzel örneklerini barındırır (Görsel 5.6).

Görsel 5.6: Çinili Cami, Kütahya

XV. yy.da üretilen Türk çinilerinin hamuru kaba, taneleri iri ve rengi kırmızımsıdır. Bu nedenle içleri bütünüyle, dışları yarı yarıya beyaz renkli astar sürülerek fırınlanmıştır. Kobalt mavisi, mor ve firuze renkler en çok kullanılan renklerdir. Astar üzerine desen boyandıktan sonra çini obje, kurşunlu sıra batırılıp fırınlanmıştır. Çinilerde sır bazen renksiz bazen de firuze, yeşil ve mavi renkte kullanılmıştır. Tabak ve kâselerde ise özellikle iç yüzey süslenip dış yüzeye pek önem verilmemiştir. Süslemelerde bitkisel motifler, birbiri ardına hep aynı yöne çizilmiş, hatlı (radyal) motifler ve geometrik motifler kullanılmıştır (Görsel 5.7).

Görsel 5.7: Çinide motiflerin bir arada kullanımı

XVI. yy.ın ilk çeyreğinden XVII. yy. sonlarına kadar İznik'te yapılan beyaz hamurlu astar ve sır altı tekniği kullanılan çiniler kobalt mavisi, yeşil, firuze, beyaz, siyah az da olsa pembe, gri, kahverengi ve kırmızı renktedir. Motif konturları genellikle siyahtır. Motif olarak lale, karanfil, gül, sümbül, nar çiçeği, bahar dalları, kıvrık ve iri dişli yapraklar, üzüm salkımları, selviler, bulut, pul, şakayık gibi motiflerin yanı sıra çeşitli kalyon, yelkenli ve hayvan motifleri de kullanılmıştır. Çinide kullanılan objeler daha çok kenarlı tabaklar, kâseler, kulplu-kulpsuz ibrikler, kupalar, kadehler, vazolar, kapaklı şekerlikler, sürahiler, cami kandilleri, maşrapalar ve şamdanlardan seçilmiştir (Görsel 5.8).

Görsel 5.8: Çini vazolar

Çinilerin XVII. yy. ortasından itibaren kaliteleri bozulmuştur. Sırlar kalitesiz, zemin kirli beyaz ve lekelidir. Renkler konturlarından taşmış ve soluktur. Kırmızı rengin yerini kahverengi almıştır. XVIII. yy. İznik çini imalatının sona ermesiyle yeni bir hız kazanan Kütahya çinilerinde kalite bakımından iki ana grup çini görülür. Birinci grupta yer alan XVIII. yy. ilk yarısına ait olduğu kabul edilen ince zarif çiniler desen ve renkleriyle dikkat çekerler. Genellikle fincan, kâse, ibrik, sürahi, matara, gülabdan (genellikle camdan imal edilen ve içine gül suyu konulan küçük kap), kandil, süs yumurtaları, tütsü kabı ve tabaklar yapılmıştır. İbriklerin çoğu kapaklıdır ve çoğu objenin içi dekorludur. Kütahya seramiklerinde sert, beyaz bir hamur ve sır altı tekniği kullanılmıştır. Çini objeler fırça darbeleriyle mavi, kırmızı, sarı, yeşil, eflatun, lacivert renklerle ve küçük çiçekler, stilize yapraklar, damlalar, sarmaşıklar, kuşlar, balıklar, millî kıyafetli insanlarla süslenmiştir (Görsel 5.9).

Görsel 5.9: Çeşitli çini süslemeleri

XVIII. yy. ikinci yarısında kalite yönünden gerileme devam etmiştir. Çinilerde eflatun rengi gitmiş, yerine patlıcan rengi veya daha koyu renkler gelmiştir. Desenler gibi objeler de daha kaba ve hantal olarak işlenmiştir. XVIII. yy. ortasından XX. yy. başlarına kadar Çanakkale çinileri önemli bir çini merkezi hâline gelmiştir. Objelerde kırmızı renk, ender olarak bej hamurla ve sır altı tekniğiyle işlenen ilginç desenler kullanılmıştır. En çok tabak, çukur kâse, küp sürahi, testi ve vazolar yapılmıştır. Motif olarak ortası çiçek rozetli, çiçek demetli, meyveli, stilize benekli, yelkenli motifli, cami ve köşk tasvirli ve hayvan figürü bulunan motifler kullanılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde de çini sanatına önem verilmiştir. İstanbul'da 1892-1894 yıllarında kurulan büyük porselen fabrikaları eski çini örneklerinin tekrarlanmasında ve yeni modellerin geliştirilmesinde büyük başarı kazanarak çini sanatına önemli oranda katkı sağlamıştır.

5.1. ÇİNİ MOTİFİ OLUŞTURMA

Çini sanatı; sabır, tecrübe ve özen isteyen, birçok sıralı aşama sonucu elde edildiği için zahmetli olup zorlukları bulunan bezeme ve süsleme sanatlarından biridir. Çinide ortaya konulan eserler hazırlayan sanatkârın becerisini, tecrübesini ve hayal dünyasını yansıtır. Çini yapımı; hamuru hazırlama, astarlama, ilk fırınlama, zımparalama, desen çizme, deseni iğneleyerek delme, kömürleme, tahrirleme, boyama, sırlama ve fırınlama aşamalarından oluşur.

Hamur Hazırlama: Tebeşir, kaolin ve kum gibi doğal malzemeler karıştırılıp hamur hâline getirilir. Hazırlanan hamur kalıplara dökülür ve levhalar hâlinde 20-25 gün doğal olarak kuruması için bekletilir. Hamurda bulunan suyun çıkarılması için hamur preslenir ve içinde hava kabarcığı kalmaması için bir kez de vakum presine alınır. Bütün bu sıralı işlemlerden geçen hamur depolanmak için hazır hâle getirilir. Hamur, istenen şekil veya objeye dönüştürülmeden önce içinde hava kabarcığı kalmaması için tekrar yoğurulur. Böylece şekil verilen hamur ilk fırınlama işleminde herhangi bir kırılma, çatlama veya parçalanmaya maruz kalmaz. Hamurdan standart bir şekil veya obje isteniyorsa bunlar için alçı kalıplar kullanılır. Alçı kalıplar ile şekillenen hamur kurumaya bırakılır ve kuruduktan sonra yüzeyde gözenek varsa kapanması için yüzey zımparalanarak pürüzsüz hâle getirilir. Şekillendirilen hamur yaklaşık bir gün boyunca 900-1000 derece ısı ile özel fırınlarda pişirilir. Fırından çıkan ve soğuyan ürüne **bisküvi** adı verilir (Görsel 5.10.a, b, c, ç, d, e, f).

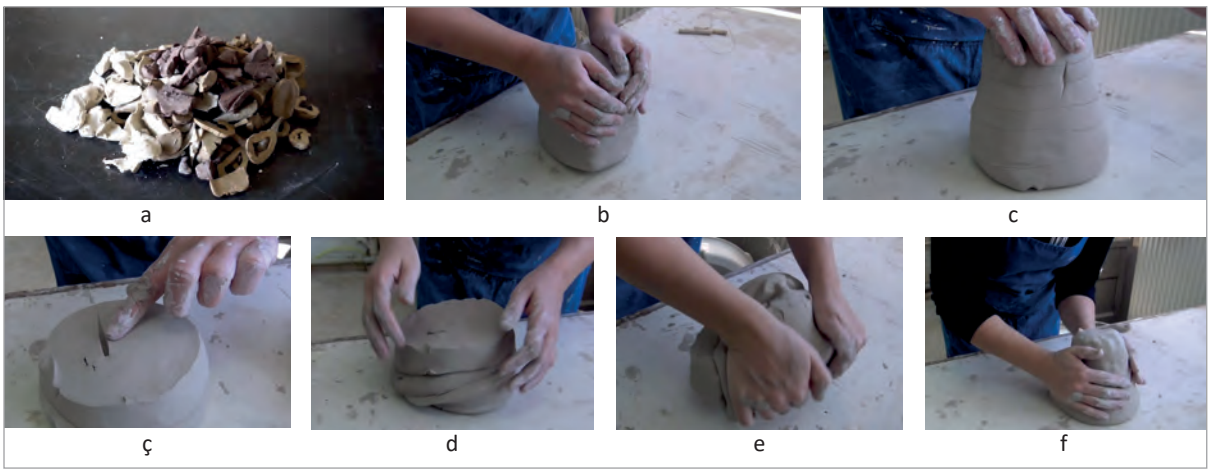

Görsel 5.10: Hamur hazırlama aşamaları

Astarlama: Kuruyan hamur akışkan beyaz bir sıvı olan astar ile astarlanır ve böylece hamur beyaz bir görünüm alır. Astar, bisküvi yüzeyinin daha parlak görünmesini sağlar. Çini bisküviler 1,5-2 cm kalınlıkta olacak şekilde astarlanır, bir hafta kurumaya bırakıldıktan sonra tekrar pişirilir (Görsel 5.11.a, b, c, ç, d, e, f, g).

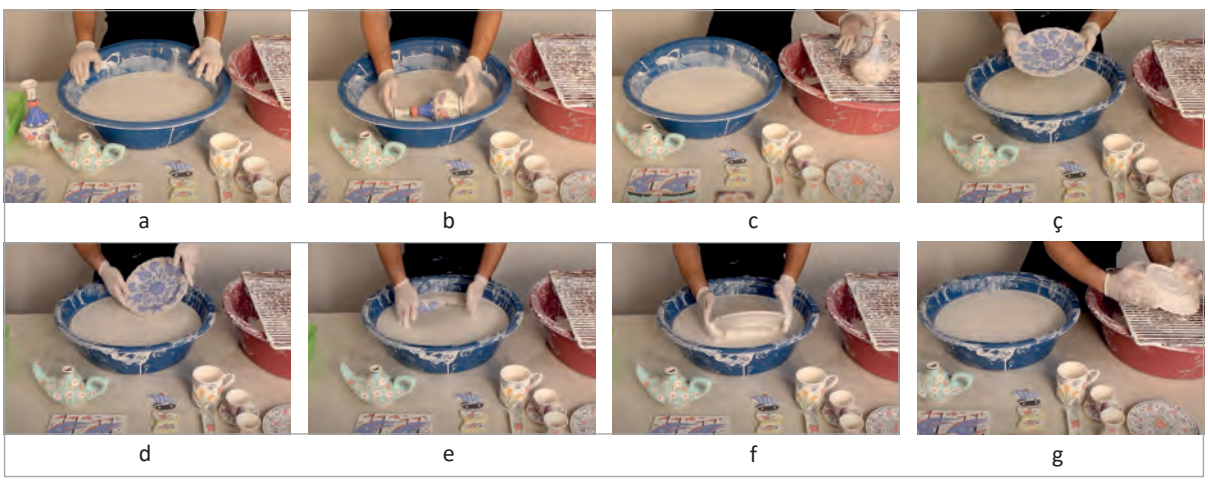

Görsel 5.11: Astarlama aşamaları

Zımparalama: Pişirilen bisküvilerin yüzeyinden imalat sonrası kalıntıları temizlemek için sünger zımpara kullanılır. Bisküvi yüzeyi zımparalanarak düzeltilir ve pürüzsüz bir hâle getirilir. Zımparalama işleminden sonra bisküvi üzerinde oluşabilecek tozları gidermek için ıslak bir bez ile bisküvi yüzeyi temizlenir. Böylece bisküvi bezeme ve süslemeye hazır hâle gelir. Zımparalama işlemi ayrıca desen çizildikten veya tahrirlendikten sonra oluşan hataları gidermek için de kullanılabilir (Görsel 5.12.a, b).

a) Islak bezle bisküvinin tozunu silme

b) Bisküvinin sünger zımpara ile zımparalanması

Görsel 5.12: Zımparalama aşamaları

Desen Çizme: Çinide kullanılan başlıca desenler içinde bitki motifleri, hatai, penç, rumi, hayvan motifleri, kalyon, hayat ağacı ve geometrik motiflerin yanı sıra bulut motifi, çintemani, balık pulu, böcek motifi, münhani ve haliç gibi çini sanatına özel motifler de kullanılır. Belirlenen desen veya motif eskiz kâğıdı veya beyaz kâğıda kurşun kalem ile çizilir (Görsel 5.13).

Görsel 5.13: Desen çizim örnekleri

Bitki Motifleri: Farklı yaprak ve çiçek motiflerinden oluşur. Yapraklar basit, kıvrımlı ya da dişli olarak stilize edilir. Yaprak motifleri tek başlarına kullanıldıkları gibi çiçekler ile farklı kompozisyonlar da oluşturmuştur. Çini sanatında en çok kullanılan çiçek motifleri lale, gül ve karanfil motifleridir. Bunların yanı sıra sümbül, menekşe, nergis, zambak, papatya, şakayık, marul çiçeği ve lotus gibi çiçekler de stilize edilip motif olarak kullanılmıştır (Görsel 5.14).

Görsel 5.14: Çinide kullanılan çiçek motiflerinin stilize edilmiş çizimleri

Hatai: Çinide en çok kullanılan hatai çeşitleri nar çiçeği, şakayık ve marul çiçeğidir (Görsel 5.15).

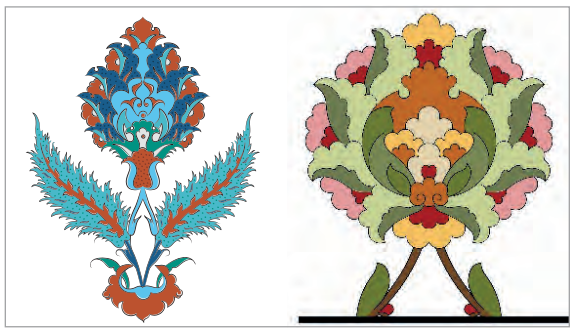

Görsel 5.15: Hatai motifi örnekleri

Penç: Süslemelerde penç motifinin genellikle beş yapraklı olanı tercih edilmiştir. Pençler bazen tek başlarına bazen de bahar dalını andıran bir dal üzerinde, dal sırası boyunca dizilmiş şekilde çizilmiştir (Görsel 5.16).

Görsel 5.16: Penç motifi örnekleri

Rumi: Çini desenler çizilirken rumiler genellikle hatailer ile birlikte kullanılmıştır (Görsel 5.17).

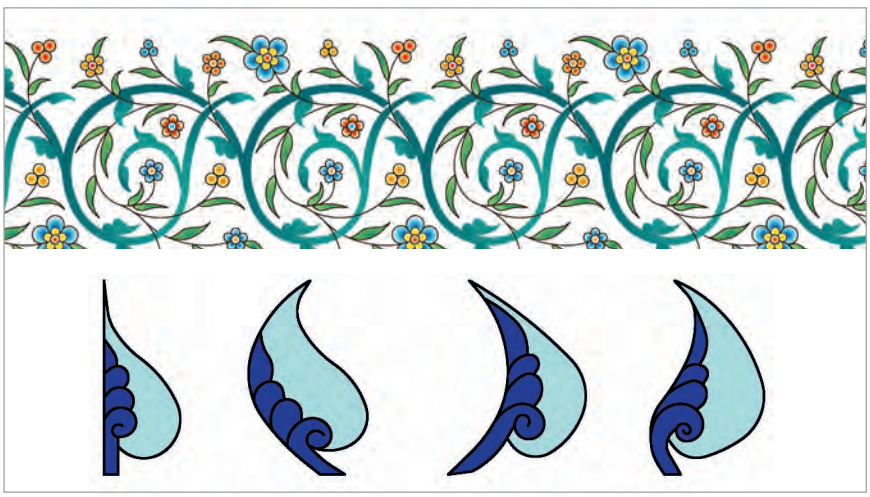

Görsel 5.17: Rumi motifi örnekleri

Hayvan Motifleri: Çini desenler ve motifler oluşturulurken stilize hayvan ve efsanevi hayvan motifleri kullanılmıştır. Stilize hayvan motiflerinde balık, kuş, aslan, geyik ve kurt gibi hayvanlar kullanılırken efsanevi hayvan motiflerinde ise daha çok ejder, harpi, zümrüdüanka ve kilin kullanılmıştır (Görsel 5.18).

Görsel 5.18: Hayvan motifi örnekleri

Münhani Motifler: Kelime anlamı eğri demek olan münhani süslemelerde bordür veya tek yüzey deseni olarak kullanılır. Daha çok Selçuklu Dönemi el yazması kitap süslemelerinde kullanılan münhani motifler çini yüzeylerinde kenar suyu olarak kullanılmışlardır. Kavisli hatlara sahip ve simetrik olan münhani motiflerin XV. yy.dan sonra süslemelerde kullanımı azalmıştır (Görsel 5.19).

Görsel 5.19: Münhani motifin kullanıldığı çini tabak

Hayat Ağacı: İlk olarak Selçuklular Dönemi'nde kullanılmıştır. Ağaç dallarına sıra ile dizilmiş pençlerden oluşur. Hayat ağacı yaşamı, yenilenmeyi ve soyu simgelediği için bu adı almıştır. Bazı bezeme ve süslemelerde selvi ağaçları da hayat ağacı olarak kullanılmıştır. Çinilerde motif olarak hayat ağacının yanı sıra bahar ağacı (bahar dalı), nar ağacı, hurma ağacı ve selvi ağaçları da kullanılır (Görsel 5.20).

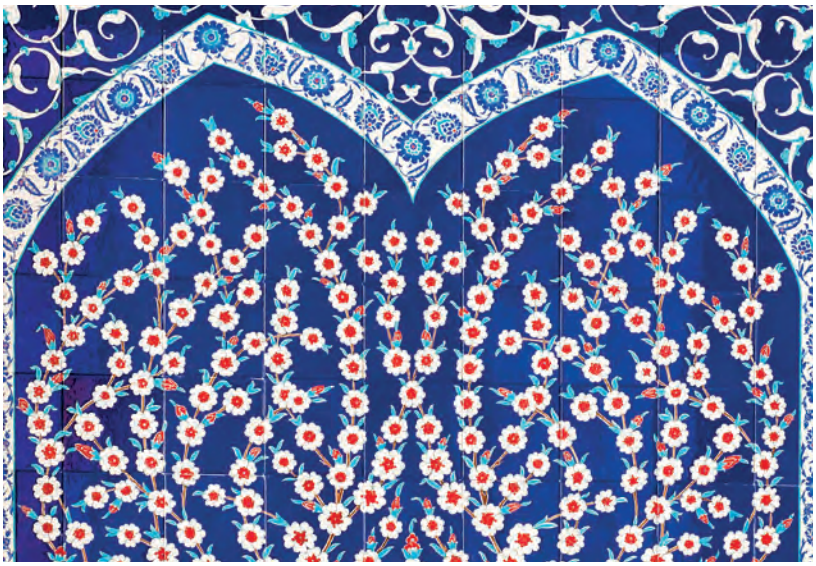

Görsel 5.20: Hayat ağacı motifi

Geometrik Motifler: Çinileri süslemede bazen yüzey süslemesi bazen de bordür olarak kullanılmıştır. Cetvel ve pergel kullanılarak geometrik çini desen ve motifleri hazırlanır. Pergel, özellikle çini tabak boyamalarında dairesel desen çizme, desen merkezini bulma ve desen ayırmada kullanılır (Görsel 5.21).

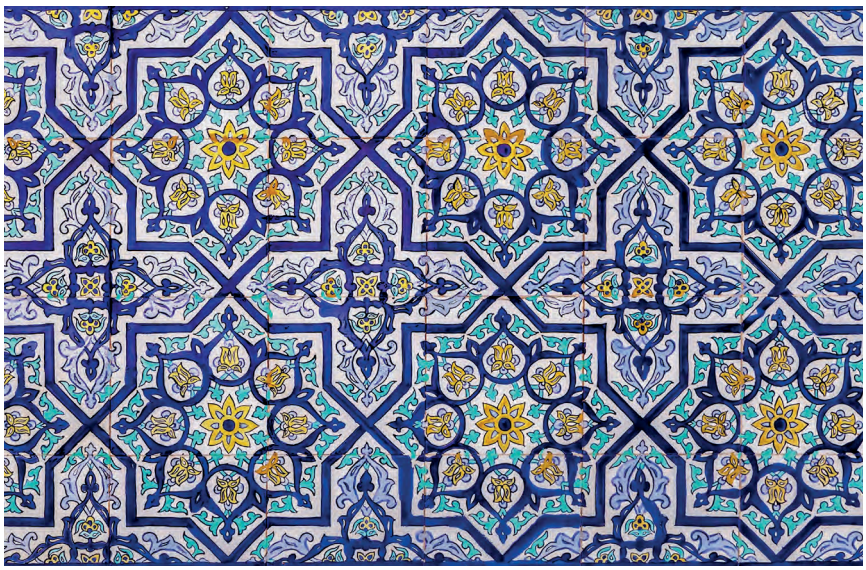

Görsel 5.21: Geometrik motifler

Bulut Motifi: Çin kaynaklı olduğunun söylenmesinin yanında İran sanatçılarının da kullanmış oldukları bir motiftir. Türkler tarafından XV. ve XVI. yy.da kullanılmaya başlanmıştır. Çin bulutunun kompozisyondaki yerine göre "S" bulut, ayırma bulut ve yığma bulut olmak üzere farklı çeşitleri vardır. Bulut motifi, desen içinde boşluk doldurmak için ya da desenin başlatma noktasını belirlemek için kullanılır (Görsel 5.22).

Görsel 5.22: Bulut motifi

Çintemani: Özellikle Osmanlı Dönemi'nde sadece çini deseni olarak değil aynı zamanda halı dokumacılığı, kumaş boyama ve tezhip sanatlarında da kullanılmıştır. Aynı büyüklükteki üç dairenin ikisi altta ve birisi bu iki daireyi ortalayacak şekilde üstte duran şeklinden oluşur. Çevrelerinde de kullanım yerlerine ve desen yönüne göre iki adet dalgalı çizgi bulunur. Her bir dairenin içinde hilal şeklinde iç içe iki daire bulunur. Çintemani motifi anlam olarak güç, kuvvet ve saltanatı temsil eder. Motifte bulunan üç beneğin gözü simgelediği de söylenir (Görsel 5.23).

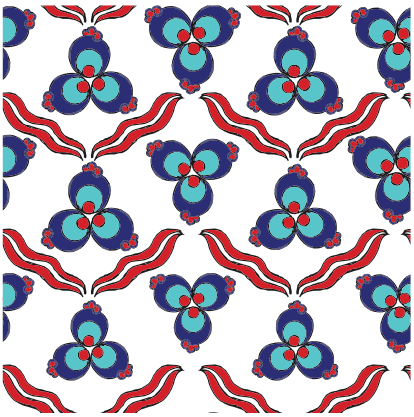

Görsel 5.23: Çintemani

Balık Pulu Motifi: XVI. yy.da görülmeye başlanan bir motiftir. Çini deseni çizilecek yüzeyi tamamen doldurmak veya yaprakları ve sazları birbirinden ayırmak için kullanılmıştır. Genellikle kırmızı, gri, yeşil, turuncu vb. renklerde çizilmiştir (Görsel 5.24).

Görsel 5.24: Balık pulu motifi örnekleri

Böcek Motifi: Şeklini salyangoz böceğinden aldığı ve çizimi bu böceğe benzediği için motife bu isim verilmiştir. Süslemelerde daha çok hatai motifi ile birlikte kullanılan böcek motifi bir helezonla üsluplaştırılarak kullanılır. Desen süslemelerinde boşlukları doldurarak sıradanlığı ortadan kaldırır. Böcek motifinin iç içe çizilen helezonları estetik görünümlü çizilmelidir. Çizilen böcek motifinin karın kısmı değil sadece helezonik şekle sahip olan kabuk kısmı çizilir. Böcek motifi yaprağa veya sapa birleştirilerek çizilir. Her türlü form üzerinde uygulanabilen bir motiftir (Görsel 5.25).

Görsel 5.25: Böcek motifi örnekleri

Kalyon Motifi: Gemi tasvirlerinin popüler olduğu XVI. yy. sonlarında kullanılmaya başlayan bir motiftir. Kalyon motifi gemi, kadırga, kayık ve sandal gibi nesnelerin stilize edilmesi ile oluşturulmuştur. Birçok kalyon motifi balık figürleri ile süslenip zenginleştirilerek kullanılmıştır (Görsel 5.26).

Görsel 5.26: Kalyon motifi

Haliç İşi: XV. yy.ın sonundan itibaren XVI. yy. boyunca Osmanlı Dönemi'nde çizilmiştir. Saydam sır altında beyaz yüzeyli bir çini üzerine mavi renk ile yapılmış helezon şeklindeki sarmaşık motif üzerinde kullanılan küçük çiçek ve yaprak motifidir. Tahminen İstanbul'da yapılmış olduğu için **Haliç işi** olarak adlandırılmıştır. Haliç motifi ile yaşamın sürekliliği simgelenmiştir (Görsel 5.27).

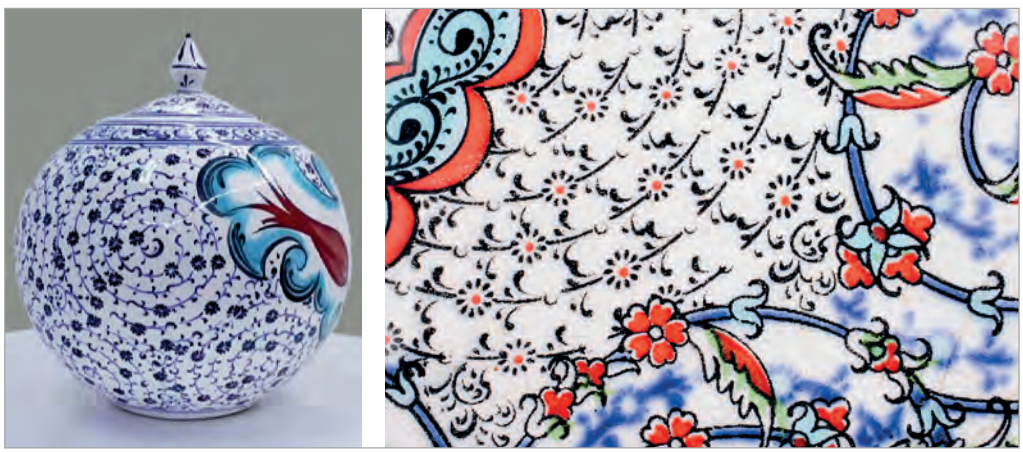

Görsel 5.27: Haliç işi örnekleri

Deseni İğneleyerek Delme: Çini deseni eskiz kâğıdı veya beyaz kâğıda kurşun kalem ile çizilir. Desenin bütün çizgilerinin üzerinden iğne veya kalem iğne ile küçük aralıklarla deseni delme işlemi yapılır. İğnenin alt zemine zarar vermemesi ve kâğıdı kolayca delebilmesi için desen altına delme tahtası ya da strafor köpük yerleştirilir. Desen iğneleme işlemini sık aralıklarla ve düzgün şekilde yapmaya özen gösterilmelidir. Deseni iğneleyerek delme, desenin bütün hatlarının bisküvi üzerine aktarılmasını sağlar. Bu yüzden iğneleme işlemi ne kadar titiz ve özenli yapılırsa desen, bisküvi üzerinde o oranda net çıkar. Desen delme işlemi aynı anda alt alta birden fazla kâğıt konularak da uygulanabilir. Böylece desen hem yedeklenir hem de tekrar tekrar kullanılabilir. Desenin delinmesindeki amaç ise deseni bezeme yapılacak çini yüzeyine iyi bir şekilde kopya etmek ve desen kömürleme aşamasına geçmektir (Görsel 5.28.a, b, c).

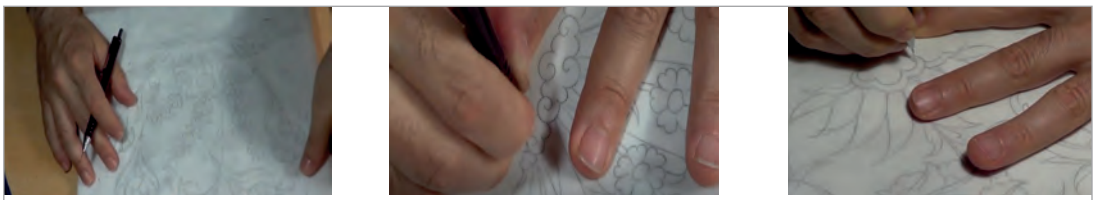

a) Desen üzerine eskiz kağıdının yerleştirilmesi

b) Eskiz kağıdının iğne uçlu kalem ile delinmesi

c) Motifin her çizgisinin iğne uçlu kalemle sıra ile delinmesi

Görsel 5.28: İğneleyerek delme aşamaları

Kömürleme: İğnelenen desenin çini yapılacak yüzeye transfer edilmesi için kömür veya kömür tozu ile desen kâğıdının üzerinden geçilmesi işlemidir. Delinmiş çini desen kâğıdı dikkatlice çini yapılacak ürün üzerine yerleştirilir. Kömürleme işlemi iki şekilde uygulanır. Birinci yöntemde özel satılan çubuk kömürler delinmiş desen kâğıdı üzerinde bastırılarak gezdirilir ve desenin çini bisküvi yüzeyine çıkarılması sağlanır. İkinci yöntemde ise kömür parçaları küçük ve ince bir tülbent ya da bez içine konularak ezilir ve toz hâline getirilir. Bez üst kısmından bohça gibi büzülerek bağlanır. İçi kömür tozu olan bu küçük bez desen üzerinde bastırılarak gezdirilir. Kömür tozunun çini deseni üzerinde bulunan minik deliklerden çiniye geçmesine özen gösterilir. İşlem bitiminde desen kâğıdı yerinden oynatılmadan kenarlarından kaldırarak desen transferinin net olup olmadığı kontrol edilir. Kömürleme işleminde desenin çini yüzeyinden kaymamasına ve kömür tozunun deliklerden geçip geçmediğine dikkat etmek gerekir. Bu yönde bir hata yapıldığında bisküvi üzerindeki kömür tozu silinerek kömürleme işlemi baştan yapılabilir. Böylece kömür tozları bisküvi üzerinde desenin bütün ayrıntılarının küçük noktalar hâlinde görünmesini sağlar. Kömürleme işleminden sonra tahrirleme aşamasına geçilir (Görsel 5.29.a, b, c, ç).

a) Motifin tabağa yerleştirilmesi

b) İçine kömür tozunun koyulduğu bezin hazırlanması

c) Desenin iyice sabitlenmesi ve bezin desen üzerinde gezdirilmesi

ç) Kömür tozunun desenin her bir noktasına uygulanması

Görsel 5.29: Kömürleme aşamaları

Tahrirleme: Kömürleme işlemi başarıyla bitirilen desenin, kömür tozu ile belirginleşmiş bütün ana hatlarının ince uçlu fırça ile siyah tahrir boyası kullanılarak belirginleştirilmesi işlemidir. Tahrir için uygun kıvamda tahrir boyası kullanılır. Tahrir boyası genellikle siyah olsa da bazen tercihe göre mavi de olabilir. Tahrir boyası hazırlanırken boya ile uygun miktarda su karıştırılır. Tercihen ince uçlu bir fırça tahrir boyasına batırılır ve çini bisküvisi üzerinde denenir. Böylece tahrir boyasının yoğunluğu istenen şekilde ayarlanabilir. Tahrir, kıvamı uygun olan boya kömürleme işlemi yapılmış çini bisküvisi yüzeyinde bulunan desene uygulanır. Desenin ana hatları ve çizgileri üzerinden çok dikkatli bir şekilde geçmek gerekir. Hata yapıldığında ise tahrir çekilmiş hatalı bölüm dikkatlice ve yüzeysel bir şekilde kazınır veya hamur silgi ile silinir. Hatalı kısım düzeltilerek tekrar çizilir. Bisküvi üzerinde kömür tozları bulunduğundan desenin silinmemesi için mümkün mertebe kömür tozlarına değmeden tahrirleme işlemi yapılmalıdır. Bunun için sadece fırça kullanan elin serçe parmağının bisküvi üzerine konarak ele destek olması sağlanabilir. Tahrir çekildikten sonra boyama aşamasına geçilir (Görsel 5.30).

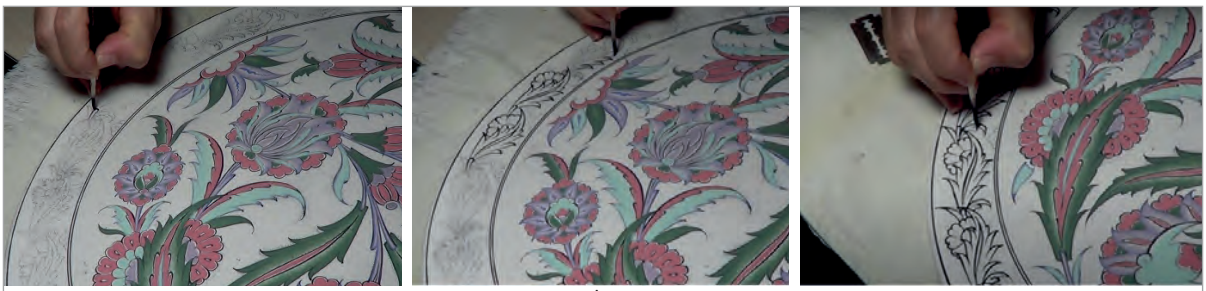

a b c

Görsel 5.30: Tahrirleme aşamaları

Boyama: Çizgileri tahrirlenip belirlenen desenin iç kısmının ve yüzeyinin çiniye özel boyalar ile renklendirilmesidir. Çini boyaları toz hâlindedirler ve tahrir gibi sulandırılarak kullanılırlar. Boya uygun kıvama geldikten sonra özel çini fırçası ile çini yüzeyine uygulanır. Uygun kıvamda hazırlanan boya, sürekli karıştırılarak boya fırçasına depo edilir. Boya oksit, sır ve çamur bileşiminden oluştuğu için dibe çökme yapabilir. Bunu engellemek için boya her seferinde dipten karıştırılarak fırçaya alınmalıdır. Çini boyama fırçaları at veya keçi kılından yapılan fırçalardır. Fırça kıllarının küt ucu kenarlarından döndürülerek kesilir ve ortada bir çıkıntı olacak şekilde bırakılır (Görsel 5.31.a, b, c).

a) Fırça kıllarının kısaltılması

b) Fırça kıllarının ortada uzun kalacak şekilde kenarlarının dairesel bir hat ile kesilmesi

c) Fırça kıllarının şekillendirilmesi

Görsel 5.31: Boyama aşamaları

Fırçaya alınan çini boyası tahrirlenmiş motif sınırları içinde bisküvi yüzeye dikkatlice aktarılmalıdır. Çünkü motifler boyanırken boyanın tahrir sınırlarını aşmaması gerekir. Aksi hâlde diğer motifin sınırlarına girilmiş ve desen bütünlüğü bozulmuş olur.

Çini boyaları oksitli maddelerden oluştuğu için boyalar çini yüzeyine sürüldüğünde çini bisküvisi boyayı hızla emer. Tahrirleme işleminde olduğu gibi boyama sürecinde de bir hata oluşursa hatalı kısım dikkatlice kazınır ve düzeltilir. Bir sonraki renge geçmeden önce fırça mutlaka suyla temizlenmeli sonra kullanılmalıdır. Çinide özellikle XV. yy.da mavi ve beyaz renklerin sıkça kullanılmasına rağmen daha sonraki dönemlerde turkuaz, kobalt mavi, sarı, zeytin yeşili, kahverengi, patlıcan moru, mercan kırmızısı, pembe kobalt ve yağ yeşili gibi birçok renk de kullanılmıştır. Her rengin kendine has bir boyama tekniği vardır. Çiniler; düz (serbest) boyama, dımdık (darbeli) boyama ve havalı boyama olmak üzere üç farklı teknikle boyanır (Görsel 5.32).

Görsel 5.32: Çinide şekillerin içten dışa doğru boyanması

Düz Boyama (Serbest Stil): Tahrirleme işlemi bitmiş çini bisküvisi üzerinde belirlenen motiflere veya zemin üzerine, çini boyalarının uygulanmasıdır. Desende düz boyama yapılacak olan kısım veya motif belirlenir ve boyanın rengine karar verilir. Boyama işlemi, boyanın özelliklerine ve kullanım şekline bağlı olarak eşit kalınlıkta ve dalgasız olacak şekilde uygulanır. Örneğin turkuaz renk boya akışkan bir boyadır ve çini yüzeyine tek kat ve homojen olarak uygulanır. Kırmızı boya ise kıvamlı bir boyadır ve en az üç kat ve homojen uygulanmalıdır. Turkuaz boya ince ve homojen tek kat olarak sürülür (Görsel 5.33).

Görsel 5.33: Serbest stil

Darbeli Boyama (Dımdık Boyama): Tahrirleme işlemi bitmiş motif ve desenlerin belirlenen zeminleri üzerinde, desen içlerinin boya fırçasının ucu ile nokta nokta ve darbeli olarak boyanıp doldurulmasıdır. Sabır ve dikkat gerektiren bir boyama tekniğidir. Darbeli boya yapılırken boyanan zemin üzerindeki renkte ton farklarının olmamasına dikkat edilmelidir (Görsel 5.34).

Görsel 5.34: Dımdık boyama

Havalı Boyama: Aynı rengin yan yana ve yoğun kullanıldığı durumlarda bu alanların birbirine baskın çıkmasını ve karışmasını önlemek amacıyla desen planları arasında beyaz aralıklar bırakılarak boyama yapılmasıdır. Bu boyama en çok kırmızı renkte uygulanır. Bunun sebebi kırmızı rengin örtücü özelliğe sahip olması ve üzerini kapladığı her rengi kapatmasıdır. Havalı boyama kırmızı renkte, tahririn ve diğer renklerin kaybolmaması için de uygulanır. Kırmızı boyanın çok küçük zeminlerde kullanımında havalı boyama yapılmaz. Havalı boyama tekniği özellikle kırmızının yanında kobalt mavisi ve yeşil renkle boyamanın yapıldığı motiflerde kullanılır. Çini desenleri boyanırken sanatçının zevkine göre bazen deseni ön plana çıkarmak amacıyla sadece çini yüzeyi boyanır bazen de yüzey olduğu gibi bırakılarak sadece desen boyanır (Görsel 5.35).

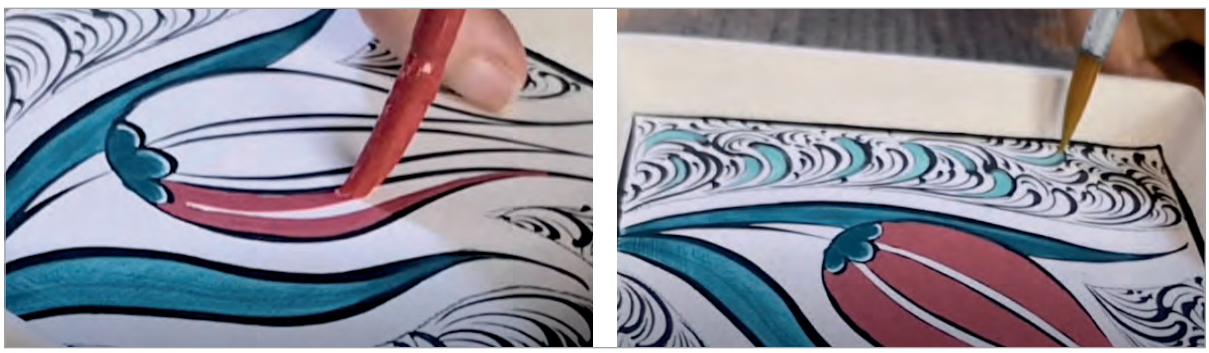

Görsel 5.35: Havalı boyama örnekleri

Çini boyamada dikkat esilmesi gereken bir konu da uygulanan çini boyasının fırınlandıktan sonra nasıl bir renk ile çıkacağını bilmektir. Çini yüzeyine uygulanan boya ilk uygulamada mat bir renge sahiptir. Boyaların pişirme sonrası rengi değişeceğinden daha önceden bir renk hazırlığı yapılması gerekir. Bunun için kullanılmak istenen renkler bir çini karo üzerine uygulanır ve sırlanarak fırınlanır.

Böylece kullanılmak istenen renklerin fırınlandıktan sonra nasıl göründüğü öğrenilir. Çini üzerinde boyanması gereken tüm alanlar dikkatlice kontrol edildikten sonra sırlama aşamasına geçilir (Görsel 5.36.a, b).

a) Fırınlanmadan önceki renkler

b) Fırınlanmadan sonraki renk değişimi

Görsel 5.36: Fırınlamadan sonra renk değişimi

Sırlama: Boyanma işlemi biten çini ürünün fırına girip pişirilmeden önce ayran kıvamında beyaz bir sıvı ile sırlanması işlemidir. Çini bisküviler bu aşamada **sırça** adı verilen beyaz renkli özel bir karışımla kaplanır. Sır, fırınlanan çini yüzeyindeki desenlerin cam gibi parlak olmasını ve çini yüzeyinin pürüzsüz olmasını sağlar. Çini fırına yerleştirilmeden önce sırlanan ürünün üzerinde kalan sır fazlalıkları fırça ile alınır ve ürünün fırına değecek olan taban yüzeyi nemli bir süngerle silinir. Böylece pişirme aşamasındaki sır yüzeye yapışmaz. Sırlama işleminde önemli olan nokta, iyice öğütülerek hazırlanan sır karışımının çini ürünün her yüzeyine eşit şekilde dağılmasını sağlamaktır. Sırlama tekniğine göre parlak sır veya mat ipeksi sır kullanılabilir. Sırlama yapıldıktan sonra fırınlama aşamasına geçilir (Görsel 5.37).

a

b

Görsel 5.37: Sırlama aşamaları

Fırınlama: Çini yapımının son aşamasıdır. Sırlanmış çiniler özel çini fırınında birbirlerine değmeyecek şekilde pişirilir. Böylece bütün desenlerin ve kullanılan renklerin parlak olması sağlanır. Sır yapışkan bir madde olduğu için birbirine değen çiniler parçalanabilir. Bu nedenle çiniler fırın içine aralarında boşluk bırakılarak ve raflara dizilerek yerleştirilir (Görsel 5.38.a, b).

a) Yassı çinilerin fırınlanması b) Dikey çinilerin fırınlanması

Görsel 5.38: Çini fırınlama

Çiniler özel çini fırınlarında yaklaşık 900-1000 derecede pişirilir. Fırınlama işlemi tecrübe, dikkat ve özen isteyen bir işlemdir. Fırın ısısının kesintisiz şekilde sabit kalması ve pişirilme süresinin uzun olması nedeniyle fırınlama işlemi bu işin erbabı olan ustalar tarafından yapılmalıdır.

Soğutma işlemi de fırınlama işlemi gibi dikkat ve tecrübe isteyen bir aşamadır. Çiniler çok yüksek sıcaklıkta pişirildiği için çatlama ve kırılmaları önlemek amacıyla çinilerin soğutma işlemi uzun sürede yapılır. Fırın ustası hızlıca soğutma yapmadan çinilerin en iyi şekilde fırından çıkması için ısıyı belli bir zaman dilimine ayarlayarak fırını soğutur. Yaklaşık olarak bir gün süren bu işlemin sonunda soğuyan fırından cam gibi parlak ve canlı renklere sahip çini ürünler çıkartılarak çini yapım süreci tamamlanmış olur. Pişirilen çinilerin kırılmasını önlemek için çini obje veya levhalar yavaş yavaş soğutulur (Görsel 5.39).

Görsel 5.39: Fırınlanmış çini objelerin soğumaya bırakılması

Çiniler altı farklı teknik ile oluşturulur: sır altı tekniği, sır üstü tekniği, minai tekniği, perdah tekniği, renkli sır tekniği ve mozaik çini tekniği.

Sır Altı Tekniği: Daha çok Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde uygulanan bir tekniktir. Pişirilerek hazırlanan ve astarlanan çini parçası yüzeyine süsleme yapılır. Çizilen bu süslemenin üzeri sırlanır ve yüzeyi sırlanan parça fırınlanır. Fırında renksiz ve saydam bir hâle gelen sırın altındaki soluk desen ve renkler pişirildikten sonra bütün ayrıntıları ve göz alıcı parlak renkleriyle ortaya çıkar.

Sır Üstü Tekniği: Pişmiş çini parçası öncelikle saydam olmayan bir sırla kaplanır ve tekrar fırınlanır. Fırında sırlanarak ikinci kez pişirilen parçanın üstüne çini boyasıyla süslemeler yapılır. Boyama işlemi biten parça yeniden fırına konularak bir pişirme işleminden daha geçer. Boya, kullanılan malzemenin cinsine ve kullanılan renge göre fırından çıkan çiniye ayrı bir parlaklık verir.

Minai Tekniği: Çinide sır altı ve sır üstü tekniklerinin birlikte kullanılmasıyla çok daha renkli bir yüzey elde etme tekniğidir. Bu teknik daha çok İran'da kullanılmıştır. Çinicilikte kullanılan sırın ana maddesi kuvars denen kum, cam, biraz buğday unu ve sudan oluşur. Bu maddeler bir araya getirilerek öğütülür ve eritilir. Oluşan eriyiğin içine kurşun katılmasıyla saydam sır elde edilir. Karışım içine çinko katılmasıyla mat, çeşitli maden oksitlerinin katılmasıyla da renkli sırlar yapılır.

Perdah: Sırın içine maden tozu karıştırılarak yapılır. Perdahta en iyi sonuçları veren metaller, sırasıyla altın, gümüş ve bakırdır. Perdahlanan çiniler, madeni parıltılarını yitirmemeleri için düşük ısılarda fırınlanır. Perdah türleri minai ve sahte minai olmak üzere ikiye ayrılır. Minai tekniğinde, ısıya dayanıklı renkler sır altında daha az dayanıklı renkler ise sır üstünde kullanılır. Mavi, mor, firuze ve yeşil renkler sır altına; kiremit kırmızısı, beyaz, kahverengi ve siyah renkler de sır üstüne konarak boyanır ve düşük ısıda fırınlama işlemine sokulur. Sahte minai tekniğinde, lacivert sır üstüne renkler işlendikten sonra düşük ısı altında fırınlama yapılır.

Renkli Sır Tekniği: Çini yüzeyine yapılacak olan bezemeler hamur üstüne kazılarak oluşturulur. Hamurun oyulan kesimlerine balmumu ya da bitkisel yağ ile manganez karışımından oluşan bir bileşim, ayırım amaçlı sürülür. Sonra her bir parça ayrı ayrı, istenen renkte sırlanarak fırınlanır. Bu şekilde kabartma tekniğiyle hazırlanan çiniler daha çok yazıların yapımında kullanılır. Sır altına kabartma olarak hazırlanan yazı örnekleri (şablonlar) perdah ya da normal sırla sırlanarak üstü yazılı çini elde edilir.

Mozaik Çini Tekniği: Sır altı tekniğiyle hazırlanan ve renkli sıra batırılan parçaların istenen şekillerde kesildikten sonra belli bir kompozisyon ile birleştirilmesi ve böylece mozaik desenli çini elde edilmesi tekniğidir.

5.1. Çalışma Yaprağı: Çini Boyama Tekniklerini Uygulama

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: 20 x 20 cm'lik çini bisküvi üzerine Görsel 5.40'ta verilen motifi çiziniz. Her bir motifi sırasıyla düz boyama, darbeli boyama ve havalı boyama tekniklerini kullanarak boyayınız.

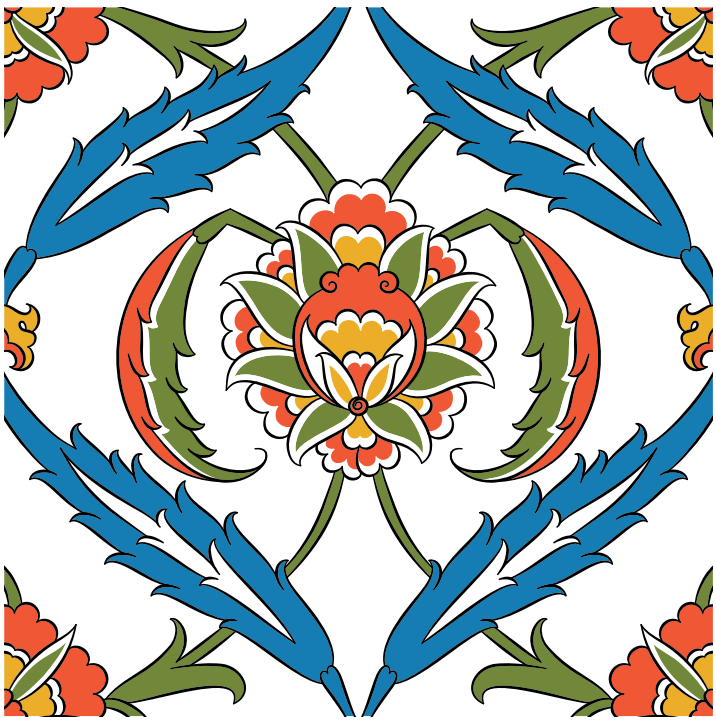

Görsel 5.40: Çizilecek motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	20 x 20 cm ebatlarında karo bisküvi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	Zımpara	Bisküvide pürüzsüz yüzey elde etmek için kullanılır.
5	Temiz bir nemli bez	Bisküvi üzerinde oluşan tozları temizlemek için kullanılır.
6	İnce uçlu fırça ve siyah tahrir	Tahrir çekmek için kullanılır.
7	Çini fırçası	Çini boyası uygulamasında kullanılır.
8	Çini için kullanılan renkli boyalar	Desenleri boyamak için kullanılır.
9	Temiz su	Fırça temizliği için kullanılır.

5.1. Uygulama Yaprağı: Çini Motifi Oluşturma

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 5.41'de verilen çini desenini çapı 20 cm olan düz tabağa işlem basamaklarını takip ederek çiziniz.

Görsel 5.41: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	20 cm çapında düz bisküvi	Son hâlini alan motifin ana hatlarının çizimi için kullanılır.
3	Toplu iğne veya kalem iğne	Eskiz kâğıdına çizilen deseni iğneleme işlemi için kullanılır.
4	Delme tahtası veya strafor köpük	İğneleme işlemi yapılan desenin altına yerleştirilir.
5	Eskiz kâğıdı	Desen çizimi ön çalışmasında kullanılır.
6	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
7	Kömür tozu	Desen transferinde kullanılır.
8	Zımpara	Bisküvide pürüzsüz yüzey elde etmek için kullanılır.
9	Temiz bir nemli bez	Bisküvi üzerinde oluşan tozları temizlemek için kullanılır.
10	İnce uçlu fırça ve siyah tahrir	Tahrir çekmek için kullanılır.
11	Çini fırçası	Çini boyası uygulamasında kullanılır.
12	Çini için kullanılan renkli boyalar	Desenleri boyamak için kullanılır.
13	Temiz su	Fırça temizliği için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Çizeceğiniz motifi tabağınızın ölçülerinde büyüterek kurşun kaleminiz ile tabak büyüklüğünde hazırlanmış eskiz kâğıdına çiziniz.
3. Eskiz kâğıdınıza çizdiğiniz motifin bütün çizgilerini iğne veya kalem iğne yardımıyla belirli ama sık aralıklar ile deliniz. Bu işlem için eskiz kâğıdınızın altına delme tahtası veya strafor köpük yerleştiriniz.
4. Tabağınızın desen uygulaması yapacağınız yüzeyini ince numaralı bir zımpara ile pürüzsüz bir yüzey elde edene kadar zımparalayınız.
5. Tabağınızın yüzeyini nemli bir bez kullanarak tozdan arındırınız.
6. Hazır olan eskiz kâğıdınızı tabağa yerleştiriniz ve kömür tozunu desen üstünde iyice gezdiriniz. Kâğıdı tam kaldırmadan desenin tabağa kömür tozu ile çıkıp çıkmadığını kontrol ediniz. Desenin eksik kısımları var ise kömürleme işlemine devam ediniz.
7. Desen kömürleme işleminden istediğiniz sonucu alamadıysanız delinmiş deseninizi tekrar kontrol ediniz, iğnelemeyi unuttuğunuz kısımlar olabilir.
8. Kömür tozuyla belirginleşen çizgilerin üzerinden ince uçlu fırça ve tahrir boyası ile geçerek desen ve motif kenarlarında kontür oluşturunuz.
9. Kullanmak istediğiniz boyama tekniği ve boyama şekline karar veriniz.
10. Boyama işlemini desenin iç kısmından dış kısmına doğru titiz ve dikkatli bir şekilde yapınız.
11. Desen içini ve dışını hangi renkler ile süsleyeceksiniz belirlediğiniz renkleri çini fırçası ile tekniğine uygun şekilde boyayınız.
12. Boyama işlemi yaparken dikkatli ve özenli olunuz. Her boya değişiminde fırçanızı temizlemeyiniz. Kırmızı renkleri en son ve üç kat boyamayı unutmayınız.
13. Boyamanızın eksik olup olmadığını ve varsa hatalarınızı kontrol ediniz.
14. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek uygulamayı bitiriniz.

Notlar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi tabak ölçülerinde büyüterek tabak büyüklüğünde hazırlanmış eskiz kâğıdına kurşun kalem ile çizdi.		
3	Eskiz kâğıdına çizdiği motifin bütün çizgilerini iğne veya iğne kalem yardımıyla ve iğneleme tekniğiyle belirli ama sık aralıklarla deldi.		
4	Tabağı ince numaralı bir zımpara ile pürüzsüz bir yüzey elde edene kadar zımparaladı.		
5	Tabağın yüzeyini nemli bir bez kullanarak tozdan arındırdı.		
6	Hazır olan eskiz kâğıdını tabağa yerleştirdi ve kömür tozunu desen üstünde iyice gezdirdi.		
7	Arada kâğıdı tam kaldırmadan desenin tabağa kömür tozu ile çıkıp çıkmadığını kontrol etti. Desenin eksik kısımlarında kömürleme işlemine devam etti.		
8	İnce uçlu fırça ve kömür tozuyla belirginleşen çizgilerin üzerinden tahrir boyası ile geçerek desen ve motif kenarlarında kontür oluşturdu.		
9	Kullanmak istediği boyama tekniği ve boyama şekline karar verdi.		
10	Boyama işlemini desenin iç kısmından dış kısmına doğru titiz ve dikkatli bir şekilde yaptı.		
11	Desen içini ve dışını belirlediği renkler ile çini fırçası kullanarak tekniğine uygun şekilde boyadı.		
12	Boyama işlemini dikkatli ve özenli bir şekilde yaptı.		
13	Her boya değişiminde fırçasını temizledi.		
14	Kırmızı renkleri en son üç kat boyadı.		
15	Boyamasının eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
16	Motif çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
17	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
18	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 15 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

5.2. ÇİNİ MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ

Türk bezeme ve süsleme sanatlarında kullanılan hemen hemen bütün motifler çini sanatında da kullanılmıştır. Bu motiflerin yanında çini sanatına özgü özel motifler de bulunmaktadır. Bunlar; bulut, çintemani, balık pulu, böcek ve münhani motifleridir.

Bulut Motifi: XV. ve XVI. yy.lar bulut motifinin süslemelerde en sık ve yaygın olarak kullanıldığı dönemlerdir. Hatai ve rumi motiflerinde olduğu gibi bulut motifi de Osmanlı sanatında tamamıyla kendine has bir üsluplaşmayla kullanılmıştır. Bu dönemin sanatkârları ilham kaynağı olarak bulutların tabiattaki hâllerini seçmişlerdir (Görsel 5.42).

Görsel 5.42: Bulut motifi örnekleri

Bulut motifleri çizilişleri bakımından yığma bulut motifi ve çizgi bulut motifi olarak iki şekilde çizilmiştir.

1. Yığma Bulut Motifleri: Bulut kıvrımlarının üst üste getirilerek öbekleşmesinden oluşurlar ve serbest el ile çizilirler. Yığma bulut motifleri desen içerisinde boşluk doldurmak, motiflere başlangıç noktası oluşturmak ve özellikle minyatür sanatında gökyüzündeki bulutu yansıtmak amacıyla kullanılan motiflerdir. Simetrik veya asimetrik olarak çizilebilirler. Yığma bulut motifi büyük bir zemin için hazırlanıyorsa çift çizgi ile süslenebilir.

Motifi çizen sanatkâra ve kompozisyonun gereğine göre kıvrımlar çoğaltılarak motif büyük veya küçük çizilebilir. Yığma bulut motifleri tek dönüşlü, iki dönüşlü, üç dönüşlü ve dört dönüşlü olarak çizilirler (Görsel 5.43.a, b, c, ç).

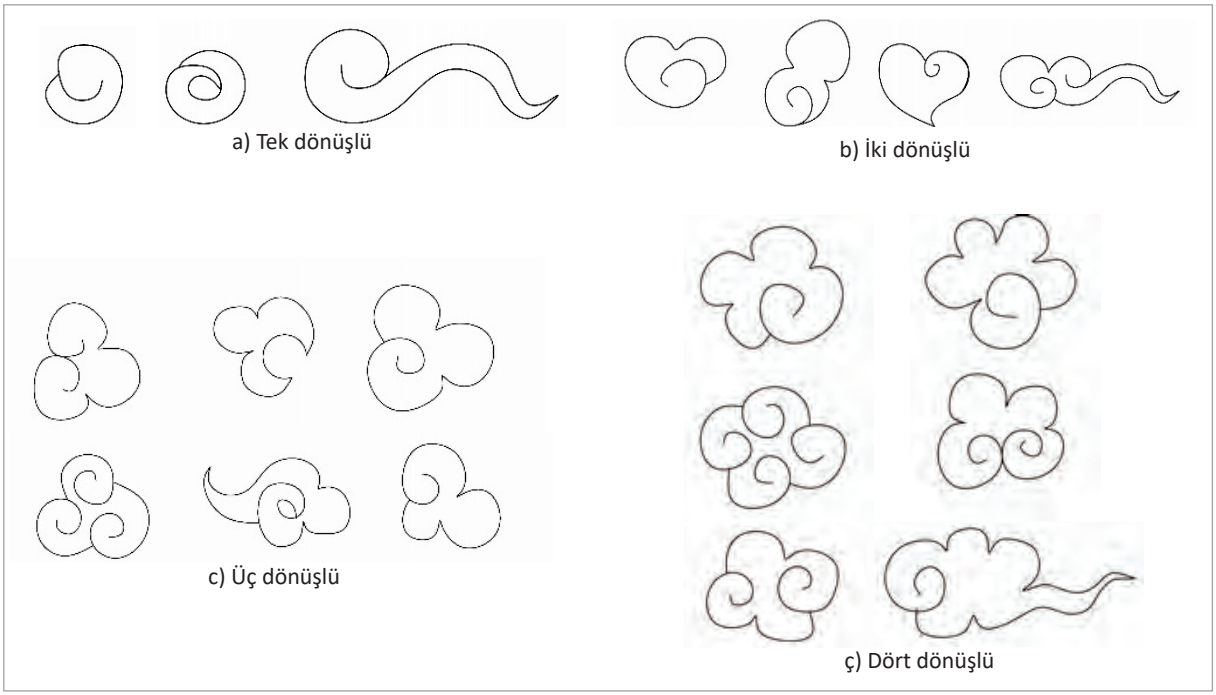

Görsel 5.43: Bulut motif çeşitleri

Yığma bulut motifleri bazen de belirlenen bir dal üzerinde kat kat çoğalarak çizilirler. Katlı yığma bulut motiflerinde alt sıradan üste doğru aşamalı çizim yapılır. Desenin alt kenarlarında dallar azalır ve yığma bulut motifleri de merkezden kenarlara doğru incelerek sonlanır. Merkezde bulunan bulut motifinden başlanarak çizim yapılır. Sonraki aşamada sağ ve sol kenardan en dışa doğru yığma bulut motifleri sırayla çizilir (Görsel 5.44).

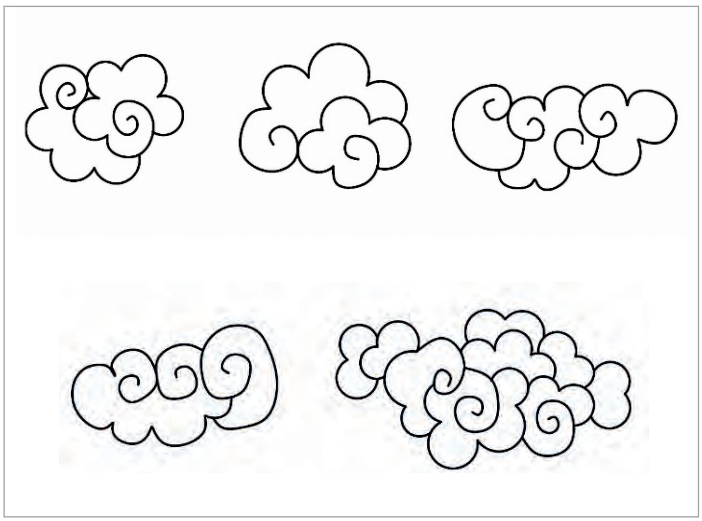

Görsel 5.44: Bulut motifi örnekleri

5.2. Çalışma Yaprağı: Çini Boyama Tekniklerini Uygulama

Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: A4 kâğıdı ebatlarında hazırladığınız eskiz kâğıdına 10 mm'lik bir çerçeve hazırlayınız. Bu çerçevenin içine 40 x 40 mm'lik kareler çiziniz. Görsel 5.45'te verilen yığma bulut motiflerini inceleyiniz ve çizim kurallarına uyarak kâğıdınıza çiziniz. Motifleri karelerin içine ortalayarak çizmeye özen gösteriniz.

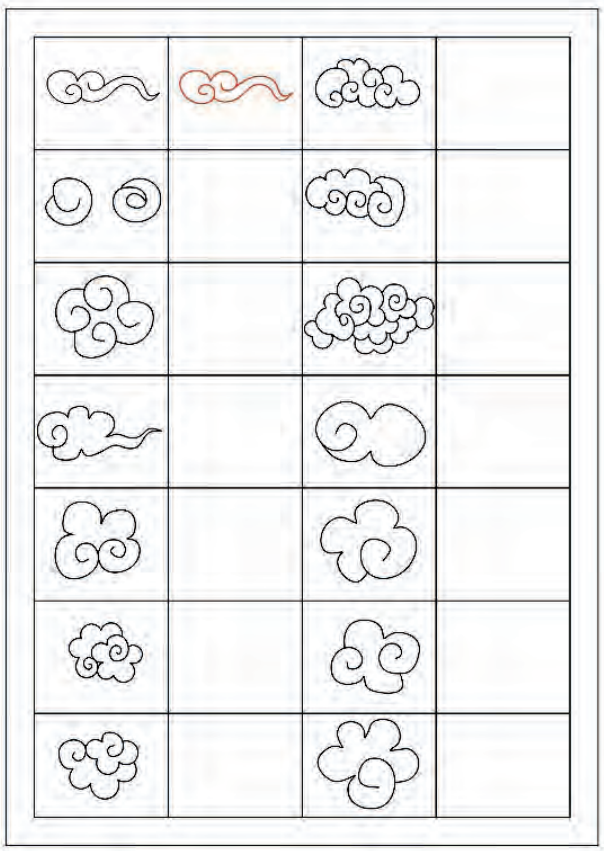

Görsel 5.45: Çizilecek olan şablon ve motifler

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	T cetveli ve gönye	Çizim yapılacak kâğıtta bölmeler hazırlamak için kullanılır.

2. Çizgi Bulut Motifi: Stilize bulut motifidir. Bir diğer adı dolantı buluttur. Çizgi bulut motifi gök-yüzündeki bulut motifinden tamamıyla farklılaşa-rak üsluplaşan bir motiftir. "S" şeklinde yılan gibi kıvrılan ve ejder formuna benzeyen motiflerdir (Görsel 5.46).

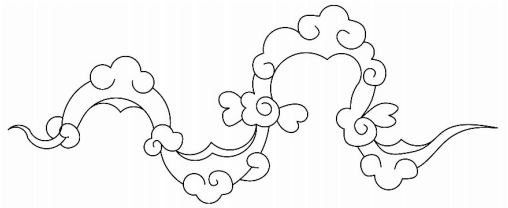

Görsel 5.46: Çizgi bulut motifi

Çizgi bulut motifine ilk olarak kanaviçesini çizmekle başlanır. Bunun için iki ayrı yöndeki iki çizgi belirli noktalarda kesişmek suretiyle çizilir. Motifin ana hatları olan bu iki çizginin yerleştirilmesi tecrübe ve ustalık ister. Bu iki çizgi simetrik de olsa asimetrik de olsa bulutun kullanım tarzına göre değişerek belli bir ahenk ve uyum içinde çizilmelidir. Daha sonra hazırlanan kanaviçenin üzerine detay çizgileri işlenir. Çizgilerin kesişme noktaları birer motifle kapatılır.

Görsel 5.47: Bulut motifi kompozisyonu

Çizgi bulutların klasik çini eserlerde geçme şeklinde kullanıldığı örneklerde, bulut motifleri birbirinin içinden dolanarak geçecek şekilde çizilir (Görsel 5.47).

Çizgi bulut motifi çizimine öncelikle çizgi bulutun tek çizgi ile dalgaları belirlenerek başlanır (Görsel 5.48).

Görsel 5.48: Dalgalı çizgi çizimi

Daha sonra bu çizgiye 1-2 mm mesafede olacak şekilde paralel bir çizgi daha çizilir ve çizgi kalınlaştırılır (Görsel 5.49).

Oluşturulan şerit üzerine bulut motifleri belli bir düzen ve göze hoş gelecek şekilde yerleştirilir. Çizilen bulut motiflerine küçük yapraklar eklenir. Bu kısımda sanatkârın tecrübesi ve zevki ön plandadır (Görsel 5.50). Son olarak kılavuz ve fazlalık olan çizgiler silinerek çizgi bulut motifi çizimi tamamlanır.

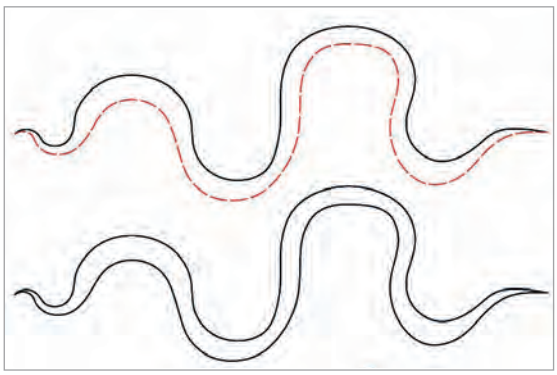

Görsel 5.49: Çizginin kalınlaştırılması

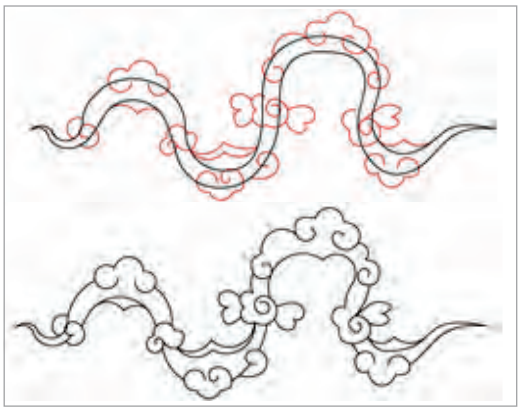

Görsel 5.50: Çizgiye bulut motiflerinin yerleştirilmesi

Çizgi bulut motifler rumi motifler ile benzer işlevlere sahip olduklarından tıpkı rumi motifler gibi aynı isim altında toplanabilirler. Bunlar; ortabağ bulut motifi, tepelik bulut motifi ve hurde bulut motifidir.

Ortabağ Bulut Motifi: Bulut formların uzayan kollarının kesiştiği noktalara veya desenin çıkış noktalarına yerleştirilirler. Genellikle en basit şekliyle hilali andıran ve kıvrımlarla süslü ortabağdan çıkış yapacak şekilde çizilirler. Kapalı bir formun orta bölümüne yerleştirilen ortabağ bulut motifi iki kol yukarıya ve iki kol da aşağıya doğru çizilir. Ortabağ bulut motifi kalın veya ince bir hilal şeklinde olan ay kanaviçesi içine üstten ikili, üçlü veya dörtlü bölüntüler yapılarak çizilebilir. Daha sonra kanaviçe içi iki dönüşlü, üç dönüşlü veya dört dönüşlü bulut motifleri ile doldurulur (Görsel 5.51, 5.52).

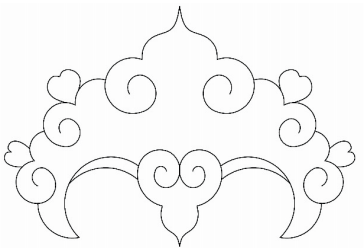

Görsel 5.51: Ortabağ bulut motifi

Görsel 5.52: Ortabağ bulut motifinin kullanıldığı örnekler

Ortabağ bulut motifi çizilirken öncelikle bir eksen çizgisi çizilir ve motifin ana hatları oluşturulur. Oluşturulan ana hat çizgileri üzerine bulut motifleri yerleştirilir ve çizilen bulut motifleri çizgilerle birleştirilir. Motifin üst kenarına ikinci bir çizgi çekilir ve motifin içinde oluşan boş alanlar üst kenarındaki çizgiye paralel bir çizgi çizilerek doldurulur. Son olarak motifin kılavuz ve fazlalık olan çizgileri silinerek ortabağ bulut motifi çizimi tamamlanır (Görsel 5.53).

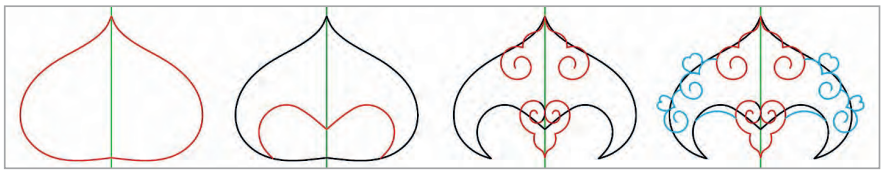

Görsel 5.53: Ortabağ bulut motif çizimi aşamaları

Tepelik bulut motifi: Bulut motiflerinin alt ve üst kısımlarının kapalı çizilmesiyle elde edilir. Motifin iç kısmı damla şeklindedir. Tepelik bulut motifinde kanaviçe içine üstten ikili, üçlü veya dörtlü dönüşlü bulut çizimi yapılır. Kullanıldıkları desen ve kompozisyonlarda ortabağ bulut motifi ile aynı işleve sahiptirler (Görsel 5.54).

Görsel 5.54: Tepelik bulut motifi kompozisyonu

Tepelik bulut motifi çizimine aynı ortabağ bulut çiziminde olduğu gibi eksen çizgisi ve motifin ana hatlarının çizimiyle başlanır. Çizilen motifin ana hatları üzerine küçük bulut motifleri yerleştirilir ve bulut motifleri çizgiler ile birleştirilir. Motifin üst kenarındaki çizgiye paralel olacak şekilde ikinci bir çizgi çekilir. Motifin içinde bulunan damla şekli çift çizgiyle belirginleştirilir. Son olarak motifin kılavuz ve fazlalık olan çizgileri silinerek tepelik bulut motifi çizimi tamamlanır (Görsel 5.55).

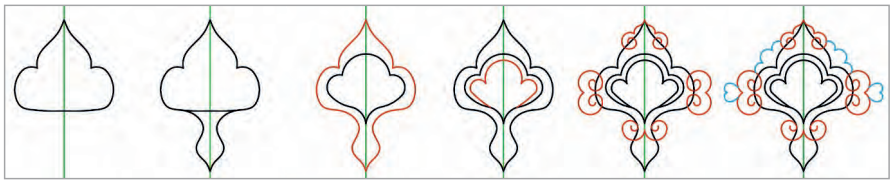

Görsel 5.55: Tepelik bulut motifi çizimi aşamaları

Hurde bulut motifi: Üzerinde kullanıldıkları motifin şekline göre çizilirler. Yaprak veya hatai gibi motiflerin iç kısmını süslemek amacıyla kullanıldıkları için bu motiflerin biçimine göre istenen şekil ve büyüklükte çizilirler. Yaprak üzerine çizilen hurde bulut motifine öncelikle yaprağın kanaviçesi çizilerek başlanır. Çizilen yaprağın eksen çizgisi olan orta damarı çift çizgi ile çizilir ve yaprağın sap kısmı eklenir (Görsel 5.56).

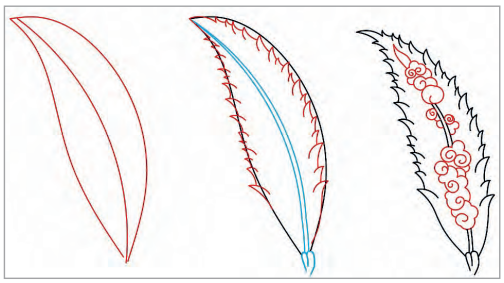

Görsel 5.56: Hurde bulut motifi çizimi aşamaları

Daha sonra yığma bulutlar yaprağın sap kısmından başlanarak dalların arasına sanatkârın becerisi ve motifin şekline göre yerleştirilir. Bahar dalı görünümünde olan hurde bulut motifi basit yapraklarla süslenir. Bulutlar arasına daha küçük yaprak motifleri de eklenir. İsteğe göre penç ve böcek motifleri ile de yaprak dışı süslenebilir. Son olarak motifin kılavuz ve fazlalık olan çizgileri silinerek hurde bulut motifi çizimi tamamlanır (Görsel 5.57).

Görsel 5.57: Motifin tamamlanması

5.3. Çalışma Yaprağı: Çizgi Bulut Motifi Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: A4 kâğıdı ebatlarında hazırladığınız eskiz kâğıdına 1 cm'lik bir çerçeve hazırlayınız. Çerçeveyi görseldeki gibi eşit parçalara ayırarak çizgi çekiniz. Görsel 5.58'de verilen çizgi bulut motifini inceleyiniz ve bu motifi çizim kurallarına uyarak kâğıdınıza çiziniz.

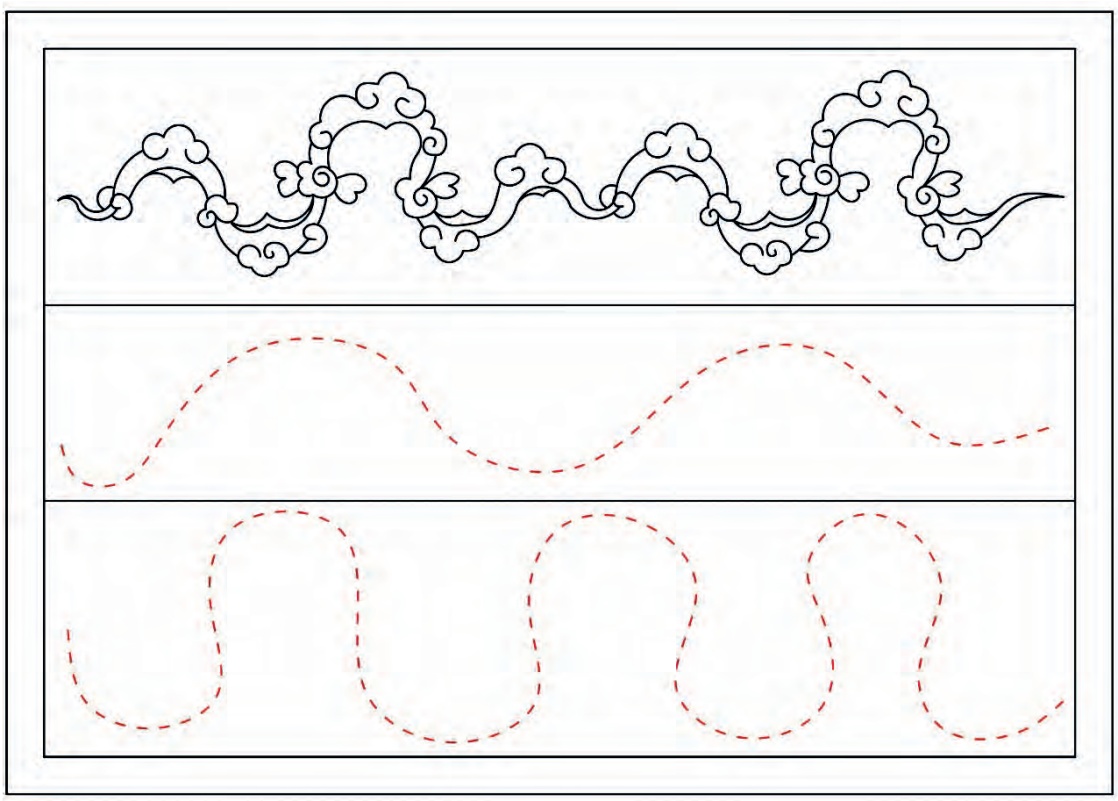

Görsel 5.58: Çizilecek olan şablon ve motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	T cetveli ve gönye	Çizim yapılacak kâğıtta bölmeler hazırlamak için kullanılır.

5.4. Çalışma Yaprağı: Ortabağ Bulut Motifi Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: A4 kâğıdı ebatlarında hazırladığınız eskiz kâğıdına 10 mm'lik bir çerçeve hazırlayınız. Görsel 5.59'da verilen ortabağ bulut motiflerini inceleyiniz ve bu motifleri çizim kurallarına uyarak kâğıdınıza çiziniz.

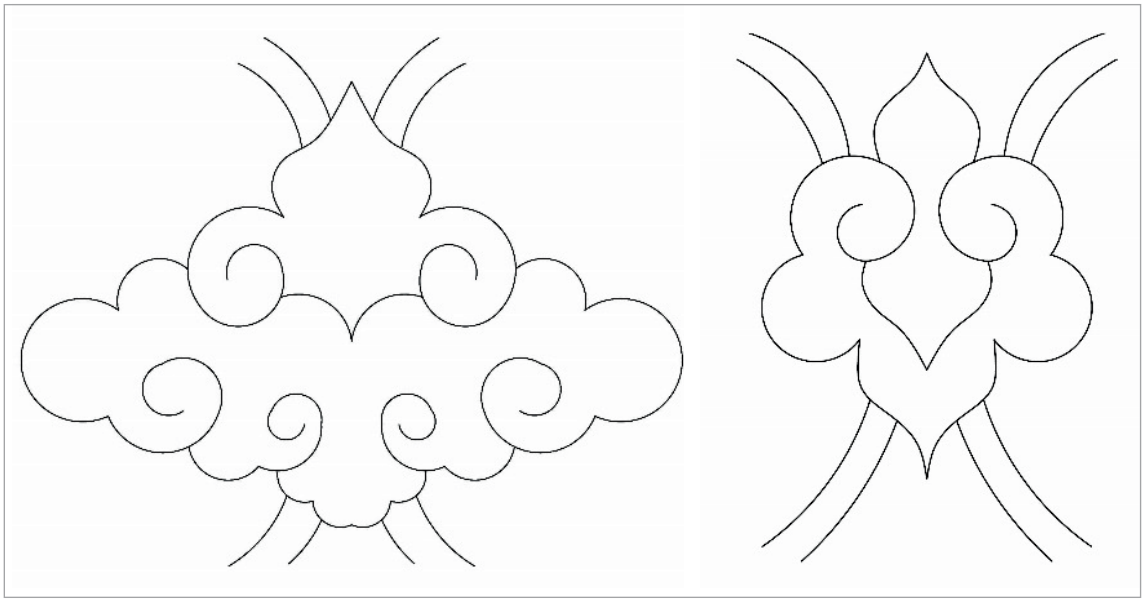

Görsel 5.59: Çizilecek motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	T cetveli ve gönye	Çizim yapılacak kâğıtta bölmeler hazırlamak ve eksen çizgisi çizmek için kullanılır.

5.5. Çalışma Yaprağı: Tepelik Bulut Motifi Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: A4 kâğıdı ebatlarında hazırladığınız eskiz kâğıdına 10 mm'lik bir çerçeve hazırlayınız. Görsel 5.60'ta verilen tepelik bulut motifini inceleyiniz ve bu motifi çizim kurallarına uyarak kâğıdınıza çiziniz.

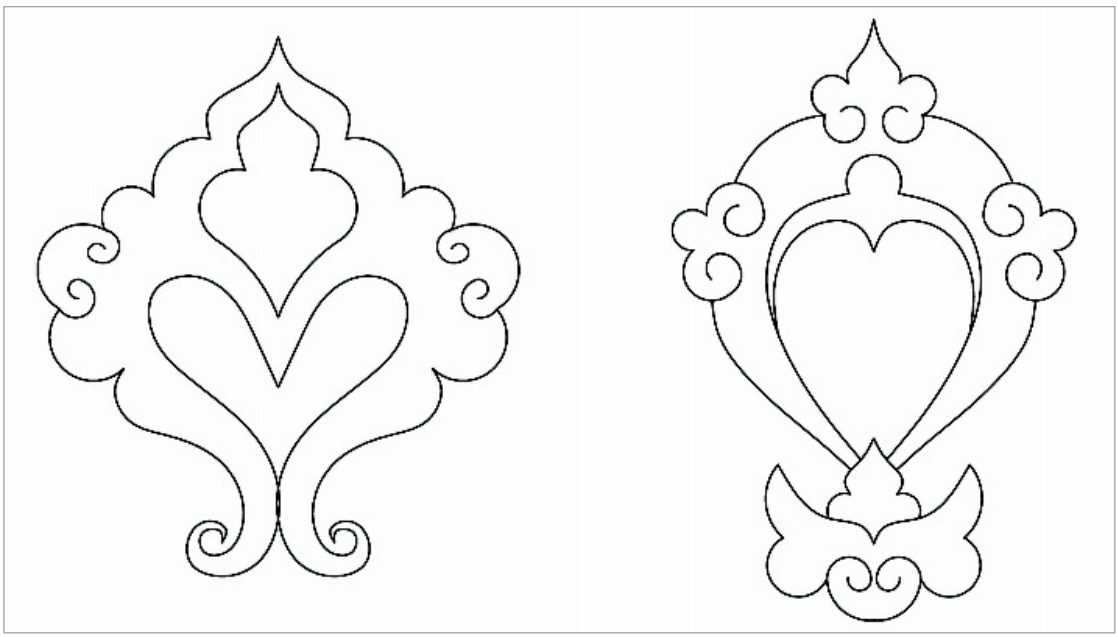

Görsel 5.60: Çizilecek motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	T cetveli ve gönye	Çizim yapılacak kâğıtta bölmeler hazırlamak ve eksen çizgisi çizmek için kullanılır.

5.6. Çalışma Yaprağı: Hurde Bulut Motifi Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: A4 kâğıdı ebatlarında hazırladığınız eskiz kâğıdına 10 mm'lik bir çerçeve hazırlayınız. Görsel 5.61'de verilen hurde bulut motifini inceleyiniz ve bu motifi çizim kurallarına uyarak kâğıdınıza çiziniz.

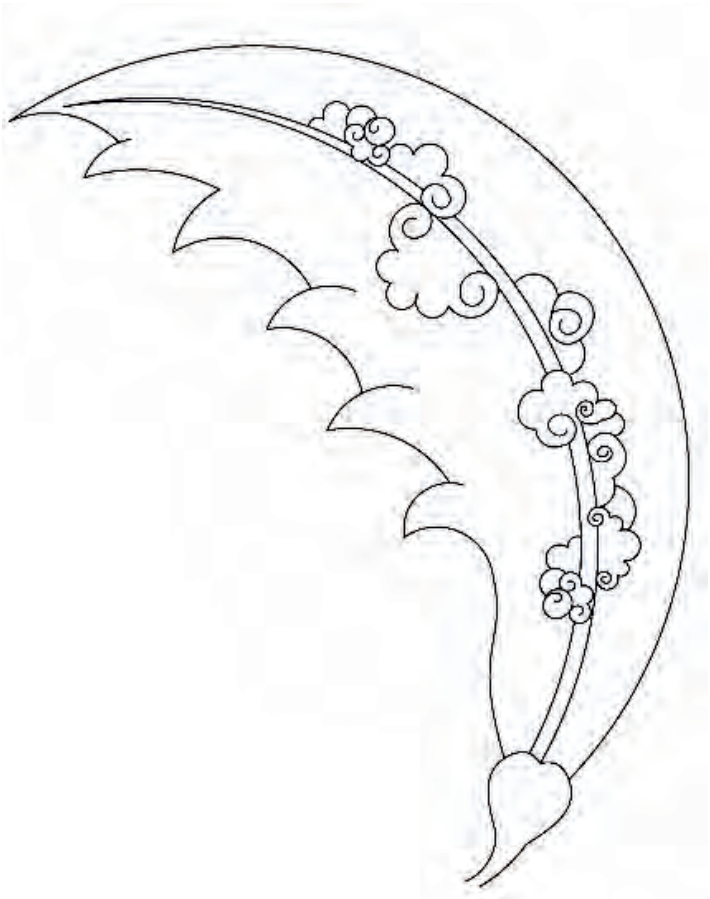

Görsel 5.61: Çizilecek motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.

Çintemani Motifi: İkisi altta biri üstte olmak üzere üç yuvarlak benekten ve yan yana uzanan iki dalgalı çizgiden meydana gelen bir motiftir. Üç yuvarlak beneğin göz, pars beneği, ay veya kutsal inciyi simgelediği; iki yatay çizginin ise dudak, kaplan postu, şimşek, bulut veya ejderi simgelediği düşünülmektedir. Her iki şekil bir arada kullanıldığı gibi ayrı ayrı ele alınarak da çeşitli kompozisyonlar oluşturulmuştur (Görsel 5.62).

Görsel 5.62: Çintemani örnekleri

Çintemani çizimine öncelikle üç benek çiziminden başlanır. Bunun için çizilmek istenen benekler ile aynı boyutta, birbirinin içinde olacak şekilde üç kare çizilir. Her bir karenin içine karenin kenar uzunluğu ile aynı çapta olan birer daire çizilir. Her bir dairenin merkez noktası belirlenir ve merkez noktasının 4 mm uzağında bulunan nokta işaretlenir. Üstteki tek kare için merkez noktasının 4 mm yukarısı, soldaki daire için merkez noktasının 4 mm solu ve sağdaki daire için merkez noktasının 4 mm sağındaki nokta işaretlenir. Pergel, birinci daireden başlanarak bu işaretlenen noktalara yerleştirilir ve dairelerin içine birer adet daha daire çizilir. Çizilen bu ikinci dairelerin de merkez noktaları belirlenir ve merkez noktasından 2 mm uzağı işaretlenir. Üstteki tek kare için merkez noktasının 2 mm yukarısı, soldaki daire için merkez noktasının 2 mm solu ve sağdaki daire için merkez noktasının 2 mm sağındaki nokta işaretlenir. Pergel birinci daireden başlanarak bu işaretlenen noktalara yerleştirilir ve dairelerin içine birer adet daha daire çizilir. Fazlalık olan kılavuz çizgileri silinerek çintemani motifinin üç benek kısımları oluşturulmuş olur (Görsel 5.63).

Çintemani motifinde yan yana uzanan iki dalgalı çizim için öncelikle düz bir çizgi çizilir. Daha sonra bu çizginin ilk çizildiği noktadan başlanarak ve çizgi boyunca dalgalı bir çizgi çizilir. Bu çizgi aynı kalınlıkta ve kesintisiz çizilmelidir. İlk çizilen dalga yüksekliği az iken bir sonraki dalga yüksekliği fazla olarak çizilir. Devamında dalga yüksekliği tekrar kısa çizilerek ilk dalga çizgisi bitirilmiş olur. İlk dalga çizgisine paralel ve aralarındaki mesafe 1-2 mm olacak şekilde bir dalga çizgisi daha çizilir ama bu iki çizginin uç kısımları birleştirilmez.

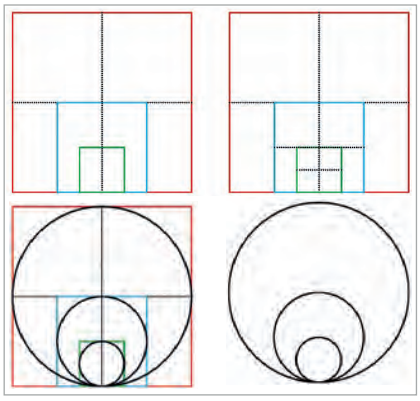

Görsel 5.63: Çintemani motifi çizim aşamaları

Her bir dalga çizgisinin dışına paralel ve aralarındaki mesafe 3-4 mm olacak şekilde birer adet daha dalga çizilir. Kılavuz çizgiler silinerek temizlenir. Böylece çintemani motifinin dalgalı kısmı çizilmiş olur (Görsel 5.64).

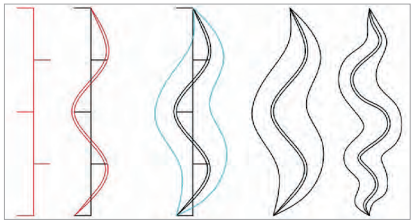

Görsel 5.64: Dalga motifin çizim aşamaları

5.7. Çalışma Yaprağı: Çintemani Motifi Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: A4 kâğıdı ebatlarında hazırladığınız eskiz kâğıdına 10 mm'lik bir çerçeve hazırlayınız. Kâğıdınızı ortalayınız. Görsel 5.65'te verilen çintemani motifini inceleyiniz ve çintemani motifi çizim kurallarına uyarak motifi kâğıdınıza çiziniz.

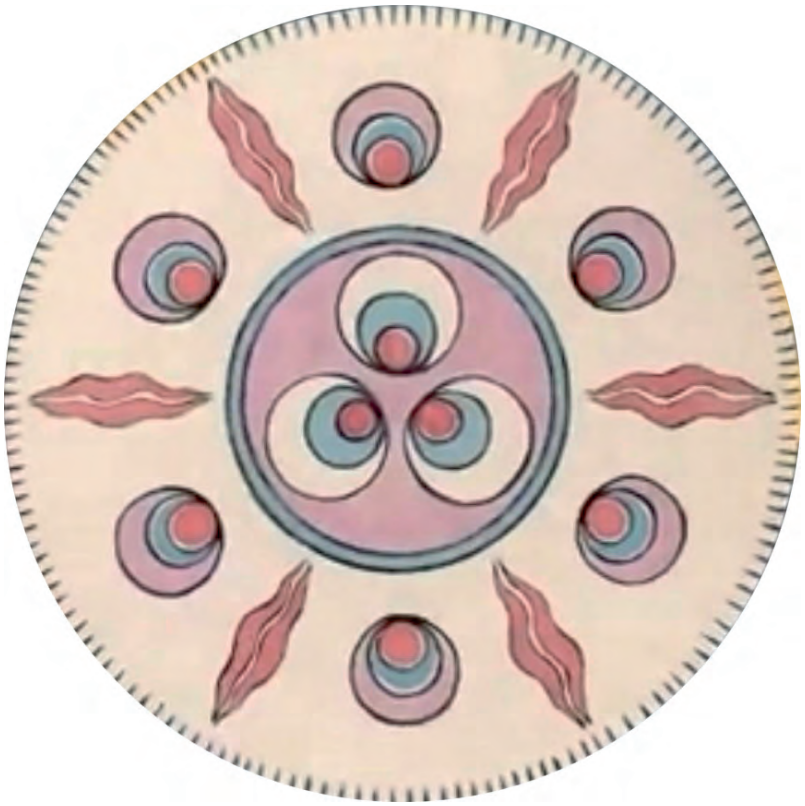

Görsel 5.65: Çizilecek motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	Pergel	Motif çizimi için kullanılır.
5	T cetveli ve cetvel	Kanaviçe ve kılavuz çizgi çizimi için kullanılır.

Balık Pulu Motifi: Doğadaki her türlü canlıdan etkilenen insanoğlu deniz deyince akla gelen ilk canlı olan balıktan da etkilenerek çini sanatı motifleri arasında balığa da yer vermiştir. Motif adını balık puluna benzerliğinden alır. Balık pulu motifi çoğunlukla desendeki küçük boşlukları doldurmak, desendeki tekdüzeliği yok etmek ve deseni süslemek amacıyla kullanılmıştır. Aynı zamanda balık pulu motifi desende kullanılan motiflerin aralarındaki fazla boşlukları doldurmak için de kullanılmış ve böylece zemin üzerinde doku etkisi vermiştir (Görsel 5.66).

Görsel 5.66: Balık pulu motifi örnekleri

Balık pulu motifi çizgi yönü soldan sağa doğru giden yarım dairelerden oluşur. Yarım daireler aynı yönde, aynı boyda ve tek seferde çizilmelidir. Balık pulu motifi çizimine öncelikle kare kanaviçeler çizmekle başlanır. Bunun için iki adet aynı ölçüde bitişik kare çizilir. Soldaki karenin sol alt kısmından başlanarak yukarı doğru çeyrek daire çizilir. Çizim yapan el, kâğıttan kaldırılmadan iki karenin birleştiği üst kısımdan bu sefer sağdaki karenin sağ alt kısmına doğru bir çeyrek daire daha çizilerek karenin sağ alt kısmında çizim bitirilir. Bu motif istenen uzunlukta devam ettirilir (Görsel 5.67).

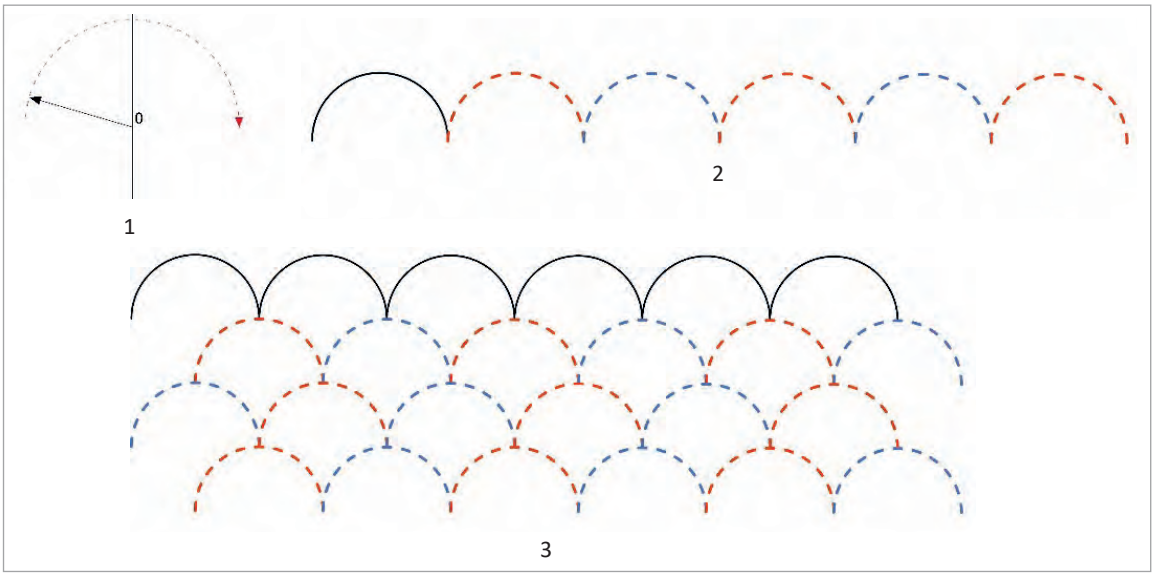

Görsel 5.67: Balık pulu motifi çizim aşamaları

5.8. Çalışma Yaprağı: Balık Pulu Motifi Çizimi

Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: A4 kâğıdı ebatlarında hazırladığınız üç adet eskiz kâğıdına 1 cm'lik birer çerçeve hazırlayınız. Bu çerçevenin içine 10 x 10 mm'lik kareler çiziniz. Görsel 5.68'de verilen üç farklı balık pulu motifini inceleyiniz ve her bir motifi ayrı ayrı hazırladığınız kâğıtlara çiziniz.

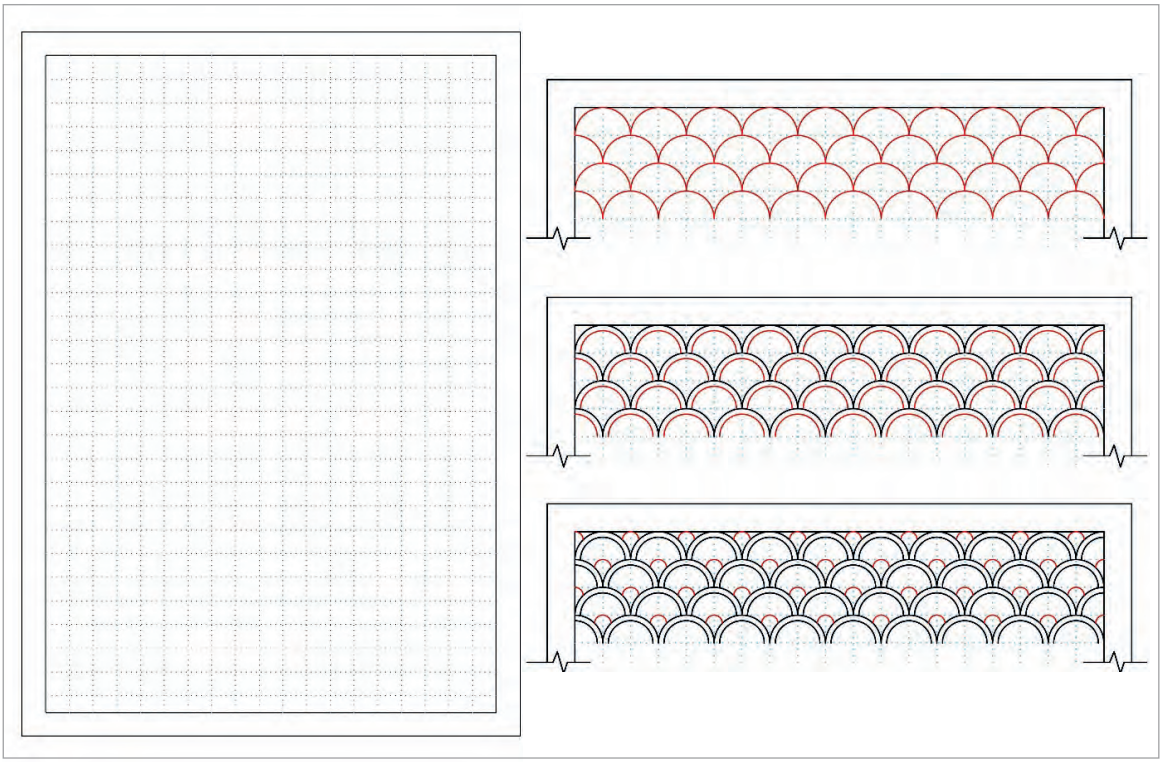

Görsel 5.68: Çizilecek olan şablon ve motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	T cetveli ve gönye	Çizim yapılacak kâğıtta bölmeler hazırlamak için kullanılır.

Böcek Motifi: Tam bir dairenin içine çizilen helezonik şekillerden oluşur. Böcek motifi çizerken bir karenin içine karenin kenar uzunluğu ile aynı çapta olan bir daire çizilir. Daha sonra bu daire ters çevrilir ve çizilen daire üzerinden iç içe helezon şeklinde içeriye doğru böcek motifi çizilir. Çizim tıpkı bir salyangozun kabuk kıvrımına benzemelidir (Görsel 5.69).

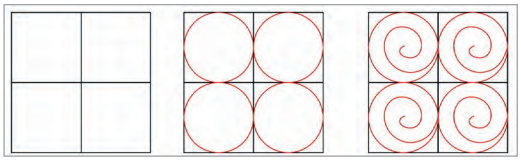

Görsel 5.69: Böcek motifi çizim aşamaları

5.9. Çalışma Yaprağı: Böcek Motifi Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: A4 kâğıdı ebatlarında hazırladığınız eskiz kâğıdına 5 mm'lik bir çerçeve hazırlayınız. Bu çerçevenin içine 10 x 10 mm'lik kareler çiziniz. Karelerin içine daire şablonunuzu kullanarak 10 mm çapında daireler çiziniz. Görsel 5.70'te verilen böcek motifini inceleyiniz ve motifi hazırladığınız kâğıtlara eliniz iyice alışana kadar çiziniz.

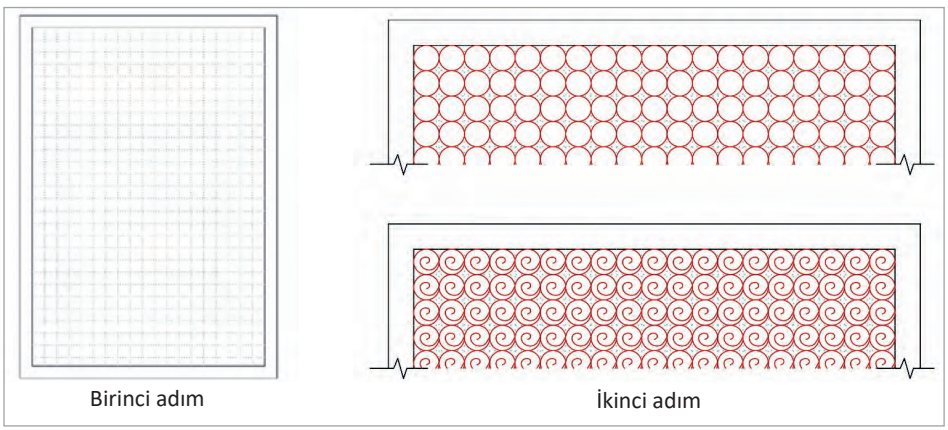

Görsel 5.70: Çizilecek olan şablon ve motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	Daire şablonu	Küçük çaplı daire çizimi için kullanılır.
5	T cetveli ve gönye	Çizim yapılacak kâğıtta bölmeler hazırlamak için kullanılır.

Münhani Motifi: Motifi çizerken motifin bitiş çizgisi ile başlangıç çizgisinin birleşmesine dikkat edilmelidir. Deseni meydana getiren münhanilerin büyüklükleri aynı ve desene uygun olmalıdır. Münhani motifler aynı yönde tekrarlandığı için simetrik olabilirler. Çini sanatında daha çok kenar suyu olarak kullanılırlar (Görsel 5.71).

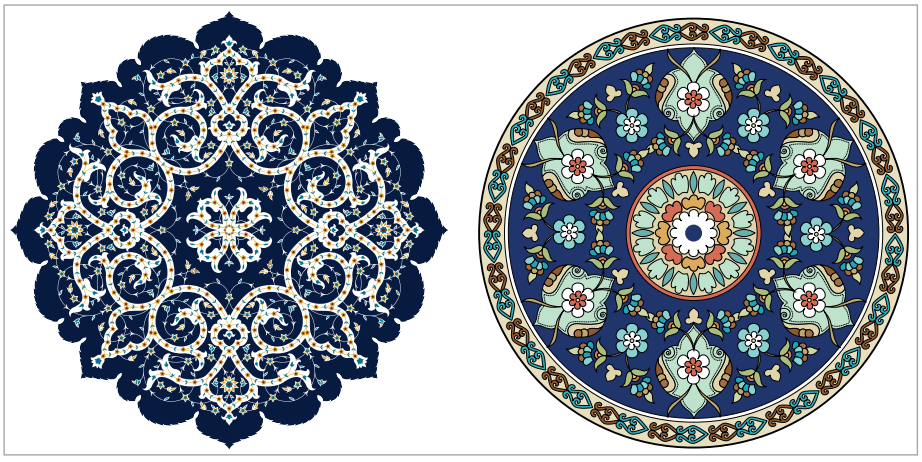

Görsel 5.71: Münhani motif örnekleri

Münhani motifler çizilirken öncelikle motif incelenir ve motifin şekline uygun bir kanaviçe oluşturulur. Daha sonra dıştan içe doğru motif tek seferde ve el kâğıttan kaldırılmadan çizilir. Dış kısmı çizilen motifin iç kısımları da sırayla çizilir. Kanaviçesi ve fazla olan çizgiler temizlenerek münhani motifi tamamlanmış olur (Görsel 5.72).

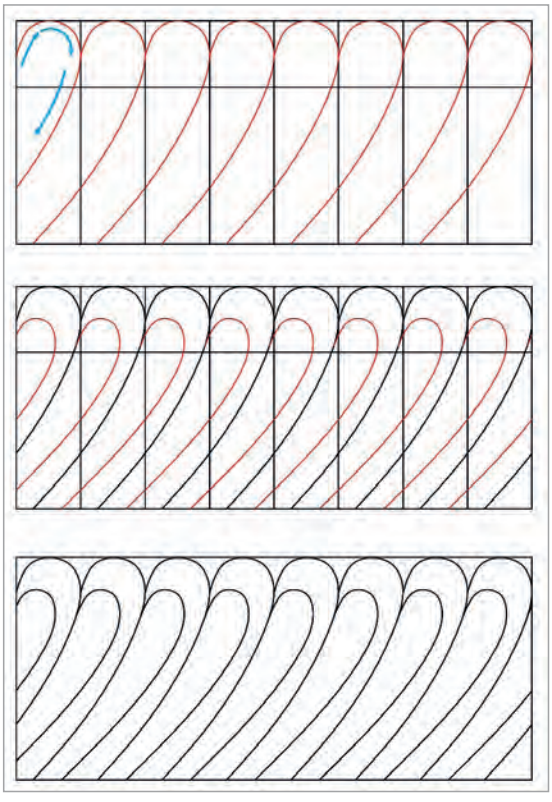

Görsel 5.72: Münhani motif çizim aşamaları

5.2. Uygulama Yaprağı: Münhani Motifi Çizimi

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 5.73'te verilen münhani motifi örneğini inceleyiniz. İşlem basamaklarını takip ederek eliniz alışana kadar motifi eskiz kâğıdınıza çiziniz.

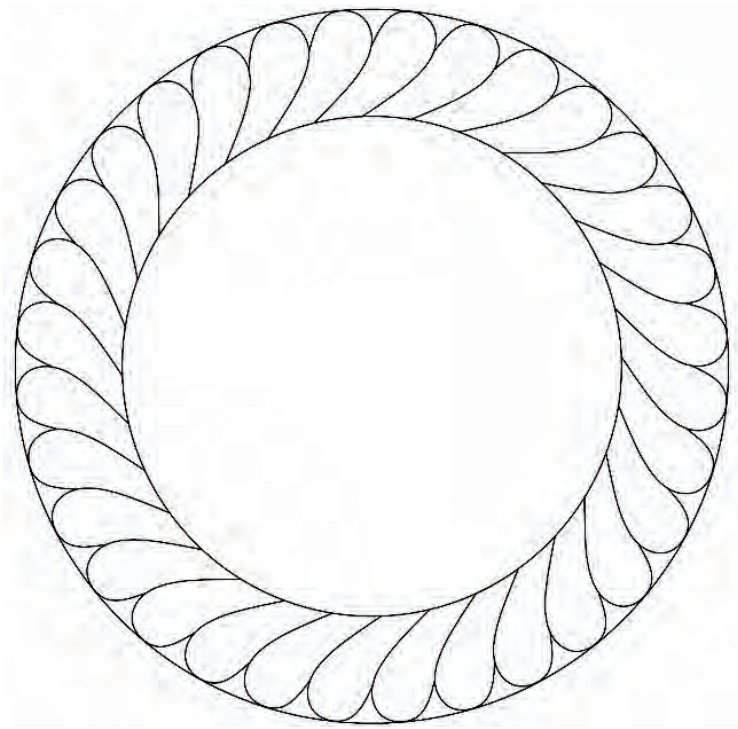

Görsel 5.73: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	A4 boyutunda desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	T cetveli, gönye, pergel	Çizim yapılacak kâğıtta bölmeler hazırlamak için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. 20 x 20 cm boyutunda hazırladığınız eskiz kâğıdınızı hazırlayınız.
3. Pergelinizi kullanarak eskiz kâğıdınızın ortasından tam çapı 20 cm olan bir daire çiziniz.
4. Çizdiğiniz dairenin orta kısmından tam çapı 18 cm olan bir daire daha çiziniz.
5. Pergelinizi orta kısma tekrar yerleştirerek tam çapı 17 cm olan son daireyi çiziniz (Görsel 5.74).

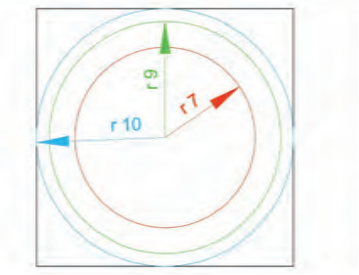

Görsel 5.74: Dairelerin çizilmesi

6. Çizilen daireleri görselde olduğu gibi 32 eşit parçaya bölünüz (Görsel 5.75).

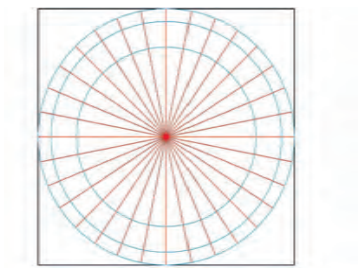

Görsel 5.75: Dairelerin eşit parçalara bölünmesi

7. Münhani motifini eşit parçalara böldüğünüz alanlara çiziniz (Görsel 5.76).

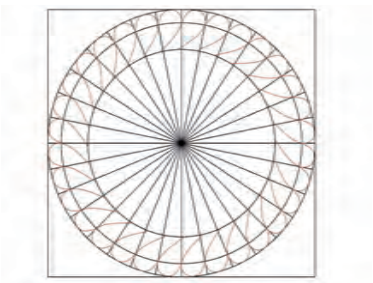

Görsel 5.76: Münhani motifin çizilmesi

8. Fazla çizgileri temizleyiniz (Görsel 5.77).

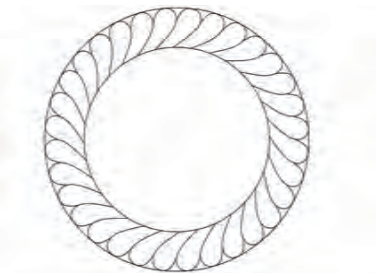

Görsel 5.77: Fazla çizgilerin silinmesi

9. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek uygulamayı bitiriniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerini hazırladı.		
2	20 x 20 cm boyutunda eskiz kâğıdını hazırladı.		
3	Eskiz kâğıdının tam ortasına pergelini kullanarak tam çapı 20 cm olan bir daire çizdi.		
4	Çizdiği dairenin orta kısmından tam çapı 18 cm olan bir daire daha çizdi.		
5	Pergelini orta kısma tekrar yerleştirerek tam çapı 17 cm olan son daireyi çizdi.		
6	Çizilen daireleri Görsel 5.75'te olduğu gibi 32 eşit parçaya böldü.		
7	Münhani motifini eşit parçalara böldüğü alanlara çizdi.		
8	Fazla çizgileri temizledi.		
9	Çalışma alanını ve kullandığı araç gereci temizleyerek uygulamayı bitirdi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 6 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Notlar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Haliç Deseni: Çini sanatında XV. yy. Osmanlı Dönemi'nin en gözde klasik desenlerinden biridir. Diğer adı "helezonik tuğrakeş"tir. Özellikle İznik ve Kütahya illerinde yapılan kazılarda haliç deseni örneğine çok sık rastlanmaktadır. Haliç deseni helezonik bir çizgi üzerinde bir ara motif ve bir çiçek motifinin kullanıldığı oldukça zarif bir desendir. Haliç deseninde kullanılan küçük çiçek motiflerine **mine** adı verilir. Bazı haliç desenlerinde tuğralar da kullanılmıştır. Haliç desenleri daha çok beyaz yüzey üzerine mavi tahrir ile çizilir. Siyah tahrir ile çizilmiş örnekleri de mevcuttur. Haliç deseni çini yüzeyinde tek kullanıldığı gibi büyük motifler ile tasarlanarak da kullanılır (Görsel 5.78).

Görsel 5.78: Haliç deseni

Haliç deseni ilk bakışta kolay görünmesine rağmen çizimi ustalık ve tecrübe isteyen bir desendir. Haliç deseni çizimine öncelikle desen büyüklüğüne karar verilerek başlanır. Desen veya desenin çizileceği yüzey üzerinde pergel ile tam bir daire çizilir. Çizilen bu daire içine yatay eksen çizgisi çizilerek dairenin merkez noktası işaretlenir. Merkez noktasının 0,5 mm sağına ve 0,5 mm soluna birer nokta konarak dairenin ana merkez noktası silinir. Artık daire içinde iki merkez noktası bulunur (Görsel 5.79).

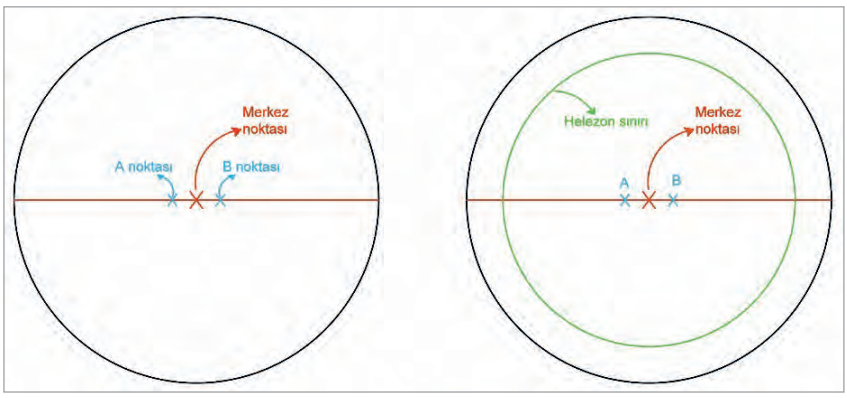

Görsel 5.79: Haliç deseni çizim aşamaları

Merkezden pergel ile bir daire çizilerek helezon yapılacak sınır belirlenir. Sağdaki merkez noktasına pergelin sabit ucu yerleştirilir ve pergelin kalemli olan ucu soldaki merkeze kadar açılarak eksen çizgisine kadar bir yarım daire çizilir. Pergelin metal ucu bu sefer soldaki merkez üzerine yerleştirilir ve kalemli ucu yarım dairenin biten en son kısmına yerleştirerek yine yatay eksene kadar yarım daire kaldığı yerden devam ettirilir. Pergel tekrar bulunduğu soldaki merkez noktasından kaldırılarak sağdaki merkez noktasına yerleştirilir ve yarım daire kaldığı yerden yatay eksene doğru tekrar çizilir. Bu işlem sırayla ve dikkatli bir biçimde dairenin içi tamamen helezonik çizgi ile kaplanana kadar devam ettirilir (Görsel 5.80).

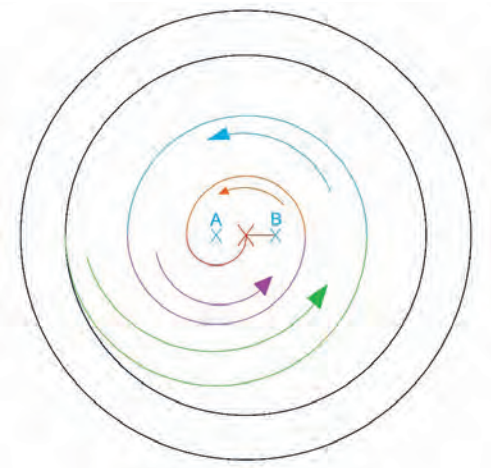

Görsel 5.80: Haliç deseni çizim aşamaları

Hamur silgi kullanılarak belirgin olan kalem izleri hafifçe silinir ve tahrir ile ara motifler ve mineler yerlerine yerleştirilir. Helezon kısmı biten desenin ikinci aşaması, çizgiler üzerine bir mine bir ara motif olacak şekilde belli bir düzen ile motiflerin yerleştirilmesidir. Kolaylık ve düzen açısından ara motif ve mineler içten dışa doğru yerleştirilmelidir. Mine ve ara motiflerin yerleştirilmesinden sonra aralarına motiflerin bağlanması amacıyla çizgiler eklenir. Bu çizgiler isteğe göre basit ve küçük yaprak motifleriyle süslenebilir (Görsel 5.81).

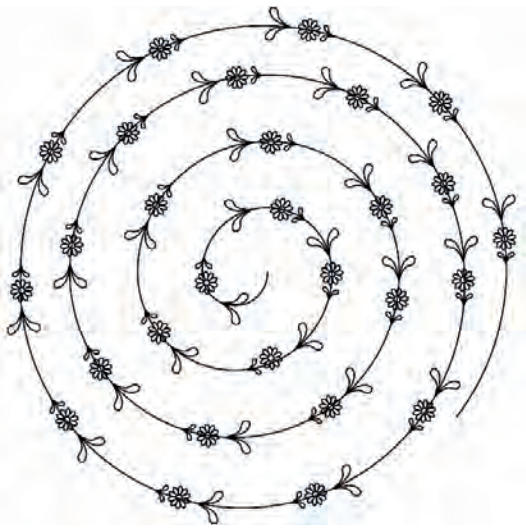

Görsel 5.81: Motifin tamamlanması

5.10. Çalışma Yaprağı: Haliç Deseni Çizimi

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 5.82'de verilen haliç desenini 20 x 20 cm ebatlarında karo bisküvi üzerine önce pergel ve kaleminizle çiziniz. Daha sonra çizdiğiniz deseni tahrirleyerek çalışmanızı tamamlayınız. Bu çalışmayı haliç deseni çizimi sırası ve kurallarına uygun olarak yapınız.

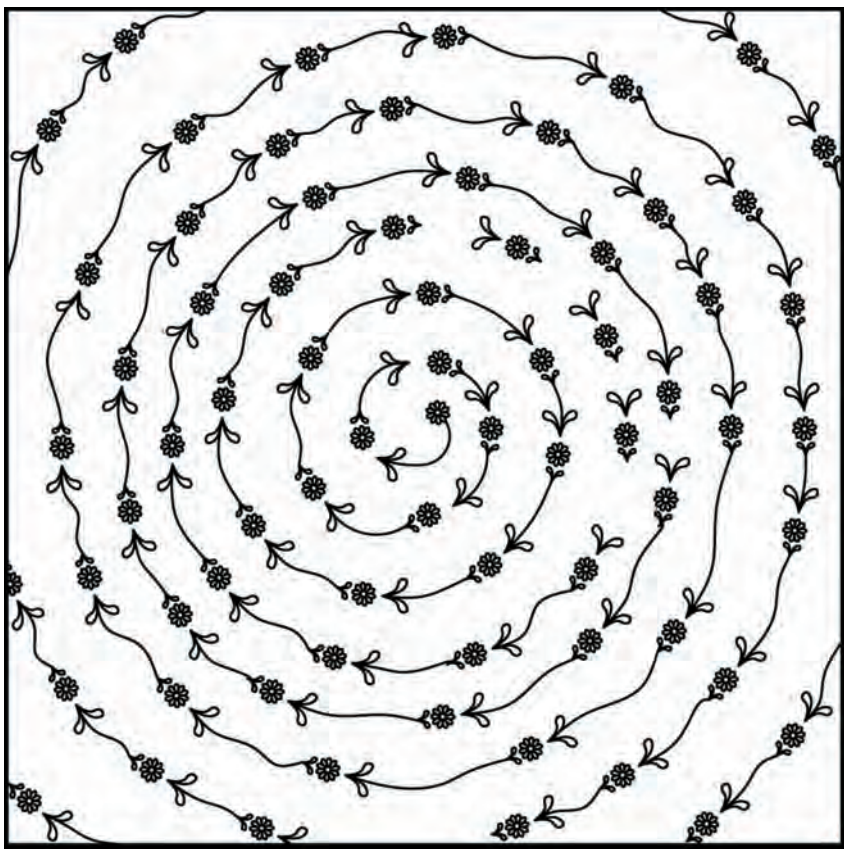

Görsel 5.82: Çizilecek motif

Çalışmada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	0,5 uçlu kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Pergel	Desen çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	Tahrir boyası (siyah veya mavi renk)	Desen belirginleştirmek için kullanılır.
5	İnce uçlu fırça	Tahrir uygulamak için kullanılır.

6. VARAK MOTİF DETAYLARI
ÖĞRENME BİRİMİ

Konular

- **6.1. VARAK MOTİFİ OLUŞTURMA**
- **6.2. VARAK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ**

Neler Öğreneceksiniz?

- Teknik çizim kurallarına uygun olarak varak motifi oluşturma ve varak motifi detayları çizimi ile ilgili konu ve uygulamalar

Temel Kavramlar

- Akantus
- Barok
- Rokoko
- Empire (Empair)
- Girland (Girlant)
- Grotesk
- Friz
- Varak

Hazırlık Çalışmaları

1. Varak motifleri hakkında görsel ve yazılı kaynaklardan faydalanarak ön araştırma yapınız.
2. Bulunduğunuz çevrede saray, kasır, köşk veya cami gibi yapıları gezerek özellikle duvar ve tavan süslemelerini inceleyiniz.

6. VARAK MOTİF DETAYLARI

Farsçada "yaprak" anlamına gelen varak, Türkçeye Osmanlı Dönemi'nde kazandırılmıştır. Varak; başta altın ve gümüş olmak üzere çeşitli metallerin ince bir tabaka hâlinde hazırlanarak birçok farklı nesne ve yüzey üzerine uygulandığı süsleme sanatıdır. Tezhip, mimari, mobilya, ciltçilik gibi birçok alanda süsleme için kullanılmıştır (Görsel 6.1.a, b).

a) Varak yaprağın dikkatlice fırçaya alınması

b) Varağın fırça ile yüzeye uygulanması

Görsel 6.1: Varak uygulama aşamaları

Altın varak gerek dünya çapında gerekse ülkemizde saray, köşk ve kasır gibi yapıların dış yüzey ve mekânlarında, cami ve minare âlemlerinde, tavan, kapı, çerçeve, parmaklık, çekmece, sandık, cam, seramik gibi eşyalarda sıkça kullanılmıştır. Ayrıca tezhip, minyatür, cilt, kalem işi ve hat sanatlarında da özellikle tercih edilen bir süslemedir. Altın varak kullanılarak özellikle İslâm sanatları alanında birbirinden değerli eserler meydana getirilmiştir (Görsel 6.2.a, b).

a) Mihrap

b) Çerçeve

Görsel 6.2: Varak kullanılan alanlar

Varakta kullanılacak metaller özellikle belli bir işlemden geçirilerek ince levha hâline getirilir. Hazırlanan bu ince tabaka daha sonra süsleme sanatında kullanılmak üzere farklı şekiller alır. Gerçek altın varaklar çok pahalıdır, bu yüzden günümüzde daha çok imitasyon altın üzerinden varak tasarımı yapılmaktadır. Varak, ezilip altın ezme fırça ile sürülerek uygulandığı gibi işlenecek zemine yapıştırılmak suretiyle de kullanılır. Varak uygulamalarında öncelikle miksiyon veya yumurta akı zemine sürülerek varak, zemin üzerine yerleştirilir. Daha sonra ince kâğıt ve kalın fırça yardımıyla varak zemine yapıştırılır. Varak uygulanan yüzeyler nem, rutubet ve durağan havadan kolaylıkla etkilenebilmektedir. Dış mekânlarda yağ bazlı varak tekniği uygulaması tercih edilirken iç mekânlarda daha çok klasik su bazlı varak tekniği uygulanır (Görsel 6.3.a, b).

a) Ahşap yüzeye varak uygulaması b) Alçı yüzeye varak uygulaması

Görsel 6.3: Farklı yüzeylere fırça yardımıyla varak uygulama tekniği örnekleri

6.1. VARAK MOTİFİ OLUŞTURMA

Varak süslemelerinde akantus, girland, friz, defne yaprağı, gül ve çiçek gibi bitkisel motifler; hayvansal motifler; kılıç, top, tüfek, mızrak gibi silahlar; istiridye ve inci gibi motifler stilize edilerek kullanılmıştır. Bu motiflerin yanı sıra barok, rokoko, empire ve arabesk üsluplarında kullanılan motiflere de sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin simgesi olan tuğra birçok varak eser süslemesinde kullanılmıştır (Görsel 6.4.a, b).

a) Osmanlı tuğrası b) Kitabe

Görsel 6.4: Osmanlı varaklı süsleme örnekleri

Barok Üslubu ve Motifleri: Barok XVII. yy. başlarında Rönesans üslubuna karşı İtalya'da doğmuş ve kelime anlamı "garip şekilli, eğri büğrü inci" olan bir süsleme sanatıdır. Barok dönemi genel özellikleri hareketlilik, canlılık, derinlik ve abartılı süslemelerdir. Özellikle ışık ve gölge etkisi barok üslubu kullanılan süslemelerde oldukça önemli bir yere sahiptir (Görsel 6.5).

Görsel 6.5: Barok üslubu motif örnekleri

Genellikle asimetrik ve geometrik şekillere karşı eğrisel çizgilerin tercih edildiği barok motiflerinde derinlik ve karmaşa vardır. Barok eserlerindeki hareketlilik, canlılık ve derinlik duygusu ışık ve gölge ayrıntılarıyla ortaya çıkarılmaktadır. Daha çok dinsel yapıların ve sarayların süslemelerinde kullanılmıştır (Görsel 6.6).

Görsel 6.6: Barok üslubunun kullanıldığı süsleme örnekleri, St. Peter Bazilikası, İtalya

Barok üslubunda en çok kullanılan motifler; akantus (akant bitkisi), çiçekler, kartuş ve kaset süsleme, rozet, farklı ağaç ve bitkilerin yaprak ve dalları, madalyon motifleridir (Görsel 6.7).

Görsel 6.7: Akant bitkisiyle yapılan varak süsleme örnekleri

Bu motiflerin yanı sıra desenin hayalî bir yaratık görünümüyle başlayıp ani bir şekilde bitki motifine dönüştüğü ve sonrasında yaprak veya çiçek olarak devam ettiği "grotesk" adı verilen motifler de vardır (Görsel 6.8).

Görsel 6.8: Grotesk Motifleri

Türklerde barok üslubu tarzı bezeme ve süsleme, Avrupa ile artan temaslar sonucunda XVIII. ve XIX. yy.lar arasında görülür ve XIX. yy.ın başlarına kadar sürer. Barok üslubu süslemelere kendi üsluplarını ekleyen Türk sanatkârlar Batı'dakinden daha farklı bir süsleme tarzı elde etmişlerdir. İstanbul'da barok tarzıyla süslenmiş önemli eserler: Ortaköy Camisi, Dolmabahçe Sarayı ve Camisi, Nuru Osmaniye Camisi, Laleli Camisi, Üsküdar Ayazma Camisi ve Tophane'de Nusretiye Camisi'dir (Görsel 6.9.a, b).

a) Queluz Ulusal Sarayı Balo Salonu, Sintra, Lizbon, Portekiz

b) Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Görsel 6.9: Barok tarzıyla süslenmiş mimari eser örnekleri

Rokoko Üslubu ve Motifleri: XVIII yy. başlarında barok üslubunun ardından Fransa'da gelişen ve kelime anlamı "çakıl döşeme, çalılık" olan bir süsleme sanatıdır. Rokoko, barok üslubuna göre daha sade ve yalın bir görüntüye sahiptir. İzleyende merak ve huzur duygusu uyandıran rokoko üslubu daha çok konut iç mekânlarında ve otel gibi yapılarda kullanılmıştır. Bu yapılarda açık renkler kullanılarak mekânda ferah bir atmosfer oluşturulmuştur. Binalarda kullanılan rokoko

süslemelerde dış mekânda sadelik ön planda iken iç mekânda süslemeler daha detaylı ve göz alıcıdır (Görsel 6.10).

Görsel 6.10: Rokoko üslubu motif örnekleri

Rokoko üslubunda daha çok motif olarak S ve C şeklinde kıvrımlı ve kavisli formlar kullanılmıştır. Bu formlar birbirine bağlanarak sonsuza uzanan bir desen etkisi yaratırlar. En çok kullanılan motiflerse deniz kabuğu, çakıl taşı, kuş tüyü, eğrelti otu, hurma dalı, mercan ve fiyonk gibi motiflerdir (Görsel 6.11.a, b).

a) Barok üslubunda fiyonk motifi kullanımı

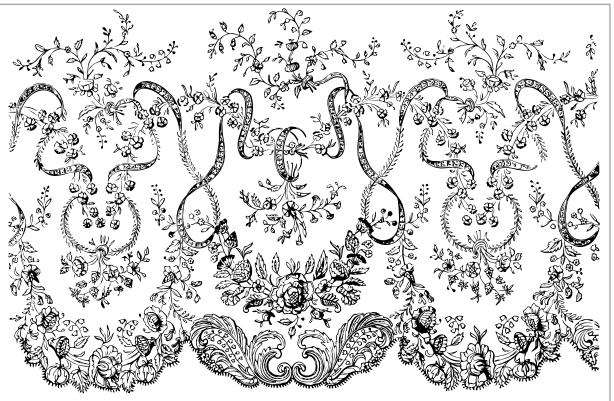

b) Barok üslubunda kuş tüyü motifi kullanımı

Görsel 6.11: Gesu Kilisesi, İtalya

Bunların yanı sıra çiçek buketleri, gül ve goncası, lale, karanfil, kasımpatı, papatya, gelincik, süsen, şebboy, anemon, peygamber çiçeği, üzüm meyvesi ve yaprağı, buğday başakları, saz yaprakları, serviler, haşhaş, hurma, nar gibi pek çok çiçekli ve meyveli motifler de kullanılmıştır (Görsel 6.12.a, b).

a) Barok üslubunda çiçek motiflerinin kullanımı

b) Barok üslubunda yaprak motiflerinin kullanımı

Görsel 6.12: Barok üslubunda kullanılan bitki motifleri örnekleri

İstanbul'da rokoko tarzı ile süslenmiş önemli eserler: Beylerbeyi Sarayı, Yıldız Sarayı, Ihlamur Kasrı, Şale Köşkü ve Küçüksu Kasrı'dır (Görsel 6.13.a, b).

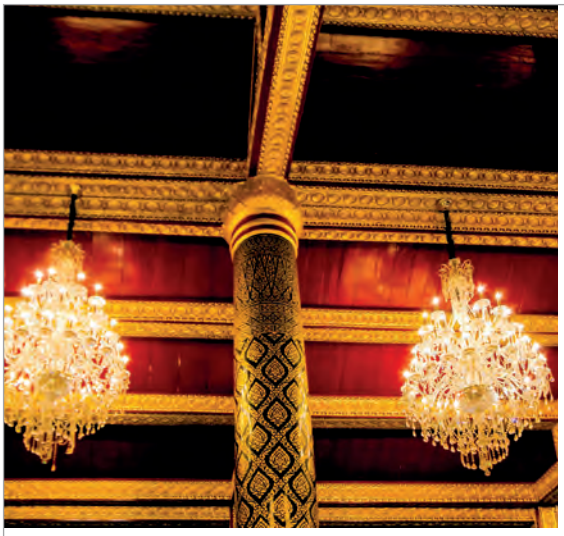

a) Beylerbeyi Sarayı, İstanbul

b) Bremen Pazar Meydanı'ndaki antik evler, Almanya

Görsel 6.13: Rokoko tarzıyla süslenmiş mimari eser örnekleri

Empire Üslubu ve Motifleri: Empire (empair) üslup, yaklaşık olarak 1804'te, Fransa'da Napolyon Bonapart zamanında başlayıp otuz yıl kadar süren ve kelime anlamı "imparatorluk" olan bezeme ve süslemedir. Napolyon Bonapart'ın Mısır Seferi'nden sonra süslemelerde Mısır sanatının da etkileri görülmeye başlamıştır. Bu etki daha çok mobilyalarda görülür ve özellikle sfenks (başı kadın, vücudu aslan olan heykel) ve palmet gibi Mısır'a özgü süsleme ögeleri empire üslubuna bir çeşitlilik getirmiştir. Empire üslupta benimsenen süsleme tek eğri daire üzerinedir ve süsleme ögeleri simgesel anlamlar taşır (Görsel 6.14).

Görsel 6.14: Empire üslubunda palmet motifi kompozisyonu

XIX. yy.da Türk bezeme ve süsleme sanatında kendine yer edinen empire üslup, yine aynı yüzyılın sonlarında yerini Türk neoklasik üsluba bırakarak unutulmuştur. Türk empire üslubunda yalnızca çiçek ve yaprak gibi bitkisel kökenli bezemeler kullanılmıştır. Bunların dışında kılıç, bayrak demetleri, müzik aletleri, vazo içinde çiçek ya da uçları sivriltilmiş akantus yaprakları ve şemseler de kullanılmıştır. Özellikle daha çok sütun başlıklarında yer alan girlandlar (çelenk biçimli süsleme),

Türk empire üslubunun belirleyici özelliklerindendir. Bezeme ve süslemelerde S ve C formundaki kavisler çubuk biçiminden ziyade yaprak biçimindedir (Görsel 6.15).

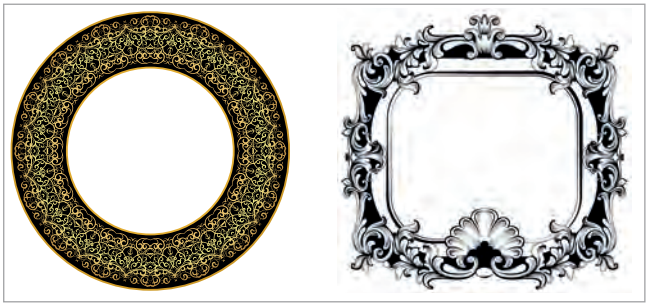

Görsel 6. 15: Empire usulü çelenk motifi örnekleri

İstanbul'da empire tarzı ile süslenmiş önemli eserler: Hünkâr İmamı Köşkü, Çağlayan Çadır Köşkü, Şerefabat Kasrı, Heybeliada Hünkâr Köşkü, Topkapı Sarayı içindeki Darphane Köşkü ve Beylerbeyi Sarayı içindeki Mermer Köşk'tür (Görsel 6.16).

Görsel 6.16: Beylerbeyi Sarayı içindeki Mermer Köşk, İstanbul

Arabesk Üslubu ve Motifleri: Endülüs başta olmak üzere Arap bezeme ve süslemelerinde görünen, zarif bir işçilik ile tasarlanmış, geometrik formların birbirine girişik olarak işlendiği bir süslemedir. Arabesk kelimesi "Arap etkinliği" anlamına gelmektedir. Arabesk tarzı süslemeler birbiri içine geçmiş karmaşık, geometrik ve bitkisel şekillerden oluşur (Görsel 6.17).

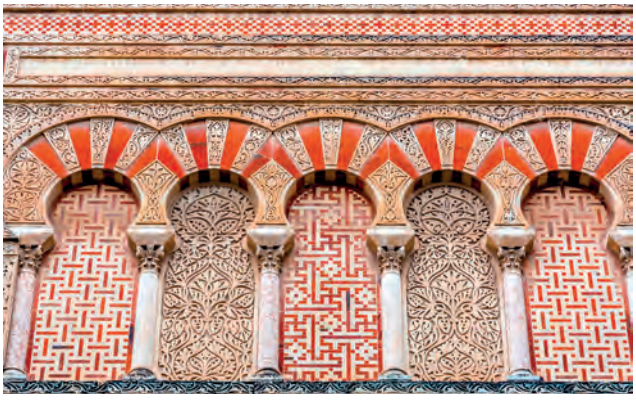

Görsel 6.17: Arabesk üslubu

Arabesk üslup sınırsız olarak kesintisiz kıvrımlar şeklinde tekrarlanabilen, tek bir tasarımdan meydana gelir. İslami eserlerin süslemelerinde görülen stilize bitki, yazı türleri ve geometrik şekillerle hazırlanmış süslemeler, genellikle **arabesk** olarak adlandırılır. Arabesk süslemeler iki şekilde tasarlanır. Süsleme belli bir şeklin içinde (daire, kare vb.) motifler birbirine bağlanacak şekilde bir kompozisyon oluşturursa kapalı süsleme; belli bir yerde kenarlarından kesintiye uğradıysa (bordür, kenar suyu vb.) sonsuza giden süsleme adını alır (Görsel 6.18.a, b).

a) Kapalı süsleme b) Sonsuza giden süsleme

Görsel 6.18: Arabesk motifler

Mimariden mobilyaya, hat sanatından ciltçiliğe, kitap süslemesinden kalem işine kadar hemen hemen her sanat dalında, özellikle Selçuklu Dönemi'nde sıkça kullanılmıştır (Görsel 6.19.a, b).

a) Çeşme süslemesi b) Kapı süslemesi

Görsel 6.19: Arabesk üslubunun kullanıldığı yerler

Varak Motifleri Çizimi

Varak motifleri genellikle kıvrımlı hatları olan bir çizgi boyunca bitki yaprakları ve bu yaprakların aralarına serpiştirilen çiçek veya meyveler şeklinde çizilirler. Bu kıvrımlı yapraklar belli bir hat üzerinde birbirlerini takip ederler. Bazen de sadece varak uygulanacak yüzeyin köşelerinde tek başlarına kullanılırlar (Görsel 6.20).

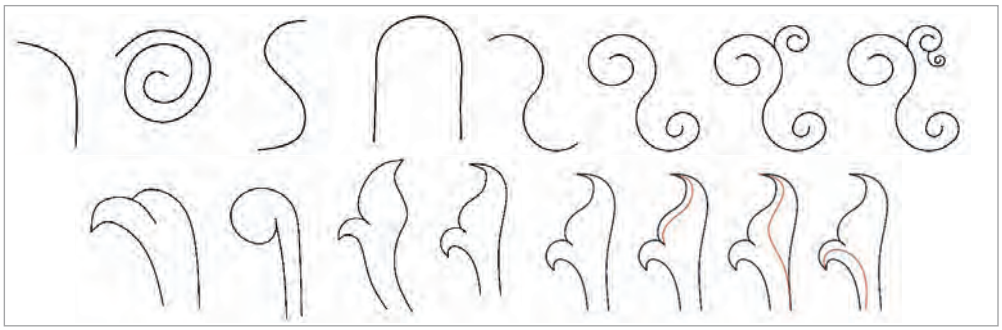

Görsel 6.20: Varak motifi şekilleri

- Varak motifi çizimine istenen formun şekline ve büyüklüğüne göre kanaviçe çizerek başlanır (Görsel 6.21).
- Motif bu kanaviçe çizgilerini takip ederek çizilir.
- Kanaviçe çizgileri üzerinde hangi kısımlara yaprak yerleştirileceği çizgi dışına çizilen ikinci bir çizgi ile belirlenir.
- S ve C şeklindeki kıvrımlı çizgiler ile dilimli küçük yapraklar kanaviçe çizgisinin üzerine yerleştirilir (Görsel 6.22).
- Bu işlem bilgi ve tecrübe isteyen bir işlemdir. Birçok sanatkârın kendine has bir üslubu ve süsleme tarzı vardır.
- İlk çalışmalarda istenen sonuç elde edilemeyebilir bunun için çokça kıvrımlı çizgi çalışması yaparak elin çizime alışması sağlanmalıdır.
- İsteğe göre çizilen dilimli yaprak aralarına çiçek veya meyve motifleri eklenebilir.
- İstenen motif elde edildikten sonra kanaviçe çizgisine paralel bir çizgi çekilerek bir et kalınlığı verilir (Görsel 6.23).
- Kılavuz çizgiler silinir ve motifin ana çizgileri kalemle koyulaştırılır (Görsel 6.24).

Görsel 6.21: Kanaviçe

Görsel 6.22: Kanaviçe üzerine yaprakların çizilmesi

Görsel 6.23: Kanaviçe üzerine yaprakların çizilmesi

Görsel 6.24: Yapraklara et kalınlığının verilmesi

6.1. Uygulama Yaprağı: Varak Motifi Oluşturma

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 6.25'te verilen varak motifini işlem basamaklarını takip ederek çiziniz.

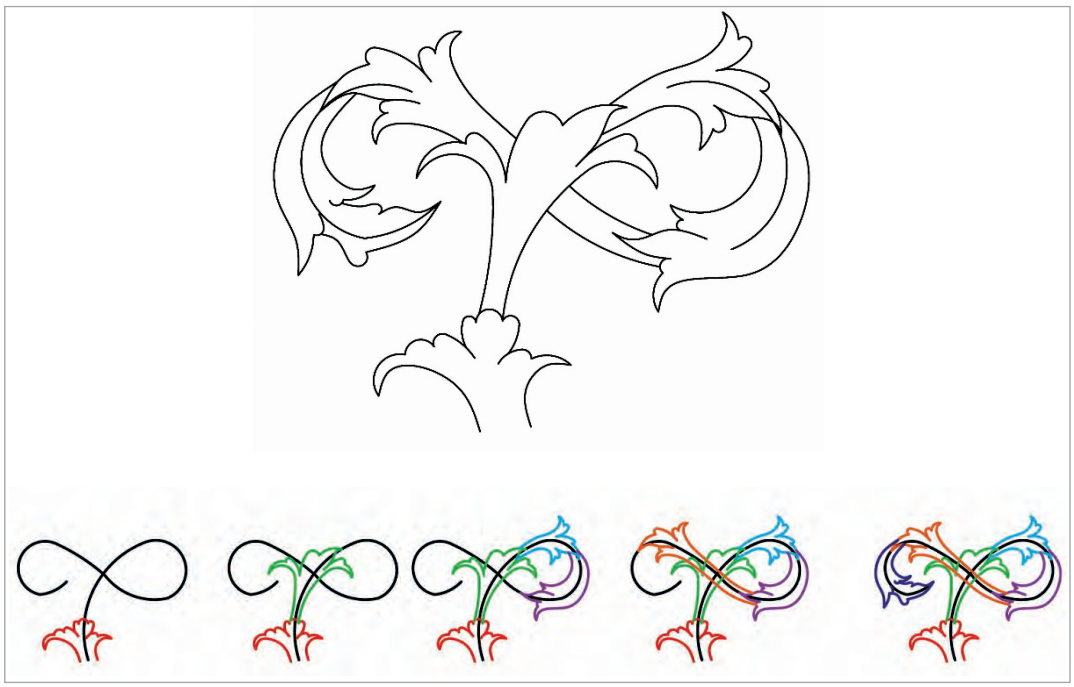

Görsel 6.25: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi el alıştırması çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	Kareli milimetrik kâğıt	Motif çizimi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motifinizi dikkatli bir şekilde inceleyiniz.
3. Motifin üzerine eskiz kâğıdınızı yerleştirip, motifin üzerinden kaleminizle bastırmadan birkaç kez geçerek elinizi çizime alıştırınız.
4. Motifin şekline uygun olarak kanaviçesini ve büyüklüğünü tek bir çizgi ile belirleyiniz.
5. Çizginizin alt kısmına, çizginin sağında ve solunda yer alacak şekilde iki adet kıvrımlı küçük çizgi çiziniz.
6. Bu iki küçük çizgi alttaki küçük yaprakların orta kısmını oluşturacaktır.
7. Orta kısımları kılavuz edinerek küçük, kıvrımlı üç adet yaprak çiziniz.
8. Aynı işlemleri yaprakların bir üst kısmı için tekrar ediniz. İkinci kat yaprakların orta kısımlarının biraz daha uzun çizildiğine dikkat ediniz.
9. Sağda ve solda bulunan kıvrımlar içinde öncelikle yaprakların orta kısımlarını çizerek küçük kıvrımlı yapraklar oluşturunuz.
10. Bu işlemlere kılavuz çiziginiz bitene kadar devam ediniz.
11. İstediğiniz motifi elde edene kadar çizmeye devam ediniz. Yanlış yaptığınız kısımları silmeye özen gösteriniz.
12. İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgileri siliniz ve motif çizgilerini kaleminiz ile belirginleştiriniz.
13. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek uygulamayı bitiriniz.

Notlar

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremediklerinize için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi dikkatli bir şekilde inceledi.		
3	Motif üzerine eskiz kâğıdı yerleştirip, motifin üstünden kalemiyle bastırmadan birkaç kez geçerek elini çizime alıştırdı.		
4	Motifin şekline uygun olarak kanaviçesini ve motif büyüklüğünü tek bir çizgi ile belirledi.		
5	Çizginizin alt kısmına, çizginin sağında ve solunda yer alacak şekilde iki adet kıvrımlı küçük çizgi çizdi.		
6	Küçük yaprakların orta kısmını oluşturdu.		
7	Orta kısımları kılavuz edinerek küçük, kıvrımlı üç adet yaprak çizdi.		
8	Aynı işlemleri yaprakların bir üst kısmı için de tekrar etti.		
9	İkinci kat yaprakların orta kısımlarını biraz daha uzun çizdi.		
10	Sağda ve solda bulunan kıvrımlar içinde öncelikle yaprakların orta damar kısımlarını çizerek küçük kıvrımlı yapraklar oluşturdu.		
11	Bu işlemlere kılavuz çizgisi bitene kadar devam etti.		
12	Örnek motifi elde edene kadar çizmeye devam etti.		
13	İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgilerini sildi ve motif çizgilerini kalemle belirginleştirdi.		
14	Motifinin eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
15	Motif çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
16	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
17	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 14 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

6.2. VARAK MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ

Varak birbirinden farklı yüzeylerde ve farklı bezeme sanatlarında kullanıldığı için birçok üsluba uygun farklı motifler kullanılmıştır. Ahşap süsleme ve iç mekân yüzeylerin süslenmesinde bitkisel motifler tercih edilirken; tezhip, cilt ve kitap süslemelerinde daha çok geometrik motifler kullanılmıştır. En çok kullanılan motifler akantus, girland, defne yaprağı, friz ve istiridye motifleridir.

Akantus Motifi: Türkçede adı "ayı pençesi" olan akant bitkisi; kalın, dikenli, silindirik ve dik çiçekli, yüksek otsu bir bitkidir. Çiçekleri oldukça gösterişli olan bu bitki daha çok süs bitkisi olarak yetiştirilir. Akant motifi kaydırma yaprak esasına dayalı bir süsleme şeklidir ve İlk Çağ'dan beri çeşitli süsleme sanatlarında, özellikle barok sanatında etkin şekilde kullanılmıştır. Akantus motifi yaprak, kıvrım veya rozet şeklinde birçok yapıt ve eserde uygulanmıştır (Görsel 6.26).

Akantus motifini zenginleştirmek için yapraklar arasında çiçek motifleri de kullanılmıştır. Bu kompozisyonlar tek bir gövdeden çıkan çiçeklerin akant yapraklarıyla kombin edilmesiyle elde edilir. Akantus motifinde yapraklar ya merkezden eğimli ya da uzunlamasına eğilim gösterecek şekilde çizilirler (Görsel 6.27).

Görsel 6.26: Akantus motifi örnekleri

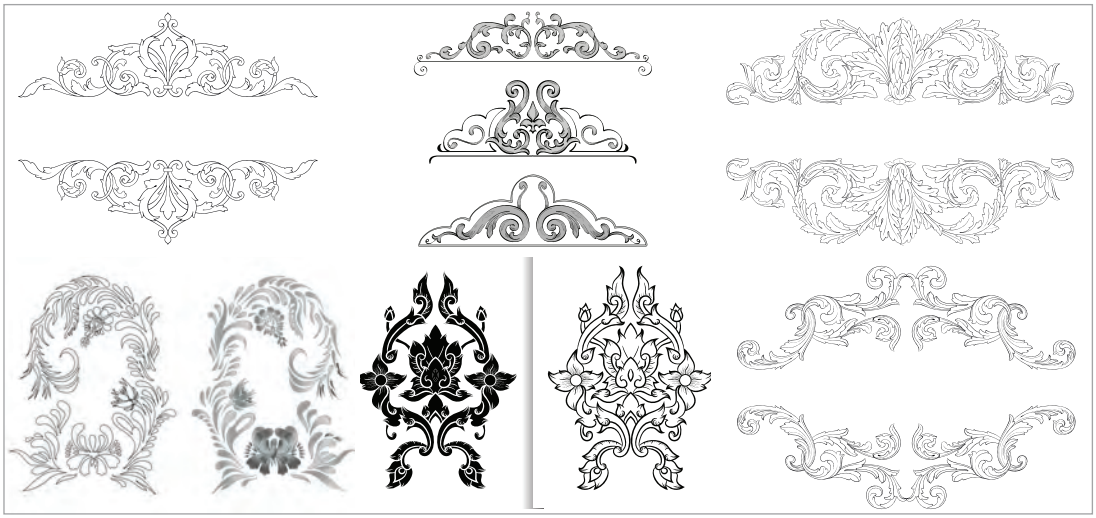

Görsel 6.27: Akantus motifinin diğer süslemelerle beraber kullanımı

Merkezden eğilimli olan yapraklarda; palmiye, akçaağaç ve sarmaşık yaprağı gibi kökten yaprak dilimlerine doğru genişleyen bir eğilim vardır. Bu tarz kompozisyonlar genellikle çizgisel süslemelerde kullanılır. Bazı akantus motiflerinde, düzensiz bir şekilde kökten çıkan yaprak demetleri, dipten uca doğru birbirlerine yaklaşarak birleşirler. Böylece yaprak dilimleri, içeriden birleşir ve birbirleri üzerine yaslanarak yoğun bir yaprak demeti oluştururlar (Görsel 6.28).

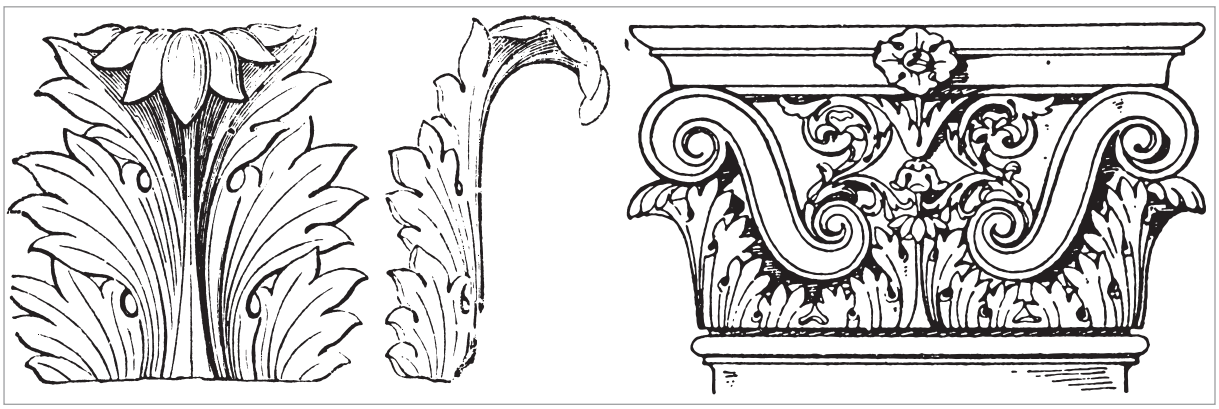

Görsel 6.28: Akantus motif örnekleri

- Akantus motifi çizerken öncelikle motifin yönü, büyüklüğü, kıvrımı ve şekli belirlenir.
- Kılavuz çizgileri kıvrımlı olabildiği gibi helezonik, S şeklinde veya C şeklinde olabilir.
- Belirlenen bu ölçütler doğrultusunda tek çizgi şeklinde motifin kılavuz çizgisini oluşturacak tek çizgi veya çizgiler çizilir.
- En alttan başlamak suretiyle dilimli küçük yaprakların orta damar kısımları ve yönleri çizilir.
- Her bir orta damar çizgisi esas alınarak bu çizgilerin çevrelerine dilimli yapraklar yerleştirilir.
- Akantus motifinde yapraklar kat kat yerleştirilir.
- İlk kat dilimli yapraklar yerleştirildikten sonra diğer katlardaki dilimli yapraklar, öncelikle orta damarları çizilmek suretiyle çizilir.
- Bu işlem kılavuz çizgisi bitimine kadar devam eder (Görsel 6.29).

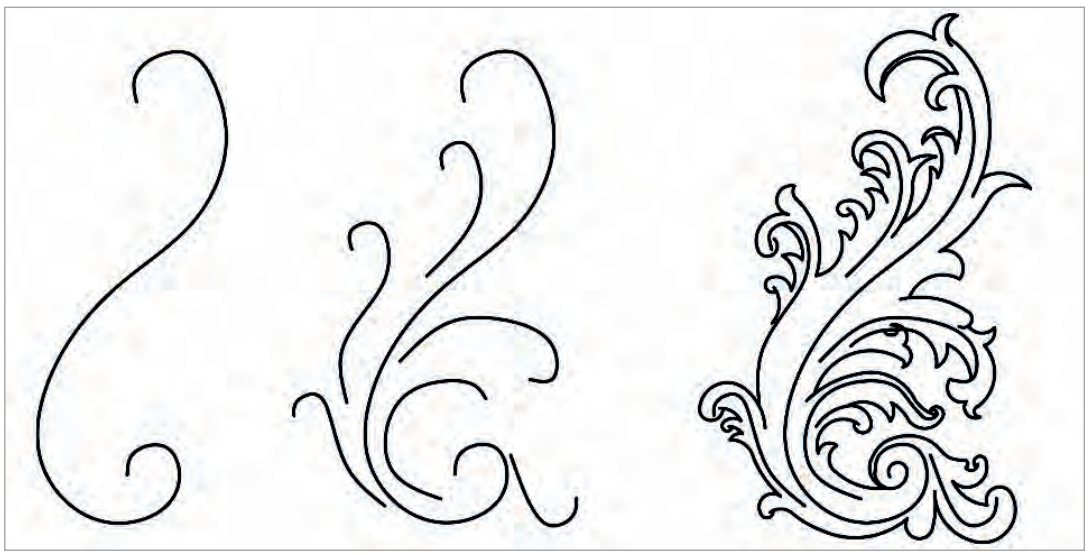

Görsel 6.29: Akantus motifi çizimi

6.2. Uygulama Yaprağı: Varak Detay Motifi Çizimi-Akantus Motifi

Süre: 5 ders saati

Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 6.30'da verilen akantus motifini işlem basamaklarını takip ederek çiziniz.

Görsel 6.30: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi el alıştırması çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	Kareli milimetrik kâğıt	Motif çizimi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motifinizi dikkatli bir şekilde inceleyiniz.
3. Motif üzerine eskiz kâğıdınızı yerleştirerek motifin üstünden kaleminizle bastırmadan birkaç kez geçerek elinizi çizime alıştırınız.
4. Aralarında 1cm'lik boşluk olacak şekilde bir adet motif büyüklüğünde kare çiziniz. Bu kare motifin kanaviçesini oluşturacaktır (Görsel 6.31).
5. Karelerin içine üç adet şekildeki gibi farklı büyüklükte daireler çiziniz (Görsel 6.32).
6. Karenin sol üst köşe sinden başlayıp soldaki dairenin tepe noktasından sağdaki dairenin alt noktasında biten kıvrımlı bir çizgi çiziniz. Büyük dairelerin içine tepe noktasından merkez noktasına doğru bir adet salyangoz şeklinde kıvrımlı çizgi çiziniz (Görsel 6.33).

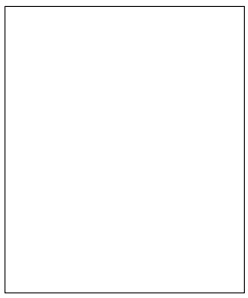

Görsel 6.31: Motif büyüklüğündeki karenin çizimi

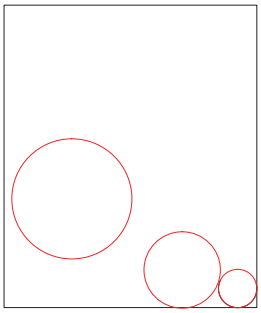

Görsel 6.32: Farklı büyüklükteki dairelerin kare içindeki yerleşimi

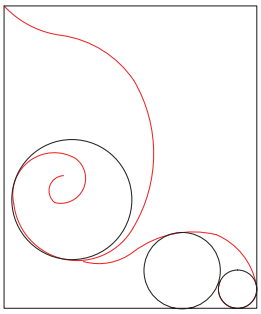

Görsel 6.33: Dairelerin kıvrımlı çizgilerin çizilmesi

7. Sağdaki dairenin içine kıvrımlı salyangoz şeklinde çizilen çizginin dışına ters "C" şeklinde ikinci bir kıvrımlı çizgi çiziniz ve kılavuz çizgi olarak kullanılan kareyi ve daireleri siliniz (Görsel 6.34).

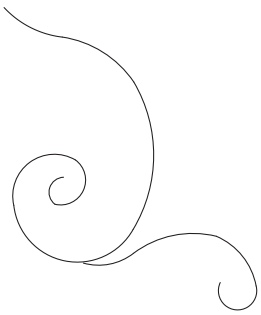

Görsel 6.34: Kılavuz çizgilerin silinerek kıvrımlı çizgilerin belirlenmesi

8. Oluşan kıvrımlı hat üzerine yine kıvrımlı şekilde küçük çizgiler çiziniz. Bu çizgiler yaprakların orta kısmını oluşturacaktır (Görsel 6.35).

Görsel 6.35: Motifin yaprak kısımlarının oluşturulması

9. Orta kısımları dikkate alarak çevrelerine küçük yapraklar çiziniz. Bu işlem sanatkârın el becerisine, tecrübesine ve kullanmak istediği süsleme üslubuna göre şekillenir (Görsel 6.36).

Görsel 6.36: Motifin tamamlanması

10. İstenilen motifi elde ettiğinizde kılavuz çizgileri silerek motifin ana çizgilerini belirginleştiriniz (Görsel 6.37).

Görsel 6.37: Motifin ana çizgilerinin belirginleştirilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi dikkatli bir şekilde inceledi.		
3	Üzerine eskiz kâğıdı yerleştirdiği motifin üstünden kalemiyle bastırmadan birkaç kez geçerek elini çizime alıştırdı.		
4	Aralarında 1 cm'lik boşluk olacak şekilde iki adet motif büyüklüğünde kare çizdi.		
5	İki kareyi eşit olacak şekilde dörde böldü.		
6	Karelerin içine kareleri dolduracak büyüklükte birer adet daire çizdi.		
7	Soldaki dairenin tepe noktasından başlayıp sağdaki dairenin alt noktasında biten kıvrımlı bir çizgi çizdi.		
8	Dairelerin içine tepe noktalarından merkez noktalarına doğru birer adet salyangoz şeklinde kıvrımlı çizgi çizdi.		
9	Soldaki dairenin içine kıvrımlı salyangoz şeklinde çizilen çizginin dışına ters “C” şeklinde ikinci bir kıvrımlı çizgi çizdi.		
10	Kılavuz çizgi olarak kullanılan kareleri sildi.		
11	Oluşan kıvrımlı hat üzerine yine kıvrımlı şekilde küçük çizgiler çizdi.		
12	Orta kısımları dikkate alarak çevrelerine küçük yapraklar çizdi.		
13	Örnek motifi elde edene kadar çizmeye devam etti.		
14	İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgileri sildi ve motif çizgilerini kalemle belirginleştirdi.		
15	Motifinin eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
16	Motif çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
17	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
18	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 14 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

Girland Motifi: Yapraklar, çiçekler ya da meyvelerden oluşan, iki nokta arasına asılmış çelenk biçiminde bir süsleme ögesidir. Kabartma askı çelenk, aylama askı veya fisto gibi farklı isimlerle de kullanılır (Görsel 6.38).

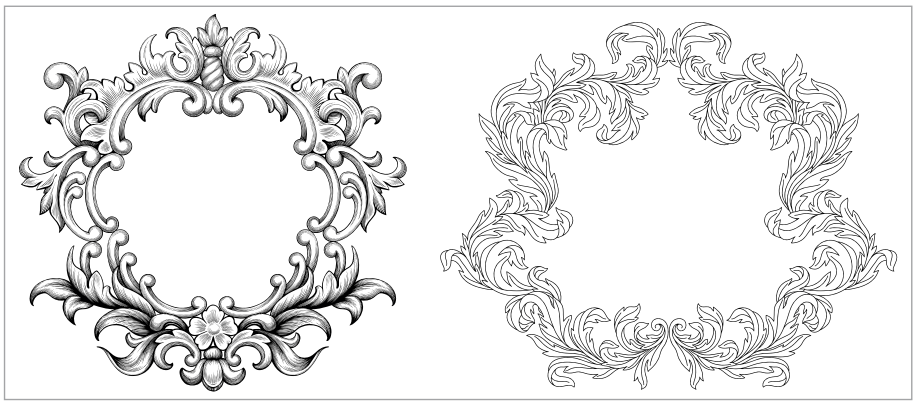

Görsel 6.38: Girland ve akantus motifinin beraber kullanıldığı süsleme örnekleri

Bu çelenk şeklindeki bezeme ögesinde yer yer mersin, meşe, çam, akantus, haşhaş, başak, kozalak gibi ağaç yaprakları ve bitkiler kurdele ile sarılarak fiyonk atılmış şekilde kullanılır. Antik Yunan ve Roma mimarlıklarında aynı zamanda yoğun olarak XIX. yy. süsleme ögelerinde sıkça görülmektedir. Türk bezeme ve süslemelerinde ancak Batılılaşma sonrasında görülen bir süslemedir (Görsel 6.39).

Görsel 6.39: Çelenk motifinde kullanılan yaprak örnekleri

- İlk kat dilimli yapraklar yerleştirildikten sonra diğer katlardaki dilimli yapraklar, öncelikle orta damarları çizilmek suretiyle çizilir (Görsel 6.40).

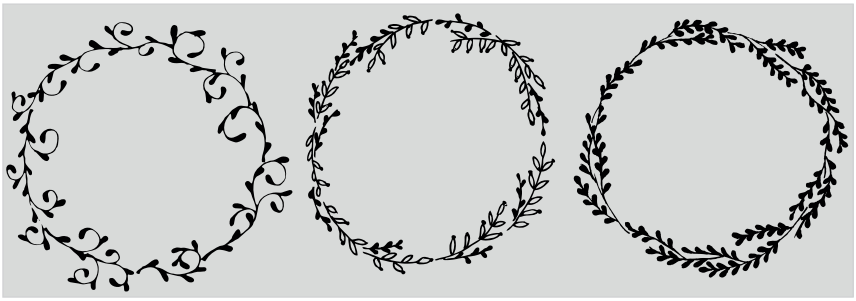

Görsel 6. 40: Desenin daire ve askı şeklinde çizilmesi

- İkinci adım olarak şekline karar verilen desende hangi yaprak ve çiçeğin hangi sıra ile kullanılacağı belirlenmelidir (Görsel 6.41).

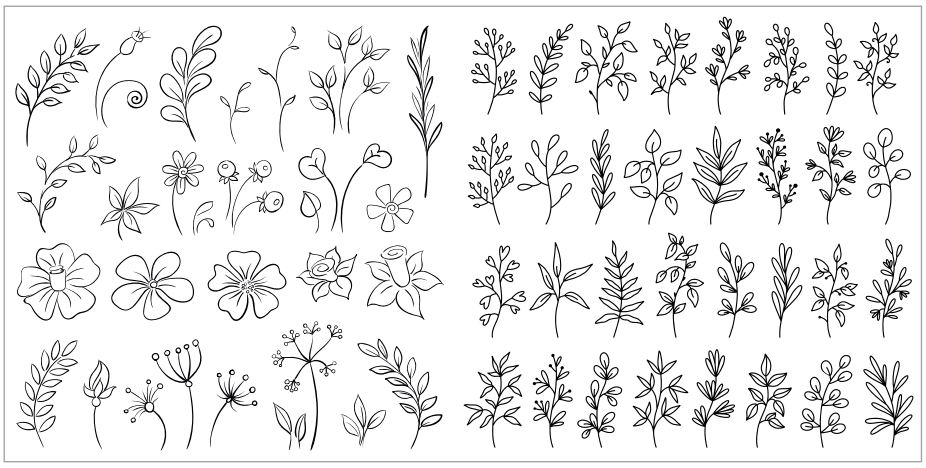

Görsel 6.41: Desen içinde kullanılacak yaprak ve çiçek seçimi

- Daire şeklinde çizilecek desenin öncelikle daire kanaviçesi istenen çap ayarlanarak pergelle çizilir.
- Daire kanaviçe üzerinde kullanılacak çiçeklerin yeri (küçük daireler) daire şablonu kullanılarak belirlenir (Görsel 6.42).

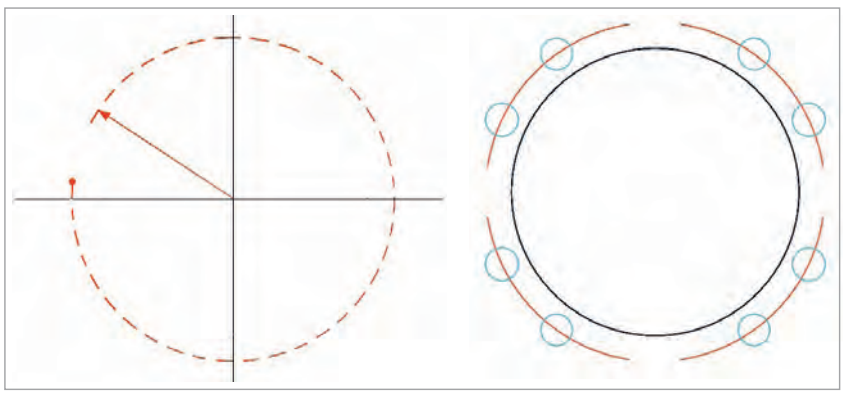

Görsel 6.42: Kanaviçenin çizilmesi

- Dairenin alt kısmından başlanarak istenen yaprak motifi daire çizgisi esas alınarak çizilir. Bu işlem sırasında yaprak motifinin daire kıvrımını takip etmesine dikkat edilmelidir.
- Tasarlanan sıklık ve sırayla yapraklar kanaviçe çizgisi üzerine yerleştirilir (Görsel 6.43).

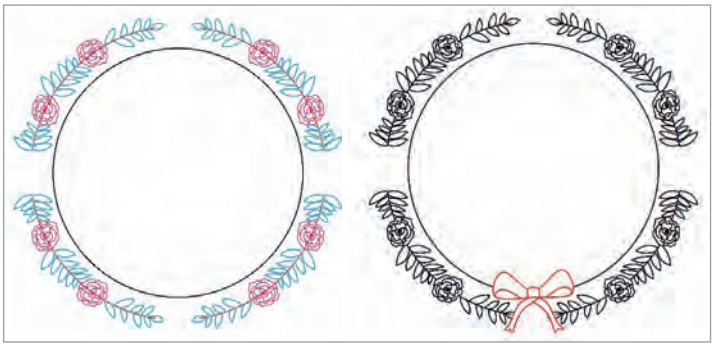

Görsel 6.43: Yaprakların çizilmesi

- Çiçek motifleri için ayrılan küçük dairelere çiçek motifleri çizilir. Çiçek motifi yerine meyve motifleri de kullanılabilir (Görsel 6.44).

Görsel 6.44: Çiçek motifi çizilmesi

- Daire tamamen bitkisel motiflerle kaplandığında çemberin alt orta kısmına bir fiyonk yerleştirilir (Görsel 6.45).

Görsel 6.45: Fiyonk çizilmesi

- Girland askı çelenk şeklinde çizilecekse kanaviçe yarım daire şeklinde çizilir ve fiyonk motifin baş ve son kısmına yerleştirilir (Görsel 6.46).

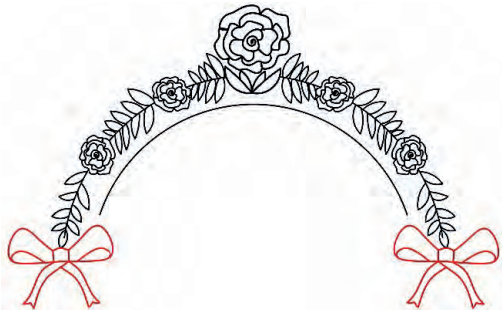

Görsel 6.46: Girland motifin askı çelenk şeklinde çizilmesi

Friz Motifi: Süslendiği yüzey üzerinde, kabartmalarla bezemeli veya bezemesiz kullanılan şerit ya da yatay kuşak şeklinde bir süsleme ögesidir. Daha çok mimari süslemelerde dekoratif bir şerit şeklinde kullanılır. Yatay bir mimari süsleme ögesi olan friz genellikle iç mekân duvarlarının tavanla kesiştiği bölümde enine uzayan süsleme kuşağıdır (Görsel 6.47).

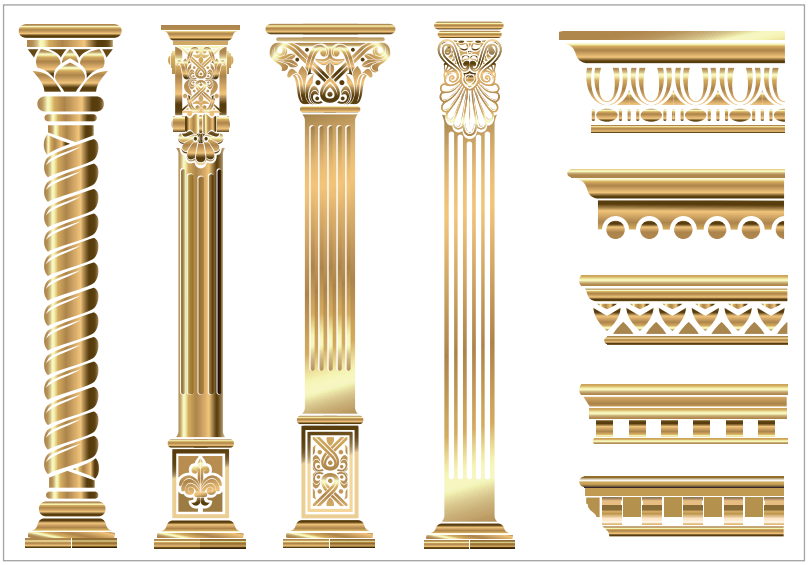

Görsel 6.47: Friz motifinin kullanıldığı yerler

Bordür süslemelerine benzerler. Frizler kapı ve pencere çerçevelerin üst kısımlarının süslenmesinde de görülür. Frizlerde bitkisel motiflerin yanında insan, hayvan veya efsanevi varlıklar da sıklıkla kullanılmıştır (Görsel 6.48).

- Friz süslemelerinde öncelikle desenin uzunluğu ve genişliği belirlenir.
- Belirlenen dikdörtgen şerit enine ikiye bölünür.

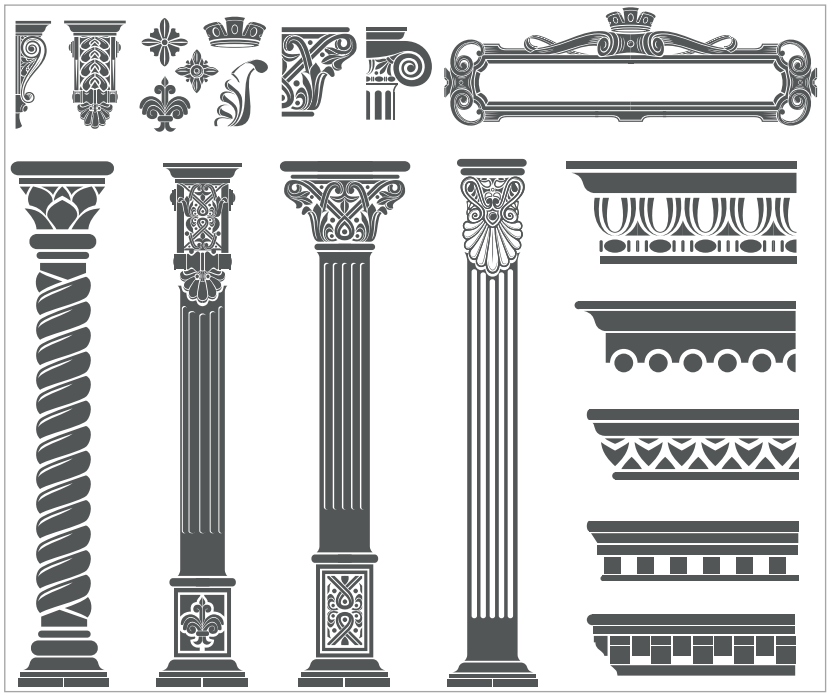

Görsel 6.48: Friz motifinin bitkisel motiflerle kullanıldığı örnekler

- Daire şablon kullanılarak, birbirine yapışık hâlde daireler dikdörtgenin iç kısmı boyunca çizilir (Görsel 6.49).

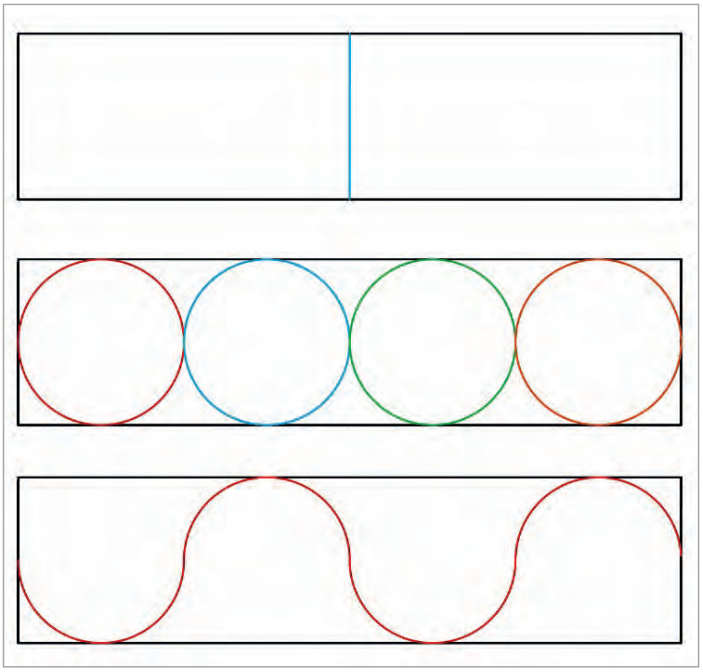

Görsel 6.49: Kanaviçe

- Dairelerin aralarına akantus motifinde olduğu gibi kıvrımlı çizgiler çizilerek kıvrımlı yaprak motif kanaviçeleri belirlenir.
- Bu işlem sanatkârın el becerisine, tecrübesine ve kullanmak istediği süsleme üslubuna göre şekillenir.
- Birbirine kıvrımlı yaprak motifleri ile bağlanan dairelerin içi yine farklı büyüklükte yapraklarla süslenir. Süsleme için rumi veya geometrik motifler de kullanılabilir.
- Bu işlem belirlenen dikdörtgenin bitimine kadar devam eder (Görsel 6.50.a, b).

a) Friz motifinde yaprakların çizilmesi

b) Friz motifinde desenin sürdürülmesi

Görsel 6.50: Friz motifi

Defne Yaprağı Motifi: Süslemelerde gücün ve zaferin simgesi olarak kullanılan defne yaprağı motifi, Anadolu süslemelerinde en çok kullanılan motif olarak yerini alır. Anadolu'da yaşayan bütün medeniyetler süslemelerinde defne yapraklarını kendi medeniyet ve kültürlerinden bir şeyler katarak kullanmışlardır. Defne yaprağı özellikle taç şeklinde de kullanılmıştır. Selçuklulardan bu yana Müslümanların süsleme ögesi olarak kullandığı defne yaprağı motifi, tarihî binalar ve ibadethanelerde yerini almıştır (Görsel 6.51).

Görsel 6.51: Defne yaprağı motifi çeşitleri

- Defne yaprağı motifi belli bir çizgi üzerinde karşılıklı simetrik sıralanmış basit yapraklardan oluşur (Görsel 6.52).

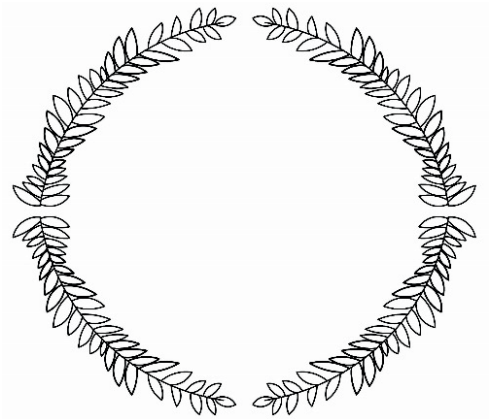

Görsel 6.52: Defne yaprağının kompozisyonda kullanımı

- Bu yapraklar tek başına kullanılabildiği gibi bazen yaprakların içine orta damar çizilerek bazen de bir yaprak bir tohum şeklinde çizilebilir (Görsel 6.53).

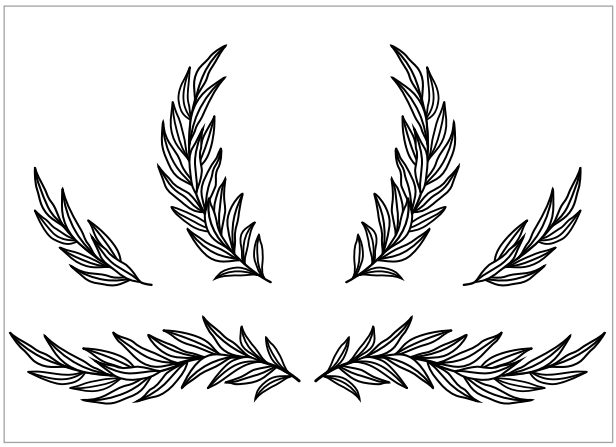

Görsel 6.53: Defne yaprağının tohumla birlikte kullanımı

- Öncelikle düz bir çizgi çizilerek motifin boyu belirlenir.
- Çizgi boyunca karşılıklı iki tarafa da simetrik olacak şekilde basit yaprak motifleri çizilir.
- Bu işlem çizgi bitimine kadar devam eder (Görsel 6.54).

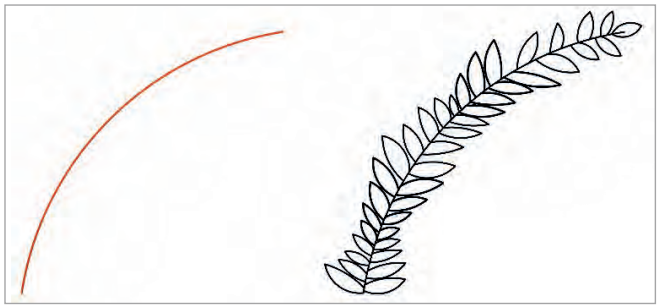

Görsel 6.54: Defne yaprağının tohumla birlikte kullanımı

- Defne yaprağı motifi düz şekilde tasarlanabildiği gibi çelenk şeklinde de tasarlanabilir.
- Çelenk şekli verilen defne yaprağı motiflerinde karşılıklı iki yarım daire üzerine defne yaprağı motifi çizilir. Burada çelenkten farklı olarak motif yukarıda birleşmez ve fiyonk kullanılmaz (Görsel 6.55).

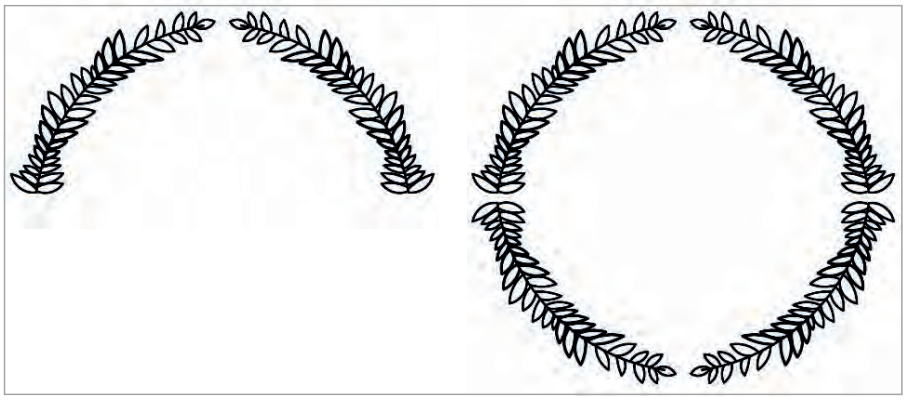

Görsel 6.55: Defne yaprağı kompozisyonu

İstiridye Motifi: İstiridye, denizlerin sıcak ve ılıman kıyı sularında yaşayan, omurgasız hayvanların yumuşakçalar türünden bir deniz canlısıdır (Görsel 6.56).

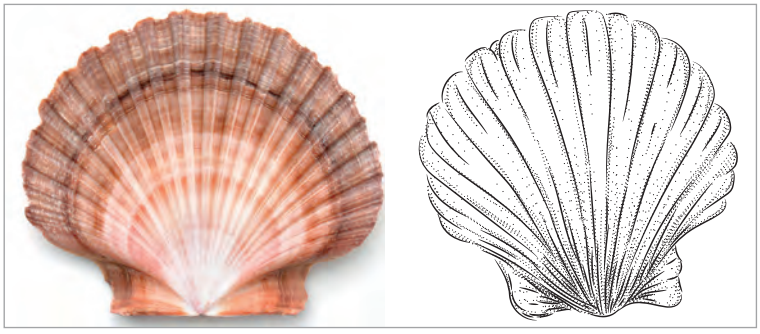

Görsel 6.56: İstiridye ve stilize edilmiş hâli

İlk çağlardan itibaren farklı inanç ve kültürlerde süsleme ögesi olarak kullanılan istiridye motifi yeniden doğuşu ve ikinci hayatı simgeler.

İstiridye motifi dilimli görünüşüyle yapıların iç ve dış cephelerinin süslenmesinde farklı konum, biçim ve ebatlarda kullanılmıştır. Süslemelerde tek başlarına kullanıldıkları gibi diğer bezeme ögeleriyle bağlantı kurularak da kullanılmıştır. İstiridye motifi süsleme özelliğinin yanı sıra alt yüzeyden üst yüzeye geçişlerde kullanılarak taşıyıcı eleman işlevi de görmektedir (Görsel 6.57).

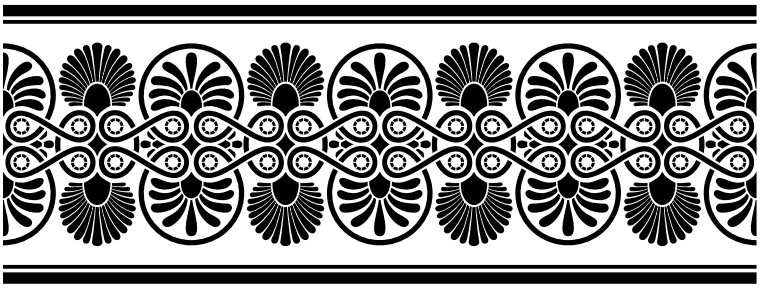

Görsel 6.57: İstiridye motifinin kompozisyon içinde kullanımı

İstiridye motifi, Osmanlı mimarisinde özellikle Batılılaşma döneminde süslemelerde yerini almıştır. Anadolu'da cami, medrese, hamam, çeşme, türbe, mezar, kervansaray gibi yapılarda ve özellikle bu yapıların en dikkat çeken bölümlerinde (mihrap, kapı-pencere pervazları, köşe tonozları vb.) uygulanmıştır (Görsel 6.58).

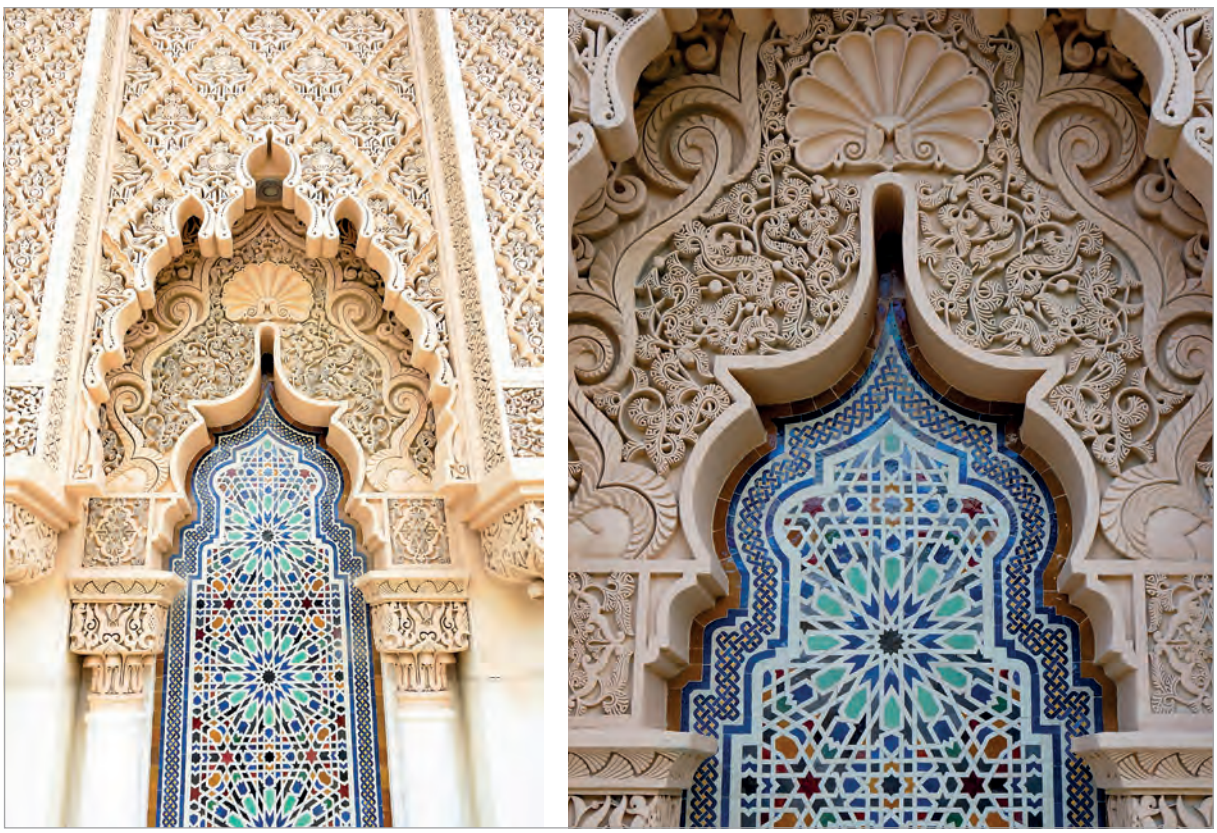

Görsel 6.58: İstiridye motifinin mimaride kullanımı

İstiridye motifinin en belirgin özelliği kabuk yüzeyinin dilim dilim olmasıdır. Motif bazen tek kabuklu bazen çift kabuklu olarak kullanılmıştır. Her bir kabuğun dilimi, motifin alt kısmındaki birleşme noktasından çıkar. Olukların oluşturduğu girinti ve çıkıntılar birbirlerini sıralı takip edip kabuğun ağız kısmına doğru kıvrımlı bir şekilde ilerleyerek oluşur. Dilimlerin birleşme noktaları bir daire veya yarım daire biçiminde sonlandırılır (Görsel 6.59).

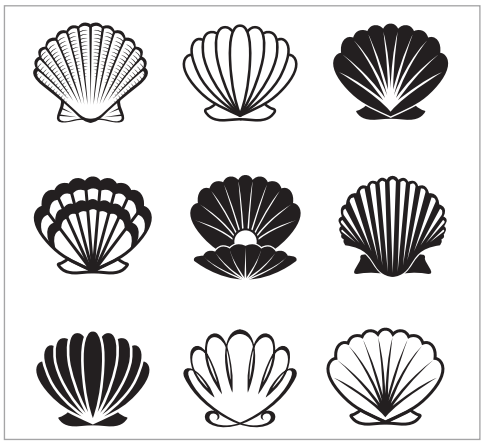

Görsel 6.59: İstiridye motifi çeşitleri

İstiridye motifin çizim aşamaları aşağıda sıralanmıştır.

- İstiridye motifi yuvarlak formlu bir motiftir ve ilk olarak motif büyüklüğünü belirlemek için bir kare çizilir.
- Karenin köşegenleri çizilerek orta noktası bulunur ve pergel ile orta nokta merkez alınarak karenin içine bir daire çizilir.
- Merkez noktasından cetvel yardımı ile dairenin alt kısmına kadar uzanan bir çizgi çizilir ve işaretlenir.
- İşaretlenen yere daire şablonu ile küçük bir daire çizilir. Bu daire istiridyenin birleşme noktasını oluşturur.
- Daire çizgisi üzerinde 2/3'lük kısmına yarım cm'lik noktalar yerleştirilir.
- İstiridyenin birleşme noktasından bu noktalara cetvel ile doğrusal çizgiler çizilir (Görsel 6.60).

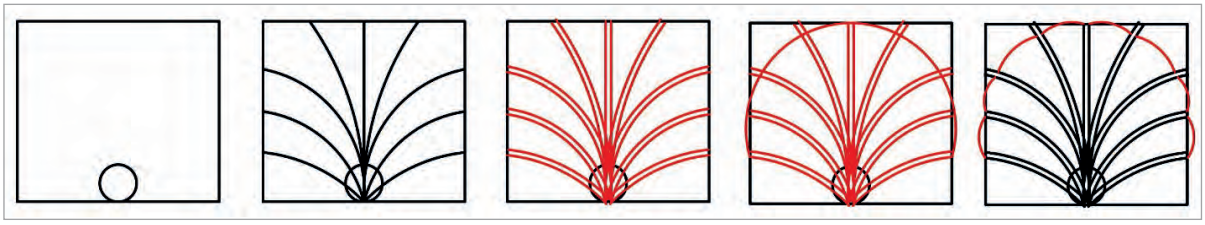

Görsel 6.60: İstiridye motifi çizim aşamaları

- İstiridyenin dilimli kısımlarına et kalınlığı verilir.
- Kanaviçe ve kılavuz çizgiler silinerek motifin ana hatları koyulaştırılır (Görsel 6.61).

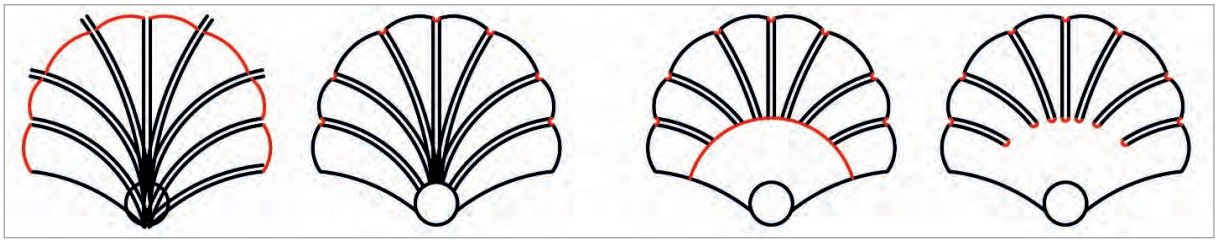

Görsel 6. 61: İstiridye motifinin tamamlanması

6.3. Uygulama Yaprağı: Varak Detay Motifi Çizimi-İstiridye Motifi

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 6.62'de verilen istiridye motifini işlem basamaklarını takip ederek çiziniz.

Görsel 6.62: Motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
3	Kareli milimetrik kâğıt	Motif çizimi için kullanılır.
4	Pergel	Motif kanaviçesi çizimi için kullanılır.
5	Düz cetvel	Motif dilimlerini çizmek için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motifinizi dikkatli bir şekilde inceleyiniz.
3. Motif büyüklüğünü belirlemek için bir kare çiziniz (Görsel 6.63).

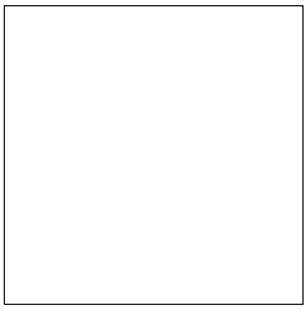

Görsel 6.63: Motif büyüklüğünde kare çizilmesi

4. Karenin köşegenlerini çizerek orta noktasını bulunuz ve pergel ile orta noktayı merkez alarak karenin içine bir daire çiziniz (Görsel 6.64).

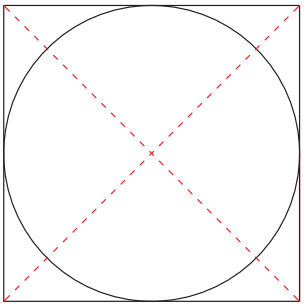

Görsel 6.64: Karenin içine daire çizilerek, dairenin merkez noktasının belirlenmesi

5. Cetvel yardımı ile merkez noktasından dairenin alt kısmına kadar dikey bir çizgi çizerek daireyi iki eşit parçaya ayırınız (Görsel 6.65).

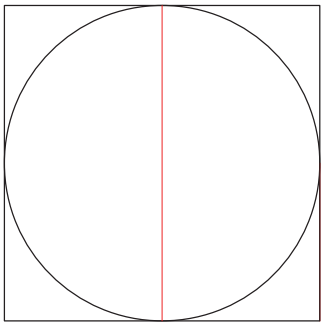

Görsel 6.65: Dairenin dikey olarak ikiye bölünmesi

6. İşaretlenen yere daire şablonu ile küçük bir daire çizerek istiridye motifinin birleşme noktasını belirleyiniz (Görsel 6.66).

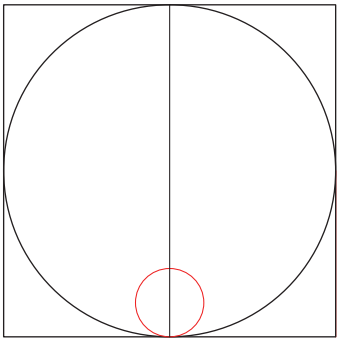

Görsel 6.66: Küçük çaplı dairenin yerleştirilmesi

7. Küçük daire üzerine belirli aralıklarla işaretlemeler yapınız ve bu işaretlerden büyük dairenin dış çizgilerine doğru hafif kıvrımlı çizgiler çiziniz. Çizgilerinize 1 mm'lik et kalınlığı veriniz (Görsel 6.67).

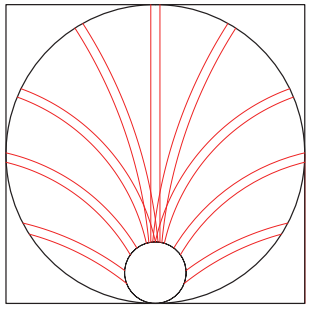

Görsel 6.67: Küçük çaplı daireden büyük çaplı daireye doğru çizgilerin çizilmesi

8. Büyük daire üzerindeki çizgilerin aralarına yaylar çizerek istiridyenin dış kısmını oluşturunuz (Görsel 6.68).

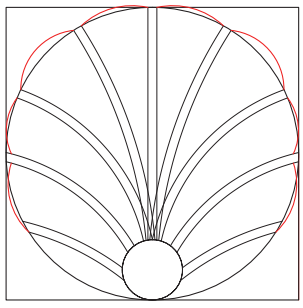

Görsel 6.68: Motifin dış kısmının çizilmesi

9. Kılavuz çizgilerini silerek motifinizi tamamlayınız (Görsel 6.69).

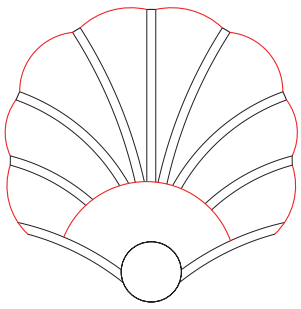

Görsel 6.69: Kılavuz çizgilerinin silinmesi

10. İstenen motifi elde ettiğinizde motifin ana çizgilerini belirginleştiriniz (Görsel 6.70).

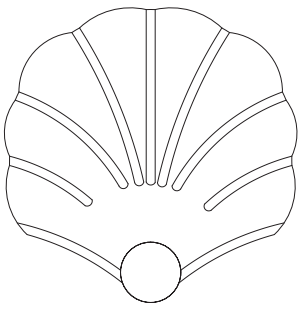

Görsel 6.70: Motifin tamamlanarak ana hatlarının belirginleştirilmesi

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi dikkatli bir şekilde inceledi.		
3	Motif büyüklüğünü belirlemek için bir kare çizdi.		
4	Karenin köşegenlerini çizerek orta noktası buldu ve orta noktayı merkeze alarak pergel ile karenin içine bir daire çizdi.		
5	Merkez noktasından cetvel yardımı ile dairenin alt kısmına kadar uzanan bir çizgi ve çizginin üzerini işaretledi.		
6	İşaretlenen yere daire şablonu ile küçük bir daire çizerek istiridye motifinin birleşme noktasını belirledi.		
7	Daire çizgisi üzerinde 3/2'lik kısma yarım cm'lik noktalar yerleştirdi.		
8	İstiridyenin birleşme noktasından bu noktalara cetvel ile doğrusal çizgiler çizdi.		
9	İstiridyenin dilimli kısımlarına et kalınlığı çizdi.		
10	Örnek motifi elde edene kadar çizmeye devam etti.		
11	İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgilerini sildi ve motif çizgilerini kalemle belirginleştirdi.		
12	Motifinin eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
13	Motif çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
14	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
15	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
16	Motif çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 12 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

7. SEDEF MOTİF DETAYLARI
ÖĞRENME BİRİMİ

Konular

- **7.1. SEDEF MOTİFİ OLUŞTURMA**
- **7.2. SEDEF MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ**

Neler Öğreneceksiniz?

- Teknik çizim kurallarına uygun olarak sedef motifi oluşturma ve sedef motifi detayları çizimi ile ilgili konu ve uygulamalar

Temel Kavramlar

- Boule
- Eser-i İstanbul
- Sedef oyma
- Sedefkâri
- Sedef kakma
- Sedef
- Sedefkâr

Hazırlık Çalışmaları

1. Görsel veya yazılı kaynaklardan sedefçilik hakkında kısa bir araştırma yaparak ön bilgi sahibi olunuz.
2. Evinizde kullandığınız eşyalarda veya çevrenizde bulunan eşyalarda sedef kullanılmış mı araştırınız. Süslemesinde sedef kullanılan eşyanın fotoğrafını çekerek sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız

7. SEDEF MOTİF DEYAYLARI

Sıcak denizlerin akıntılı sularında yaşayan midye, istiridye ve deniz kaplumbağaları gibi kabuklu canlıların kabuklarının iç yüzeylerinde bulunan kalkerli oluşuma **sedef** denir (Görsel 7.1).

Görsel 7.1: Deniz kabuklarının içinde bulunan sedef doku

Deniz canlılarının kabuklarının iç yüzeyinden elde edilen sedef; sadelik, zarafet ve gücü temsil eder. Sedefin yüzeyi parlak renk dalgaları şeklinde görünür. Sert bir yapıya sahip olan sedef beyaz renkli, pırıltılı ve fosforik özelliği bulunan bir maddedir. Süslendiği eşyaya tek başına kullanımıyla bile zarif ve sade bir güzellik kazandırır. Altın, gümüş, bakır gibi madenler ve zümrüt, yakut, lal taşı gibi değerli taşlarla birlikte de kullanılarak birçok bezeme ve süsleme alanında uygulanmıştır (Görsel 7.2.a, b).

a) Sedef düğmeler

b) Sedef uygulanmış ahşap yüzey

Görsel 7.2: Sedefin çeşitli yerlerde kullanımı

Sedefin farklı şekillerde kesilip ceviz, meşe, abanoz, maun, ladin gibi ağaçlardan yapılan eşyaların yüzeylerine yapıştırılması yoluyla yapılan süsleme işine **sedef kakma** veya **sedefkâri** denir. Sedefi işleyen kişiye de **sedefkâr** veya **sedefçi** adı verilir.

Sedef; Sümer sanatından, Uzak Doğu ve Güney Asya'da Hint sanatına kadar birçok süslemede yer alsa da en yaygın ve gelişmiş şekliyle daha çok Türk-Osmanlı bezeme ve süslemelerinde kullanılmıştır. Bugün ise bu etkili süsleme sanatı ağırlıklı olarak Gaziantep ilinde devam ettirilmektedir (Görsel 7.3.a, b).

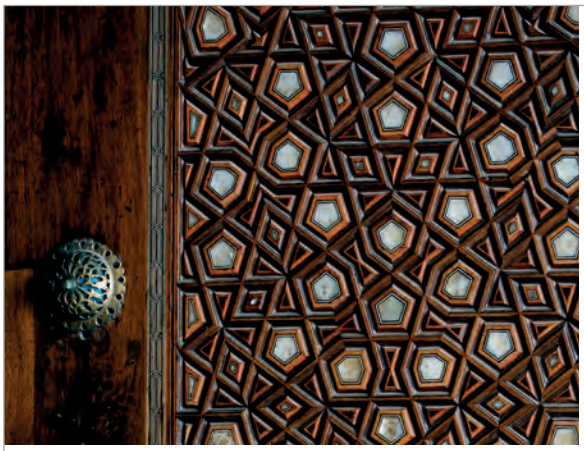

a) Ahşap yüzeyin sedefle süslenmesi

b) Kapı ve pencere kanatlarının sedefle süslenmesi

Görsel 7.3: Farklı yüzeylerde kullanılan Türk-Osmanlı sedef süsleme örnekleri

Sedefle süslemek güzel bir çizim, iyi bir ölçü ve estetik bir tasarım ister. Sedef; kapı, pencere ve dolap kanatlarında; dresuar, masa, sandalye, koltuk, kanepe ve sehpa gibi mobilyalarda; kaşık ve bıçakların sap kısımlarında; kolye, küpe, bilezik, gerdanlık, taç gibi takılarda; çeyiz sandığı, ayna ve resim çerçevesi, mücevher kutusu, çekmece, kahve takımı ve rahle gibi ahşap eşyaların yüzey süslemelerinde de sıkça görülmektedir (Görsel 7.4.a, b, c).

a) Yüzeyi sedefle işlenmiş Kuran-ı Kerim kılıfı

b) Hançer kılıfının ve sapının sedefle süslenmesi

c) Sandık yüzeyinin sedefle süslenmesi

Görsel 7.4: Sedefin süs eşyalarında kullanımı

Sedefin birçok renk ve çeşidi bulunmaktadır. **Beyaz sedef**, çift kabukludur ve yüzeyi düzgündür. Işığa göre pembe, açık mavi, yeşil ve sarı gibi farklı renk tonlarında görünebilir (Görsel 7.5.a). **Arusek sedef**, tek kabukludur ve mavi-yeşil parlak bir renge sahiptir (Görsel 7.5.b). **Çöp sedef**, koyu renklidir. Yüzeyinde birçok renk dalgalanmaları ve desen taşır (Görsel 7.5.c). Beyaz sedefin daha az parlak olanına da **taş sedef** adı verilir (Görsel 7.5.ç).

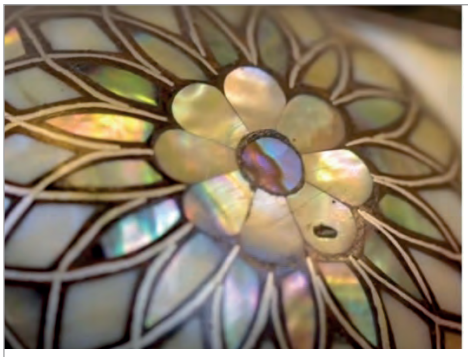

a) Yüzük taşı

b) Mumluk

c) çanta

ç) sandık

Görsel 7.5: Süslemesinde sedefin kullanıldığı eşya örnekleri

Sedef; kakma, oyma ve mozaik olmak üzere üç teknikle uygulanır. Keskiyle (ahşap yüzeyi oymada kullanılan çelik uç) yüzeye çizilen motifin çevresine kanal açılması ve bu açılan kanala ince tel yerleştirilip çekiçle telin yüzeye gömülmesiyle yapılan süslemeye **telkâri işleme** denir (Görsel 7.6).

Görsel 7.6: Telkâri işleme

Ahşap yüzeylerin üzerine çeşitli şekillerde açılan oyuklara, aynı şekilde kesilmiş sedeflerin gömülüp yapıştırılmasıyla yapılan süslemeye **sedef kakma** denir (Görsel 7.7).

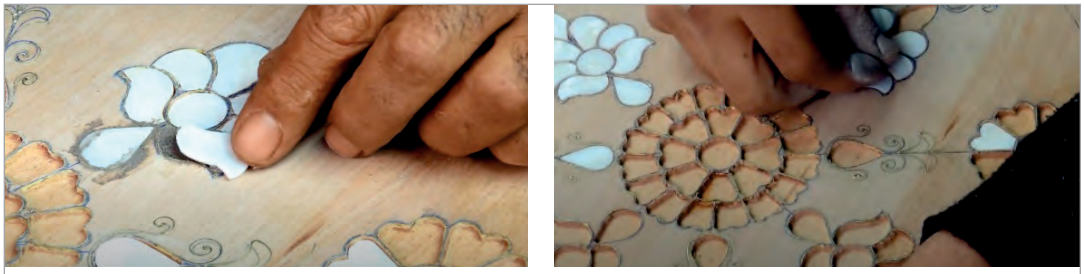

a) Sedef parçasının hazırlanan oyuğa yerleştirilmesi

b) Sedefin oyuk içine iyice bastırılarak sabitlenmesi

Görsel 7.7: Sedef parçalarının desen üzerine yerleştirilmesi

Sedefin ahşap üzerine motifi oluşturacak şekilde doğrudan yapıştırıldığı süslemeye de **sedef mozaik** veya **sedef kaplama**" denir (Görsel 7.8).

Görsel 7.8: Sedef mozaik

Sedef oymada daha çok ıhlamur, ladin ve kavak gibi yumuşak ağaçlar kullanılırken sedef kakmada genellikle sert ağaç olan ceviz tercih edilmektedir. Kakma tekniğinde yüzey üzerinde açılan kanallara gümüş, altın, pirinç, kurşun ve kalay gibi madenler çakılarak süsleme yapılır. Süslenecek yüzey üzerine sedef yalnız olarak işlenebildiği gibi bazı süslemelerde fildişi ve bağa ile beraber de kullanılmıştır. Bağa büyük kaplumbağaların kabuğundan elde edilen bir maddedir. Isıtılıp yumuşatılarak istenilen formda kullanılabilir. Kahve ve sarı tonlarında parlak renk dalgalanmalarına sahip bir süsleme malzemesidir. Kullanılırken alt kısmına altın varak yapıştırılır (Görsel 7.9).

Görsel 7.9: Sedef mozaik kullanılarak süslenmiş küçük kutular

Sedefle yüzey süsleme işi motifin belirlenmesi ile başlar. Belirlenen motif süslenecek yüzeye çizilir. Yüzeyde sedef konulacak kısımlar küçük yuvalar şeklinde oyularak belirlenir. Sedefler motife uygun olacak şekilde dikkatlice kesilerek hazırlanır.

Kesilerek hazırlanan sedef parçaları hazırlanan oyuklara sedef tozu ve yumurta akı macunu ile yapıştırılır. Yapıştırılan sedeflerin süslenen yüzeyle aynı düzeye getirilmesi çekiç kullanılarak sağlanır (Görsel 7.10.a, b, c, ç).

a) Sedef motifinin uygulanacak yüzeye çizilmesi

b) Yüzeyde yerleştirilecek sedef parçaları için oyuk açılması

c) Sedef parçalarının motife uygun şekillendirilmesi

ç) Sedefin belirlenen oyuğa yerleştirilmesi

Görsel 7.10: Sedefin uygulama aşamaları

7.1. SEDEF MOTİFİ OLUŞTURMA

Türk süsleme sanatlarında kullanılan motiflerin büyük çoğunluğu sedef süslemeciliğinde de kullanılmıştır. Bitkisel, hayvansal ve geometrik motiflerin yanı sıra; rumi, madalyon ve münhani motifler de bu nadide süsleme sanatında yerini almıştır. Bitkisel motifler arasında basit ve kıvrımlı yapraklar, filiz, sarmaşık dalları, tomurcuk, lale, karanfil, gül, papatya ve hayat ağacı en çok kullanılan motiflerdendir. Hayvansal motiflerde kelebek, çift başlı kartal, balık, tavus kuşu ve kuş gibi hayvan figürleri; geometrik motiflerde de en çok yıldız, baklava dilimi, kalp, gözyaşı damlası, daire, kare ve badem şekli kullanılmıştır. Bu motifler belli bir sıra ve düzenle yan yana, üst üste, diyagonal veya daha farklı şekillerde bir araya getirilerek sedef süslemeciliğinde kullanılacak desenleri oluşturur (Görsel 7.11).

Hazırlanan motifler sedef uygulanacak yüzeye ve sedefe ayrı ayrı çizilirler. Genellikle sedefkârların sürekli kullandıkları hazır motif ve desenleri vardır. Çizim kolaylığı açısından sürekli kullandıkları motifler için dayanıklı malzemeden şablonlar hazırlarlar ve bu şablonları gerektiğinde kullanmak üzere saklarlar. Sedef uygulamasında ilk adım uygulanacak motif veya desenin kâğıda çizilmesidir.

Görsel 7.11: Sedef motif örneği

Sedef motifi çizim aşamaları aşağıda sıralanmıştır.

- Kullanılacak motif ve desenler 1/1 ölçeğinde taslak şeklinde çizilerek hazırlanır.
- Hazırlanan taslak çizim sedefin uygulanacağı obje ölçüsündeki kâğıt üzerine aktarılır.
- Hazırlanan motif daha sonra şablon olarak tekrar kullanılabilir. Motif, kâğıt yerine karton üzerine aktarılarak sedef ve tel gelecek kısımların boşaltılmasıyla daha dayanıklı bir şablon oluşturulabilir. Bu tarz şablonlar daha çok seri üretimde kullanılmaktadır.
- Motif kâğıdının altına karbon (kopya) kâğıdı konarak motif, sedef uygulanacak yüzeyin üzerine yapıştırılır (Görsel 7.12).
- Üzerinden mümkünse ince uçlu kalemle dikkatlice geçilen motif, yüzey üzerine aktarılır.

Görsel 7.12: Sedef motif çizimi

Sedefte kullanılacak motifler tasarlanabilir veya hazır motiflerin kullanımı tercih edilebilir. Hazır olarak kullanılmak istenen motif veya desenler kullanılmaya uygun boyutlarda olmayabilirler. Böyle bir durumda uygulanmak istenen hazır motif veya desenler fotokopi makinesiyle istenen boyutlarda büyütülerek veya küçültülerek kullanılırlar. Bazen kullanılmak istenen hazır motif veya desenler çok karışık olabilir. Böyle bir durumda da motif veya desenin bulunduğu kâğıt, sulandırılmış tutkal ile doğrudan sedef uygulanacak yüzeyin üzerine yapıştırılır. Üzerine uygulanacak oyma, boşaltma ve kakma işlemlerinden sonra yüzey zımparalanırken yapıştırılan kâğıt kendiliğinden yok olur (Görsel 7.13).

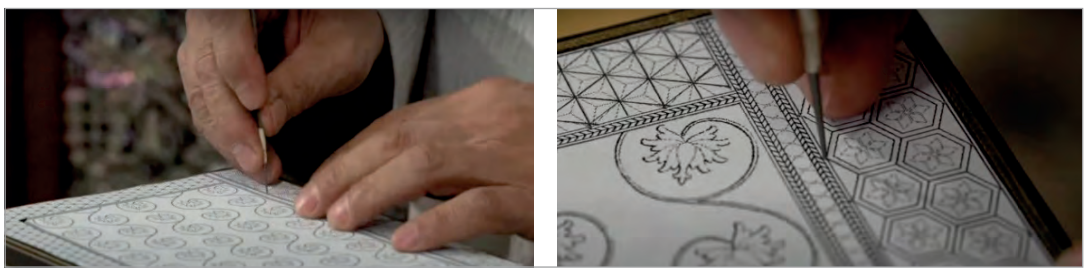

Görsel 7.13: Sedef uygulanacak yüzeye sedef motifinin çizilmesi

Sedef uygulanması için kullanılmak istenen motifler belli bir düzenle tasarlanarak, kâğıt üzerinde sedef çalışması için uygun bir motif veya desen hâline dönüştürülmelidir. Sedefin çizim, ölçü ve estetik sanatı olduğu göz önüne alınırsa kullanılan motifler göze hoş görünecek bir estetik ve güzelliğe sahip olmalıdır. Ayrıca tasarım aşamasında kullanılan farklı motiflerin birbiri ile uyumuna dikkat edilmelidir. Bu yüzden her motif sedef çalışmasında kullanılmamalıdır.

7.1. Uygulama Yaprağı: Sedef Motifi Oluşturma

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 7.14'te verilen sedef motifini işlem basamaklarını takip ederek çiziniz.

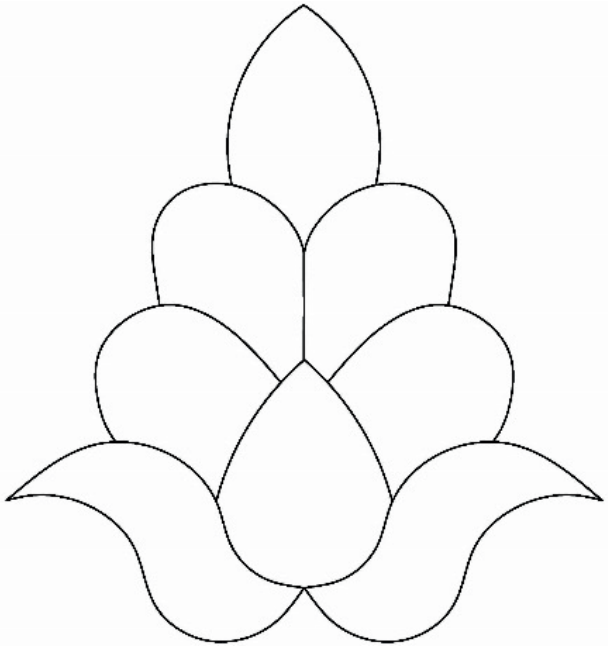

Görsel 7.14: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	Kâğıt	Motif çizimi için kullanılır.
5	Cetvel	Motif çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.

2. Motifinizi dikkatli bir şekilde inceleyiniz.

3. Üzerine eskiz kâğıdınızı yerleştirdiğiniz motifin üstünden kaleminizle bastırmadan birkaç kez geçip elinizi çizime alıştırınız.

4. Öncelikle kâğıdınıza 14 x 14 cm'lik bir kare çiziniz.

5. Kareyi tam ortasından, dikey olacak şekilde ikiye bölünüz. Bu çizgi motifin merkez çizgisi olacaktır (Görsel 7.15).

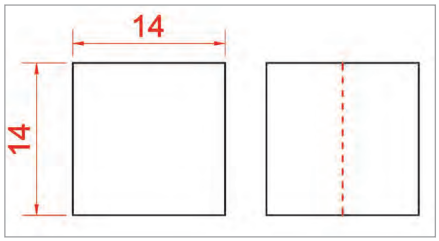

Görsel 7.15: Karenin çizilmesi ve ortadan ikiye bölünmesi

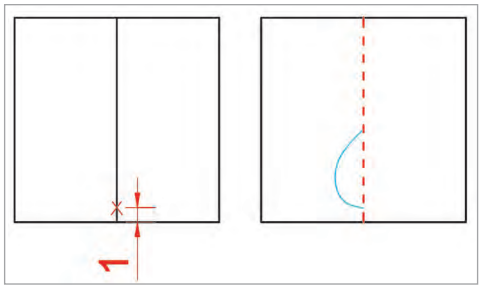

Görsel 7.16: Damla şeklinin çizilmesi

6. Cetvelinizle merkez çizgisinin alttan 1cm'lik kısmını nokta ile işaretleyiniz. Bu noktadan başlayarak yukarı doğru damla şeklinin yarısını çiziniz (Görsel 7.16).

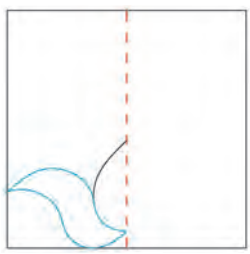

Görsel 7.17: Kıvrımlı basit yaprak çizilmesi

7. Kaleminizi işaretlediğiniz merkez noktasından dışa doğru dairesel şekilde hareket ettiriniz. Çizginizi yukarı doğru sivrileşen bir şekilde merkez çizgisinin üzerinde bitiriniz (Görsel 7.17).

8. İşaretlediğiniz merkez noktasına kaleminizi tekrar yerleştirip kıvrımlı basit yaprak çiziniz.

9. Yarım damla şeklinin 1/5'i ve yaprak şeklinin 1/3'lükkısımlarına denk gelecek şekilde yarım oval çiziniz (Görsel 7.18).

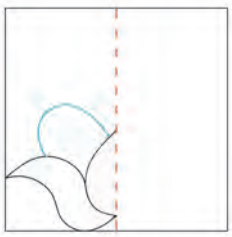

Görsel 7.18: Yaprak üzerine yarım oval çizilmesi

10. Çizdiğiniz ovalin üzerine bir oval daha çiziniz (Görsel 7.19).

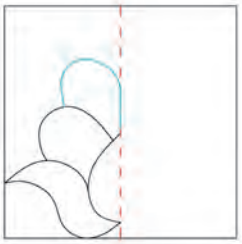

Görsel 7.19: Yarım oval çizilmesi

11. Çizdiğiniz oval şeklinin tepe noktasından başlayıp merkez çizgisine doğru birleşen yarım bir damla şekli çiziniz (Görsel 7.20).

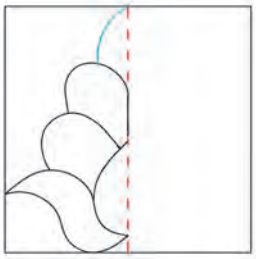

Görsel 7.20: Yarım damla çizilmesi

12. Böylece motifin yarısı çizilmiş olacaktır. Merkez çizgisini esas alarak aynı adımları motifin diğer kısmı için de tekrarlayınız (Görsel 7.21).

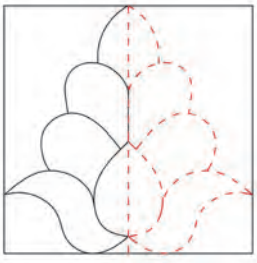

Görsel 7.21: Motifin diğer kısmının çizilmesi

13. İstenilen motifi elde ettikten sonra merkez çizgisini siliniz ve motif çizgilerini kaleminiz ile belirginleştiriniz (Görsel 7.22).

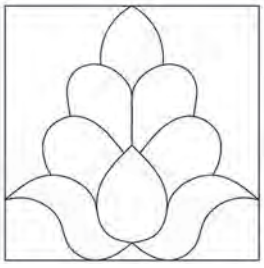

Görsel 7.22: Motifin belirginleştirilmesi

14. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek uygulamayı bitiriniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi dikkatli bir şekilde inceledi.		
3	Üzerine eskiz kâğıdı yerleştirerek motifin üstünden kalemiyle bastırmadan birkaç kez geçip elini çizime alıştırdı.		
4	Kâğıdına 7 x 14 cm'lik bir dikdörtgen çizdi.		
5	Motifin merkez çizgisini doğru çizdi.		
6	Cetvelle merkez çizgisinin alttan 1 cm'lik kısmını nokta ile işaretledi ve bu noktadan başlayarak yukarı doğru damla şeklinin yarısını çizdi.		
7	Kalemini işaretlediği merkez noktasından önce dışa doğru dairesel şekilde hareket ettirerek çizgisini yukarı doğru sivrileşen bir şekilde tekrar merkez çizgisinin üzerinde bitirdi.		
8	İşaretlediği merkez noktasına kalemini tekrar yerleştirip kıvrımlı basit yaprak çizdi.		
9	Yarım damla şeklinin 1/5'lik ve yaprak şeklinin 1/3'lük kısımlarına denk gelecek şekilde yarım oval çizdi.		
10	Çizdiği ovalin üzerine bir oval daha çizdi.		
11	Çizdiği oval şeklin tepe noktasından başlayıp merkez çizgisine doğru birleşen yarım bir damla şekli çizdi.		
12	Merkez çizgisini esas alarak aynı adımları motifin diğer kısmı için de tekrarladı.		
13	Örnek motifi elde edene kadar çizmeye devam etti.		
14	İstenilen motifi elde ettikten sonra merkez çizgisini sildi ve motif çizgilerini kalemle belirginleştirdi.		
15	Motifinin eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
16	Motif çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
17	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
18	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 14 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

7.1. Çalışma Yaprağı: Sedef Motifi Oluşturma

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 7.23'te verilen şekilleri istediğiniz sayıda kullanarak bir sedef motifi tasarlayınız.

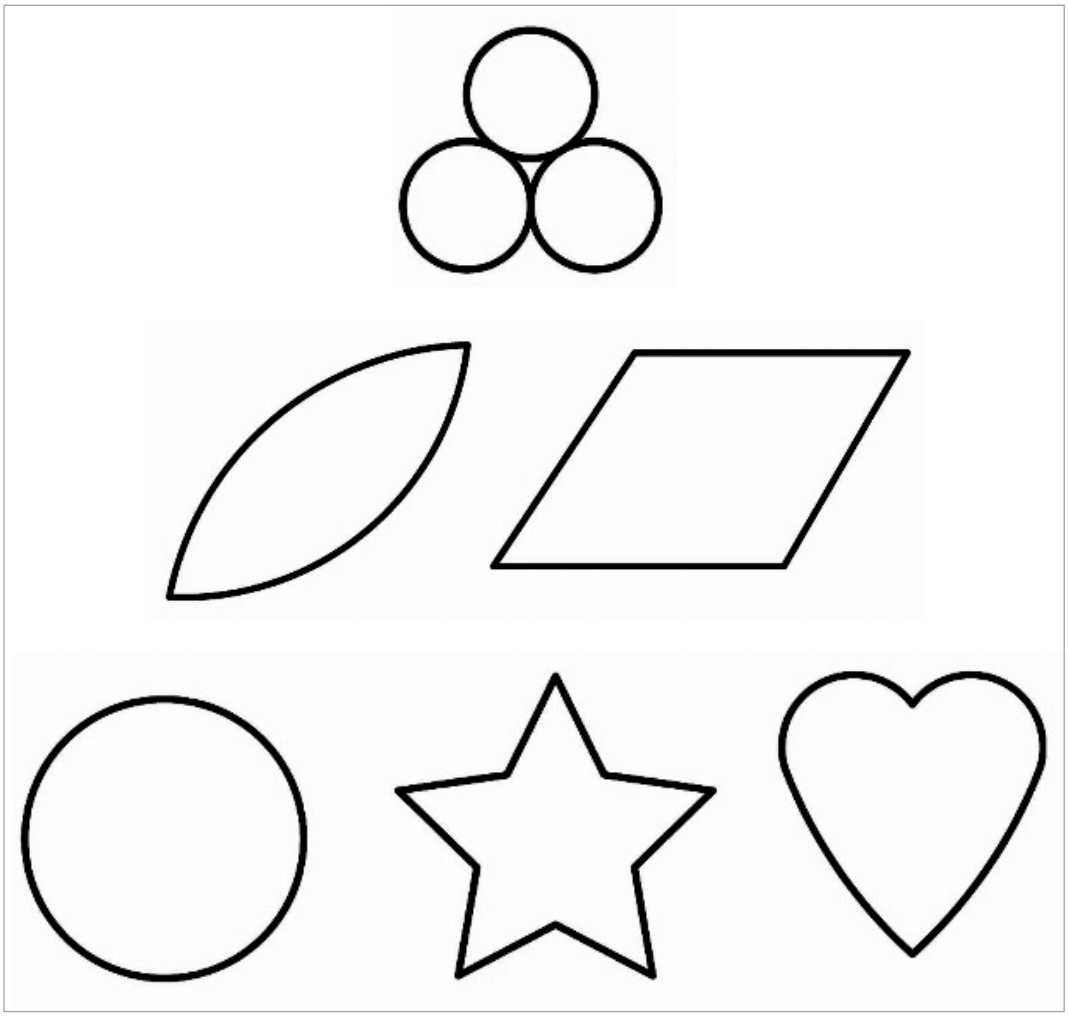

Görsel 7.23: Tasarlanacak motifler

7.2. SEDEF MOTİFİ DETAYLARI ÇİZİMİ

Sedefçilik uygulandığı ülke ve bölgelerin kültür özelliklerini taşır. Ayrıca kullanılan motif ve desenler, sedefin kullanım alanlarına göre farklı tekniklerle isimlendirilir. Sedefçilikte kullanılan motif ve desen özellikleri, kullanım alanları ve kendine has teknikleriyle beş gruba ayrılır.

- **Eser-i İstanbul işi**
- **Viyana işi**
- **Uzak Doğu işi**
- **Şam işi**
- **Kudüs işi**

Eser-i İstanbul İşi: Motif ve desenlerinde tamamen Osmanlı süsleme tarzını taşıyan, sedef ve yardımcı malzemelerin daha çok geometrik biçimlerde kullanıldığı bir tekniktir. Geometrik desenlerin yanı sıra çiçek, yaprak gibi doğadan alınmış motif ve desenler ile rumi, barok ve arabesk motifleri de sıkça kullanılmıştır. Eser-i İstanbul işi kullanılarak hazırlanan eserler gömme veya kaplama tekniğiyle hazırlanır. Süslemelerde sedefin yanında fildişi, bağa ve kemik gibi malzemeler de kullanılır. Özellikle bağa, altına altın varak yapıştırılarak kullanılır. Eser-i İstanbul işi saray atölyeleri ve Eminönü, Tahtakale civarındaki küçük atölyelerde cami ve saray kapı kanatları, Kuran muhafazası, pencere kanatları, saltanat kayıkları, vaaz kürsüsü ve taht gibi çeşitli elemanların süslenmesinde kullanılmıştır (Görsel 7.24).

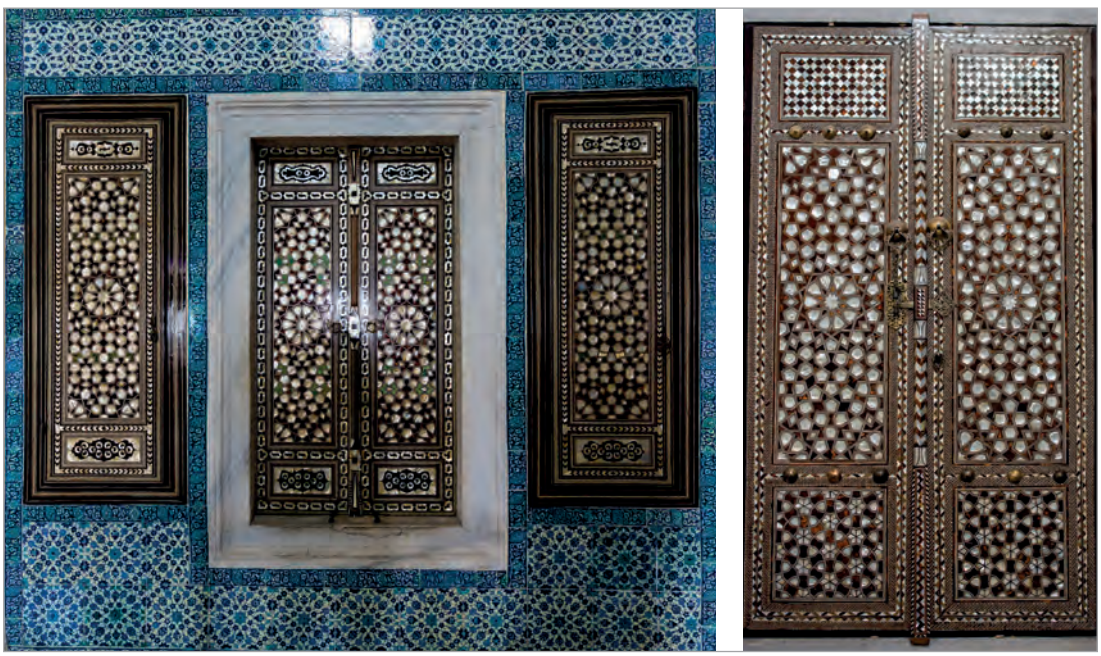

Görsel 7.24: Sedefin kapı kanatlarında kullanılması, Harem bölümü, Topkapı Sarayı, İstanbul

Şam İşi: Şam'da ortaya çıktığı için bu ismi alan teknik, tıpkı eser-i İstanbul işi gibi Osmanlı süsleme tarzının baskın şekilde görüldüğü bir tekniktir. Şam işinde sedef süslemeler gömme (kakma) tekniği kullanılarak hazırlanır. Süslemelerde kullanılan malzeme daha çok kalın ve rengi beyaz olan taş sedeftir. Süsleme sırasında taş sedefin sadece bir yüzü düzeltilir, diğer yüzü pürüzlü

bırakılarak süslenecek yüzeye (ahşap) gömülür. Yüzeye gömülen sedefin çevresine 1 mm genişlik ve derinlikte kurşun-kalay karışımı teller çakılarak yerleştirilir. Şam işinin en ayırt edici özelliği sedeflerin daha çok damla şeklinde kesilerek kullanılması ve bu sedeflerin çevrelerinde tel bulunmasıdır. Şam işi özellikle mobilya süslemelerinde kullanılır (Görsel 7.25.a, b).

a) Ahşap raf b) Mücevher kutusu

Görsel 7.25: Şam işi örnekleri

Viyana İşi: Boule [Bolue (yapay yakut)] adı verilen metal kaplama tekniğinin yanında sedef parçalarının düzensiz yerleştirilmesiyle elde edilen bir süsleme tekniğidir. Sedef mozaik tekniği ile uygulanır. Viyana işinde daha çok yeşil ve pembe dalgalı bir sedef olan **arusek** veya **çöp** olarak adlandırılan renkli cins sedefler kullanılır. Hazırlanan sedefler, 0,5 mm ile 0,8 mm arasında küçük parçaları çizilen motiflerin üzerine, aralarında 1-2 mm boşluk bırakılarak mozaik şeklinde yapıştırılır. Oluşan ara boşluklara odun kömürü tozu veya abanoz ağacı tozundan yapılmış macun doldurulur. Son olarak yüzey zımpara kâğıdı ile düzeltilerek cila uygulanır. Viyana işi daha çok masa, çalışma masası, koltuk, kanepe, komodin, büfe, ayna ve vitrin gibi eşyaların süslenmesinde kullanılır (Görsel 7.26).

Görsel 7.26: Viyana işi

Kudüs İşi: Sedef kabuklar üzerine yapılan Mescid-i Aksa Camisi'nin maketi veya üretilen eserlerin üzerine caminin tasvirinin işlendiği sedef işçiliğidir. Bu teknikle cami motifi kitap kapaklarına, çerçevelere ve benzeri ürünlere kabartma biçiminde işlenir. Kudüs işi, mobilya veya diğer küçük eşyaların süslemelerinde kullanılan bir teknik değildir. Kudüs işi süslemelerinde daha çok tatlı su sedefi veya mat mermerimsi sedef kullanılır (Görsel 7.27).

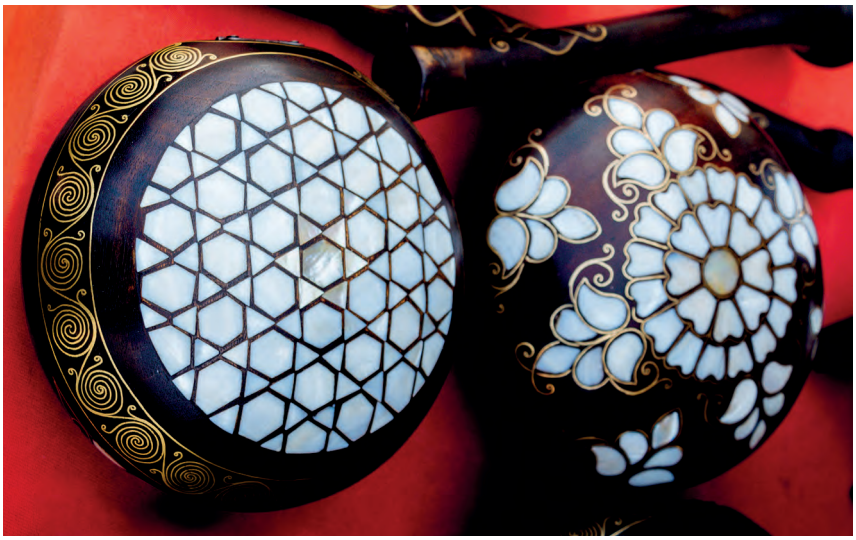

Görsel 7.27: Kudüs işi

Uzak Doğu İşi: Çin, Hindistan, Japonya ve Vietnam gibi Uzak Doğu ülkelerinde kullanılan sedef süsleme tekniğidir. Sedef kakma ve sedef mozaik tekniği ile uygulanır. Bazen süslenen yüzeye yerleştirilen sedeflerin üzerine keski ile küçük vuruşlar yapılarak sedeflerin olduğu yerde kırılmaları sağlanır. Uzak Doğu işi genellikle siyah zemin üzerine renkli sedefler ve canlı figürler kullanılarak uygulanır. Bitki ve hayvan motiflerinin kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır (Görsel 7.28.a, b).

a) Sandık

b) Tabak

Görsel 7.28: Uzak Doğu işinin kullanıldığı eşya örnekleri

7.2. Çalışma Yaprağı: Sedef Tekniklerini Tanıma

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 7.29'da ögeler hâlinde birbirinden farklı sedef işi örnekleri verilmiştir. Bu örneklerin hangi sedef işine ait olduğunu altlarına yazınız.

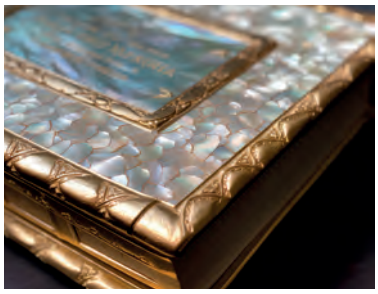

a).....

b).....

c).....

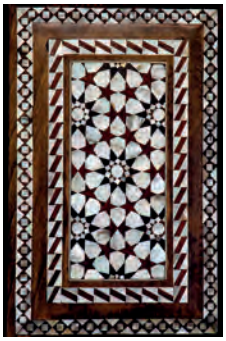

ç).....

d).....

e).....

Görsel 7.29: Sedef çeşitleri

7.2. Uygulama Yaprağı: Sedef Motifi Detayı Oluşturma

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 7.30'da verilen sedef motifi detayını işlem basamaklarını takip ederek çiziniz.

Görsel 7.30: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
4	Kâğıt	Motifin aktarılması için kullanılır.
5	Eğri cetveli (pistole)	Eğri çizgileri çizmek için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.

2. Motifinizi dikkatli bir şekilde inceleyiniz.

3. Üzerine eskiz kâğıdınızı yerleştirerek motifin üstünden kaleminizle bastırmadan birkaç kez geçip elinizi çizime alıştırınız.

4. Kâğıdınızı dikey konuma getiriniz ve ortasına 18 x 18 cm'lik bir kare çiziniz (Görsel 7.31).

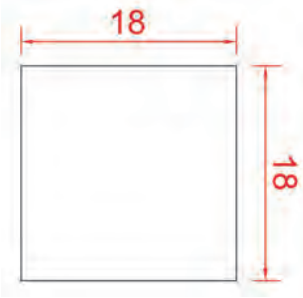

Görsel 7.31: Karenin çizilmesi

5. Karenin içinde alt çizginin orta kısmına kaleminizi yerleştirerek sağa ve sola doğru iki kıvrımlı çizgi çiziniz. Bu kısmı isterseniz eğri cetveli ile de çizebilirsiniz (Görsel 7.32).

Görsel 7.32: Kıvrımlı çizgilerin çizilmesi

6. Sağ kıvrımlı çizginin aşağıda sol kıvrımlı çizginin ise biraz yukarıda olmasına özen gösteriniz.

Görsel 7.33: Salyangoz motifi çizilmesi

7. Çizgilerin uç kısımlarını salyangoz motifi şeklinde çiziniz Görsel 7.33).

8. Çizgilerin iç kısımlarına kıvrımlı çizgiler boyunca küçük basit yapraklar çiziniz (Görsel 7.34).

Görsel 7.34: Basit yaprakların çizilmesi

9. Kıvrımlı çizgilerin üst kısmına bu çizgilere paralel olacak şekilde "V" harfine benzer çizgi çiziniz. Bu kısım motifin tepe kısmını oluşturacaktır (Görsel 7.35).

Görsel 7.35: Motifin tepe çizgisinin çizilmesi

10. Çizginin üzerine ilk sırada basit yaprak, ikinci sırada yarım daire ve son olarak yarım damla şeklinde çizgileri yerleştiriniz (Görsel 7.36).

Görsel 7.36: Yarım daire ve yarım damla çizilmesi

11. İstenen motifi elde edene kadar çiziminize devam ediniz.

12. İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgileri siliniz ve motif çizgilerini kaleminiz ile belirginleştiriniz (Görsel 7.37).

Görsel 7.37: Motifin belirginleştirilmesi ve tamamlanması

13. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek uygulamayı bitiriniz.

Notlar

.....

.....

.....

.....

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi dikkatli bir şekilde inceledi.		
3	Üzerine eskiz kâğıdı yerleştirerek motifin üstünden kalemiyle bastırmadan birkaç kez geçip elini çizime alıştırdı.		
4	Kâğıdını dikey konuma getirdi ve kâğıdın ortasına 18 x 18 cm'lik kare çizdi.		
5	Karenin içinde alt çizginin orta kısmına kalemini yerleştirerek sağa ve sola doğru iki kıvrımlı çizgi çizdi.		
6	Sağ kıvrımlı çizginin aşağıda sol kıvrımlı çizginin ise biraz yukarıda olmasına dikkat etti.		
7	Çizgilerin uç kısımlarını salyangoz motifi şeklinde çizdi.		
8	Çizgilerin iç kısımlarına kıvrımlı çizgiler boyunca, örnek motife dikkat ederek küçük basit yapraklar çizdi.		
9	Kıvrımlı çizgilerin üst kısmına bu çizgilere paralel olacak şekilde "V" harfine benzer çizgi çizerek motifin tepe kısmını oluşturdu.		
10	Çizginin üzerine ilk sırada basit yaprak, ikinci sırada yarım daire ve son olarak yarım damla şeklinde çizgileri yerleştirdi.		
11	Örnek motifi elde edene kadar çizmeye devam etti.		
12	İstenilen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgilerini sildi ve motif çizgilerini kalemle belirginleştirdi.		
13	Motifinin eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
14	Motif çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
15	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
16	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 12 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

8. VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÖĞRENME BİRİMİ

Konular

- **8.1. MOZAİK VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME**
- **8.2. ALÇI VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME**
- **8.3. KURŞUN VE TİFFANY VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME**

Neler Öğreneceksiniz?

- Teknik çizim kurallarına uygun olarak mozaik, alçı, kurşun ve tiffany (tifani) vitray motif detayları çizimi ile ilgili konu ve uygulamalar

Temel Kavramlar

- Revzen
- Tiffany
- Vitray

Hazırlık Çalışmaları

1. Görsel veya yazılı kaynaklardan vitray ve çeşitleri hakkında bir araştırma yaparak ön bilgi edininiz.
2. Çevrenizde veya okulunuzda renkli cam kullanılmış mı araştırarak sınıfta tartışınız
3. Çevrenizden toplayacağınız irili ufaklı, renkli mozaik taşlarla A4 boyutlarında bir karton üzerine daha önceki derslerde öğrendiğiniz herhangi bir motif veya deseni oluşturarak bir kompozisyon hazırlayınız.

8. VİTRAY MOTİF DETAYLARI

Vitray, çeşitli form ve renklerden oluşan camların genellikle bir motif oluşturacak şekilde, belirli bir düzen içinde birleştirildiği bezeme ve süsleme sanatıdır. Vitrayı diğer süsleme sanatlarından ayıran en önemli özellik ışık ve ışığa etki eden elemanların değişimiyle görüntü olarak uygulandığı mekâna farklı özellikler kazandırmasıdır. Vitray sanatında genellikle renkli cam parçalar kurşun dolgu malzemesiyle birleştirilerek lehimlenir. Bunun yanında boyanmış camlar ve pirinç gibi renkli birleştirme malzemeleri kullanılarak da farklı tasarımlar üretilmektedir. Kısaca vitray sanatı, renkli veya renksiz camlar kullanılarak yapılan resimlerin ışığın önüne yerleştirilmesiyle oluşur. Bu sebeple vitray süslemeleri genellikle pencere ve kapılara uygulanır (Görsel 8.1.a, b).

a) Pencere b) Kapı

Görsel 8.1: Vitrayın pencere ve kapıda kullanımı

Vitray görsel yönüyle sanatsal bir beceri ve ustalık gerektiren bir süsleme sanatıdır. Ayrıca kullanılan cam parçalarının geniş yüzeylerde sağlam bir şekilde durabilmesini sağlamak için iyi bir hesaplama yapılması gerekir.

Vitray tekniği ilk olarak Romalılar tarafından kullanmıştır. Romalılar, mekân duvarları üzerinde açmış oldukları küçük delikleri cam kullanarak kapatmışlardır. İlerleyen zamanlarda bu delikleri taşıyan kaideler bronz, bakır, kurşun, alçı ve mermer olmak üzere farklı malzemelerle çeşitlenmiştir. VII. yy.da Araplar Bizanslılardan aldıkları vitray tekniğini, bezeme ve süslemelerde kullanmışlardır.

Özellikle X. ve XI. yy.da vitray çerçevelerin ana elemanı olarak ağacı kullanmışlardır. XIV. yy.da yapılan vitray süslemelerinde ise İran ve Arabistan'da çizgi süslemeleri ile üsluplaştırılmış çiçek ve yaprak motifleri kullanılmıştır (Görsel 8.2).

Görsel 8.2: Vitray motif örnekleri

Vitray sanatı Türklerde Selçuklular Dönemi'nde geliştirilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde özellikle İstanbul'un fethinden sonra en muazzam dönemini yaşamıştır. XV. yy.da ise vitray Osmanlı'da alçı vitray olarak uygulanmaya başlamıştır. En güzel alçı vitray örneğine Süleymaniye Camisi'nin pencerelerinde, Kanuni Türbesi'nde ve Topkapı Sarayı'nda rastlanır. XVI. yy.da vitray daha çok dinî mekânlarda bir süsleme unsuru olarak kullanılmıştır (Görsel 8.3).

Görsel 8.3: Selçuklu ve Osmanlı'da vitray kullanımına örnek

Batı, vitrayda birleştirme unsuru olarak kurşunu kullanılırken Osmanlı alçıyı tercih etmiştir. Aynı zamanda vitray sanatında kendilerine has bir teknik geliştiren Türkler, süslemelerde ayna camı, mineli cam, bezemeli cam, buzlu cam, kavratmalı cam kullandığı gibi göbekli, hareli, isli ve kaplama renkli camları da kullanarak bu sanatı çeşitlendirmiştir. Yarı saydam ve yarı geçirgen renkli camlardan yapılan vitraylar da saray, konak, cami ve türbelerin süslenmesinde kullanılmıştır (Görsel 8.4).

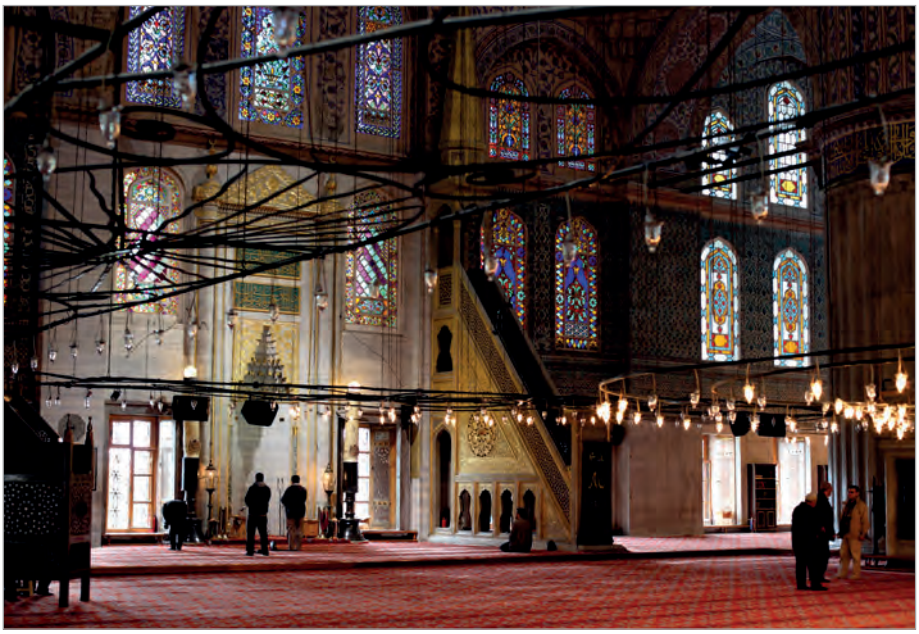

Görsel 8.4: Vitrayın camilerde kullanımı

Camilerde kullanılan vitray süslemelerine **revzen** veya **elvan pencere** adı verilmektedir. Avrupa sanatına kıyasla İslam sanatında kullanılan revzenler çok daha sadedir. Süslemede kullanılan cam parçaları her zaman renkli olmak zorunda değildir ve bağlayıcı eleman olarak da alçı kullanılmaktadır. Revzen süslemeleri figüratif desenlerden ziyade çiçek, bitki ve geometrik şekillerden oluşmaktadır. Yoğun biçimde bezenmiş revzenlere **revzen-i menkuş** adı verilir (Görsel 8.5).

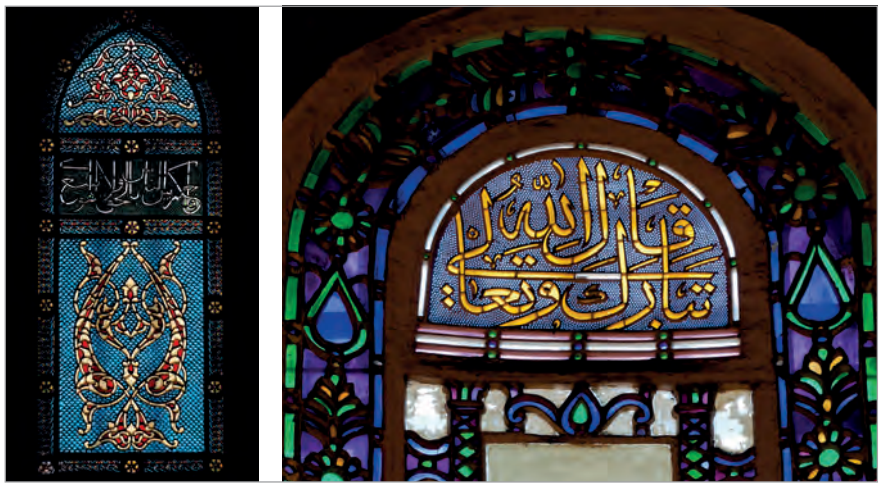

Görsel 8.5: Revzen-i menkuş örneği

Türkler vitray sanatında daha çok bitkisel, hayvansal, geometrik, sembolik ve doğadan stilize edilen motifleri kullanmışlardır. Bitkisel motif olarak bitkilerin yaprak, çiçek, meyve ve dalları kullanılmıştır. Bitki türlerinden lale, gül, karanfil, nar çiçeği, sümbül, papatya ve menekşe gibi çiçeklerin yanı sıra hatai ve penç motifleri de vitray süslemelerinde sıkça görülür. Çiçekler bazen dalları üzerinde bazen de bir vazo içinde tasarlanarak kullanılmıştır. Hayat ağacı, bahar dalı ve selvi gibi ağaçların kullanıldığı kompozisyonlar da mevcuttur (Görsel 8.6.a, b).

a) Çiçek motifi b) Yaprak motifi

Görsel 8.6: Vitrayda bitki motiflerinin kullanıldığı örnekler

Dinî mekânlarda kullanılan vitray süslemelerinde hayvansal motiflere rastlanmaz. Hayvansal motifler daha çok bitkisel motiflerle beraber tasarlanmıştır. Vitray süslemelerinde hayvansal motif olarak kuş, kelebek, balık, ceylan, tavus kuşu, leylek ve kuğu gibi hayvanlar gerek oldukları gibi gerekse stilize edilerek kullanılmıştır (Görsel 8.7).

Görsel 8.7: Vitrayda stilize edilmiş motifler

Geometrik motifler kullanarak yapılan vitray süslemelerinin temeli simetrik düzenlemelere dayanır. Birbirini tamamlayan ve zincir misali birbirini takip eden bir düzen vardır. Daire, kare, dikdörtgen, üçgen, yıldız, çokgen gibi geometrik şekillerin yanı sıra kompozisyonu çevreleyen zencirek motifleri de süslemelerde kullanılmıştır (Görsel 8.8).

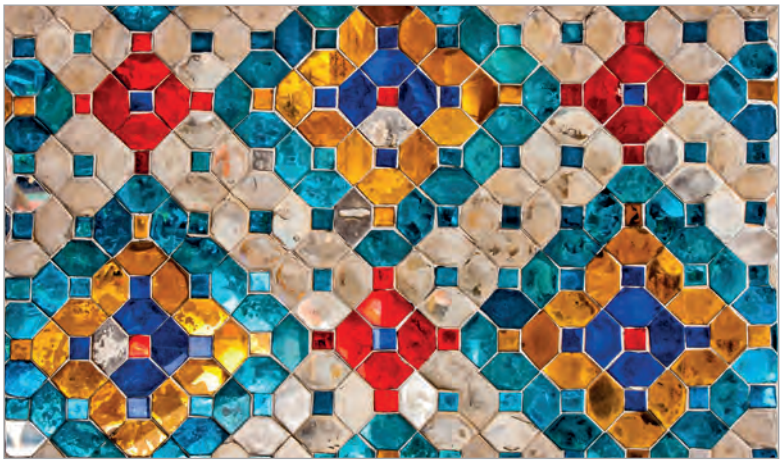

Görsel 8.8: Vitrayda geometrik motiflerin kullanımı

Geometrik motifler vitray süslemelerinin genellikle zemin ve kenar süslerini oluşturur. Sembolik motiflerin başında Osmanlı tuğrası gelmektedir. Bunun yanında nar, bereketi; hayat ağacı, uzun ömrü ve kandil, cenneti sembolize eder. Doğadan stilize edilen motifler diyagonal, yuvarlak, kıvrık ve dalgalı biçimlerden oluşan motiflerdir: güneş, ay, bulut, alev ve su dalgalarından ilham alınarak tasarlanmışlardır (Görsel 8.9).

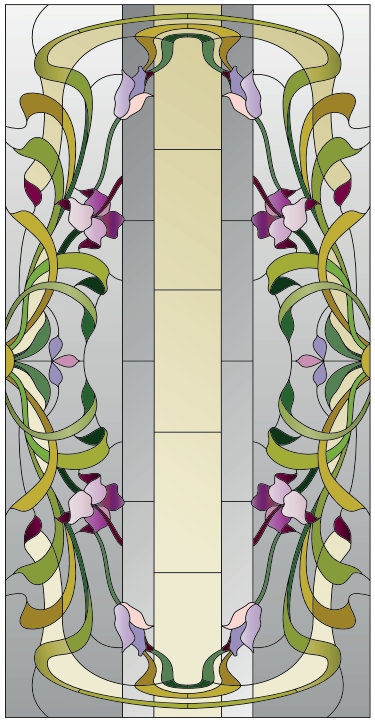

Görsel 8.9: Vitrayın doğadan esinlenerek motif oluşturmasına bir örnek

8.1. MOZAİK VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME

Mozaik vitray çeşitli renk, biçim ve boyutlardaki cam parçalarının belirli bir düzen ve sıra ile yan yana getirilerek yapıştırılmasıyla yapılan bir süslemedir. Beyaz cam materyaller, saydam cam vitray boyası, siyah cam vitray boyası, fırça, siyah kontur ve mat cam mozaik vitray yapımında kullanılan ana malzemelerdir (Görsel 8.10).

Görsel 8.10: Mozaik vitray

Mozaik vitray yapımında öncelikle motif veya desen tasarlanır ve eskiz kâğıdına bunların eskizi çizilir. Daha sonra uygulama yapılacak camın mat tarafına siyah konturla eskiz çizilir. Çizilen eskizin içi fırça yardımıyla saydam cam vitray boyası ile boyanır. Camın boyanan bölgelerine tasarıma uygun olacak şekilde camlar serpiştirilir. Boyanan kısımlar kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra siyah cam vitray boyasıyla (smalt) boyanır ve tekrar kurumaya bırakılır. Tamamen kuruyan vitraya çerçeve yapılır ve vitray kullanıma hazır hâle gelir.

Bazı mozaik vitray çalışmalarında hazırlanan vitray üzerine şeffaf cam ile aynı ölçülerde olan ikinci bir şeffaf cam kapatılarak mozaik vitrayın açık kalan camlarının, iki cam arasında kalması sağlanır. Böylece hem hazırlanan mozaik vitray camlarının el kesmesi hem de her türlü duruma karşı camların dökülüp saçılması önlenmiş olur. Mozaik vitray tekniğiyle elde kalan küçük cam parçaları da değerlendirilebilir. Kullanılamayacak kadar küçük olan cam parçaları bir bez arasına yerleştirilerek çekiçle toz hâline gelene kadar kırılır. Toz hâline gelen cam, hazırlanan mozaik vitray tasarımının üzerine serpiştirilip kullanılarak değerlendirilir.

Mozaik vitray motif ve desenlerinde bitkisel, hayvansal, geometrik veya sembolize motifler seçilebileceği gibi ünlü ressamların tabloları da işlenebilir.

Mozaik vitray sanatında camların diziliş şekillerinde farklı tekniklerle hazırlanan desenler kullanılmaktadır. Bu teknikler sayesinde camların renk tonlarının ayarlanması ve camlar arasındaki geçişlerin yumuşak şekilde yapılması sağlanır (Görsel 8.11).

Görsel 8.11: Vitrayda renk tonlarının ayarlanması

Elde desen ve motif çizimi yapmak için uygun çizim araç gerecini hazırlayıp çizilecek motifin ve desenin belirlenmesi gerekir. Çizimi için de HB veya 2B kurşun kalem, yumuşak silgi, eskiz kâğıdı, resim kâğıdı, cetvel, gönye takımı, pergel takımı ve eğri cetveli (pistole) gibi çizim araçları kullanılır. Mozaik vitray tekniğinde ızgara, tuğla, solucan, paledyen, floransa ve klasik desen olmak üzere altı farklı desen bulunmaktadır.

Izgara Deseni: Mozaik cam taneleri ızgara deseni oluşturacak şekilde döşenerek desen oluşturulur. En kolay mozaik desen yöntemidir. Aynı boyutlu camlardan meydana gelen desen, camların birleşim yerleri boyunca bir ızgara görüntüsü oluşturur. Genellikle bordür ve büyük boyutlu mozaik uygulamalarında tercih edilen bir döşeme desenidir (Görsel 8.12).

Görsel 8.12: Izgara deseni

Tuğla Deseni: Mozaik cam tanelerinin tuğla duvar örülmesine benzer şekilde döşenmesiyle elde edilen desendir. Camların yerleştirilmesi ızgara desenine benzer şekilde düzenli bir sıralamayla oluşturulur. Izgara deseninde camlar aynı hizada düzgün bir şekilde dizilirken, tuğla deseninde bir alttaki cam bir üstteki camın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilir (Görsel 8.13).

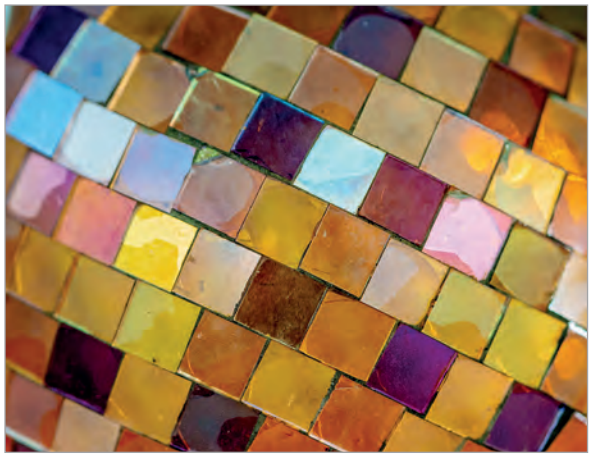

Görsel 8.13: Tuğla deseni

Solucan Deseni: Desenin böyle adlandırılmasının nedeni mozaik cam tanelerinin dizilişinin solucana benzer kıvrımlı bir yapı göstermesidir. Merkez nokta olarak kabul edilen desenin etrafına camlar dizilir ve desen helezonik (kıvrımlı) bir biçimde tamamlanır. Mozaikte en etkili şekillerinden birisi olan solucan deseni tecrübe, özen, kaliteli işçilik ve hüner gerektirir (Görsel 8.14).

Görsel 8.14: Solucan deseni

Paledyen Deseni: Çağdaş bir görünüme sahip mozaik desendir. Mozaik yapımında kullanılacak olan cam parçaları düzgün bir geometrik şekilden ziyade gelişigüzel parçalar şeklinde kırılır. Kırılan bu parçalar mozaik yapılacak desen üzerine ve desenin arka planına rastgele döşenir (Görsel 8.15).

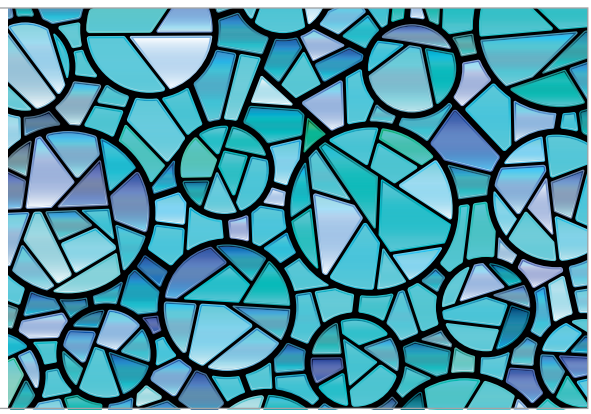

Görsel 8.15: Paledyen deseni örnekleri

Floransa Deseni: İslam sanatlarında yoğun olarak kullanılan bir desendir. Bu mozaik deseninde, normal ebattaki mozaik cam tanelerine oranla daha büyük ebatlarda kesilmiş mozaik cam parçaları kullanılmaktadır. Daha çok büyük boyutlu desen çalışmalarında kullanımı tercih edilmektedir (Görsel 8.16).

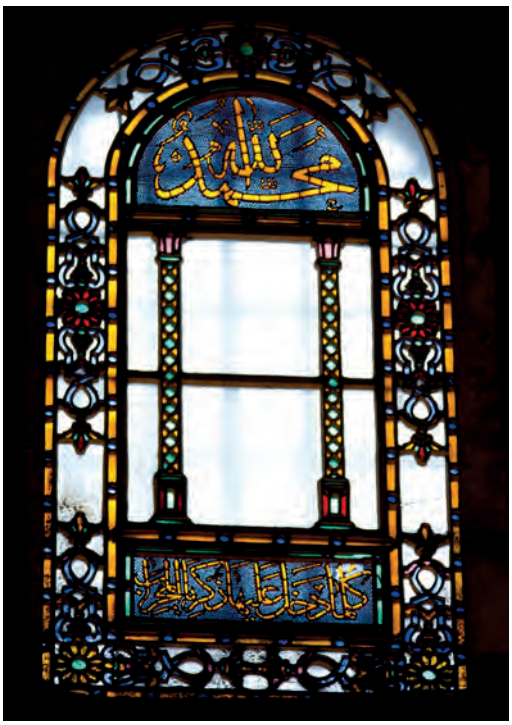

Görsel 8.16: Floransa deseni

Klasik Desen: Solucan ve tuğla desenlerinin birleşmesinden meydana gelen bir mozaik desendir. Tasarımda ana elemanlar solucan deseni ile oluşturulurken arka plan zemini tuğla deseniyle oluşturulur. Bu desende her bir nesnenin arka planında iki farklı desen oluştuğu için etkisi yüksek çalışmalar elde etmek mümkündür (Görsel 8.17).

Görsel 8.17: Klasik desen

Mozaik cam parçaları farklı teknik ve şekillerle yerleştirilir. Bunlar dalgalı-kıvrımlı yerleştirme, konfeti şeklinde dağınık yerleştirme, dama tahtası şeklinde yerleştirme, yelpaze şeklinde yerleştirme, baklava dilimi şeklinde yerleştirme ve sepet örgü şeklinde yerleştirmedir.

8.1. Çalışma Yaprağı: Mozaik Vitray Desenleri Oluşturma

! Bu çalışma, sınıf ortamında yapılabileceği gibi öğrenciye ödev olarak da verilebilir.

Yönerge: Görsel 8.18'deki mozaik vitray desenlerini çizim araç gerecinizi kullanarak çiziniz.

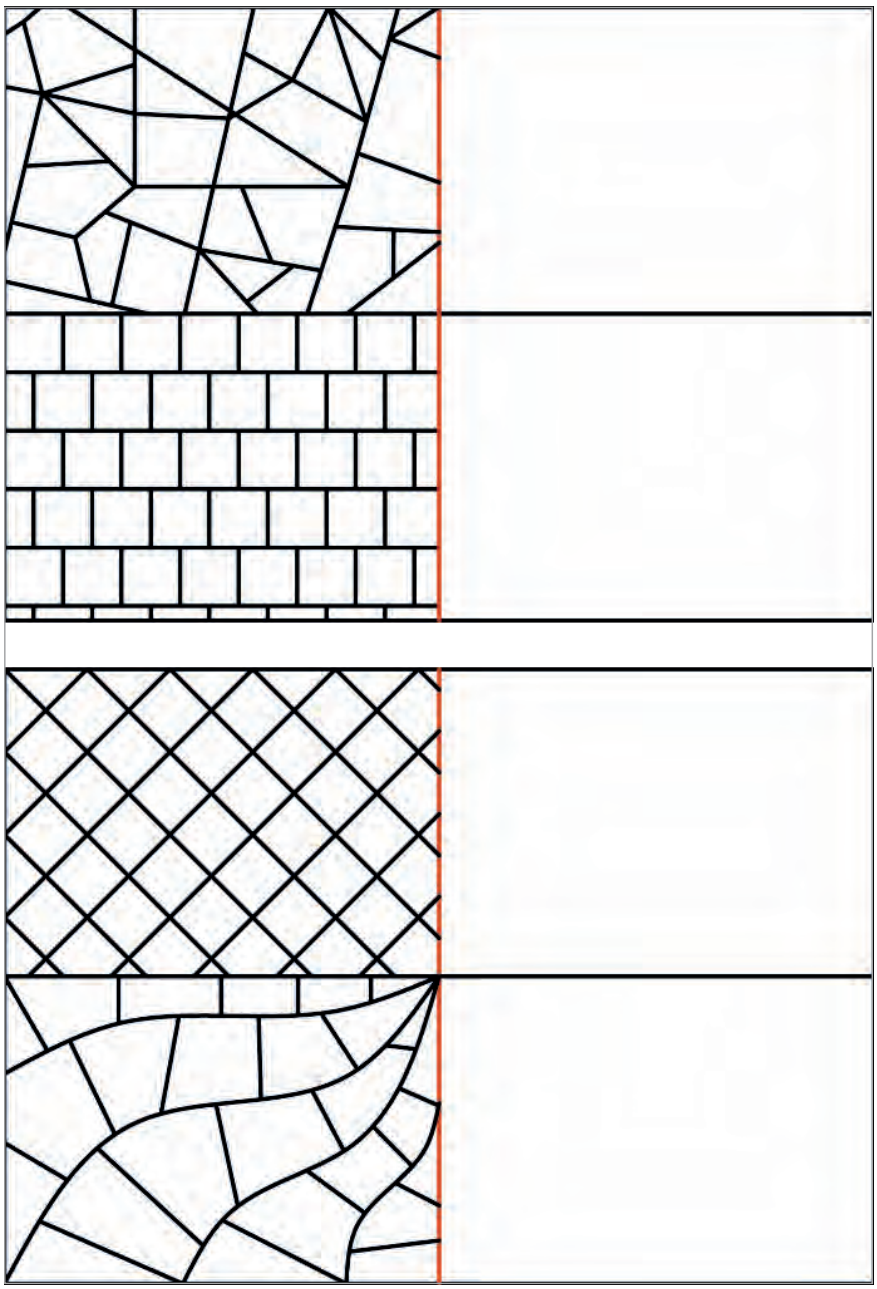

Görsel 8.18: Çizilecek vitray desenleri

8.1. Uygulama Yaprağı: Mozaik Vitray Motifi Oluşturma

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 8.19'da verilen mozaik vitray motifini işlem basamaklarını takip ederek çiziniz.

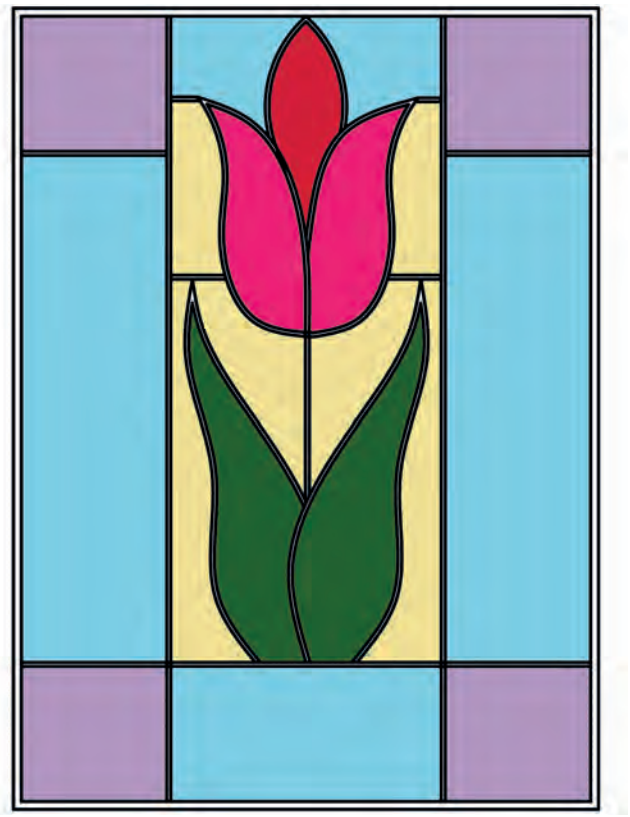

Görsel 8.19: Lale deseni

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Desen çizimi için kullanılır.
2	Kâğıt	Motif çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Silgi	Yanlış çizilen çizgilerin silinmesi için kullanılır.
4	Cetvel	Motif çiziminde kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motifinizi dikkatli bir şekilde inceleyiniz.
3. Kâğıdınızı dik konuma getiriniz ve 17 x 23 cm ölçülerinde bir dikdörtgen çiziniz (Görsel 8.20).

Görsel 8.20: Kâğıdın ölçülendirilmesi

4. Dikdörtgenin her bir köşesinden 4 cm'lik uzunluklar işaretleyiniz.
5. Cetvelinizle işaretlediğiniz her bir noktayı karşısındaki nokta ile birleştiriniz.
6. Köşelerde 4 adet kare ve kenarlarda 4 adet dikdörtgen olacak şekilde motif tabanınızı hazırlayınız (Görsel 8.21).

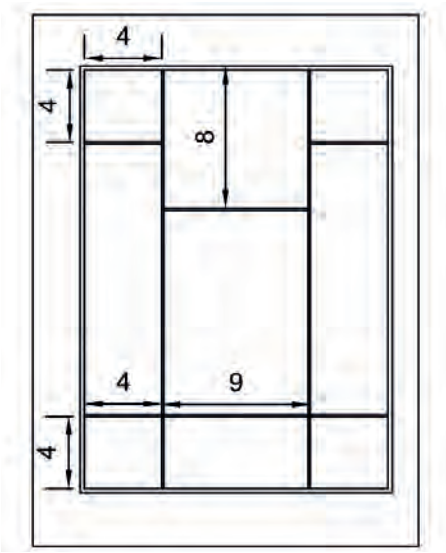

Görsel 8.21: Motif tabanının hazırlanması

7. Ortada oluşan büyük dikdörtgenin alt kenarının orta noktasını işaretleyiniz ve bu noktayı esas alarak daha önceki derslerden öğrendiğiniz basit yaprak motifini çiziniz.
8. Yaprak motiflerini çizerken kılavuz çizgilerini kullanınız. İstediğiniz boyutta ve şekilde yaprak elde edene kadar yaprak çizme işlemine devam ediniz (Görsel 8.22).

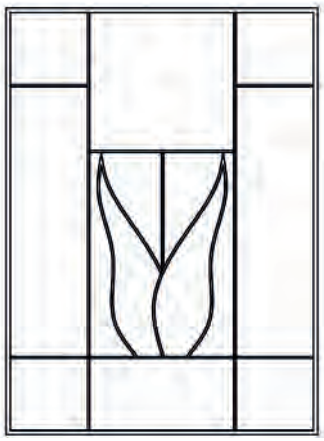

Görsel 8.22: Yaprak çizimi

9. Yaprakların birleştiği orta kısmı esas alarak çiçeğin sap kısmını çiziniz.
10. Çizdiğiniz sap kısmını ortalayacak şekilde çiçeğin taç yapraklarını ve orta kısmını çiziniz (Görsel 8.23).

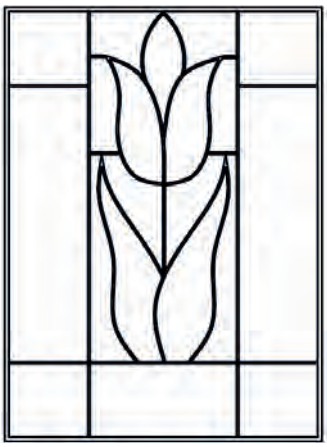

Görsel 8.23: Çiçek ve sap kısmının çizimi

11. İstediğiniz motifi elde edene kadar çizmeye devam ediniz. Yanlış yaptığınız kısımları silmeye özen gösteriniz.
12. İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgileri siliniz ve motif çizgilerini kaleminiz ile belirginleştiriniz.
13. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek uygulamayı bitiriniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi dikkatli bir şekilde inceledi.		
3	Kâğıdını dik konuma getirdi ve 17 x 23 cm ölçülerinde bir dikdörtgen çizdi.		
4	Dikdörtgenin her bir köşesinden 3 cm'lik uzunluk işaretledi.		
5	Cetvelle işaretlediği her bir noktayı karşısındaki nokta ile birleştirdi.		
6	Köşelerde 4 adet kare ve kenarlarda 4 adet dikdörtgen olacak şekilde motif tabanını hazırladı.		
7	Ortada oluşan büyük dikdörtgenin alt kenarının orta noktasını işaretledi ve bu noktayı esas alarak daha önceki derslerden öğrendiği basit yaprak motifini çizdi.		
8	Yaprak motiflerini çizerken kılavuz çizgilerini kullandı. İstenen boyutta ve şekilde yaprak elde edene kadar yaprak çizme işlemine devam etti.		
9	Yaprakların birleştiği orta kısmı esas alarak çiçeğin sap kısmını çizdi.		
10	Çizdiği sap kısmını ortalayacak şekilde çiçeğin taç yapraklarını ve orta kısmını çizdi.		
11	İstenilen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgilerini sildi ve motif çizgilerini kalemle belirginleştirdi.		
12	Motifinin eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
13	Motif çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
14	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
15	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 12 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

8.2. ALÇI VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME

Vitrayda kullanılacak cam parçalarının alçıyla birleştirildiği ve bağlantı elemanı olarak da alçının kullanıldığı vitray tekniğidir. Bu tekniğe alçılı pencere ya da nakışlı vitray da denir. Türklere ait bir vitray tekniği olan alçılı vitray daha çok cami, saray ve türbelerde kullanılmıştır (Görsel 8.24). Alçı vitray ağırlığından dolayı açılır pencere, kapı veya tavan gibi yapı elemanlarının süslemelerinde kullanılmaz. Daha çok mekân duvarlarında bulunan sabit pencerelerin süslenmesinde kullanılır.

Görsel 8.24: Alçı vitray örneği

Alçılı vitrayda motif veya desen seçimi diğer vitray çalışmalarına göre daha dikkatli olunması gereken bir işlemdir. Seçilen motif veya desenin alçı vitraya uygunluğu, ortaya çıkacak sonuç açısından oldukça önemlidir. Öncelikle seçilen motif veya desen parça kalıplara ayrılır (Görsel 8.25). Bu işlem çok dikkatli ve titiz bir şekilde yapılmalıdır. İşlem sırasında karışıklık olmaması için parçalara numara verilebilir. Kesilen bu parça kalıplar, camların kalıbına göre parça parça kesilip alçı çerçeveye yerleştirileceği için işlem bitiminde kesilen parçaların bir desen bütünlüğü oluşturması gerekmektedir.

Görsel 8.25: Alçı vitrayda motif veya desenin parça kalıplara ayrılarak yerlerine yerleştirilmesi

Desen tasarlanırken, deseni oluşturan her bir parçanın alçı çerçeve ile ayrıştırılacağı ve bu parçanın uygulamada bütünlük oluşturması gerektiği dikkate alınmalıdır (Görsel 8.26, Görsel 8.27).

Görsel 8.26: Alçı vitray kalıbı

Görsel 8.27: Alçı dökülen kalıba camların yerleştirilmesi

Alçı vitrayda çoğunlukla çiçek motifleri, dallar, ağaç, yaprak motifleri ve yazı gibi süsleme elemanları kullanılmaktadır. Tasarımlarda özellikle eğik çizgilerle beraber bitki motiflerinin en kıvrık biçimleri tercih edilir. Alçı vitrayda detay ne kadar fazla olursa görsellik de aynı oranda artar (Görsel 8.28).

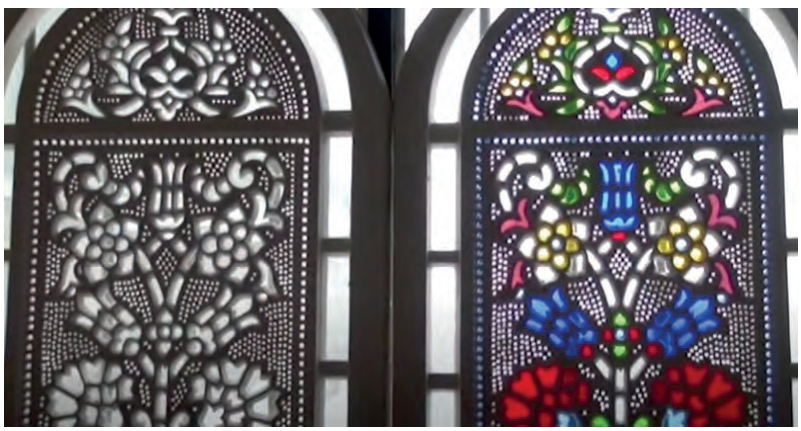

Görsel 8.28: Alçı vitray detayları

Alçılı vitray motif ve desen çizimleri birçok farklı yöntem ve teknikle oluşturulmaktadır. Desen ve motifler elle çizilebildiği gibi bilgisayar çizim programları kullanılarak da çizilebilir.

Elde desen ve motif çizimi yapmak için uygun çizim araç gereci hazırlanarak çizilecek motifin ve desenin belirlenmesi gerekir. Çizim için de HB-2B kurşun kalem, yumuşak silgi, eskiz kâğıdı, resim kâğıdı, cetvel, gönye takımı, pergel takımı ve eğri cetveli (pistole) gibi çizim araçları kullanılır. Tasarıma uygun olarak bir motif veya şekil belirlenir. Seçilen bu motif veya şekiller belli bir düzen ve sıra ile tekrarlanarak deseni oluşturur. Belirlenen motif veya desenler ister düz bir sırayla ister merkezden dışarı doğru oluşan doğrusal bir sırayla konumlandırılabilir. Bunun yanı sıra bir bordür veya çerçeve motifi seçilerek ortada tek bir motif de oluşturulabilir. Bu tasarımlar yapılırken alçı vitray işinin boyutu dikkate alınarak desenler oluşturulmalıdır. Oluşturulan desenler yorumlanır ve eskiz kâğıdı üzerinde belirli formlar oluşturulur. Taslaklardan uygun olan biri seçilir ve temize çekilerek eskiz kâğıdına tekrar çizilir.

Bazen bir fotoğraf, resim veya daha önceden yapılmış bir iş üzerinden desen almak gerekebilir. Böyle durumlarda eskiz kâğıdı motif veya desenin üzerine sabitlenerek yumuşak uçlu bir kalemle desenin kopyası düzgün şekilde çıkartılır. Kopyası çıkarılan desen üzerinde daha koyu tonlu bir kalemle gerekli düzenlemeler yapılır. Düzenlenerek hazırlanan çizim alçı vitray tekniğine uygun hâle getirilir.

Bu iki tekniğin dışında, elde desen ve motif çizimi uygulaması yapılırken bir kâğıt üzerine rastgele yapılan karalamalardan da desen tasarlanabilir. Temiz bir kâğıt üzerine rastgele yapılan karalamalar içinden bazı parçalar seçilir ve bu parçalar yan yana, üst üste veya bir merkez noktası seçilerek bu merkez noktasının etrafında çoğaltılarak kullanılır. Çoğaltma işlemi yapmadan önce karalama içinden seçilen parçalara bir ayna ile değişik açılardan bakılıp nasıl bir desen oluşacağı hakkında önceden fikir sahibi olunabilir. Oluşan mevcut desene istenen ilaveler veya eksiltmeler yapılabilir. Oluşan tasarım alçılı vitray tekniğine uygun olmalıdır.

Günümüzde motif ve desen çizimlerinin çoğu bilgisayarlara yüklenen çizim programları ile yapılmaktadır. Motif ve desen çizimi için kullanılan bilgisayar çizim programının vektörel olmasına dikkat edilmelidir. Elde çizim tekniğinde kullanılan aynalama yöntemi bilgisayar çizimi için de kullanılabilir. Açılan boş bir sayfa üzerine rastgele karalama yapılır ve bazı parçalar seçilir. Seçilen bu parçalar çizim programında bulunan çizim araçları kullanılarak yan yana, üst üste veya bir merkez etrafında çoğaltılarak desen oluşturacak şekilde yerleştirilir. Oluşturulan desen düzenlenerek alçı vitray deseni tekniğinde kullanılabilecek uygun desen hâline getirilir (Görsel 8.29, Görsel 8.30).

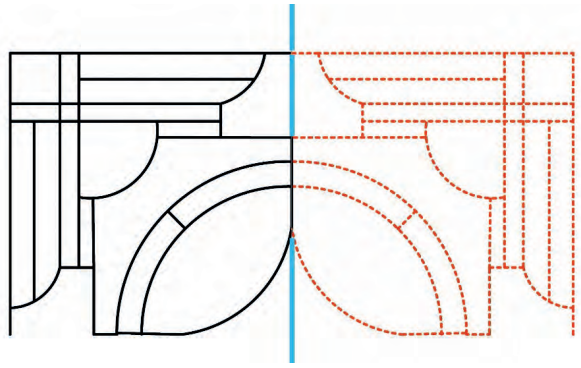

Görsel 8.29: Aynalama yöntemi 1. adım

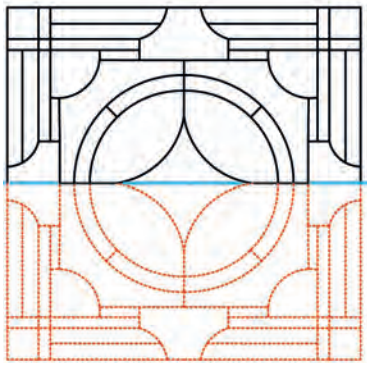

Görsel 8.30: Aynalama yöntemi 2. adım

Bir fotoğraf veya resim üzerinden desen alınması gerekebilir. Böyle durumlarda resim veya fotoğraf üzerinden çizilecek parçalar belirlenerek kenarları üzerinden çizgi çizilir. Daha sonra alttaki resim veya fotoğraf kaldırılarak kullanılacak kısımların kopyası çıkartılır. Elde edilen çizim düzenlenerek alçılı vitray deseni tekniğine uygun hâle getirilir.

Alçı vitray desenleri tasarım sırasında küçük çizilmiş olabilir. Bu durumda tasarlanan her desenin uygulama boyutlarında yani 1/1 ölçeğinde çizilmesi gerekir. Desenin yüksekliğinin ve genişliğinin ölçü çizgisi kullanılarak desenin üzerine yazılması ve desenin altına da desen ölçeğinin "ölçek 1/1" olarak belirtilmesi gerekir.

Küçük ölçekte çizilmiş desen veya motiflere olduklarından daha büyük ölçülerde ihtiyaç duyulabilir. Hazırlanan deseni istenen ölçü veya ebatlara getirmenin iki farklı tekniği vardır. Bunlardan biri desen çiziminin episkop adındaki projeksiyon aleti ile büyütülmesidir (Görsel 8.31).

Görsel 8.31: Episkos

Desen, episkop aletine yerleştirilir ve desenin görüntüsü masa veya duvara yansıtılır. Desen istenen boyuta gelinceye kadar gerekli ayarlamalar yapılır. İstenen boyut elde edildiğinde duvar veya masa üzerinde oluşan görüntünün olduğu yüzeye çizim kâğıdı yerleştirilir. Çizgilerin üzerinden kalemle geçilerek desen kâğıda çizilir. Diğer bir teknik ise kareleme yöntemidir. Büyütülmek istenen motif veya desen 1 x 1 cm şekilde küçük karelere bölünür. Büyütülmek istenen ölçüdeki kâğıt da aynı sayıda ve istenilen ölçülerde (2 x 2, 4 x 4 veya 8 x 8 gibi) karelere bölünür. Daha sonra küçük desendeki her karenin içindeki form büyük çizimdeki aynı karenin içine çizilir. Böylece desen istenen oranlarda büyütülür. Büyütülen desenin boyutu ne olursa olsun kareler eşit büyüklükte ve küçük desendeki kare sayısı ile aynı sayıda olmalıdır.

8.2 Uygulama Yaprağı: Alçı Vitray Motifi Oluşturma

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 8.32'de verilen alçı vitray motifi detayını çiziniz ve motifi çoğaltarak bir desen oluşturunuz.

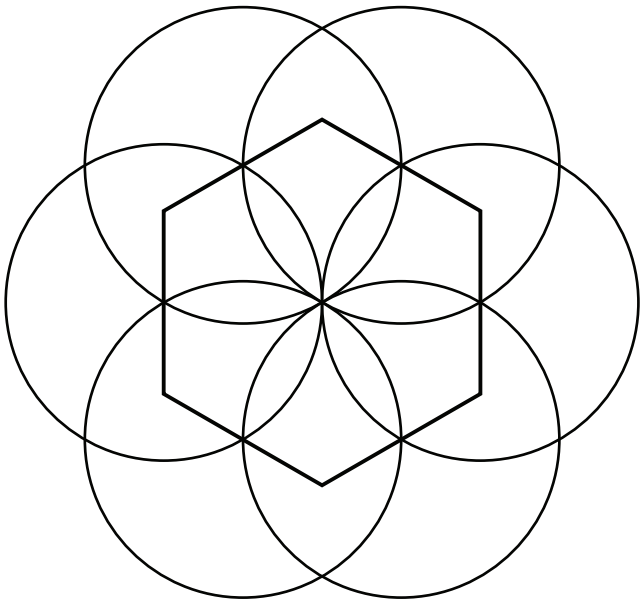

Görsel 8.32: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Eskiz kâğıdı	Motif çizimi çalışmasında kullanılır.
3	Silgi	Yanlış çizgilerin silinmesi için kullanılır.
4	Pergel	Motif çiziminde kullanılır.
5	Cetvel	Motif çiziminde kullanılır.
6	Kâğıt	Motif çizimi çalışmasında kullanılır.
7	Karbon kâğıdı	Motifin aktarılması için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motifinizi dikkatli bir şekilde inceleyiniz.
3. Kâğıdınızı yatay konuma getiriniz ve cetvelle kâğıdınızı 5 x 5 cm'lik karelere bölünüz (Görsel 8.33).

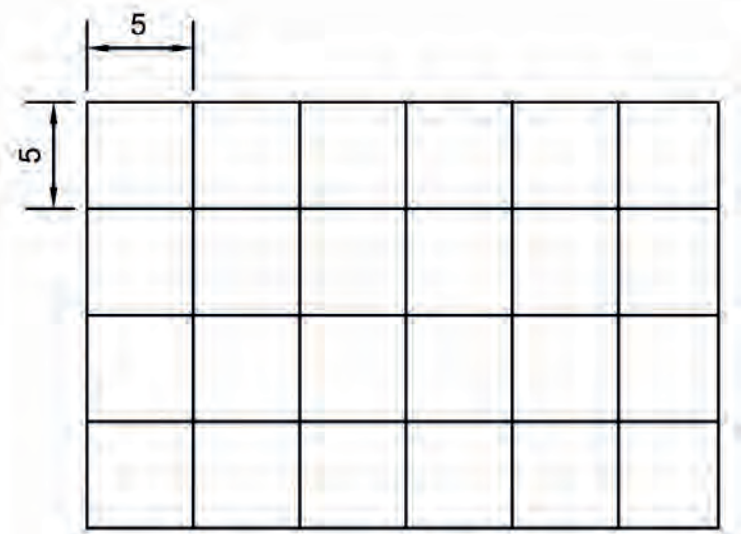

Görsel 8.33: Kağıdın karelere bölünmesi

4. Çizdiğiniz karelerin merkez noktasına pergelinizi koyarak daireler çiziniz (Görsel 8.34).

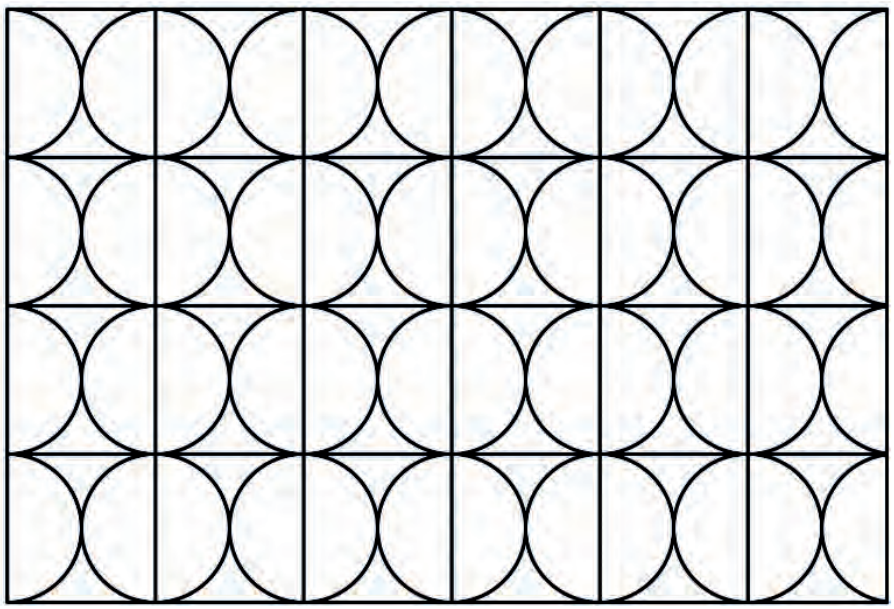

Görsel 8.34: Karelerin içine dairelerin çizimi

5. Daire yaylarının yatay ve dikey çizgilerde kestiği noktaları işaretleyiniz ve bu noktaları cetvelle birleştiriniz. Böylece dairelerin içinde kareler elde etmiş olacaksınız (Görsel 8.35).

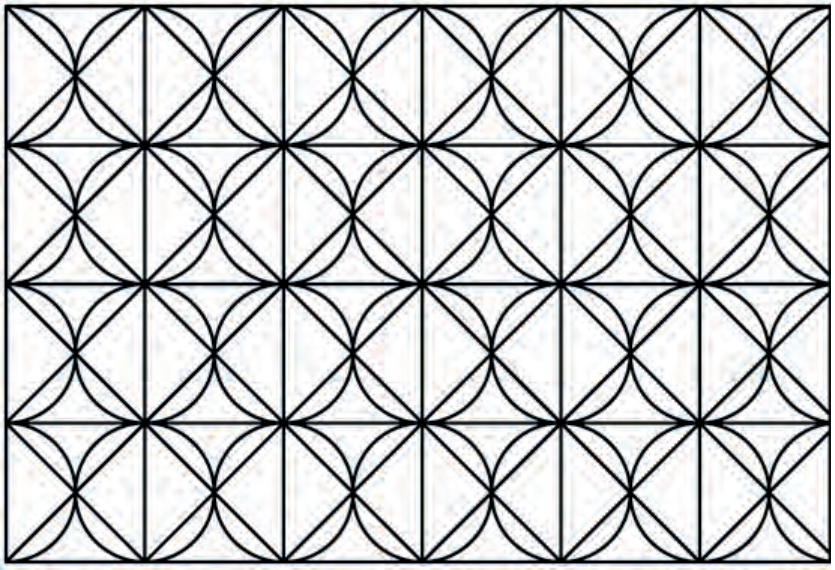

Görsel 8.35: Dairelerin içine karelerin çizilmesi

6. Oluşturduğunuz karelerin kenarlarının orta kısmını cetvelinizle işaretleyiniz.
7. Pergelinizin sivri olan sabit ucunu bu noktalardan birine yerleştiriniz ve pergelinizi dairenin merkezine denk gelecek şekilde açarak yarım daire çiziniz. Bu işlemi dairenin dört kenarı için de ayrı ayrı yapınız (Görsel 8.36).
8. Motifinizin en dışında bir daire, daire içinde bir kare ve kare içinde dört yaprak oluşacak şekilde motifinizi çiziniz.
9. İstediğiniz motifi elde edene kadar çizmeye devam ediniz. Yanlış yaptığınız kısımları silmeye özen gösteriniz.

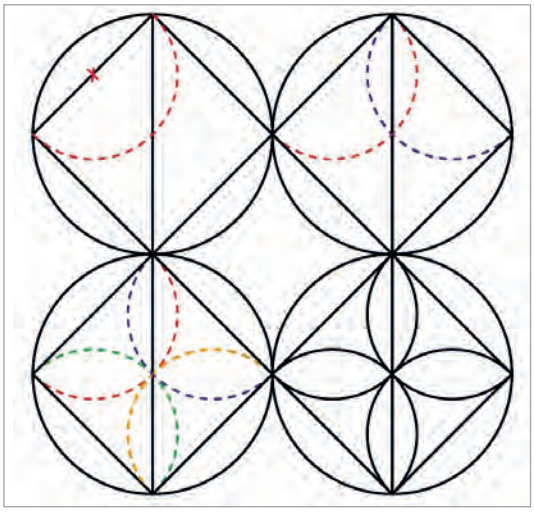

Görsel 8.36: Dairelerin içine yarım dairelerin çizilmesi

10. İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgileri siliniz ve motif çizgilerini kaleminiz ile belirginleştiriniz.
11. Motifinizin üzerine eskiz kâğıdını yerleştirerek üzerine motifi çiziniz.
12. Desen hazırlayacağınız kâğıdın çevresine 1 cm'lik bir çerçeve çiziniz.
13. Eskiz kâğıdına çizdiğiniz motifin altına karbon kâğıdını yerleştiriniz ve hazırladığınız çerçeveli kağıdınıza motifi belli bir düzende ve birleşik olacak şekilde çizerek desen oluşturunuz.
14. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek uygulamayı bitiriniz.

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi dikkatli bir şekilde inceledi.		
3	Kâğıdını yatay konuma getirdi ve cetvelle kâğıdını 5 x 5 cm'lik karelere böldü.		
4	Çizdiği karelerin merkez noktasına pergelini koyarak daireler çizdi.		
5	Daire yayların yatay ve dikey çizgilerde kestiği noktaları işaretledi ve bu noktaları cetvelle birleştirerek daireler içinde kareler oluşturdu.		
6	Oluşturduğu karelerin kenarlarının orta kısmını cetvelle işaretledi.		
7	Pergelin sivri olan sabit ucunu bu noktalardan birine yerleştirdi ve pergelini dairenin merkezine denk gelecek şekilde açarak yarım daire çizdi. Bu işlemi dairenin dörtkenarı için de ayrı ayrı uyguladı.		
8	Motifin en dışında bir daire, daire içinde bir kare ve kare içinde dört yaprak oluşacak şekilde motifi doğru çizdi.		
9	İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgilerini sildi ve motif çizgilerini belirginleştirdi.		
10	Motifin üzerine eskiz kâğıdını yerleştirip motifi çizdi.		
11	Desen hazırlayacağı kâğıdın çevresine 1 cm'lik bir çerçeve çizdi.		
12	Eskiz kâğıdına çizdiği motifin altına karbon kâğıdını yerleştirdi ve hazırladığı çerçeveli kağıdına motifi belli bir düzende ve birleşik olacak şekilde çizerek desen oluşturdu.		
13	Örnek motifi elde edene kadar çizmeye devam etti.		
14	İstenen deseni elde ettikten sonra kılavuz çizgilerini sildi ve motif çizgilerini kalemle belirginleştirdi.		
15	Desenin eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
16	Motif ve desen çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
17	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
18	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 15 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

8.3. KURŞUN VE TİFFANY VİTRAY MOTİF DETAYLARI ÇİZME

Kurşunlu vitray, cam parçalarının kurşunla birbirine bağlanmasıyla elde edilen bir vitray tekniğidir. Kurşunlu vitray tekniğinde ekleme ve çıkarma işlemleri diğer vitray tekniklerine göre daha kolay yapılır. Kurşunlu vitray, kurşun çubuklarının rende ile oyulması ve açılan oyuklara cam parçalarının yerleştirilmesiyle oluşturulur. Kurşun tiplerine bakıldığında kenar kurşunları tek kanal, U tipiyken aralarda kullanılacak raylar çift kanaldır (Görsel 8.37).

Görsel 8.37: Kurşunlu vitray

Kurşun, yumuşak bir maden olduğu için elle de şekil verilebilir. Kurşunlu vitray desen çalışmasına hazırlanan eskizin 1/1 oranında büyültülmesi ile başlanır. Vitrayın uygulanacağı alanın çizim dışı sınırları kalın ve siyah bir kalemle belirtilerek bu alanın içine desen veya motif çizimi yapılır. Eskiz 1/1 oranında büyültülürken kurşun çubukların 3-12 mm arasında değişen kalınlıkta olduğu düşünülerek bölmeleri meydana getiren kayıtlar çizilir. Çizilen desen veya motif kayıtla bütünleşerek göze hoş gözükecek şekilde tasarlanmalıdır. Tasarım aşamasında dikkat edilecek hususlardan bir diğeri ise ışıktır. Tasarımın ışık yansıdığında nasıl görüleceği de göz önünde bulundurulmalıdır (Görsel 8.38).

Görsel 8.38: Vitray motifi oluşturma

Tiffany kelime olarak yanardöner anlamındadır. Tiffany vitray tekniği, cam parçaların birbirine bağlanması işleminden dolayı kurşunlu vitray tekniğine benzer. Fakat kurşunlu vitrayda bağlayıcı malzeme olarak kurşun çubuk kullanılmasına karşın tiffany vitrayda cam parçalarının etrafına bakır folyolar sarılır ve bunlar lehim ile birbirlerine bağlanır.

Kurşunlu vitray tekniğinde çok küçük detayların oluşturulması imkânsızken tiffany vitray tekniğinde en küçük parçaların bile birleştirilmesi mümkündür. Tiffany vitrayda en küçük detaylar rahatlıkla uygulanabilir. Bundan dolayı tiffany tekniği uygulaması, vitrayda kullanılan diğer tekniklere göre daha ince ve dikkatli bir işçilik gerektirir (Görsel 8.39).

Görsel 8.39: Tiffany tekniğinde ince işçilik

Kurşun ve tiffany vitray için desen ve motif çalışmaları yapılırken iyice düşünmek ve dikkatli bir şekilde planlama yapmak gerekir. Vitrayda kullanılacak desenin boyutları, anlamı, amacı, görünümü, işlevi belirlenmeli ve bunların vitrayın uygulanacağı mekâna uygunluğu dikkate alınmalıdır. Vitray pencerenin veya panonun bitmiş hâli büyük, orta ve küçük ölçülerde, ışığın da etkisini hesaba katarak dikkatli bir şekilde tasarlanmalıdır (Görsel 8.40).

Görsel 8.40: Vitrayda motifin tasarlanması ve oluşturulması

Vitrayda desen hazırlama, boşlukları şekillerle sınırlandırıp çevrelemektir. Kurşun ve tiffany vitray desenlerinde hayvan ve bitki motiflerinin yanı sıra su, ateş, güneş, ay ve rüzgâr gibi doğa kaynaklı süsleme elemanları da kullanılmıştır. Geometrik biçimler de tek başına veya doğa kaynaklı desenlerle birlikte kullanılmıştır. Geometrik şekillerde daire, dikdörtgen, üçgen ve yıldız şekilleri kullanılarak sayısız biçim düzenlemeleri yapılabilir (Görsel 8.41).

Görsel 8.41: Vitrayda kullanılan çeşitli şekiller

Kurşun ve tiffany vitrayda desen tasarlanırken beş temel ögeye dikkat edilmelidir. Bu ögeler çizgi, biçim, ton, renk ve dokudur. Çizgi; biçim ve deseni yönlendirir. Biçim tasarımın bitmiş hâlinin dıştan görülebilir durumudur. Ton açık ve koyu kullanılmak üzere desene farklı bir boyut kazandırır. Vitray desenlerinde tasarımın en belirleyici ögesi ise renktir. Desen çiziminde birbirini tamamlayan renklerin bir arada, zıt renklerinse belli bir denge içinde kullanılması önemlidir. Doku, tasarımın yüzeysel kalitesini oluşturur. Yüzeydeki çeşitli çizikler, girinti, çıkıntı ve pürüzler dokunun özelliklerindendir (Görsel 8.42).

Görsel 8.42: Vitrayda beş temel ögenin kullanıldığı bir örnek

Kurşun ve tiffany vitray desenlerinde iyi bir kompozisyon oluşturabilmek için beş temel kural vardır. Bunlar tekrar, ritim, denge, oran ve vurgudur. **Tekrar** desende bütünü oluşturan her bir motifin belli ölçülerde yinelenmesidir. **Ritim** kompozisyonda kullanılan motiflerin uyum içinde tekrarı ile elde edilen akıcılık ve harekettir. **Denge** ise kompozisyonda beraberliği ve bütünlüğü sağlamak için desenin önemli parçalarını oluşturan motiflerin doğru oran ve sayıda kullanılmasıdır. Denge **simetrik** ve **asimetrik** denge olarak ikiye ayrılır. **Simetrik denge** tasarımda bir eksenin iki yanına eşit olarak dağıtılan motiflerin oluşturduğu dengedir. **Asimetrik denge** ise birbirine zıt şekil, yön veya motiflerle kurulur. **Oran** motif ve desen arasındaki bağlantıdır. Bu bağlantı parça ile bütün arasındaki bağlantıyla aynıdır. **Vurgu** kompozisyondaki odak noktadır. Vitray deseni oluştururken motiflerin dağıldığı veya toplandığı bir ilgi merkezi mutlaka bulunmalıdır (Görsel 8.43).

Görsel 8.43: Vitrayda merkez noktası oluşturma

8.3 Uygulama Yaprağı: Kurşun ve Tiffany Vitray Deseni Oluşturma

Süre: 5 ders saati

! Bu uygulama, iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri alınarak öğretmen gözetiminde ve atölye ortamında yapılacaktır.

Yönerge: Görsel 8.44'te verilen kurşun ve tiffany vitray desenini işlem basamaklarını takip ederek çiziniz ve renklendiriniz.

Görsel 8.44: Çizilecek motif

Uygulamada Kullanılacak Araç Gereç

Sıra No.	Adı ve Özelliği	Kullanım Amacı
1	Kurşun kalem	Eskiz kâğıdına desen çizimi için kullanılır.
2	Hamur silgi	Yanlış çizilen çizgi veya çizimlerin silinmesi için kullanılır.
3	Kâğıt	Motifin aktarılması için kullanılır.
4	Boya kalemleri	Motifin renklendirilmesi için kullanılır.

İşlem Basamakları

1. Uygulama öncesinde gerekli çizim malzemelerinizi hazırlayınız.
2. Motifinizi dikkatli bir şekilde inceleyiniz. Kâğıdınızı yatay konuma getiriniz ve bir cetvel yardımıyla dörde bölünüz (Bu çizgiler kılavuz çizgileridir).
3. Çizgilerin kesiştiği nokta merkez noktası olacak şekilde pergelle yarıçapı 10 cm olan bir daire çiziniz (Görsel 8.45).
4. Dairenin merkez noktasından 1,5 cm aşağıdan bir nokta belirleyiniz ve bir çizgi çiziniz (Görsel 8.46).

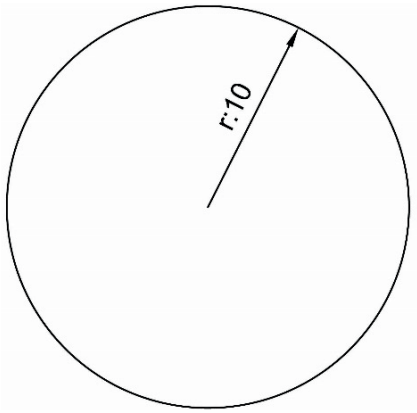

Görsel 8.45: 10 cm yarıçaplı dairenin çizimi

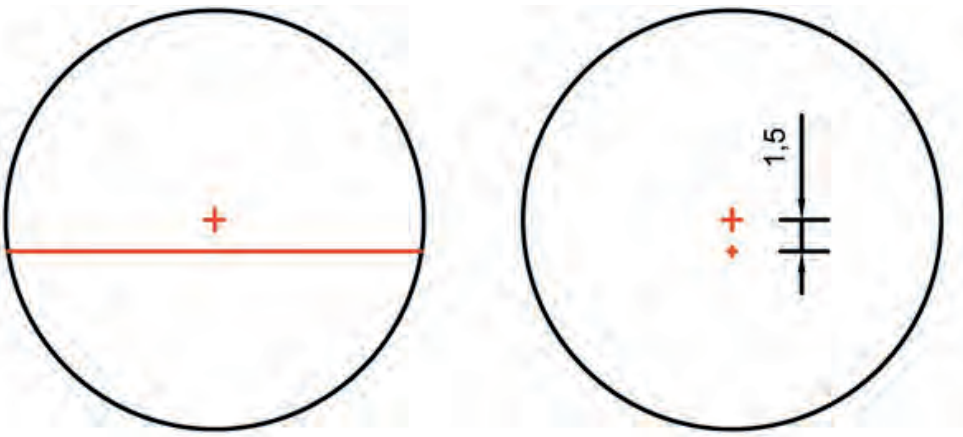

Görsel 8.46: Dairenin merkez noktasının ve 1,5 cm alt kısmının belirlenmesi

5. Üstteki yatay çizginin orta noktasını işaretleyiniz ve pergelinizi buraya koyarak 3,5 cm yarıçapında bir yarım daire çiziniz. Bu daireyi 7 eşit parçaya bölünüz (Görsel 8.47).

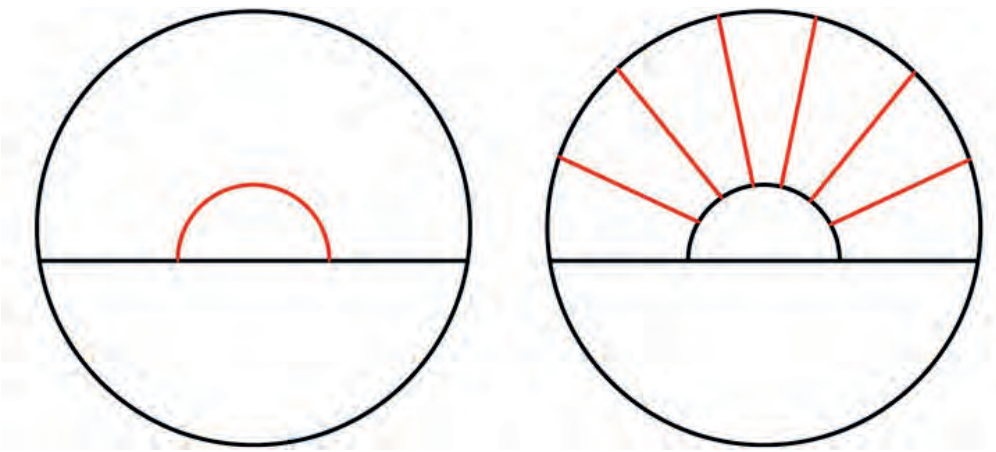

Görsel 8.47: Dairenin merkezinin belirlenip yedi eşit parçaya bölünmesi

6. Dairenin alt kenar noktasından yukarıya doğru 3 cm'lik bir çizgi çekiniz. Birinci ve ikinci yatay çizginin arasında kalan kısma sağ üstten başlayarak örnek desendeki dalga şeklini çiziniz (Görsel 8.48).

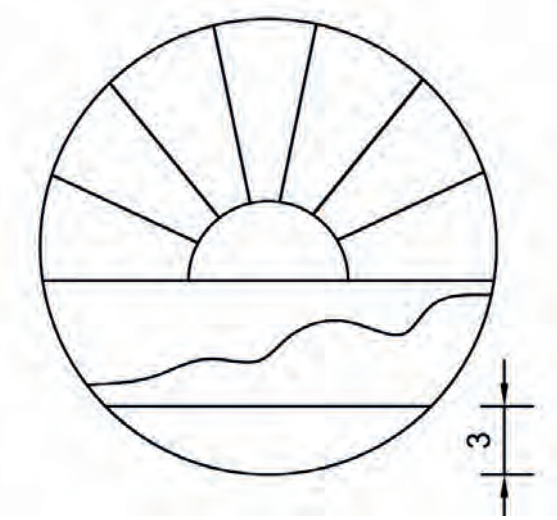

Görsel 8.48: Dalga şeklinin çizilmesi

7. İstediğiniz motifi elde edene kadar çizmeye devam ediniz. Yanlış yaptığınız kısımları silmeye özen gösteriniz.
8. İstenen motifi elde ettikten sonra kılavuz çizgileri siliniz ve motif çizgilerini kaleminiz ile belirginleştiriniz.
9. Motif çizgilerine yatay olacak şekilde 3 mm'lik çizgiler çizerek bütün çizgileri kalınlaştırınız (Bu et kalınlığı vitrayda kullanılacak kurşunun kalınlığıdır.).
10. Gökyüzü, güneş ve ışınları, deniz, dalga ve sahilden oluşan kompozisyonunuzu istediğiniz renkleri kullanarak renklendiriniz.
11. Çalışma alanınızı ve kullandığınız araç gereci temizleyerek uygulamayı bitiriniz.

Notlar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Uygulamaya İlişkin Kontrol Listesi

SINIF	No.	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	DEĞERLENDİRME TARİHİ

Bu uygulama kapsamında; kazanmanız istenen beceri ve davranışlardan gerçekleştirdikleriniz için **Evet**, gerçekleştiremedikleriniz için **Hayır** kutucuğuna **(X)** işareti koyularak çalışmanız kontrol edilecektir.

SIRA No.	ÖLÇÜTLER	EVET	HAYIR
1	Uygulama öncesi gerekli çizim araç gerecini hazırladı.		
2	Motifi dikkatli bir şekilde inceledi.		
3	Çizgilerin kesiştiği nokta merkez noktası olacak şekilde pergelle yarıçapı 10 cm olan bir daire çizdi.		
4	Dairenin merkez noktasından 1,5 cm aşağıdan bir nokta belirledi ve bir çizgi çizdi.		
5	Üstteki yatay çizginin orta noktasını işaretledi ve pergelini buraya koyarak 3,5 cm yarıçapında bir yarım daire çizdi. Bu daireyi 7 eşit parçaya böldü.		
6	Dairenin alt kenar noktasından yukarıya doğru 3 cm'lik bir çizgi çekti. Birinci ve ikinci yatay çizginin arasında kalan kısma sağ üstten başlayarak örnek desendeki dalga şeklini çizdi.		
7	İstenen motifi elde edene kadar çizmeye devam etti. Yanlış yaptığı kısımları silmeye özen gösterdi.		
8	İstenen motifi elde ettikten sonra yatay kılavuz çizgisini sildi.		
9	Motif çizgilerine yatay olacak şekilde 3 mm'lik çizgiler çizerek bütün çizgileri kalınlaştırdı.		
10	Desenin eksik olup olmadığını ve varsa hatalarını kontrol etti.		
11	Desen çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
12	Desenini renklendirdi.		
13	Uygulamayı zamanında bitirdi.		
14	Desenin eksik olup olmadığını ve hatalarını kontrol etti.		
15	Motif ve desen çizim ve uygulamasını doğru şekilde yaptı.		
16	Uygulama alanını ve kullandığı araç gereci temizledi.		
	SÜTUN TOPLAMLARI		

Değerlendirme

Bu ölçütteki toplam **Evet** sayınız 13 ve üzerindeyse bu öğrenme için başarınız yeterli düzeydedir. Evet sayınız yetersiz ise yeteri kadar pratiklik ve beceri kazanıncaya kadar çalışmayı tekrarlayınız.

KAYNAKÇA

AVŞAR, L. (2012). Kudabad Çinilerindeki Harpi-Şiren Figürünün İzini Sürerken. *Akademik Bakış Dergisi*.

ÇAY, A. M. (1990). *Türk Millî Kültüründe Hayvan Motifleri* . Ankara: Türk Araştırma Enstitüsü.

ERACAR, Y. (2003). XI. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla Kadar Tezhip Sanatında Kullanılan Bitkisel Motifler. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*. İstanbul.

KAŞ TÜFEKÇİ, S. (2020). Türk Tezhip Sanatında Rokoko Etkisi. *12 Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*.

OKUR, Ö. (2011). Kayseri Anadolu Selçuklu Dönemi Camilerinde Geometrik Bezemeler (TAŞ TEZYİNAT). *Erciyes Üniversitesi/Sosyal bilimler Enstitüsü/Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı* . Kayseri.

ÖNCEL, E. Y. (2019). Osmanlı Dönemi İznik Çinilerinde Görülen Hayvan Motiflerinin İncelenmesi ve Özgün Uygulamalar. Uşak.

ÖNDER, M. (2019). Osmanlı Dönemi İznik Çini ve Seramiklerinde Görülen Stilize Çiçek Motiflerinin İncelenmesi, Seramik Form ve Yüzeylerde Yorumlanması. Uşak: Uşak Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Seramik Ana Sanat Dalı.

PAMUK, A., & OYMAN, N. R. (2016). Türk Çini Sanatında Kullanılan Hayvansal Figürlerin Seramik Yüzeyler Üzerinde Üç Boyutlu Uygulanması. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*.

TOPAL, M. (tarih yok). Münhani Motifi ve Dokuma Tasarımında Kullanılması Üzerine Deneysel Bir Çalışma. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı.

Türkçe Sözlük (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2012). Yazım Kılavuzu (27. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TURAN, B. (2013). Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Kullanılan İstiridye Motifi . İstanbul: Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı/Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı/Yüksek Lisans Tezi.

UŞAK, Y. (2008). Türk El Sanatlarındaki Bitkisel Motifler ve Makine Halısı Baskı Desenlerinde Kullanımı . Ankara: Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü/El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı/Geleneksel Türk El Sanatları Bilim Dalı.

YILMAZ, A. (2010). Geleneksel İznik Çini Dekorlarında Kullanılan Motifler ve Kişisel Yorumlar. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Seramik Anasanat Dalı.

Not: Kaynakça, "APA 6.0 Yazım Kuralları ve Kaynak Gösterme Biçimi"ne göre düzenlenmiştir.

Görsel Kaynakçası

Bu materyalde bulunan görsel kaynakçasına, verilen karekodu okutarak ya da bağlantı adresini kullanarak ulaşabilirsiniz.

http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?KOD=2271